RUD. AUGUST. VOGEL

PHIL. ET MEDIC. DOCT. ARCHIATRI REGII ET
IN UNIVERSITATE GOTTINGENSI PROFESS.
MEDIC. ORDIN. ACADEM. IMPER. NAT. CUR.
REG. SUEC. ET ELECTOR. MOGUNT. SC. SODAL.
SOC. REG. SCIENT. GOTTING. MEMBRI ORD.
PRINCIPATUS GOTTING. PHYS.

ACADEMICÆ PRÆLECTIONES
DE
COGNOSCENDIS ET CURANDIS
PRÆCIPUIS
CORPORIS HUMANI AFFECTIBUS.

Editio nova emendatior, & cui præfatus eſt

S. A. D. TISSOT, Med. D. & Prof.

PARS PRIMA.

LAUSANNÆ HELVETIORUM,
Impenſis JULII HENRICI POTT & Socior.

M. DCC. LXXXIX.

EPB/B
54301/B VOL. 1

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

LECTORI S. A. D. TISSOT.

Inter varios Authores qui praxeos compendium, a viginti annis, ediderunt, non minimam laudem meretur Cl. VOGEL, *quod primus adhibuerit methodum claſſicam, ab immortali* SYDENHAM *deſideratam, a magno* BOERHAAVE *probatam, ab egregio* SAUVAGES, *præceptore quondam & amico meo dilectiſſimo ſemper venerando, primum digeſtam & promulgatam; quæ methodus, etſi ſuis nævis non careat, præ multis aliis tamen, ni fallor, pluribus commodis pollet.*

Cl. SAUVAGES *deſcriptiones ſpecierum ſuſcepit, omiſſa plerumque praxi. Cl.* VOGEL *genera accuratè deſcripſit, therapeiam ſubjunxit, præcipuaſque ſpecies indicavit; & licetſi plura deſideranda, imo nonnulla immutanda, reliquerit, librum ſanè utilem confecit, e quo plura diſcent Medicinæ alumni, & quem legiſſe nullum pœnitebit Medicum.*

Primum claſſium ordinem ab Ill. SAUVAGES *ſancitum mutavit* VOGELIUS; *mutaverunt quoque viri Ill.* LINNÆUS & CULLEN; *mutavit Cl.* SAGAR; *mutavit demum Cl.* VITET, *utiliſſimo de morbis animalium libro, jam dudum orbi litterario notus; ſicque extant ſex noſologiæ methodicæ: quænam ſit præſtantior nunc perpendere non ſinunt alia negotia, ſed gratum fore tibi credidi ſi eas, unicâ tabulâ, hic oculis ſubjici curarem, quod bene conſule & fave.*

Lauſannæ, Idibus Februarii MDCCLXXXI.

SAUVAGES 1731.	LINNÆUS 1763.	VOGEL 1764.
1 Vitia.	1 Exanthematici.	1 Febres.
2 Febres.	2 Critici.	2 Profluvia.
3 Phlegmaſiæ.	3 Phlogiſtici.	3 Epiſcheſes.
4 Spaſmi.	4 Doloroſi.	4 Dolores.
5 Anhelationes.	5 Mentales.	5 Spaſmi.
6 Debilitates.	6 Quietales.	6 Adynamiæ.
7 Dolores.	7 Motorii.	7 Hyperæſthiſes.
8 Veſaniæ.	8 Suppreſſorii.	8 Cachexiæ.
9 Fluxus.	9 Evacuatorii.	9 Paranoiæ.
10 Cachexiæ.	10 Deformes interni.	Vitia. Cutanei.
	11 Vitia externa.	Deformitates.
Genera 315.	Genera 325.	Genera 560.

CULLEN 1769.

I. Pyrexiæ.

1 Febres.
2 Phlegmaſiæ.
3 Exanthemata.
4 Hæmorrhagiæ.
5 Profluvia.

II. Neuroses.

1 Comata.
2 Adynamiæ.
3 Spaſmi.
4 Veſaniæ.

III. Cachexiæ.

1 Marcores.
2 Intumeſcentiæ.
3 Impetigines.

IV. Locales.

1 Dyſæſtheſiæ.
2 Dyſcineſiæ.
3 Apocenoſes.
4 Epiſcheſes.
5 Tumores.
6 Ectopiæ.
7 Dyalyſes.

Ordines 19.
Genera 133.

SAGAR 1776.

1 Vitia.
2 Plagæ.
3 Cachexiæ.
4 Dolores.
5 Fluxus.
6 Suppreſſiones.
7 Spaſmi.
8 Anhelationes.
9 Debilitates.
10 Exanthemata.
11 Phlegmaſiæ.
12 Febres.
13 Veſaniæ.

Genera 351.
Species 2500.

VITET 1778.

1 Febres.
2 Inflammationes.
3 Dolores.
4 Morbi convulſivi.
5 Morbi mentis.
6 Debilitates.
7 Evacuationes.
8 Errores loci partium organicarum.
9 Morbi ex materiebus retentis.

Ordines 48.
Genera 478.
Species 1547.

AUDITORIBUS SUIS

S. ET. O.

RUD. AUGUSTIN. VOGEL.

QUum, quidquid in Veſtrum uſum ac emolumentum conferre poſſim, perquam libenter me nunquam non facere, Vos haud ignoratis, ô Boni! tum nec facile quemquam Veſtrum, ſpero, addubitaturum eſſe, me, ut Veſtris potiſſimum ſtudiis inſervirem in nobiliſſima hac juxta atque præſtantiſſima Medicinæ parte, unde tota ars noſtra adeo ſalutaris nuncupata, libellum iſtum compoſuiſſe: qui mole quidem parvus, at materie gravis, nec ſine multo labore natus, nec noviter quidem ſcribi ceptus.

Etenim quinque fere luſtra jam præterierunt, ex quo ægrorum lectulis adſidens tum ipſe morbos eorumque progreſſus ſollicite & attente obſervavi, tum præſtantiſſimorum Medicorum dogmata & præcepta ſedulo cum obſervationibus meis contuli, & quidquid vel ad eruendam veritatem aut falſitatem doctrinæ hujus, vel ad amplificandam ipſam medendi artem quomodocun-

que faceret, vel denique inauditum adhuc eſſet aut multis adhuc prætervifum, in adverſaria congeſſi, eo quidem primum fine, ut ipſe me in divina hac arte continenter perficerem. Poſteaquam vero ex Numinis optimi maximi immenſa providentia ad ipſam Medicinam edocendam animum debui applicare, tanto alacriore ſtudio in id incubui, ut doctrinam ſalutarem, cujus præcepta Vobis nunc typis exſcripta exhibeo, multo uberius & limatius elaborarem & ab omni figmentorum ſqualore quam diligentiſſime repurgatam Vobis ſiſterem.

Sic itaque prodit libellus ex optimorum auctorum tam priſcorum, quam recentiorum lectione, non minus quam ex ipſo jamdum longo artis exercitio prognatus, atque ſic etiam ſatis ſuperque maturatus; neque tamen ideo ab omnibus defectibus, mihi nimis notis, quos vitæ brevitas in tam longa arte potiſſimum infert, adhuc liber: quibus vero emendandis, expoliendis, emaculandis ac reſarciendis ego impoſterum adhuc omnem, quantum pote, operam ſum navaturus.

Jam vero Veſtra potiſſimum ſcire intereſt Auditores, me primum de pluribus longe morbis, & ex parte etiam rarioribus, hic præcepiſſe, quam in vulgaribus compendiis, vel ſpiſſioribus etiam voluminibus hactenus uſu venit: quo qui-

dem defectu & tironibus inprimis quam peſſime conſulitur, & vero etiam ipſis ægris, qui ſe ipſorum curæ committunt; ſiquidem illi in parva plerumque librorum ſuppellectili, eaque etiam utplurimum non valde exquiſita, prudentioribus conſiliis ac legitima inſtitutione prorſus deſtituti, quiſnam ſit morbus præſens, quidque de ipſo prædicendum, quaque ratione eidem medendum, plane neſciunt, ſicque perſæpe miſeros, quos conſervare alias potuiſſent, hac ſua ignorantia, quæ ipſis tamen non tam proprie tribuenda, quam ipſorum inanibus ac ſterilibus enchiridiis, in ſummum vitæ periculum conjiciunt.

Deinde, quum in medentium libris vix unquam aliquam morbi qualiſcunque hiſtoriam repe- rirem abſolutam, ſive ad ipſius decurſum, ſive ad eventum reſpicerem; tum vero maximam ſimul operam dedi, ut & hanc gravem ac præclaram doctrinam; ſemejoticen puta morborum ſpecialem, obſervationibus tum meis, tum aliorum quomodocunque amplificarem.

Nec minor porro fuit ſolertia ac induſtria in recenſendis morborum cauſis atque ſedibus adhibita; tanto vero parcior fui, & conſulto quidem, in illarum expoſitionibus, liberum relinquendo cuique ſuum in iiſdem judicium. Facta enim volui tantum conſignare, nuda, vera ac æternum du-

ratura: quæ ſic etiam magis omnibus placent; & ſplendidius quoque enitent, quam opinionum commentis circumfuſa & circumvallata. Atque ut ego quidem nullius auctoritati me ſubjiciam, hinc etiam nulli ſectæ Medicorum me adſcribam; ſic volui etiam hoc libro Vobis, ô boni! oſtendere præſertim, quomodo ad ſolidiorem doctrinam animos veſtros componere debeatis, & hoc maxime mecum contenti eſſe, quod, etiamſi quo quidque fiat, ignoretis, quid fiat, intelligatis. Hoc enim quam maxime ægrotis veſtris proficitur. Nec fontes tamen in ipſa diſputatione reticentur, unde ſitim veſtram hac in re quomodocunque fallere etiam diſcatis, perinde ac impuros a purioribus ſecernere & internoſcere.

Quod ad remedia attinet, quæ ad ſanandos, ſi pote, morbos propoſui, horum me magnam partem ſciatis ex antiquorum theſauris deſumſiſſe, quæ hodie partim quidem valde ſunt ignota ac inuſitata, ſed longo tamen uſu ac experientia olim comprobata. Quæ recentioribus autem ſeculis & noſtra vero tempeſtate fuerunt inventa, ea non ſine ſelectu & judicio ſuſcepi; quum perperam multa & fallaci judicio a ſuis autoribus atque inventoribus, quemadmodum & olim quoque haud raro fieri conſuevit, prædicentur, quin quædam adeo magis nociva ſint atque damnoſa, quam proficua; alia nondum ſatis uſu confirmata.

In univerſum autem nihil hic ſuperfluum occurrit; ſed quod ſatis tantum ſit, & quod mihimet ipſi ſeſe abunde commendaverit. Iſtorum omnium tamen remediorum cognitio quemadmodum vos latere omnino non debet, ita longo ſatis ſermone iſta, ut jam noſtis, a me celebrantur.

Ceterum vero mementote, dilectiſſimi Commilitones, me conciſe atque preſſe, ſine omni ornatu affectato, præcepta mea conſignaſſe; adeoque ne minimam quidem voculam hic legi, quæ non ſuam poteſtatem habeat & perquam attente propterea conſiderare mereatur.

Nunc autem valete, ô boni, & hacce opella in ſummi Numinis gloriam & ægrotorum emolumentum feliciter mecum utimini.

Scrib. in Acad. Georg. Auguſt. M. Januar. A. R. S. MDCCLXXII.

CLASSIS I.

CLASSIS I.

FEBRES.

FEBRES INTERMITTENTES.

§. 1.

FEBRIS & in toto corpore & vulgare maxime morbi genus eſt. Interdum ea morbum per ſe conſtituit, & idiopathica affectio eſt; interdum aliis morbis, ut ſymptoma, accedit, eoſque vel periculoſiores vel leviores reddit; adeoque & morbus & medicina eſt.

§. 2.

Hæc autem phænomena in omni fere febre occurrunt:

Homo tenſionis quemdam ſenſum in artubus & ad ſpinam dorſi experitur; cui reſpirandi difficultas, & anxietas, & capitis gravitas, & oris ſiccitas, & totius corporis debilitas ſe aſſociat. Cutis etiam tum pallet, vaſa in ea collapſa ſunt, pulſus parvi, celeres ac debiles exiſtunt, totumque corpus vel friget, vel inhoreſcit, vel prorſus riget. Rariſſime a calore protinus febris incipit.

Elapſo temporis intervallo habitus corporis rurſus aliquantum inturgeſcit cum cutis vaſis & majori ejus rubore; corpus quod antea inhorruit, ſenſim incaleſcit præter modum; ſpiritus facilius ducitur; pulſus ſe iterum attollunt & aliquanto tardiores fiunt, ſic tamen,

ut numerum naturalium intra datum tempus ſemper ſuperent; ſiccitas oris non prorſus ceſſat; ſique febris non mortifera eſt, tranſpiratio demum intenditur, & cum urina multa craſſa ſecedunt; ſicque febris lente decedit, & vel ex toto finitur, vel recurrit.

§. 3.

Febris ergo, ſi rem recte penſites, atque omnia ſymptomata, quæ non perpetuo & ubique eam comitantur, ſejungas, quorum quidem inſignis numerus eſt, ut alias dicetur, eſt innati caloris augmentum præternaturale, cum oris ſiccitate & gravitate corporis.

§. 4.

Frigoris, ſi quod in initio obſervatur, ac æſtus duratio in febribus diverſa eſt; ab hoc vero ipſarum genera conſtituuntur. *Æſtus* autem febrilis vel ad ſummum octodecim horas durat, & ex toto deinde ceſſat; vel hoc ſtadium tranſcendit, & in plures dies, hebdomades, imo quandoque menſes extenditur. Si prius eſt, ſique deinceps idem æſtus per intervalla bis, ter vel pluries recurrit, *febris intermittens* eſt; ſin alterum, *continua.*

§. 5.

Hæc igitur febrium generaliſſima diviſio eſt. In *intermittentibus* autem interſtitium plerumque aliquot horarum, vel unius, vel duorum dierum eſt, ut una nunc *quotidiana*, altera *tertiana*, altera *quartana* audiat. Interdum tamen etiam longiore circuitu quædam redeunt; ſed id raro evenit (1).

In *continuis* æſtus minimum per nychthemerum trahitur, qui, cum decedit, ſudorem movet; alias a tribus

diebus uſque ad octoginta & ultra vexat, ſic, ut vel nulla plane, vel aliqua remiſſio ſit. Febris itaque continua, quæ nihil remittit, ſed, ut cœpit, continuat, proprio nomine *continentis* appellatur. De aliis continuarum diſcriminibus alibi dicetur.

(1) Quintanam, ſeptimanam & nonanam *Hippocrates* jam memoravit *Epidem.* I. p. m. 966. Et quintanæ alibi etiam exempla occurrunt apud *Tulpium obſ. III.* 52. in *Eph. Nat. Cur. Cent. I.* p. 196. app. *Cent. VII.* p. 308. *Nov. Act. Nat. Cur. T. I. obſ.* 98. Sextanæ & octanæ in *Eph. N. C. Cent. VII.* p. 265. Septanæ apud *Rhodium obſ. I.* 18. Octanæ *ib.* 19 & apud *Salmuth Cent. III.* 13. *Hagendorn Cent. II.* 57. *Eph. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 4. *obſ.* 70. *Cent. I.* 68. *V.* p. 317. Decimanæ apud *Zacut. Luſitan. Prax. med. admir. III.* 34. Decimo quinto die, *Deidier Conſult. T. II.* 14. & ſingulo menſe redeuntem *Rhazes* memorat; anniverſariam adeo *Plinius Hiſt. Nat. L. VII. c.* 51. ſed quam non facile in intermittentibus admitterem, ad diariam potius relaturus.

§. 6.

Permultæ res corporibus adverſæ, ſive in his ipſis ſponte genitæ, ſive extus illatæ, applicatæve, & ſpecifica miaſmata, febres generant. Typos incomprehenſibilis natura facit. Symptomata tum a communibus cauſis, tum a propriis fiunt; hæcque pro diverſa partium natura varias mutationes efficiunt.

§. 7.

Atque hæc quidem de febribus generatim dicta ſunt. Proximum eſt, ut de *intermittentibus* ſpecialiter exponam.

Incipiunt eæ a frigore, majore vel minore, longiore vel breviore; ſub quo pulſus parvus & celer, ſimulque æqualis vel inæqualis eſt, & cutis omni fere ſenſu deſtituitur.

Frigoris initium in dorſo ; & prima digitorum phalange, & in naſi apice percipitur ; & ſuccedit plerumque prægreſſis aliquot oſcitationibus & pandiculationibus.

Interdum autem frigus unum duntaxat membrum, v. c. brachium, aut dimidium capitis latus, occupat.

Algorem æſtus cum veloci atque forti pulſu excipit ; ſed vix unquam eundem cum ipſo gradum obſervat.

In ſummo æſtu centum & aliquot triginta pulſus plerumque numerantur.

In frigore æque ac æſtu ſtadia quædam obſervabis, utpote quæ a levi gradu incipiendo, ſenſim ſenſimque tamquam per ſcalam aſcendunt & ubi ſummum culmen attigerunt, rurſus paulatim deſcendunt.

Ubi æſtus vero multum deferbuit, corpus inſudare incipit, æſtuſque ſub ſudore, unaque cum illo ſenſim diſpellitur.

Finita deceſſione urina critica, h. e. cocta cum copioſo ſedimento lateritii coloris emittitur. Ut nempe in continuis ſub finem criſis ſemel tantum per ſudorem & urinam contingit ; ita in ſingulo inſultu febris intermittentis hæc accidit : quæ tamen perfecta non exſiſtit, ſiquidem adhuc materia morbifica humoribus inhæret, quæ inſultum novum deinceps facit, & per hunc ſenſim ſubacta & præparata, h. e. cocta tam per ſudorem & urinam, quam etiam, licet rarius, per alvi fluxum eliminatur.

Diebus vacuis urina ſanorum ſimilis eſt. Quod ſi vero febris prorſus finita eſt, tum etiam in his turbida & limoſa per aliquot dies ſubſequentes conſpicitur.

§. 8.

Frigus in febribus haud dubie a ſingulari nervorum affectione, quam ſenſus cutis ſuppreſſus monſtrat, proficiſcitur, neque adeo ab externo calore unquam temperatur. Ipſaque materia febrilis haud dubie ipſi humorum orbitæ tum immiſta eſt, quia ſub frigore ſanguis vehementer quaſi coit & denſatur, ut collapſa cutis vaſa indicant; aliter ac in aliis ſpaſticis adfectibus, ubi nervoſo ſyſtemate pariter quidem affecto, febriles motus nulli adſunt.

Æſtus algoris quidem effectus eſt, nequaquam tamen ex toto inde dependet, quandoquidem ipſi non reſpondet, nec algorem quidem ſemper præcurſorem habet. Ut ergo maximam partem a ſanguine intra cor & pulmones collecto excitari videatur.

§. 9.

Novæ acceſſiones febrium intermittentium vel eodem tempore, eademque hora; qua inceperunt, contingere ſolent, vel ſerius paullo vel celerius. Quem ordinem periodorum *Typum* vocamus (1).

(1) Elegantiſſimus eſt *Galeni*, aut quisquis autor eſt, liber *de Typis*.

§. 10.

Aliæ ex intermittentibus duplicantur, & modo binæ, modo plures acceſſiones ſic concurrunt, ut tamen unaquæque alteri priori reſpondeat. Quotidianæ, tertianæ & quartanæ ejuſmodi periodos interdum faciunt.

Et *quotidiana* quidem *duplex* tum exiſtit, quando ſingulo die, non longo interpoſito intervallo, duæ acceſſiones ſe excipiunt, quarum initium ex frigore cognoſcitur.

Tertiana duplex quotidie accedit, ſic tamen, ut reverſionis tempora alternis diebus ſibi reſpondeant; quo unice a quotidiana ſimplici differt. Hæc tertiana duplex vero non ſimul, ſed interpolatis terminari diebus conſuevit.

In *quartana duplici* tertius dies prorſus a febre vacat.

Plures jamdum quidem ab antiquis obſervatæ fuerunt intermittentium varietates, quas tamen rimari vix operæ pretium eſt. vid. *Galenus.*

§. II.

Symptomata intermittentium non alia ſunt, quam ceterarum febrium, quarum mentio jam ſupra facta eſt (§. 2.). Habent tamen ſuos diverſos gradus, præthereaque frequentiſſime nauſea, vomitus, ſitis, capitiſque dolor ſe adjungunt. Et *vomitus* quidem ſub frigore vel ejus deceſſionem incidit, pariter ac *ſitis*, quæ ſub frigore ſimul intenſior, quam ſub æſtu eſt.

Paullo infrequentiora ſunt delirium, ardor internorum & algor extremorum, exanthemata miliaria, puncticularia, inſignis languor, cardialgia, aphthæ oris, aſthma, tuſſis vehemens, hæmoptiſis, convulſiones, tetanus, animi deliquia, veſicæ urinariæ ſpaſmus, icterus, mutitas, ardor ſiccus abſque ſudore, aut nimis ſudor, lateris dolor, ſingultus & ſopor, qui maxime omnium periculum minatur, utique ſi in frigore accedit. Atque ejuſmodi inſuetis & gravibus ſymptomatibus ſtipatæ intermittentes jure ſuo *malignæ* cognominantur, quum adeo aliquos e medio tollant (1).

Habitus corporis in qualibet intermittente vel tardius vel celerius in cachecticum & ex pallido ſubbilioſum

convertitur. Pauciſſimæ ſunt, in quibus ille nullum vitium prodit.

(1) Permultos ejuſmodi febrium obſervatores recenſuit. V. cl. *Frid. Caſim. Medicus* in L. *Geſchichte periodiſcher Krankheiten II.* p. 201. §. 65.

§. 12.

Mentio adhuc ſpeciatim facienda eſt pernitioſiſſimi, quod §. 11. retuli, ſymptomatis, *ſoporis* nempe, qui interdum, licet raro, febribus intermittentibus ſe adſociat, ac in lethalem apoplexiam plerumque terminatur. Accedit ille vel primo ſtatim aut altero paroxyſmo & rigoris initio, duratque per integrum circuitum, deinde bis, ter, quaterve recurrit, tuncque mortem ſub ipſo quidem frigore inducit. Priores acceſſiones interdum ab hoc ſymptomate vacant, jamque præter omnem expectationem quarto, quinto, vel ſexto circuitu id ſe effert.

Ejuſmodi febres *apoplecticæ* aut *ſoporoſæ* dictæ, interdum epidemico more graſſantur (1). Perraro naturæ robore ſuperantur, aliquandoque tum periodicam relinquunt oblivionem (2). Ex vehementiore animi affectu ego vidi tertianam in tenera muliere ex improviſo in ſoporoſam commutatam, nec tamen letiferam, cum ſemel tantum inciderit. Et Carum in tertiana duplici ſepties recurrentem ſine morte *Hoffmannus* notavit (3).

(1) Eæ jam dum ab *Ætio* memoratæ cap. de Lethargo. Majorem vero lucem illis adfuderunt ſuis obſervationibus *Mercatus*, *Dodonæus*, *Sydenhamus*, *Baglivius*, at maximam *Torti* & *Werlhofius*. Conf. etiam *Commerc. Noric.* an. 1731. p. 187. n. 3. an. 1732. p. 345. an. 1734. p. 98.

(2) *Vid. Act. Nat. Cur.* Vol X. obſer. 15.

(3) *Med. rat. ſyſtem.* T. I. P. IV. c. 2. obſ. 1.

§. 13.

Typus febrium intermittentium nonnunquam penitus abſconditur, ut neque ex urina, neque ex pulſu, neque ex alio ſigno ſolito dignoſci queat, ſed ſub larva diverſorum morborum, imprimis vomitionis, diarrhœæ, choleræ, algoris funeſti, cardialgiæ, ſyncopes, hemicraniæ, rheumatiſmi, pleuritidis, peripneumoniæ, cœcitatis, abſcondatur, & medentem a ſcopo ſuo non raro abducat; ſiquidem remedia his morbis alias accommodata nunc perperam ad ipſos oppugnandos adhibentur.

Vid. *Richard, Morton, Pyretolog.* Cap. 9. *Franc. Torti Therapeutice ad febres periodicas pernitioſas.* C. II. & II.. *Obſervations on the epidemical diſeaſes in Minorca*, by *Ge. Cleghorn*, p. 121. ſeq.

§. 14.

Materialem febrium intermittentium *cauſam* in pituita lympha, & bile ſeorſim vel conjunctim vitiata ponimus; cujus ſententiæ argumentum tum ex cachectic plurimorum ægrorum habitu, aliiſque pathematibu (§. 11.), tum ex cauſis ſive rebus illas producentibu facile deſumitur; cujuſmodi ſunt v. c. vehementiori animi commotiones, fortiora purgantia, res virulent in corpus qualicumque modo delatæ, ſudores ſuppre ſi, exanthemata repulſa, balnea tam frigida quam ca lida, habitatio in locis humidis & ſtagnoſis, ingluvies cibi nimis duri & glutinoſi, pervigilium, fames, pot frigida in calidum corpus affatim ingeſta, dolor vehe mens, materies purulenta, ichoroſa.

Irregulares tempeſtatum conſtitutiones interdum febres intermittentes epidemicas, plerumque mali mor, producunt (1).

(1) Vid. *Hoffmanni Med. ſyſt.* T. I. Sect. I. c. 4. *Io. Ar.*

Fiſcher diſſ. *de Febribus intermittentibus epidemice graſſantibus*, Erford. 1728. *Chr. Tob. Ephr. Reinhardi* Carmen *de febribus intermittentibus ſpuriis ſeu epidemicis anni* 1747. 48. 49. 50. 51. Dresd. 1751. 8.

§. 15.

Voracitas, neglectum regimen, fibrarum laxitas, & præpoſtera medela, quæ imprimis adſtringentibus intempeſtive datis, & a nequiſſimis arſenicalibus medicamentis perficitur, denique & vehementiores animi affectus, potiſſimumque ira ac terror, nec non vitia in viſceribus imi ventris latitantia, omnem febrem intermittentem non ſolum longiorem & ſubinde adeo inſuperabilem reddunt, ſed denuo etiam facile producunt; quam *recidivam* vulgo vocant.

§. 16.

Sub frigoris ſtadio natura materiam febrilem præparat aut ſaltem præparare incipit. Minus tamen is motus, a corporis ſuperficie ad interiora tendens ſalutaris dici poteſt, ſiquidem adeo interdum mortiferus eſt. Mors enim, ſi qua in intermittente febre contingit, ſub hoc ſpaſtico ſtadio ſemper incidit. Contra vero alter motus, quo calor & ſudor erumpunt, & qui ab interioribus ad circumferentiam tendit, ſemper ſalutaris eſt, utpote ſub quo & per quem materia febrilis corrigitur, ejicitur, & ipſa febris ſenſim ſolvitur. Quæ nunc quoque cauſa eſt, cur febres iſtæ aliis gravioribus & longis morbis ſupervenientes, illos ſæpe vincant. Teſtantur inſuper complures obſervationes, quod infirmi, poſt febrem, longam ſanitatem adipiſcantur; & multi etiam obeſiores & robuſtiores fiant.

§. 17.

De *tertianis* & ceteris intermittentibus ſpecialiter

quædam nunc præcipienda ſunt. Illæ ſi exquiſitæ fuerint adde, ſi in corpore juvenili & viſceribus haud vitiatis, intra duodecim horas plerumque decedunt, & quinque, ſeptem aut novem circuitibus judicantur, ut recte ab *Hippocrate* (1) obſervatum eſt:

Præter communem vero criſin alia ſimul iſtis ſolemnis eſt, dum tertio vel quarto circuitu ulcuſcula ſicca in labiis efflorefcunt. Et ſi hoc contingit, certo ſpes eſt, febrem circuitu ſeptimo judicari.

At tertianæ facile etiam in aliam febris ſpeciem, quotidianam, continuam, duplicatam commutantur.

Eædem facile quoque, & ex levi errore revertuntur.

Tempeſtas & anni tempora curationem neque facilitant, neque difficiliorem reddunt.

(1) *L. de judicat.* p. 67. *Coac. prænot.* 148.

§. 18.

Quotidianæ plerumque hiberno tempore & autumnali nubilo cœlo occurrunt, pluresque ſimul eodem tempore ſine reſpectu profecto temperamentorum, ætatis, ac ſexus prehendunt.

Ex aliis, intermittentibus, promta earumdem geneſis eſt. Neque ulla intermittens eſt, quæ tam facile in lentam tranſeat.

Criſis perfecta plerumque undecimo vel decimo quarto circuitu incidit, neque facile aliquis ſine alvi ſpontaneo profluvio judicatur.

At caveas velim, ne quotidianam cum catarrhali, lenta, tertiana duplicata, aut quartana triplici confundas.

§. 19.

Quartana febris omnium quidem longiſſima (1), ſed

dubito, an etiam, ut *Hippocrates* pronuntiavit, placidiſſima ſemper & tutiſſima ſit (2); cum perſæpe ex viſcerum vitio natales ducat, & corporis habitum praviſſimum efficiat.

In nonnullis locis, imprimis borealibus, & paludoſis, fere endemica eſt.

Contra alios morbos, aſthmata præcipue, convulſiones; podagram, hypochondriaca pathemata haud raro præſidio eſt. Ipſa vero illa viciſſim ab aliis morbis ſupervenientibus, ſcabie, variolis, purpura, hæmorrhoidum fluxu, ſalivatione, ulcuſculis labiorum, ſolvitur,

In tertianam nonnunquam commutatur, & viciſſim quoque ex hac gignitur: interdum quoque in continuam tranſit.

De gravidis compertum eſt, quod non prius ea, quam ſuperato partu, liberantur; infante vero poſthac eadem affecto (3).

Præter communem criſin & hæc peculiarem interdum ſervat, quod furunculus in buccis naſcitur, qui protinus eam ſolvit (4). Abdominis tumore & diarrhœa pariter nonnunquam, ſed raro, judicatur (5).

Aliqui in hac febre non ſudant; neque vero niſi per ſudorem ad integritatem veniunt.

Nulla febris facilius, quam hæc, recurrit. Recurrens vero nunquam ita pertinax eſt, quam prægreſſa, & ſponte ſæpe poſt aliquot circuitus finitur.

Inter ſcandala Medicorum non amplius ea referenda eſt: neque verum hodie eſt, quod *Hippocrates* prædixit, autumnalem quartanam per integram hyemem durare, neque prius ſubigi poſſe, quam ſolſtitii verna-

lis tempore. Falſum quoque proinde eſt, autumnalem, quam vernalem, curatu difficiliorem eſſe, neque intra annum deſinere.

In alios graviores morbos cachecticos, ſpeciatim hydropem & icterum facile tranſit, ſine ulla ſæpe medentis culpa.

(1) Inſolita diuturnitatis exempla quartanæ per XVIII. XXXII. & XLVIII. annos affligentis adducunt. *Io. Wierus obſ.* p. 36. & *Wolffg. Gabelgoverus Cent. VI.* 74.

(2) *L. I. epidemic.* p. 966.

(3) *Hoffmanni Med. rat. ſyſt.* T. IV. Sect. I. c. 2. §. 18.

(4) Hoc iam a me animadverſum legas in *Gottingens. Prænotion. Penſo I.* 15.

(5) Vid. *Godofr. Klaunigii Noſocom. charitat. Obſ.* 6.

§. 20.

Quæ longiore circuitu redeunt, in univerſum fere longæ eſſe conſuerunt, ut unum, imo duos vel tres annos perdurent; rariſſime vero lethales ſunt, nec corporis vires nimis deſtruunt. Quintana interdum celerem judicationem habet; atque etiam ex continua fit. Ante tabem, aut jam contabeſcentibus ubi ſupervenerit, perimit.

§. 21.

Ad *curationem* intermittentium progredior, quæ eo redit, ut primum & ante omnia corrupti ſucci e primis viis per vomitoria aut purgantia eliminentur, deinde, quod reliquum eſt, corrigatur, & labefactatus fibrarum tonus inſtauretur, totaque humorum maſſa novo quaſi balſamo iterum condiatur.

§. 22.

A nauſea & vomitionibus ſpontaneis *emetica* inprimis

indicantur; eaque quantocitius exhibenda vel brevi ante paroxyſmum, quod quidem multi temere culpant; vel die vacuo. Raro opus eſt, ut repetantur. Neque gravidis iſta nocent.

Quem in finem igitur pulvis componitur ex radicis Ipecacuanhæ gr. XV. uſque ad dimidiam drachmam, ſulphuris antimonii aurati tert. præcipit. gr. j. ad iij. & olei deſtillati corticum aurantiorum gr. j. aut decoctum ex radicis Ipecacuanhæ drachmis duabus ad unciam dimidiam, quibus in aquæ fontanæ unciis quatuor decoctis ſyrupi corticum aurantiorum vel cinnamomi uncia dimidia adjicitur: aut mixtura ex aquæ cinnamomi ſ. v. uncia dimidia, tartari emetici granis duobus vel tribus, & ſyrupi florum papaveris erratici drachma una vel altera. Præterea & ſyrupus emeticus & aqua benedicta Rulandi hic locum habent.

Vomitoria interim ſalubriter quandoque cum purgantibus remiſcentur, ſic, ut pulveris radicis Jalapæ ſcrupulus vel dimidia drachma cum tartari emetici grano uno vel duobus; aut ſalis Anglicani vel alius uncia dimidia in aliquot unciis aquæ deſtillatæ ſoluta, adjecto tartari emetici grano vel duobus; aut denique mannæ electæ uncia, cum terræ foliatæ tartari drachma & tartari emetici grano uno ad tria, in unciis aliquot aquæ calidæ ſoluta exhibeatur.

Purgantia, quæ die ſemper vacuo decernenda, inprimis in his febribus indicantur, quas ipſa natura alvi fluxu ſolvere conſuevit. Pulvis Cornachinus ad dimidiam drachmam ter vel quater omni bihorio datus, donec alvus aliquoties liquata fuerit; aut hæc compoſitio, quæ ex Tincturæ rhabarbari or. unciis tribus, Elixir. aperitivi Clauderi uncia, Salis ſedlizenſis & ſyrupi cardui benedicti ſingulorum drachmis ſex parata,

iiſdem, ac dictum eſt, intervallis datur, egregium, quin admirabilem hic uſum faciunt.

Quod equidem ex *Baglivi* obſervatione intermittentes quædam ab exhibitis purgantibus duplicentur, vel gravibus ſymptomatibus exaſperentur, quin ab iiſdem repetitis in chronicas & letales terminentur, & ſimplices tertianæ annuæ evadant (1), ipſius fidei relinquendum eſt. Mihi tales nunquam occurrerunt, & vereor multum, ne longe aliis cauſſis nequitia iſta debeatur.

(1) *Opp. L. II. c.* 10. §. 2.

§. 23.

Ab evacuantibus ergo cura ſemper incipienda eſt; quæ perſæpe ſola quoque eam perficiunt. Poſtea vero reſolventia cum tonicis propinanda; inter quæ ex prima claſſe aptiſſima ſunt ſal ammoniacum, in pulvere aut ſolutione, quæ commodiſſime fit ex aquæ florum chamomillæ unciis octo, ſalis ammoniaci depurati drachmis tribus, eſſentiæ vel extracti gentianæ rubræ drachmis duabus & ſyrupi corticum aurantiorum uncia; cujus patella dimidia ter die hauritur; radix Ari; ſpecificum antifebrile Crollii; ſpiritus ſalis ammoniaci; ſal volatile oleoſum Sylvii: ex altera vero cortex Peruvianus in pulvere aut decocto, caſcarilla ſimiliter, radix gentianæ rubræ & albæ, cortex aurantiorum, flores chamomillæ, ſemen paſtinacæ, abſinthium, carduus benedictus, & quæ ex his rebus eſſentiæ ac extracta in officinis proſtant; nec non crocus martis antimoniatus Stahlii, radix ſerpentariæ Virginianæ, elixir vitrioli & antifebrile Mynſichti, & qui mira præſtat, nec ſine uſu multiplici a *Craaneno* antiquartium ac febrifugum appellatus eſt, regulus antimonii medicinalis. Ex quibus varia etiam inter ſe miſceri, aut vino aquave infundi poſſunt.

Alia

Alia plura, ut mithridatium, flores ſulphuris, chelidonium, infuſum nicotianæ in cereviſia, plantaginem, matricariam, piper nigrum & album, oleum animale Dippelii, nec laudare poſſum, nec invitis volo obtrudere.

Cortex Peruvianus, quem multi medici omnibus aliis febrifugis tanquam præcellentiſſimum hodie præferunt, certe hanc laudem non meretur, ſed potius infimum fere inter hæc locum occupare debet, cum plures uncias ſæpe incaſſum devorent ægri (1); ut proinde quoque in tanta debilitate, qua agit, neminem certe lædere aut graviores morbos inducere valeat. Multoque debilior ejus virtus eſt, ſi in electuarii formam redigitur, quæ ipſa ægris ſumme injucunda. At decoctum ejus (2), quemadmodum & aliarum ſtirpium ſupra memoratarum, quam utiliſſime in anum per clyſterem infunditur, & infantibus maxime, qui omnia remedia abhorrent, accommodatum eſt. Idque præferendum etiam cenſeo paratis inde cataplaſmatibus, ventriculo ſuperimpoſitis (3).

(1) Quid ergo ſperandum ſit a cortice ad quatuor vel ſex uncias ſubuculis inſuto & geſtato, qua ratione ſe feliciter aliquoties ſanaſſe febres, Cl. *Pye* adfirmat in *Medical obſervations by a Society of Phyſiciens at London Vol. II.* 16. facile inde judicatur. Ego certe perſuaſum habeo, non halitus hujus corticis, ſed naturam ipſam has febres ſanaſſe.

(2) Vid. *Méthode pour guérir toutes ſortes de Fièvres, ſans rien faire prendre par la bouche, par M. Helvetius.* Paris. 1694. 8.

(3) Qualem uſum ſuadet & in ſe ipſo, cum ſemitertiana febre laboraret, cum euphoria expertus eſt. Ill. *Roſenius*: vid. *L. von Kinderkrankheiten*, p. 300. edit. 2. Murrayan.

§. 24.

In quartanis, & quæ longiores circuitus habent, major difficultas curandi obtinet, nec ſine ſale ammoniaco aut regulo antimonii medicinali iſtæ ſuperari poſſunt. Alias vero infuſa ſemivinoſa ex roborantibus & purgantibus parata optime conveniunt; cujuſmodi eſt, quod ex herbæ centaurii minoris, cardui benedicti, abſinthii vulgaris, trifolii fibrini, ſingulorum manipulo uno, florum chamomillæ Romanæ pugillis duobus, foliorum ſennæ, radicis ellebori nigri, ſingulorum uncia dimidia, corticis Peruviani uncia, & tartari tartariſati drachmis ſex componitur; quibus conciſis vini albi libræ duæ vel tres & aquæ communis libra adfunditur. Cujus infuſi cyathus bis vel ter ſingulis diebus vacuis hauritur. Pro potu ordinario decoctum radicis ſarſaparillæ egregie inſervit, cujus conciſæ unciis quatuor affundimus fervidæ aquæ libras duodecim, lenteque decoquimus ad quartæ partis conſumtionem; jamque abſoluta decoctione aliquantum glycirrhizæ admiſcemus.

Ubi vero hiſce medicamentis febres non obtemperant, ad mercurialia confugiendum eſt, utpote quæ potentius lympham ſpiſſam, tam in humoribus inhæreſcentem, quam viſceribus jam impactam reſolvunt ac corrigunt. Optimeque tum regulo antimonii medicinali aliquot grana mercurii dulcis, & unum vel alterum quoque granum ſulphuris antimonii aurati admixta, per aliquot dies dantur, adjuncto decocto commodo ex ſarſaparillæ, bardanæ, & polypodii radicibus, quo mercurialium uſus adjuvatur. Aliquando quidem mercurius dulcis ſalivationem movet, ſed nullo pacto extimeſcendam, quippe breve tædium felici curatione abunde compenſatur.

Vid. *Jo. Henr. Schulzii* Diſſ. *de mercurialium uſu in febre quartana curanda.* Hal. 1742.

§. 25.

In ipſa febrium intermittentium acceſſione nihil moliendum, niſi ſymptomata quædam, velut ſitis, dolor capitis, æſtus, gravius urgeant, vel alia inſueta ac terrifica, ut convulſiones, ſopores, ſpaſmi, ſe immiſceant.

In priori caſu potus antiphlogiſticus, ex aquæ fontanæ menſura, admixtis ſyrupi rubi idæi & aceti vini, ſingulorum unciis duabus, & ſimiles mixturæ conveniunt; qualis ex aquæ florum ſambuci unciis quatuor, tincturæ florum papaveris erratici recentis uncia dimidia, liquoris mineralis anodyni Hoffmanni drachma dimidia, ſyrupi ribium drachmis ſex componitur; cujus cochlear plenum ſingulis horis ſumſiſſe abunde eſt.

Sanguinis miſſio etiam tunc convenit, tam in ipſo circuitu, quam extra illum; inprimis, ubi acerbiores capitis dolores & mentis alienationes vexant. Ut plane non ſint audiendi hi, qui tamquam maxime nocivam eam in intermittentibus reiiciunt.

At ſpaſmis & convulſionibus vero optime medemur liberaliore corticis Peruviani uſu, & linimentis nervinis, aliquot horis ante paroxyſmum medullæ ſpinali infricandis; cujuſmodi eſt balſamum cephalicum Sereniſſimæ, & hæc compoſitio, quæ fit ex unguenti pomadini uncia, olei deſtillati rutæ, lavendulæ ſingulorum guttis duodecim, balſami Peruviani drachma, inter ſe invicem mixtis. Quibus etiam olei animalis Dippelii totidem guttæ, vel olei caſtorei cocti drachmæ duæ addi poſſunt; quibuſve etiam per ſe uti licet.

Inprimis vero in ſoporoſis febribus oportet ſedulo & crebro kinkinam exhibere, ad dimidium ſcilicet drachmæ ſingulis binis horis in diebus vacuis; ceteris omnibus remediis ſepoſitis. Iſtæ enim, ne vita perimatur, ſtudioſe ſupprimendæ ſunt. Et hac ratione

cortex quoque unicum remedium eſt, quod ſcimus, tam in febribus cum lipothymis, convulſionibus, aut veſicæ doloribus conjunctis, quam in iis morbis, quos intermittentes febres mentiri ſupra ſcripſimus (§. 11.).

§. 26.

In epidemicis, inprimis ſi inſueta habeant ſymptomata, & metus cujuſdam malignitatis ſit, leves purgationes pulveribus aliquot ex tartari vitriolati & rhabarbari orientalis, ſingulorum granis quindecim, aut pulveris Cornachini recens parati drachma dimidia, per brevia horarum aliquot intervalla adornandæ; deinde pulvis contrayervæ compoſitus, eadem quantitate omni trihorio datus, cum potu antiphlogiſtico; qualem ſupra commendavi (§. 25.), proſunt: contra vero emetica, niſi urgente neceſſitate, eſſentiæ alexipharmacæ, tincturæve bezoardicæ, & regimen nimis calidum nocent. Nec venæſectio hic utilis adeo videtur; qua quippe *Hoffmannus*, ſi alias recte judicavit, tranſitum ejuſmodi intermittentium in continuas vidit (1).

(1) *Med. rat. ſyſtem. T. IV. P. IV.* p. m. 209.

§. 27.

Qualis diæta febricitantibus per circuitus conveniat, ex nocentibus & proficientibus ſupra commemoratis (§. 14.) intelligitur. Illud unum moneo, quod ſaliti & muria conditi cibi neutiquam noceant, quamvis inter duros & prohibitos vulgo referantur; ſed potius valde ſalubres ſint. Neque ego animalium carnes temere, juxta vulgi opiniones, damnare poſſum.

§. 28.

Finita febre neceſſe eſt, ut in roborantium uſu per aliquot hebdomades pergatur, ad recurſum ejus impe-

diendum. Nec vitia in regimine & victu committenda. Nec purgantia, ſi forte ſtomachus adhuc languet & faſtidium cibi eſt, offerenda ſunt. Vix autem finitur febris, quin œdematoſo tumore, majore vel minore, pedes occupentur: qui vero ſponte ſe rurſus ſubtrahit, quamprimum fibræ robur ſuum naturale recuperarunt, & corpus laboribus exercetur.

§. 29.

Neque denique ſilentio premendum, diverſos morbos cachecticos, inprimiſque viſcerum indurationes & hydropes a febribus intermittentibus, vel ſponte vel ex improvida ſuppreſſione excitari.

Atque medici cura eo, ſi fieri poteſt, quam maxime nunc dirigenda eſt, ut quam primum revocetur febris; quod quidem eo facilius eſt, quo propius hi morbi a ſupreſſa febre abſunt. Neque vero tum ſemper febris revertitur, ſed in vicem ejus ſcabies ſuccedit, quam nullo modo turbare, ſed fovere potius oportet.

Quodſi vero revocare velis febrem, fortioribus ſtimulantibus, reſolventibus, atque purgantibus, vel prioribus junctis, vel per intervalla interpoſitis, utendum eſt. Quem in finem aloes hepaticæ drachmæ tres, gummi ammoniaci, galbani, ſingulorum drachma una, aceto ſcillitico excipiuntur, indeque catapotia pondere unius grani formantur, quorum octo vel duodecim mane & veſperi abunde eſt ſumſiſſe. Item pulveris radicis ari, pimpinellæ, ſalis juniperi pares portiones, ex quibus bis terve de die drachmæ dimidium devoratur; aut eſſentia fuliginis Clauderi ad ſexaginta vel octoginta guttas iiſdem intervallis ex aqua ſumitur.

Ubi vero per hæc febris non redit, & hydrops perdurat vel adeo increſcit, aut is ſub ipſa febre ſubnaſci-

tur, hunc nullum nunc medicamentum citius debellat, quam cortex Peruvianus, quovis bihorio ad drachmam dimidiam datus, vel ipſius decoctum aut infuſum vinoſum. Præmittendum vero eſt, & interponendum quoque ſubinde remedium, quod alvum purgat.

Vid.: *El. Frid. Heiſteri* diſſ. *de quartana & hydrope per corticem Peruvianum curatis.* Helmſt. 1740.

FEBRES CONTINUÆ.

§ 30.

Febres continuæ plerumque quidem ac intermittentes ab algore, horrore, aut rigore incipiunt, at ſubſequens æſtus nec noctu, nec interdiu intermittit, ſed continuo vexat, ſic tamen, ut remiſſiones ac exacerbationes inferat, quarum illæ in horas matutinas, hæ vero in veſpertinas & nocturnas incidunt, atque paribus aut imparibus diebus ſibi invicem aliquantum reſpondent, quas conjunctim periodos appellamus. Unde *amphimerinæ* antiquis dictæ, quarum acceſſiones quotidie prægreſſo frigore fiunt; *tritæi*, quæ altero quoque die exacerbantur; *hemitritæi*, quæ quotidianas exacerbationes habent cum frigore alternis diebus recurrente; & *tetartophiæ*; ubi quarto die novus horror æſtui ſe immiſcet.

§. 31.

At terminus febrium continuarum non idem eſt. Aliæ ſunt breviſſimæ, & *Ephemeræ* ideo dicuntur, quod uno nychtæmero, aut ad ſummum quatuor finiuntur: aliæ neque tam breves, neque tamen valde longæ, ſeptimo, nono, undecimo, decimo quarto, & vigeſimo primo die judicantur, quas *acutas* ſtricte hodie appellant; aliæ denique multum hunc terminum exce-

r

dentes, ad unum, duo vel tres menſes producuntur(1), cum mitiore quidem æſtu, at nunquam ſine luculenta malignitatis nota, & ſine maximo virium decremento; *nervoſas lentas* noſtri vocant. Sed hæ plerumque non unius, ſed duarum vel plurium acutarum decurſus vel etiam reverſiones iteratæ habendæ ſunt.

(1) Exempla febrium acutarum centeſimo, & vigeſimo ultra centeſimum die judicatarum apud *Hippocratem* legas *Epid. III. ægrot.* 1 & 9.

§. 32.

Alia diſcrimina febrium continuarum in *ſimplices*, *exanthematicas*, *inflammatorias*, *primarias*, *ſymptomaticas* & *complicatas* expedire hic non vacat, utpote quæ ex pathologia repetenda. Illud unum ſaltem moneo, quod quædam continuæ unius ſaltem ſint ex his claſſibus; quædam ex pluribus ſpeciebus compoſitæ, qualis eſt v. c. purpura puerperarum, quæ non acuta tantum febris eſt, ſed & ſymptomatica & inflammatoria, ut maligna adeo fieri queat. De alio diſcrimine continuarum in *benignas* & *malignas*, ad quod nobis maxime, quoad ſcopum therapeuticum, attendendum, mox plenius exponam.

§. 33.

Quidquid vero præter æſtum, celerem pulſum, oris ſiccitatem, atque virium proſtrationem febribus continuis ſe immiſcet, *ſymptomatis* nomine comprehendimus, cujus numerus ſane multiplex. Præcipua autem ſunt hæc, quæ ſequuntur: Faſtidium cibi, pervigilium, præcordiorum anxietas, reſpiratio oppreſſa, alvus fuſa vel adſtricta, cephalalgia, vertigo, mentis alienatio, ſopor, ſanguinis profluvium, tinnitus aurium, ſurditas, ſingultus, lingua tumida, nigra, ſicca, rubra,

muco obducta, ptyaliſmus, dentium ſtridor, aphonia, oculorum diſtorſio, amauroſis, icterus, floccorum venatus, ſubſultus tendinum, jactatio, indecens corporis denudatio, prolapſus ad pedes, deglutitio tuſſiculoſa, ſtrepitus in pectore inter potandum, rhonchus, exanthemata, ſudor frigidus vel calidus, extremorum algores & internorum ardores, convulſiones, ventris tumor, lotium varie tinctum. Ex quibus cunctis præſagitiones & prædictiones noſtras formamus, & genera quoque atque ſpecies continuarum conſtituimus (1). Rarioribus ſymptomatibus adnumeramus nares, labia, ungues, digitos & integra membra ſphacelata, maxillæ inferioris ſpaſmum, tetanum univerſalem, & liquidorum timorem.

(1) Unde nomina antiqua Elodes, Thypodes, Aſſodes, Leipyria, Lyngodes, Phricodes, Pemphingodes, Epiala, Typhomania &c. quæ hodie quidem vix audiuntur, vel intelliguntur, ſed tamen febris ſpeciem a ſuo cardinali ſymptomate quam elegantiſſime determinant; & quæ non magis oblivioni tradi debuiſſent, quam alia adhuc uſitata antiqua nomina, Phrenitis, Cauſos, Hydrophobia, Lethargus.

§. 34.

Ad memorabile continuarun diſcrimen in *benignas* & *malignas* nunc venio. Malignitatis naturam impreſſam habet qualiſcunque febris, ſive ſimplex ſit, ſive inflammatoria, ſive exanthematica, quæ ſtatim ab initio inſignem virium debilitatem infert, deinde uno vel altero inſueto, aut ſolito graviore ſymptomate vel horum pluribus ſtipata eſt, ſimulque aut calorem non valde æſtuantem, ſed moderatum, mordacem tamen ac urentem, quod plerumque fit, aut vehementiſſimum æſtum conjunctum habet, aut denique inſidioſe mitem indolem ab initio exhibet, poſthæc vero præter rationem in grave ſcit, vitæque periculoſa fit (1).

Unde jam cognoſcitur, quid benignitatem continuarum efficiat. Illas nempe benignas vocamus, in quibus contrarium obtinet.

Ad notas ex pulſu, utpote utrobique fallaces, hic non attendimus; neque enim verum eſt, quod in malignis pulſus ſemper parvus, celer, ac debilis, inque benignis ſemper magnus, vehemens, & velox ſit, ut potius ſubinde contrarium obſervetur.

Atque uti malignæ ſemper periculoſæ, ita benignæ in ſe non exitiales ſunt; interim ſingulæ iiſdem diebus finiuntur.

Quædam continuæ ſemper malignæ ſunt; aliæ pauciores ſemper benignæ; plurimæ modo benignæ, modo malignæ, etiam ſub eadem epidemica conſtitutione.

Malignæ febres modo breviores benignis ſunt, ut peſtis & quædam inflammatoriæ; modo longiores.

(1) Speciales malignitatis notas permultas *Hippocrates* prodidit in *Coac. prænot.* n. 30 ad 63. 88. 112. 115. 130. cf. Ill. *Ant. de Haen Rat. medend.* T. III. c. 1.

§. 35.

Criſi, hoc eſt, luculenta excretione materiæ morbificæ, per ſudorem potiſſimum & urinam, omnes febres continuæ, ſive benignæ, ſive malignæ, quandocumque ad integritatem venitur, terminantur. Iſtaque ſub æquabili febris declinatione contingit, & aliquot diebus poſt morbi finem perſeverat.

Qualiſcunque præterea hæmorrhagia ſub eodem ſtadio ſe efferens, cardinalibus illis binis evacuationibus adnumeranda eſt: itemque huc alvi profluvium, nonnunquam vomitus, rariſſime icterus referendus.

Equidem dari etiam malignas ſine ulla ſenſibili excretione finiri ſolitas, aliqui autores habent (1); & *Hippocrates* ipſe jam animadvertit (2); at urina critica aliquamdiu poſt demum, quod certe ſcio, conſpiciendam ſe præbet.

(1) Vid. Ill. *Ant. Störk ann. med. II.* p. 72. 84.
(2) *Epidem.* I p. 955. 958.

§. 36.

Malignæ febres non ſemper, ut benignæ, perfecte judicantur, ſed diverſas *metaſtaſes* efficiunt.

Quædam in aliam, aut in plures ſibi invicem ſuccedentes, aut in intermittentes, aut in lentas abeunt.

Quædam abſceſſus purulentos vel intra ipſum febris decurſum, vel poſthæc, & vel in affecto loco, vel in alio externo aut interno, excludunt. Atque iſtiuſmodi abſceſſus aliquando longo ſæpe intervallo a febre oriuntur, ut ne ad illam quidem referendi videantur.

Aliæ metaſtaſes fiunt per defluxiones ad varias corporis partes, & rheumatiſmos; genitalium & pulmonum catarrhos, aut excretiones hæmorrhoidales pariunt.

Tumores itidem pedum, univerſæ cutis œdematoſi, teſtium, glandularum inguinalium aliarumque, & cyſtici varii tumores, & ſcirrhi tam interiorum, quam exteriorum partium, cancrique occulti, & obſtructiones viſcerum, nec non affectiones dentium, faucium, gingivarum, pariter hic obſervantur. Quin ad ipſa oſſa interdum, horumque articulos reliquiæ morborum deferuntur.

Aliæ metaſtaſes ſingularia vitia in nervoſo ſyſtemate pariunt, ſive tralatitia materia; ſive conſenſu nervo-

rum ex affecta ſede oborta, cum ſpaſmodica, tum paralytica: cujuſmodi ſunt ſurditates, amauroſes, dyſuriæ. Aliæ ex hoc genere metaſtaſes ipſas vires animales afficiunt, unde tot vitia memoriæ, phantaſiæ.

Tandem etiam non pauca exanthemata tamquam metaſtaſes ſpectanda erunt, ut variolæ, morbilli, tubercula urticata.

Atque per ejuſmodi metaſtaſes malignæ febres qualeſcunque non raro finiuntur, aut corpus ſaltem, adhuc imbecillum, nunc magis firmatur, aut viciſſim in tabem conjicitur. Sphacelus in externa aliqua parte ortus ambigua metaſtaſis eſt: ipſius vero lethalitatem deliria & convulſiones accedentes annunciant.

Elegantiſſima eſt noſtri olim *Brendelii* diſſ. *de abſceſſibus per materiam & ad nervos*, reſp. *G. A. Henrici.* Gott. 1755.

§. 37.

Nullæ certæ *prædictiones*, neque ſanitatis, neque mortis ante criſin formandæ ſunt. Nonnulli enim ægri cum optimis ſignis decedunt; alii contra cum peſſimis evadunt.

Interea tamen eæ febres, quæ gravioribus ſunt ſtipatæ ſymptomatibus, graviora plerumque minantur pericula. Speciatimque illæ omnium peſſimæ judicandæ, ubi magna in pulſu debilitas cum celeritate, aut magna celeritas cum fortitudine, frequentiora item animi deliquia, urina alba, ex viridi palleſcens, nigra, ruſa, fœtida, ante judicationem cocta & turbida, reſpiratio oppreſſa, rara, frigida, hypochondria tumida, lingua livida aut nigra, deglutitio ſtrangulatoria, & cum ſtrepitu inter potandum contingens, unguium, palpebræ aut naſi livor, convulſio, tetanus, oculi obtorti, palpebra in alterutro oculo ſemiclauſa, immodica corporis

jectigatio, intenſus fœtor ab ægri corpore exhalans, ſudor frigidus particularis, pulſus vix perceptibilis.

Circa hunc vero notandum, ſi is poſt ſudorem criticum ſe effert, omne lugubre præſagium abeſſe; utique ſi mens ſibi recte conſtat.

De ſudore frigido etiam obſervandum, ſi ægri poſtea recaleſcant, nihil mali iſtum ſignificare. Quod etiam de horrore & rigore intermiſto valet, utpote qui criticarum egeſtionum ſæpe index & præcurſor eſt.

Addunt autores periculoſis illis & ſumme exitialibus ſymptomatibus involuntariam fecum ac urinæ emiſſionem, floccorum e ſtragulis venatum, tendinum in carpis ſubſultus, ſoporem, oculoſque ſqualidos ſubſidentes: verum omnia hæc, etiamſi conjunctim appareant, adeo nos terrere non debent, niſi ſuperioribus illis ſe adjecerint.

§. 38.

Non poteſt acutarum *curatio* recte inſtitui, niſi prius conſtitutum ſit, ad benignarum an malignarum claſſem febris pertineat. Præter communia enim auxilia, ſingulæ propria quædam deſiderant, quibus omiſſis multum in medendo peccatur.

§. 39.

In benignarum autem curatione perito artifici hæc agenda ſunt.

1) Sanguis e vena mittendus.
2) Primis viis leni evacuante proſpiciendum.
3) Acida diaphoreticis remixta exhibenda.
4) Potus diluens ſufficienti copia præbendus.
5) Æger temperato loco ſervandus & extra lectum in ſedile quotidie per aliquod tempus, ſi fieri poteſt, deferendus.

§. 40.

Sanguinis miſſio in infantibus quidem non neceſſaria eſt, neque prius in adultioribus, quam ſi facies valde rubet, capitiſque dolor vehemens urget, & pulſus admodum plenus eſt, aut cruor e naribus erumpere conatur, aut vehementior animi affectus, vel ſpirituoſorum liquorum abuſus febrem excitavit.

Interdumque pluribus vicibus ſanguinem detrahere convenit, utique in inflammatorio morbo.

Optime quidem ea ſub initio inſtituitur; nihilominus tamen & in vigore, quin omni die adminiſtrari poteſt, quo ſcopus ejus in laborante invenitur, ſi vel vigeſimus is fuerit.

§. 41.

Evacuantia primarum viarum non niſi ſub initio morbi dari debent; & vomitoria quidem nunquam ſine indicatione, ſed omni die; laxantia vero etiam ſine illa, quippe quorum ope morboſum quid, quod in primis viis nunquam pæne deeſt, etſi nulla ſui indicia edat, rejicitur.

Pro emeſi Ipecacuanha in pulvere aut decocto datur; vel tartarus emeticus ad duo, tria vel quatuor grana in aquæ unciis octo uſque duodecim ſolutus, addito ſyrupo gratiore, per intervallum dimidiæ horæ ad quartam partem ſumitur, donec ventriculus ſufficienter vacuatus fuerit; pro purgatione alvi vero maxime proficuus eſt pulvis Cornachinus, aut nitrum cum rheo ad dimidiam drachmam æquali portione invicem mixtum, & aliquot vicibus per duarum horarum intervalla datum, donec alvus aliquoties ſoluta ſit, aut denique decoctum tamarindorum, aliquot drachmis

ſalis polychreſti Seignettiani vel mirabilis Glauberi acuatum. Infantibus talia medicamenta, æque ac liquida, v. c. tincturam rhei cum terra foliata tartari & ſyrupo de cichorio cum rhabarbaro remixtam, abhorrentibus, decoctum ſolutivum ex rhei drachmis duabus vel tribus, nitri depurati drachma & aquæ fontanæ unciis octo paratum in alvum dare expedit.

§. 42.

Acidorum uſu, in conſortio quidem diaphoreticorum, æſtus non ſolum temperatur, ſed & materia febriis paullatim tum corrigitur, tum ad cutem, in quam per ſe declinat, derivatur. Conferunt hic maxime tincturæ aquoſæ ſpiritu vitrioli acidulatæ, & nullum adhuc ſitum expertæ; & elixir acidum Dippelii, quibus quarta pars mixturæ ſimplicis adjecta eſt; aut nitrum & tartarus vitriolatus cum quarta parte antimonii diaphoretici, in pulveris aut potionis forma, quæ per duarum aut trium horarum intervalla ſumſiſſe ſufficit.

Baglivius clyſſum antimonii tam enixe hic lauda, ut acutas tamquam in ovo ſuffocari inde poſſe teſtetur. *Opp. L I.* c. 50. Sed hoc votum eſt, quod ex fallacia ſaltem in diariis, quæ per ſe primo jam die vel ad ſummum quarto finiuntur, expletum iri obſervatis.

§. 43.

Optimum potus genus, liberaliter & ultra quam ſitis coget offerendi, eſt, quod diluit, demulcet, temperat, ac ſitim fallit.

Neutiquam igitur hic decoctum avenaceum convenit, quod ſiccitatem in ore auget, quod ægri maxime omnium faſtidiunt, & quod nec bene fert ipſorum ventriculus: ſed alia tum gratiora, tum magis proficua,

quorum vero plura genera in numerato habere medicum oportet, quum paucis diebus, quod ipſis gratiſſimum erat, ægri abhorrere incipiunt & aliud quoddam deſiderant.

At jucundiſſimum omnium eſt hoc, quod ex aceto vini, ſyrupo rubi idæi, & aqua fontana fieri, ſupra jam ſcripſi (§, 25). Aliud huic ſimile ex aqua communi & ſyrupo acetoſitatis citri, vel hujus taleolis & ſaccharo inſperſo conficitur.

Coqui etiam ex aquæ libris quatuor, hordei excorticati uncia poteſt, quibus poſt colaturam mellis optimi vel ſyrupi rubi idæi uncia, & nitri depurati drachmæ duæ, vel hujus loco ſpiritus nitri dulcis tantundem adjicitur.

Præterea decoctum ex radicis ſcorzoneræ, paſſularum minorum, ſingulorum unciis tribus, hordei excorticati, glycirrhizæ, ſingulorum uncia dimidia, & aquæ communis libris ſex paratum, adjecta poſt refrigerationem ſucci citri uncia una vel altera, utiliſſimum eſt; item & decoctum album Sydenhami, decoctum cornu cervi cum radicibus ſcorzoneræ, aut decoctum hordei cum raſura cornu cervi; quibus tamen major ſuavitas miſcela ſyrupi berberum vel ribium conciliatur.

Et ſpiritus vitrioli ad drachmam admixtus libræ vel menſuræ aquæ convenit.

Nec quod antiſtites artis noſtræ in tam frequenti uſu habuerunt, acetum mulſum, vel per ſe datum ad aliquot uncias, vel aqua aut decocto aliquo ex ſupra poſitis dilutum, hic prætermittendum eſt.

Pauperibus cereviſia ſecundaria aut aqua aceto vulgari condita concedatur.

In declinatione, quando vires fractæ, hauſtus vini Rhenani vel Moſellani per intervalla ſumtus prodeſt.

Præterea fructus horæi, ſi haberi poſſunt, recentes rubi idæi, ribium, ceraſorum, fragorum, mororum, vuarum, ægris per totum morbum concedendi ſunt, non uno nomine, etiam in putridis febribus, ſalutares.

§. 44.

In *malignis* ſanguinis miſſione vix opus eſt, niſi in acceſſu ſpaſticorum ſymptomatum, aut ſi nova inflammatoria febris ex priori ſuccreſcit, aut pulſus frequens admodum & vehemens eſt.

Vomitoria vero & laxantia hic non ſolum in initio, ſed aliquando etiam ſerioribus diebus exhibenda, & iterandum quidem emeticum tum, ubi vel ſopor incidit, vel exanthemata ſe ſubducunt.

Ad idem faciunt, & ad moderanda quoque deliria, veſicatoria ſuris applicata; quæ & metaſtaſes coercere & averruncare potis ſunt. Etiamſi vero febrem inde nec mitigari, nec letum adeo impediri videas; deſiderant tamen ſeculi mores, ut nullibi hoc auxilium omittas, quo ſervari æger potuiſſe videatur. At renovatio veſicatoriorum in nuda carne abominabilis carnificina eſt, quam nemo Medicorum facile urgebit, niſi qui hanc ipſam torturam in ſuo corpore non expertus eſt, ut de ejus vi judicare poſſit, aut qui ægris ſuis ejulantibus non credit, aut valde immiſericors eſt. Taceo, alia non levia mala renibus & veſicæ perſæpe ægris inde imminere. Epiſpaſtica ex fermento panis, ſinapi & aceto plantis pedum vel ſuris applicata ſæpe præpollent, inprimiſque in febribus putridis ſemper præferenda ſunt.

Acida

Acida cum diaphoreticis in benignarum cura præſcripta (§. 42.), hic pariter quidem conveniunt, attamen non omnem paginam, propter majorem humorum corruptelam, abſolvunt. In horum ergo connubio antiſeptica aſſidue uſurpanda ſunt, inter quæ cortex Peruvianus, in decocto cum ſucco citri, & pulvis contrayervæ compoſitus cum nitro datus, palmam ceteris omnibus præripiunt.

Camphora ob igneam ſuam naturam nec mihi placet, nec ægris eam placere aut multum prodeſſe video. Et certe, curationem ſine hoc igne quam feliciſſime abſolvi poſſe, milleſies compertum habeo.

Potiones hic non aliæ ſunt, quam in benignis (§. 43.) Et vinum acidulum hic utiliſſime, ſæpeque exhibetur; quod imprimis in ſudore ſymptomatico defatigante non negligendum, & quandocunque ægri illud appetant.

Ad diliria, ad ſanguinis fluxus, ad tendinum ſubſultus, aliaque ſymptomata peculiaribus remediis non opus eſt.

§. 45.

Reſtituta integritate non ſtatim æger derelinquendus eſt, ſiquidem hæ febres aliquando brevi poſt recurrunt, certe haud raro metaſtaſes pravas minantur & efficiunt. Quorum alterutrum maxime tum metuendum, ſi finita febre nec ſomnus, nec appetitus redeat; aut ſi cibum quidem bene ſumant, at nihil proficiant.

Succurrendum igitur nunc iterum eſt alvum ſolventibus per intervalla datis, velut ſero lactis, in quo tamarindorum pulpa ſoluta; aut rhabarbari tinctura, tartaro tartariſato vel ſimili ſale maritata; non minus

ac antiſeptico & roborante medicamento, qualis cortex Peruvianus eſt, prioribus ſedulo interponendus. Nec veſicatoria tum ſemper negligenda ſunt.

FEBRIS DIARIA.

§. 46.

Venio jam ad diverſas continuarum ſpecies, inter quas & ſimpliciſſima omnium, & mitiſſima, & breviſſima, & tutiſſima eſt, quam Græci ἐφήμερον ſive ἐφημερινόν, nos *Diariam* appellamus; quæ ita obſervatur:

Morbus hominem repente & citra prægreſſam corporis laſſitudinem invadit. Initium plerumque ab horrore fit, cui nauſea, ructus atque vomitus aliquando junguntur. Succedit mox æſtus mollis, halituoſus, in quo facies rubet & nonnihil inflata eſt; pulſus autem arteriarum frequens, æqualis & mollis eſt; in toto corpore gravitas, inque capite dolor percipitur. Æſtus, qui ſæpe non major ac in iratis aut ebriis, vel jam primo die, ſi febris exquiſita fuerit, æquabilem declinationem facit, quæ ſub ſudore non nimis parvo in perfectam integritatem deſinit, efflореſcentiis quibuſdam ulceroſis, ardentibus, mox ſæpe in labiis erumpentibus, aut ſanguine ex naribus profluente, quod tamen rarius contingit. Urina vel jam initio morbi, vel ſub declinatione demum concoctionis notas repræſentat. Interdum febris ultra nychthæmerum porrigitur, & alterum, tertium, quartumve diem attingit; tum vero primo jam, atque altero declinare incipit. Sin autem quartum ſuperat, diaria eſſe deſinit, & in Synochum terminatur.

§. 47.

Quum ephemera exquiſita uno die, unaque acceſ-

ſione ſolvitur, curaſſe eam, quam noviſſe facilius eſt. Nec benignitas unquam quidem ab hac febre abeſt: quæ ipſa tantum non ſemper ab evidentibus cauſis, ira, temulentia, mœrore, inſolatione, vigiliis, vehementi concubitus deſiderio, nimia repletione, balneo, gravedine & catarrho, igne, dolore, vulnere, fractura, luxatione, refrigeratione, inedia, tumoribus glandularum, ulcere, podagra, lactis refluxu aut influxu in puerperis, laſſitudine, inflammatione partis, generatur.

Pro quarum cauſarum diſcrimine in *primariam* & *ſymptomaticam* diſpeſci debet; hæcque poſterior ſpecies *vulnerariam*, *lacteam*, *eryſipelaceam*, *leviorem catarrhalem* ac *podagricam* febrem ſub ſe comprehendit. *Amatoria* febris, quam rectius febriculam vocare licet, quum paucarum tantum horarum ſit, ad priorem ſpeciem pertinet, nec, ut ceteræ, hominem lecto adfigit.

Exquiſitæ febri facile natura adſueſcit, & quovis fere anno ſemel vel bis, imo interdum ſingulo menſe eam excitat.

Si inedia aut diuturnus mœror eam produxerit, timeri hectica febris poteſt, in quam mutari eam ſcias; ſi ultra dies naturales in eodem ſtatu manet, & calor poſt cibum increſcit, & in pulſu durities ac parvitas cum æqualitate obſervatur, ac reliqua hecticæ ſigna adſunt.

§. 48.

Ut natura febrem primariam ac exquiſitam ſalutariter in corporibus excitat, uti nec raro quoque ſymptomaticam; ita eandem etiam ſola curare potis eſt. Quare medicina non opus eſt, niſi duntaxat pro euphoria. Satiſque eſt, acida, in quibus ſuavitas ineſt, una cum

potione liberali, ſub tranquillo decubitu in lecto, quo ſudor ſuſtentetur, exhibere.

Si febris in alterum vel tertium diem trahitur, ſanguinem e vena mittere, & alvum leni carthartico eluere, non alienum eſt; etiam emeticum dare convenit, ubi natura ex faſtidio & ructibus, ſi qui ſe immiſcuerint, ipſa vomitum haud excitaverit.

SYNOCHUS SIMPLEX. FEBRIS QUOTIDIANA CONTINUA. SYNOCHUS PUTRIDA. FEBRIS NERVOSA.

§. 49.

Qualeſcunque febres acutæ præter diariam ſe nobis repræſentant, eas *Synochi* nomine, ſive *Continuarum* comprehendimus. Earum quidem ſymptomata & diſcrimina generatim a me ſupra jam (§. 30--37.) indicata ſunt; opportunum tamen videtur, ipſarum decurſum hoc loco paulo plenius & uno nexu deſcribere.

§. 50.

Synochum ergo in *ſimplicem* ſive *benignam*, atque in *putridam* ſive *malignam* diſpeſcimus. Et quidquid febrium ſive ſimplicium, ſive compoſitarum, h. e. inflammatoriarum aut exanthematicarum in humoribus corporis humani excluditur, illud in ſe Synochus vel ſimplex vel putrida habenda eſt. Namque eadem ſymptomata non ſolum in ſingulis communia obſervabis; ſed eundem etiam decurſum, eundemque terminum, easdemque judicationes. Quamquam igitur ipſa vox Synochi nec in compoſitis, nec in ſimplicibus permultis audiatur; ſed aliis nominibus, Variolarum, Morbillorum, Febris miliaris, Cauſi, Hemitritæi, Phre-

nitidis, Typhi iſtæ inſigniantur; faciunt tamen ſaltem peculiaria, quæ in his ſe produnt ſymptomata, non ſingularis utique febrium natura, ut ſpecificum ipſis nomen imponatur. Quapropter etiam numerus continuarum longe minor eſt, quam ipſarum nomina generica. Nec ſane prædictiones, neque curationes pro diſcriminibus horum nominum tantopere differunt, ſed ipſarum ſolummodo vel benignitatem vel malignitatem reſpiciunt. Quidquid vero in curationibus forte mutatum vel adjectum videatur, illud ſaltem propriis & gravioribus ſymptomatibus accommodatum eſt.

§. 51.

At *Synochus ſimplex* his ſeſe notis profert: In corpore æſtus erumpit, prægreſſo frigore, vehemens, qui multum ardoris, ruboriſque ipſi exhibet. Facies inprimis valde rubet, & ſitis intenſa eſt. Caput vel dolet, vel grave eſt. Somnus plerumque nullus eſt, & per eum ſpectra offeruntur. Ex cute humor madidus erumpit. Pulſus plenus, frequens & celer eſt. Mens leviter aliquando alienatur, inque junioribus pavores obſervantur. Iſtique plerumque in ſomnolentiam inclinant. Reſpiratio moleſta eſt. Alvus nihil aut durum quiddam emolitur. Totum denique corpus tenſiva laſſitudine occupatur. Jamque vel quarto die vel ad ſummum undecimo febris perfecta criſi ſolvitur.

§. 52.

In Synocho ergo ſimplici, ſi eam recte noſſe velis, ad hæc tria phænomena, faciem rubram, cutem humidam, & pulſum magnum ac frequentem attendere debes. Sique hæc alicubi deprehendes, tum & febrem inde recte definies, & prædictiones quoque juſtas ac veras formabis, & curationem recte inſtitues; de quibus ſingulis ſupra jam præceptum eſt. (§. 39--43.)

§. 53.

Ab hac Synocho proxime abeſt *Febris quotidiana continua*, quæ eadem ſymptomata exhibet, præterquam quod quotidie luculentiores remiſſiones facit, & quietiora tempora afflictis præſtat. Cutis perpetuo madet. Circa noctem multi delirant. Alvi conturbatæ biliosa egerunt; & ex ventriculo ſubinde quoque bilis erumpit (1). Perraro morbus intra 21 dies judicatione ſolvitur, pleriſque vero ad quadrageſimum, nonnullis etiam ad octogeſimum extenditur. Idemque facile reverſiones facit, iisdemque dierum ambitibus poſt ipſas reverſiones judicatur.

(1) *Febris* tum *bilioſa* vulgo vocatur, cujus epidemiam Cel. *Tiſſot.* in ſingulari libro deſcripſit, Lauſann. 1758. 8. Quæ tamen etiam interdum ad Synochum putridam, interdum ad cauſam ex natura typi ſui, qui admodum diverſus, referenda eſt.

§. 54.

Synochus putrida eodem pariter modo, ac ſimplex (§. 51.) procedit, ſed pluribus ac inſolentioribus ſymptomatibus ſtipata eſt. A frigore ſemper incipit, corporiſque vires protinus valde languent. Nec pauci inſolitam gravitatem in corpore pluribus diebus ante percipiunt. Oculi rubent ac tument. Acerbus & ardens dolor in faucibus cum deglutitione difficili plerumque tertio die accedit. Æſtus intenſus ſub noctem ingraveſcit. In vigore deliria vehementiora & præcordiorum anxietates accedunt. Alvus multas bilioſas ſordes plerumque ſtatim ab initio effundit. In primo ſtadio, alteroque multi etiam ſudores erumpunt; quibus vero una cum alvi profluvio finitis, calor urens nihilominus perſeverat. Judicatio in pleriſque anceps eſt, & morbus a quarto die uſque ad vigeſimum primum tranſitum vel in ſalutem vel in mortem facit. Peſſimaque

quævis ſymptomata ſe huic morbo immiſcent (§. 37.), eumdemque pro ſua natura plus minus exitialem reddunt. Mortem intenſior novus æſtus cum ſudore & ſpiratione magna antecedit (1).

(1) *Febris caſtrenſis Hungarica*, & *febris carcerum putrida* ad hoc genus pertinent, de qua poſteriori egregius liber exſtat Perill. *Io. Pringlii*, *Obſervations on the nature and cure of Hoſpital and Tail fevers.* Lond. 1750. 8. cf. etiam *Io. Huxhami Opera*, T. I. p. 269. edit. Reichel.

§. 55.

Hæc febris & per ſe affligit, & cunctas exanthematicas ac inflammatorias, quandocumque malignitatem exhibent, conſtituit; prætereaque qualeſcunque alias malignas, Cauſum, Hemitritæum, Typhum, Phrenitidem, Hydrophobiam, Lethargum, Febrem dyſentericam, ſudatoriam, catarrhalem malignam, cum Febribus biliofis ſic dictis, & meſentericis ſub ſe comprehendit, atque ſub his larvis ſumme exitialis eſt.

§. 56.

Febris nervoſa lenta recentioribus dicta, quam melius ego quidem *malignam lentam* dixerim (1), etiam ſynochus ex claſſe putridarum eſt; quæ vero priori (§. 54.) ea re diſſimilis, quod plerumque ad menſem & ultra porrigitur, & mediocrem ſemper calorem cum pulſu debili & parvo, nec non ſudoribus interruptis exhibet. Et ſane hæc pauca ſymptomata nobis eam clariſſime produnt: cetera, quorum admodum multa ac in diverſis ægris diverſa, nulla propria indicia præbent. Interim ea ſic procedere plerumque conſuevit:

Initio horrores leves, æſtus volatici faciei frequentes, gravitas & dolor capitis, maxime in poſtica & ſuperiori parte, vertigo, nauſea, facies pallida, contur-

bula, ac collapſa, extremorum refrigeratio, obſervatur. Ad hæc laſſitudo magna, animus perturbatus, pulſus debilis, frequens, ac inæqualis præſto eſt. Sitis autem fere nulla eſt. Circa ſeptimum aut octavum diem vertiginis, cephalalgiæ & anxietatis augmentum, ſuſurrus aurium, lipothymia ſub erecto ſitu, ſudor frigidus fugax, deliriumque taciturnum ſe manifeſtant. Præterea lingua ſicca ſubflavum quiddam in margine utrinque monſtrat; in deglutitione difficultas, interdumque ſingultus eſt. Porro vero in progreſſu ſudor multus, in extremis frigidus & viſcoſus, diarrhœa, ſopores, tendinum ſubſultus, involuntarium urinæ, lacrymarum, fecum profluvium, ungues lividi, convulſiones, ſurditas ſe addunt. Inter eos autem, quibus breviſſimus morbus, ii ad decimum quartum, decimum octavum & vigeſimum diem judicantur, alii vero ad quadrageſimum, ſexageſimum, octogeſimum, centeſimumque. Optima ſolutio per ſputa fit, deinde per parotidum tumores ſuppurantes, per aurium ulcus, per effloreſcentias in naſo & labiis, per multam & diu emiſſam urinam, ſæpeque etiam per alvi profluvium.

(1) Febrem hanc non differre a maligna, adeoque hoc cognomine merito appellandam eſſe, pluribus demonſtravit V. Cl. *Sigiſm. Ern. Alex. Volprecht*, in diſſ. *de febre nervoſa, ejuſque genuina indole*, ſub meo præſidio habita Gotting. 1767. Ceterum eam luculenter deſcriptam dedit primus, ni fallor, omnium, *Tom. Williſius Opp. L. de morbis convulſiv.* VIII. p. m. 67. & *Sydenhamus* in *ſched. monitor. de novæ febris ingreſſu*, *Opp.* p. m. 643. ſq. deinde alii clariſſimi Angli medici, *Manningham*, *Langrish*, & qui maximam operam in ejus obſervatione poſuit, *Huxhamus Opp. T. I.* p. 163. *T. II.* c. *VII.* p. 78 edit. *Reichel.* At conjectura *Huxhami*, quod morbus cardiacus *Celſi L. III.* c. 19. febris nervoſæ ſit ſpecies, nullo firmo talo mihi ſtare videtur, quum febrilis morbus plane non fuerit, licet acutus ipſi appelletur; cujus vocis ſignificatio olim longe latius ſumi, quam hodie, conſuevit. Neque inter priſcos medicos unanimis conſenſus de hoc morbo fuit,

ſicut ex *Coel. Aurel. L. II. de morb. acut.* c. 30 31. & *Alexandro Tralliano.* L. VII. c. 9. manifeſtum fit. Nec juſtam rationem Ill *Boiſſier de Sauvages* habuit, cur Typhon *Hippocratis L.* 1. & 2. *de internis affection. Sect. V.* p. m. 579. pro febre nervoſa recentiorum vindicare voluerit. Quodſi enim a præmagna imbecillitate receſſeris, quam *Hippocrates* abſcribit ſuis Typhis, nihil commune illæ habent cum noſtra febre, ſeſeque inprimis ingenti ardore & breviori duratione ab hac diſtinguunt. Ceterum in egregio opere *Io Bapt. Morgagni* de *ſed. & cauſ. morbor. per anatomen detectis* graphicam hujus noſtræ febris deſcriptionem legas, prouti ea a. 1711. inter ſuos graſſata eſt. *Epiſt. VII. art.* 16.

PHRENITIS.

§. 57.

Phrenitidem in univerſum appellamus eam febrem acutam malignam, in qua conſtans inſania animadvertitur (1).

Primum lenis febris detinet, & anxietas circa præcordia; cum autem ſecundum, tertium, quartum aut quintum diem attigerit, tum febris vehementior redditur, & anxietas increſcit, & mens offenditur. Potiſſimum vero vigiliæ continuæ, ſomnique turbulenti futuram phrenitidem præcedunt; jamque mox ægri ſomniorum imaginationibus detenti, conſurgunt, & vel in lecto immoti ſedent, remotis ſtragulis, aut exiliunt, & tam immaniter ſæviunt, ut coerceri nequeant, aut ſaltem cum riſu inſaniunt. Iidem ad queſtiones inepte reſpondent, & ferociores ac iracundiores apparent; itemque omnium, quæ dicunt, faciuntque, protinus obliviſcuntur. Facies ipſorum rubra eſt; pulſus parvus, languidus, & velox; lingua aſpera, ac ſicciſſima, nec tamen ſiti vexantur; reſpirationem magnam ſimulque vel tardam vel celerem edunt; capite frequenter indo-

leſcunt; oculis fixis, mobilibuſve, & rubris, & fulgentibus circumſpiciunt, qui ſimul lemis oppleti, interim aridi, interim lacrymantes. Quodſi affectus increverit, incipiunt & floccos carpere, & feſtucas legere, linguamque multo magis ſcabram habent, febreſque ſicciores. Cruor etiam multis e naribus ſtillat. Interdum & tremuli ſunt, & ægre ſentiunt. Alii vigilant ſimul, & in altum ſoporem deferuntur, rurſusque paulatim delirant, & ſomno alto ſoporoſoque preſſi cum tumultu excitantur, & ad quæſtiones familiarium inordinata verba reſpondent; qui ſopor vigil, Græcis ἄγρυπνον κῶμα vocatur, & Phrenitis ſpuria: antiquiores Galeno medici Catochon vocaverunt (2). Alii in ſomniculoſum coma incidunt, ita, ut oculos tollere non poſſint, ſed lethargicorum more ſemper eodem in loco permaneant; τυφομανίη Græcis tunc dicitur. Ubi morbus in vetuſtatem inciderit, & vires ſint debilitatæ, exigua ipſius indicia apparent. Nunc enim non amplius turbulenti ſunt ac furibundi, ſed immoti, ac ſupini jacent, nec ullum membrum præter manus movent, quas inordinate jactitant. Superveniens ſtertor cum ſudore finem vitæ facit. Quidam etiam ante mortem convelluntur.

Judicatur morbus, qui plerumque letalis eſt, ut breviſſime ſeptimo, ut longiſſime vero vigeſimo primo die. Ipſeque in pulmonis inflammationem ſæpe tranſit; viciſſimque etiam ex hac naſcitur. Si prius eſt, pauci pariter evadunt (3); ſin alterum, nulli (4), niſi alvus cruorem multum cum grave olentibus dimiſerit (5). In lethargum etiam tranſitus fit, & letalem quidem, niſi ſanguis adhuc e naribus fluxerit. Sanguinis copioſum ex naribus, aut uteri anive venis profluvium, cum multis ſudoribus, & dejectionibus bilioſis, & urina cocta tranſitum morbi in ſalutem promittunt.

Contra vero dejectiones albicantes, effloreſcentia ſpu-

moſa in bilioſis & ſinceris dejectionibus, urinæ albæ & tenues, tremores, diſtentio nervorum, ſingultus, ſyncope, continuæ tum vigiliæ tum inſipientiæ ſumme exitiale ac letiferum id malum denunciant. Quod interdum etiam in hecticam, & in inſaniam longam tranſit.

(1) Hoc loco notandum velim, in Hippocraticis monumentis omnes phreniticos appellari, quibus mens in febre non conſtat, etiamſi perpetua Cataphora laborent, h. e. ita deſipiant, ut eos deſipere haud intelligas.
(2) Vid. *Alexandr. Trall.* L. I. c. XIII. *Paul Æginct.* L. III c. VI.
(3) Ex *Hippocratis* effato veriſſimo, *L. de affectionib.* p. m. 530.
(4) Vid. qui hoc mecum obſervarunt Ill. *Morgagnium l. c. epiſt. VII. ant.* 12 & *Io Theod Elleri* L. *de cognoſc. & curand. morbis, præſertim acutis.* p. 161. 165. 166.
(5) Vid. *A. N. C. vol. VIII. obſ.* 63.

§. 58.

Hæc igitur ſigna ſunt, quibus cognoſcuntur phrenitici; quos vero, cave, ne cum delirantibus confundas, cum res ſit longe diverſa. Delirium enim, quod παραφροσύνη Græcis dicitur, in ſtatu ac vigore qualiſcumque febris vehementis tantum incidit, & plerumque breve eſſe conſuevit, ac in declinatione rurſus ceſſat. Phrenitis autem perdurat, & continua dementia eſt.

§. 59.

Diſtinguenda vero eſt Phrenitis in *primariam* atque *ſymptomaticam*. Quarum illa per ſe fit & proprium morbum conſtituit; hæc vero ex alia acuta febre, inflammatoria aut putrida, v. c. a peripneumonia, angina, variolis, febre petechiali, & catarrhali maligna

gignitur: quæ etiam non ſolum magis funeſta eſt priori, ſed longe frequentius quoque occurrit.

§. 60.

Vetus opinio eſt, Phrenitidem fieri a cerebri aut ejus membranæ inflammatione; quam multi adhuc tamquam veram recipiunt, alii vero pro falſa & ficta habent. Et quamquam quidem ambo ſententiæ ſuum robur ex ſcrutiniis cadaverum repetunt, & partim ad inflammationes, ſuppurationes, & putredines luculentas in encephalo repertas provocant (1), partim vero nihil quidquam horum deprehenſum eſſe affirmant (2); clare tamen inde efficitur, cum etiam in poſteriore caſu non ab omni labe cerebrum prorſus immune fuerit, ſed aut vaſa meningum turgida, & ſeri aut gelatinæ copia intra has ac in ipſis ventriculis conſpicienda, cum polypoſis cruoris in ſinubus concretionibus, ſe præbuerint (3), in cerebro, ejuſque aliquo vitio cauſam Phrenitidis quærendam eſſe, maximeque a congeſtione ſeri tenuioris vel inſpiſſati effici.

Et certe humorum raptum ad cerebrum permulta phænomena in Phrenitide, ut facies rubra, oculi fulgentes & rubri, cephalalgia, cruoris e naribus ſtillatio, manifeſtant.

Eo minus vero inflammationem in cerebro aut meningibus accuſare pro cauſa mali conſtante & veriore licitum eſt, quo infrequentius non ſolum hoc vitium eſt, ſed quo magis etiam per diſſectiones cadaverum perſpectum fuit, quod cum fuerint meninges vere inflammatæ, vel etiam cerebrum ipſum tumore phlegmonode obſeſſum, nequaquam tamen ægri deliraverint (4). Nec ſane, ſi inflammatio encephali phrenitidem h. e. deliria efficeret, maniacus ullus, cujus cerebrum ab inflammatione certiſſime immune, exiſteret.

(1) Vid. *Theoph. Boneti ſepulchretum L. I. Sect. VII. obſ.* 3. 4. 5. 7. 9. 18. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 29. 30. 31. 32. 36. quibus adde *Lanzonium* in *Eph. Nat. Cur. dec.* 3. *an.* 9. *obſ.* 113. *Mæglingium*, *ib. Cent. VI. obſ.* 22. Cel. *Tiſſotum* in *Avis au peuple ſur ſa ſanté*, §. 154. & *Ellerum l. c.* p. 161.
(2) Vid. *Bonetum l. c. obſ.* 1. 13. 16. & *Morgagnium l. c. epiſt. VII. art.* 2. 6. 9. 11. 13. 15.
(3) Vid. iterum *Bonetum l. c. obſ.* 6. 14. 16. 19. 20. 27. 28. 29. 34. & *Morgagnium artic. cit.*
(4) Vid. *Bonetum l. c. obſ.* 1. & *L. IV. ſect. III. obſ.* 10. §. 7.

§. 61.

Vetus etiam opinio eſt, quam hic ſicco prorſus pede tranſire non licet, phreniticos ob ſepti tranſverſi inflammationem fieri, quam inſaniam *Paraphrenitidis* nomine recentiores inſigniverunt. Hoc equidem cum *Tralliano* verum eſſe haud negaverim, cum ex diaphragmatis inflammatione & ſupuratione per anatomen demum detectis deliria producta noverim (1); verum cum & conſtet per eadem ſcrutinia, quod diaphragma citra delirium inflammatum fuerit (2), atque præterea ſatis ſuperque evictum ſit, quod ex pleuræ, pulmonum, ventriculi,aliorumque viſcerum inflammationibus nonnunquam deliria graviora excitentur; facile perſuadeor, ut credam, diaphragmatis inflammationem hac in re ſibi nihil vindicare, quod aliorum viſcerum inflammationibus non competat, neque in ſe inflammationem ejus phrenitidem efficere, ſed peculiarem, nec vero neceſſariam humoris morboſi ad encephalum metaſtaſin.

(1) Vid. *Boneti l. c. obſ.* 1. 15. 37. *Morgagnius* in *epiſt. cit. art.* 13. *Ant. de Haen rat. medendi.* T. I. p. 114.
(2) Teſtem allego hic iterum Ill. *Morgagnium* l. c. *epiſt.* 21. *art.* 35. & Cl. *Wendt Obſ.* de *pleurit.* & *peripneum. ſect. cadav.* 1. 2. 5. Gotting. 1762.

§. 62.

Non alia quidem remedia Phrenitis deſiderat, quam quæ in curanda febre maligna præcepta ſunt. Præter deſipientiam enim continuam, cetera ſymptomata cum maligna communia habet, quemadmodum etiam metaſtaſes.

At quoniam ſimul in hoc morbo humores tam ſanguinei, quam ſeroſi, violentius verſus encephalum deferuntur, atque illinc facultates mentis alterando inſaniam non minus, ac vigilias aut ſopores periculoſe inferunt: hinc præter communia febris malignæ auxilia, etiam propria quædam, quæ exitialem illam congeſtionem quovis modo minuant, neceſſaria ſunt, cerebro ſive primario, ſive per conſortium partium affecto.

In omnibus igitur phreniticis ſanguinis miſſio in cubito, aut quod præſtat, & quod ſæpe facilius ferunt, in fronte adhibenda eſt. Non nimis multum vero detrahendum eſt, ſaltem non ad ſyncopen uſque, quoniam in hanc per ſe facile Phrenitis non ſine malo omine tranſmutatur. Verum tamen audacius ſanguis fluere ſinendus eſt, ſi ex nobiliorum viſcerum inflammatione morbus oriatur. Interdum & repetere hanc vacuationem neceſſe eſt.

Præter hanc vero omnino convenit, & hirudines aliquot temporibus utrinque admovere, & occipitio, ac vertici, imo etiam ſpinæ dorſi cucurbitulas, inciſa cute adfigere, aut ſanguinem e naribus intruſa penna multum fiſſa & in ſtellæ formam redacta, celeriterque illinc circumducta evocare.

Adhæc caput ad cutem tonſum fotu frigido frequenter madefaciendum eſt; qualis ex aqua, in qua verbena decocta, & pauxillum nitri ac ſalis ammoniaci ſolutum,

conficitur; itemque ex aceto vini & oleo roſaceo. Et glaciei quoque fruſtum linteo tenui involutum, capitique raſo impoſitum, egregium uſum pollicetur. A calidis fotibus contra abſtineri ſuadeo, quoniam caput in phreniticis calorem ægre tolerat.

Nec veſicatoria, ſive capiti raſo, ſive ſuris adplicanda, omitti debent: neque etiam clyſteres, quos ex mulſa, oleo & nitro parabis, utpote quæ, demta materia & ſuperioribus partibus levatis, morbum valde molliunt.

Denique aqua non nimis frigida paulatim, ſed crebro phreniticis potui exhibenda eſt.

Ubi vero nihil his medicamentis efficitur, ad narcoticum medicamentum intrepide accedendum, & Philonium Perſicum ad drachmam in aqua quadam deſtillata ſolutum mane & veſperi propinandum eſt.

§. 63.

Atque per hæc ſi mentem componi & ſomnum arceſſi videas, non amplius de ſalute ægri valde deſperabis; nam per ſomnum plerique ſaneſcunt.

Ipſos autem ægros in luce aut tenebris, prout has vel illam minus horrent, habere oportet; ſimulque quiete, quoad ejus fieri liceat, ſervare; & adverſus ipſorum animos pro cujuſque natura ſe gerere (1).

Ubi vero in ſyncopen delabantur, aut nimis imbecilli fiant, dumne vehemens inflammatio aut magnus admodum calor præcordia infeſtet, vinum acidum tenue audacter potui dari poteſt, etiam in inſania cum iracundia. Vinum enim emolleſcit animum, & iracundiam temperat.

(1) Hoc quomodo fieri poſſit ac debeat, *A. Cornel. Celſus* ſapienter edocuit. *L. III. c. XVIII.*

LETHARGUS.

§. 64.

Contrarius phrenitico morbo, at æque acutus is eſt, quem nunc deſcribam, in quo & marcor & inexpugnabilis pene dormiendi neceſſitas eſt, *λήθαργον* Græci appellarunt.

Conſtituit ille non ſolum propriam febrem malignam, modo lentam, modo magis acutam (1); ſed etiam alis febribus acutis ac intermittentibus, maxime phrenitidi, febri continenti, ſemitertianæ, quotidianæ, quartanæ, hiſque tribus poſterioribus per circuitus tamquam ſymptomata ſupervenit. Præterea vero cum inflammatoriis thoracis morbis perſæpe conjungitur.

(1) Intra biduum lethargus hominem confecit apud *Morgagnum Epiſt. VI. art.* 2. & intra quatriduum apud *Petr. Foreſtum Obſ. L. X.* 11. At errant medici tam antiqui, quam recentiores, ſi lentæ febri continuæ eum ſemper adſcribant.

§. 65.

Ejus autem obſervatio hæc eſt: Æger oculis perpetuo clauſis immotus jacet, & ſopore alto, quem & *καταφορὰν* & *κάρον* Græci vocant, premitur, a quo ægre excitari poteſt, & quocumque modo interpellatus vix reſpondet, interdumque nec acriter vellicatus ullum oſtendit ſenſum. Excitatus vero aliena loquitur & oblivioſus eſt. Venter ei vel durus eſt, vel liquidiora, maleque olentia dimittit. Facies male colorata: urina lumentorum lotio ſimilis. In augmento tremor, ſummi periculi nuncius, accedit. Reſpirationis &

& pulſuum ratio admodum diverſa eſt (1), ita, ut cum in his nihil perpetuum ſit, heic loci memorari non mereantur.

(1) Inter antiquos *Ætius* optime lethargum deſcripſit *Tetrabibl. II. Serm. II. c. III.*

§. 66.

Is morbus ſive exquiſitus, ſive ſymptomaticus, pleroſque jugulat, etiamſi celeriter ac in tempore ſuccuratur.

Idiopathicus pure ex auribus vel naribus profluente (1), aut abſceſſu pone aures exorto, interdum ſolvitur.

Imperfecte judicatus aliquando oblivionem ac ſtuporem relinquit (2).

Si pulmonis inflammationi adjunctus fuerit, plerique purulenti fiunt.

Arthriticus humor interdum periodicum lethargum generat (3).

(1) Vid. *Morgagni Epiſt. 6. art. 5.*
(2) Exemplum eſt apud *Thom. Williſium L. de anima brutorum* P. II. c. 4.
(3) Memorabilis hujus rei caſus a *Car. Piſone L. de morbis ex ſeroſa colluvie.* Sect. II. P. II. c. IV. p. 88. ſeq. edit. Boerh. conſignatus eſt, licet alieno nomine, quod tamen recte immutavit Cl. *Boiſſier de Sauv.* in *Noſolog. meth. T. II. Claſſ. VI.* p. 431.

§. 67.

Omnis vero lethargi cauſa, perinde ac phrenitidis, in encephalo quærenda eſt: quod aqua ſive pauca ſive multa oppletum permulti diſſectores nunquam fere non repererunt (1). Qua ratione antiquorum ſententia ſive

potius conjectura, quod hominem tum occupet lethargus, quum cerebrum frigidis humoribus repletum ſit, ſi id latius aliquanto accipias, egregie confirmatur. Aliquando tamen & pus ineſſe & ſaniem putridam, ſcrutinia anatomica docuerunt (2).

(1) Præter obſervationes a *Boneto* collectas in *Sepulchr. anat. L. I. Sect. III.* & ab egregio *Morgagnio* propoſitas *L. de ſed. & cauſ. morbor. Epiſt. VI.* huc facit *Cheſeldeni* teſtimonium, quod ſemper in lethargicis cerebrum aqua plenum deprehenderit. *Anat. of. human body. L. III. c. XIV.*

(2) Vid. *Bonetus l. c. obſ.* 31. 33. 34. & *Petr. Foreſti Obſervat. L. X. obſ. II.*

§. 68.

Quod præter cauſas inquilinas etiam externæ quædam, veluti venena narcotica, vulnera capitis, & intenſum gelu, lethargum inferre valeant, id ego quidem, licet obſervationes in hanc rem proſtent (1), non facile crederem, cum lethargus ejuſmodi ſopor ſit, qui non niſi in febre oritur; ut potius is ſopor *Carus* mihi appellandus videatur.

(1) Ut compendium in citationibus mihi faciam, provocabo hic ad *Boſſier de S. Noſol. method.* l. c. qui tales propoſuit, & ipſe quoque dubitavit, an lethargi nomen recte his morbis fuerit impoſitum.

§. 69.

Curatio morbi non aliter inſtitui poteſt, quam ut & febri, & ſopori ſuccurratur. Illius remedia jam alibi præcepta ſunt; hinc ea hoc loco non repetam. Hic vero optima quævis revellentia deſiderat, quæ quum ipſam febrem levent, eo magis neceſſaria ſunt.

Inprimis vero veſicatoria toti capiti raſo, & cervici

applicata, & rubores in cruribus ac femoribus ſimul excitati, φοινιγμὺς Græci vocant, ſubinde proſunt. Intus vero nihil utilius, quam Caſtoreum ad ſcrupulum unum cum Scammonei dimidia parte aliquoties propinatum, &, ſi febris acceſſiones facit, ante illas.

Ubi vero per hæc ex profundo ſomno ægri non revocentur, candente ferro in diverſis calvariæ plagis cruſtæ excitari debent. Sed ut hoc moderate & ſuſpenſa manu fiat, tenendum eſt.

Neque Sternutamenta prorſus omittenda, quæ congeſtionem ſeri verſus caput impediunt, idemque ad commodiorem locum, uti ipſum interdum pus, alliciunt.

Si vires permittunt, & febris ratio poſtulat, etiam hic vena utiliter inciditur.

FEBRIS ARDENS.

§. 70.

Febris continua remittens ardentiſſima, quæ Græcis *καῦσος* & *πυρετὸς καυσώδης*, & *Hippocrati* ſæpe *πῦρ* dicitur (1), his ſeſe notis prodit.

In ſumma laſſitudine, & præmagna anxietate ac inquietudine, interna immodice fervent, externa minus. Sitis vehemens excruciat. Lingua ſicca, aſpera, flava ac nigricans eſt. Ex ſpiritu nimis calido fauces ſimul areſiunt: qui ipſe difficulter & cum celeritate trahitur. Color aliquantulum bilioſus fit, & ſputa bilioſa. Tota cutis arida & ſicca eſt. Ventres dolent & præcordia æſtuant. Alvus aliis adſtricta, aliis ſoluta eſt, tumque dejectiones vel bilioſæ & aliquantulum rubentes, vel pallidæ deſcendunt. Interdum etiam vomitus fit. Lotium bilioſiſſimum eſt. Febris ipſa alternis diebus exaſ-

peratur. Vigilia pertinax, interdumque & delirium, & profundior ſomnus accedit.

(1) Equidem quod Cauſus non ſit proprium febris genus, ſed ab aliis ſaltem gradu differat, a multis Medicis recentioribus aſſeritur. (vid. *Guern. Rolfinckii Conſil. L. IV.* 7. p. 455.) Neque ego multum repugnarem, ſed ad Synochum putridam quam lubentiſſime Cauſum rejicerem, niſi hoc unum obſtaret, quod tertio quoque die exacerbationes habeat, quas nullas habet Synochus, & quod propria & perpetua quædam ſymptomata, calorem ardentiſſimum, ſitim inexplebilem, dejectiones bilioſas, & linguam ſcabram ac nigricantem, ſi exquiſita fuerit, generet. (*Galen. de Criſib. L. II.* c. 6. *Alex. Trall.* L. XII. c. III.) Interim apud *Hippocratem* in libris Epidemicorum hiſtoriæ Cauſi paſſim occurrunt, quæ haſce notas minime impreſſas habent, & ex quorum inſcriptione apparet, quod *Coi* tempore vox καῦσος tam ſtricte nondum ſumta, ac a Medicis ipſo junioribus, fuerit. Et ex aliis ejus ſcriptis quoque apparet, quod ille febribus fere omnibus continuis, inflammatoriis, item Synochis tam ſimplicibus, quam putridis, ardentium cognomen imponat. Quanta vero differentia ſit inter has febres, attenta ipſarum obſervatio & diverſa curandi ratio luculenter docet.

§. 71.

Sub tempeſtate calida & ſicca diuturna febris ardens generatur, maximeque in calidioribus graſſatur locis. In noſtro temperato climate oppido raro occurrit, inprimis exquiſita (1). Ad caſtrenſes autem morbos maxime pertinet.

Evidentiores ejus cauſæ ſunt vini & liquorum ardentium abuſus, concubitus nimius, excandeſcentia, ſitis diu perpeſſa, æſtus ſolis ſub itinere inprimis longo, & defatigatio.

(1) Obſervationes habent *Frid. Hoffmannus Med. rat. ſyſt.* T. IV. Sect II. c. II. obſ. 1. 3. 6. 7. Ill. *Gerh. v. Swieten*

Comment. in Boerh. aphoriſm. T. II. §. 738. p. 446. ed. Amſtel.

§. 72.

Hoc morbi genus, quod omnes malignitatis notas oſtendit, quoniam cum graviſſimis ſignis fit, inde a quarto die uſque ad ſeptimum judicatur, ſi exquiſitum fuerit; ſin mitius, & ſpurium, decimum quartum attingere poteſt.

Idem non raro in pulmonis inflammationem tranſit, tumque pauci evadunt. Alias in tertianam quoque mutatur; quod plerumque in prima periodo fit.

§. 73.

Largum ſanguinis e naribus profluvium, alvus bilioſa, haud tamen affatim prorumpens, vomitus, ſudor ex omni corpore, abſceſſus circa aurem aut ad ſedem, cœcitas, coxendicum dolor, teſtium, mammarumve tumor, urinæ craſſæ & levibus ſedimentis, hanc febrem ſolvunt; interdumque etiam ſubitus horror, ſi ſudorem evocat.

Sin autem citra hæc ſolvatur, revertetur morbus, & coxæ vel crurum dolor continget, ægerque craſſa exſpuet.

Febris autem ardens, quæ recurrere ſolet, quatuor diebus exſudando decernit; ſin minus, die ſeptimo aut undecimo.

§. 74.

Quamquam ardentes febres ad malignarum claſſem referendæ ſunt, diverſam tamen curandi rationem deſiderant. Neque enim purgantia, neque emetica, neque

veſicatoria, neque antiſeptica facile illæ ferunt; ſed in humectantibus ſaltem, ac refrigerantibus, tum ingeſtis, tum applicatis, præſidium eſt.

§. 75.

Igitur aqua frigida, quam præ ceteris potus generibus ipſi ægri tam anxie deſiderant, copioſe & ad ſatietatem præſtanda eſt. Hæc enim optime febrem exſtinguit, hæc naturam firmat, & humores corruptos per alvum ac ſudorem quam feliciſſime expellit. Ubi vero inflammationis præſentis in pectore aut alvo ſigna adſunt, aquam frigidam bibere non debent.

Præter hanc autem & poſca, & oxymel, & emulſiones ex ſeminibus frigidis, admixto nitro, paratæ, & julapia ex aqua, ſucco citri ac julepo roſarum, & decoctum hordei cum ſuccis acidis vel ſyrupis ſimilibus maritatum, & alia potus demulcentis ac ſuaviter refrigerantis genera, quæ ſupra præcepi (§. 43.) ſuum uſum habent. Nam & his ægris grata placet potuum varietas.

Ad hæc clyſteres tepidos, blandos, diluentes, refrigerantes, ac antiphlogiſticos, ter quaterve in die in alvum, quam diu hæc adſtricta eſt, infundere oportet, & tam diu in ipſorum uſu perſiſtere, ac ingens ardor & ſiccitas præſto eſt, nec billioſi humores ſponte ex alvo per criſin deferantur. Sola vero aqua cum oxymelle & nitro, aut lactis ſerum cum melle & nitro hic ſufficit.

§. 76.

Atque hiſce remediis humectantibus & refrigerantibus optime ægris torridis intus proſpicitur. Neque vero ſatis ſemper illi inde refocillantur, niſi extus ſimilia applicaveris, cum & externas partes febris extorreat. Igitur os crebro egelida aqua colluendum, & manus ac

pedes lavandi, & ſuper ſtomachum folia vitis in eadem tincta, aut ſaltem linteamina humida imponenda ſunt. Etiam aquæ calidæ vapor frequenter in nares trahi poteſt.

Ceterum ipſe aëger leviſſimo tantum tegmine velandus eſt, & conclavi patente tenendus, quo multum & purum aërem trahere poſſit.

§. 77.

Hæc igitur eſt ſimpliciſſima juxta atque efficaciſſima febrium ardentium ſive exquiſitarum, ſive ſpuriarum curandi ratio; in qua, quæ potuum & humectantium tam internorum, quam externorum titulo offeruntur, quorumvis remediorum vices ſuſtinent.

Sanguinis miſſio, licet ingens ardor poſtulare eam videatur, plerumque haud conducit, nec niſi ſi plenitudo ſe manifeſtat, inſtituenda eſt, aut ſi peripneumonia vel phrenitis metuenda, vel jam præſto eſt, aut denique urgentia ſymptomata, velut ingens capitis æſtus, dolor pleuræ vel inteſtinorum, angina ſuffocans, nullo alio remedio facile ſuperanda, illam poſtulant.

§. 78.

Sanguinis e naribus profluvium decretorium interdum tam immodicum eſt in hac febre, ut ni aptis remediis ſuccuratur, convulſionium & ſyncopes metus fiat. Non prius tamen ad hæc procedendum, quam ſi venæ concidant, & facies palleat; & pulſus vacillare incipiat, ex quo terrifica illa ſymptomata demum facile generantur.

Cucurbitulæ aliquot cœcæ hypochondriis applicatæ; linteamina in aqua frigida vel aceto tincta & fronti im-

poſita, inque ſummo periculo, ſi his nihil proficitur; turunda vitriolo albo aqua ſoluto madida ac in nares intruſa eam compeſcunt. Sanguinis e vena extractio, alias tam proficua in hæmorrhagiis, quæ ſanis accidunt, hic anceps remedium eſt, & tutius omittitur.

FEBRIS BILIOSA.

§. 79.

Proximum eſt, ut de bilioſa febre dicam, quæ quippe quam proxime ab ardente febre abeſt, imo, ut verius dicam, ipſius ſpecies habenda eſt, quum tertio quovis die, ut hæc, exacerbatur, niſi quotidianas forte acceſſiones faciat (1). Inter noſtrates ea magis familiaris eſt, & perſæpe epidemice graſſatur.

(1) Antiquorum febres aſſodes, & leipyriæ, & quædam hemitritæi ad noſtras bilioſas pertinent.

§. 80.

Invadit etiam cum intenſo æſtu, ſiti, languore in dies increſcente, anxietate & inquietudine: quibus vomitiones vel conatus ſaltem perpetui ad vomendum, certe dejectiones crebræ bilioſæ teneſmodes, anum erodentes, cum extremorum frigore, ardore internorum & anxietate cardialgica accedunt.

§. 81.

Hæc febris, ſi bilis affatim ſupra infraque erumpit, & ſyncope, & ſingultus, & icteritius faciei color ſupervenit, plerumque in perniciem tendit & ante ſeptimum diem jugulat. Quæ vero quotidie aut alternis diebus cum vomitibus exaſperatur, ea non adeo acuta eſt, ſed longius extrahitur, & in lentam febrem facile de-

generat, ac diuturna ſtomachi vitia, inflationes, ructus, cardialgias infert.

§. 82.

In curatione medicum magis oportet ad vomitus & diarrhoeam compeſcendam, quam ad febrilem motum coercendum, reſpicere. Id vero ſimpliciſſima ratione præſtabit; certe non terreis, non emulſionibus, neque diaſcordio, neque linimentis ſpirituoſis; hæc enim cuncta nihil proficiunt, ſed ſymptomata potius exaſperant; ſed corrigentibus & diluentibus, quæ humores acres bilioſos in primis viis ſtabulantes ſenſim obtundendo & cicurando dejectiones moderantur. Idque potus frigidæ copioſus, & mixtura ex ſucci citri unciis duabus, ſalis abſinthii drachma, & aquæ ceraſorum nigrorum unciis octo parata, perque bihorium ad quartam partem ſumta, optime præſtant.

Remedia calida, adſtringentia & anodyna hic valde inimica ſunt. Priora febrem bilioſam in inflammatoriam mutant; reliqua in lentam.

Quando cutis ſub declinatione madeſcere incipit, mador potu tepido conſervandus eſt.

Ubi primis diebus natura vomitum non facit, ſed conatus ſaltem aſſiduos ad ipſum excitat, eo ducenda eſt clementiori emetico, quo vergit. Alias neque hæc excretio, neque illa quæ per alvum fit, ſtimulo unquam eget, niſi ſi excretiones per intervalla (§. 81.) accedant, ubi præmittere ac interponere utriuſque generis evacuantia conſultum eſt.

Niſi aliæ circumſtantiæ ſanguinis miſſionem indicent, ob febrem ipſam ea non eſt neceſſaria.

Declinante jam morbo vinum dulce, dilutum, pau-

cum ægris recte datur. Quod ex vini Alicantini vel Syracuſani, vel Malaccani & aquæ puræ ſingulorum uncia, adjecto dimidio ſyrupi acetoſitatis citri confectum, pro una doſi bis terve de die exhibendum.

Etiam hoc, ſuperato morbo, hominem valde adhuc languidum optime reficit.

§. 83.

Atque hæc eſt exquiſita, vera, & proprie dicta bilioſa febris, de qua hactenus diſſervi. Cui vero valde diſſimilis alia hujus nominis, quam nonnulli docti viri ſic appellant, ſi a corrupta bile ortum ducit, licet nullis excretionibus bilioſis, niſi forte in diebus decretoriis aut per initia, ex alvo conſpicua ſit. Ejuſmodi vero febres aperte vel ad intermittentes quotidianas anomalas, vel ad Synochum putridam pertinent, nec ut noſtræ bilioſæ, ſed ut malignæ putridæ curari debent; adeoque nomine bilioſarum latiore ac improprio ſenſu, ceterum confuſiones multas pariente, inſigniuntur; quem ſi tenaciter retinere velis, omnes intermittentes pene, utpote ex bilis vitio pariter ortas & excretionibus quoque bilioſis non raro ſtipatas, ſic appellare debebis.

HEMITRITÆUS.

§. 84.

Magna dignum obſervatione id genus febris continuæ juxta atque compoſitæ eſt, quod Latini recentiores Semitertianam, græci ἡμιτριταῖον appellant.

In ea, ut in continuis, æſtus ab initio uſque ad finem perdurans quotidie remittit, neque vero ex toto in remiſſione deſiſtit, ſed tantum levior eſt; at tertio quoque die horror, vel rigor adeo, ſemel (1) vel bis (2) in-

cidit, interpoſito vero die leve ſaltem frigus. Imparibus diebus aſperiora ſunt omnia ſymptomata, paribus vero mitiora. Singulis ſudorem declinans febris movet; neque poſthæc tamen integra eſſe corpora ſinit.

(1) Hic eſt Hemitritæus *Celſi* L. III. cap. III. & VIII. & *Hippocratis Epidem. I.* p. 954. quem vero rectius tertianam continuam aut ſaltem tertianam productam appellabis. Ejus obſervatio occurrit apud *Riverium*, *Obſerv. communic.* 23. p. m. 696.

(2) Exquiſita hæc eſt ſemitertiana *Galeni L. II. de Criſib.* c. 9. & *L. II. de Febrib.* cujus exempla apud *Spigelium L. de Semitertiana II.* cap. 4. p. 45. *Foreſtum Obſerv.* V. 13. 18. *Riverium* Cent. I. obſ. 54. & *Hoffmannum Med. ſyſtem. T. IV. Sect. I. c.* 5. *obſ.* 1. reperies. Ab horrore *Hippocrates* hemitritæum *L. I. Epidem.* p. c. & alibi horridam febrem, (φρικώδη πυρετόν) appellavit.

§. 85.

Ad hunc decurſum ſedulo attendendum eſt, ſi Semitertianam recte velis cognoſcere. Scire autem licet, præter horrorem, frigus, ardorem, ſitim, ac ſudorem, alia plura ſymptomata ingruere, quæ febrem non minus gravem & moleſtam, quam periculoſam reddant.

Nam ſub horrore in imparibus diebus ſæpe bilis vomitus vel dejectio movetur. Magna virium proſtratio eſt. Ægri quidam ſoporoſi fiunt; aliis mens alienatur; aliis animus deficit. Abdominis dolor ac intumeſcentia haud raro jungitur. Purpura etiam, & petechiæ ſe interdum immiſcent. Sputa pauca, cruda, tuſſi extunduntur. In progreſſu febris icterus ſæpe oritur, & morbum ſolvit. (1). Frequentius in hac febre hominem prius tertiana intermittens, quam quotidiana adoritur, quæ poſt primum, ſecundum, aut tertium paroxyſmum paullatim illam ſubſequitur. Aliquando vero viciſſim

prius oritur quotidiana, deinde poſt tres, quatuor, pluresve dies tertiana ſupervenit.

(1) Exemplum eſt apud *Hoffmannum l. c. obſ.* 4.

§. 86.

Raro ejuſmodi febris criſi perfecta ſolvitur intra ſeptem, undecim, quatuordecim aut viginti dies. Modi vero, quibus perfecte ſolet judicari, ſunt fluxus alvi bilioſus, pituitoſus, aut cruentus plane. Diſcutitur etiam morbus & abreviatur a doloribus colicis, ſi ſint cum ſignis coctionis; aut ſubſequente poſtea diarrhoea ſanioſa (1), aut cruore nigro copioſo ſecedente (2).

(1) Vid. *Spigelius L. II. c.* 14. *p.* 67.
(2) Vid. *Hoffmannus l. c. obſ.* 3.

§. 87.

Ubi vero nihil horum evenit, ſed potius ardor circa præcordia, jactatio, ventriculi dolor, inquietudo, ſingultus, manuum tremor, & convulſiones animadvertuntur, aut putridiſſima ex alvo frequenter effluunt, mortis periculum imminet; quæ ſub acceſſione gravioris paroxyſmi imparibus diebus contingit.

§. 88.

Quodſi vero morbus imperfecte judicatur, hoc eſt, ſine valida evacuatione per ſudores & urinas copioſiſſimas, aut abſceſſum, aut notabile ſanguinis profluvium; tunc vel per recidivas vel alios morbos ſolvitur, longo temporis tractu, ſic, ut, computatis recidivis & febrium commutationibus, primus terminus ſolutionis raro ſit dies quadrageſimus, frequentius ſexageſimus, frequentiſſime octogeſimus, raro centeſimus, & centeſimus vigeſimus, ac ultra.

In ſimplices febres, tertianam & quotidianam, ex quibus compoſita eſt, continuas vel intermittentes, mutatur plerumque intra viginti circiter dies; deinde paucorum dierum intervallo ea febris, quæ deſiit, ſive quotidiana fuerit, ſive tertiana, redit per aliquot dies, iterum ægrum aliquamdiu deſerit, factis ſic tribus aut quatuor recidivarum circuitibus, nec deſinente alterutra febre (1).

Solet etiam Semitertiana in alias intermittentium ſpecies, tertianam ſimplicem & duplicem, itemque quartanam commutari; & hæ ſuas etiam plerumque recidivas faciunt. Alias in lentam febrem, aut hydropem abit, & in plures alios morbos. Etenim nulla febris plurium recidivarum, plurium ac tam diverſorum morborum ferax eſt, quam Semitertiana.

In recidivis ſubinde etiam abſceſſus circa articulos, & ad parotides generantur.

(1) Ejuſmodi ſcenas & in ſe ipſo & in aliis *Spigelius* expertus deſcribit l. c. p. 65.

§. 89.

Febris hæc in Gallia, Hungaria, Italia, Moravia, Stiria endemia eſt (1), ut Africam & Æthiopiam haud memorem, & frequenter ibidem graſſatur autumno, vere, & æſtate, pluvioſis & auſtrinis, intervenientibus frigidis ventis, aut poſt tempeſtates frequentes vel grandines, plurimum refrigerato aëre. Conſtitutio etiam peſtilens frequentiam ejus prænunciare ſolet. Nam quo tempore peſtis regnat, hæc febris in omni terrarum regione, in qua peſtis eſt, frequentiſſima eſſe cernitur. Pueri rarius ea infeſtantur, viri & juvenes frequentius quam mulieres.

Frequenter etiam ex tertiana intermittente (2), in-

primis producta, & ex lenta oritur (3), interdum etiam ex continua (4).

Præ ceteris autem Hemitritæus lethalis eſt, cui morbi acuti, apoplexia, convulſio, tetanus, lethargus, ſtrangulationes faucium, angina, ſuperveniunt, quorum magna pars per ſe periculoſa eſt, quidam etiam maxime lethales.

Diuturni ſunt quoque morbi, qui ſi Semitertianæ ſuperveniant, aut illis hæc adjungatur, funeſti ſunt, ut hydrops, cachexia, aut tabes.

Dyſenteria cum hac febre incipiens, periculoſa quidem eſt, ſed tamen non valde lethalis. Dyſenteria autem, quæ critice ſupervenit, etiamſi imperfecta ſit, tamen laudabilis eſt.

Si initio variolarum ſuperveniat Semitertiana, aut eæ in hanc incidant, ſpes in anguſto eſt.

(1) Etiam in ſeptentrionalibus regionibus populariter graſſari, apparet ex Ill. *Linnæi* & *Andr. Boſtroem* diſſ. *de Febre Upſalienſi*, ib. 1757. nam hæc febris noſter Hemitritæus eſt.
(2) Vid. *Foreſt. Obſ. V.* 13.
(3) *Ib. Obſ.* 14.
(4) *River. Cent. IV.* 23.

§. 90.

Qualiſcunque hemitritæus fuerit, malignitatis notas manifeſtas ubique oſtendit, fomitemque ſuum ex ingenti colluvie pituitoſa ac biliofa trahit, quemadmodum non ſolum ſymptomata recenſita, ſed etiam cadaverum extiſpicia demonſtrant, ubi inflammata & ſphacelata loca in jecinore, pulmone, liene, renibus, meſenterio, inteſtinis, reperta ſunt. Quapropter ad evacuandas eas

opportuno tempore opera medici dirigenda eſt, & præter enemata, modo laxantibus, modo emeticis, niſi dolores colici vexent, præſertimque illis ſtatim ab initio & poſt hæc frequenter utendum. Nec venæſectio omittenda eſt, ſi vires, ætas, regio, & alia conſentiant. Cetera medicamenta deterſiva, humectantia ac refrigerantia eſſe debent.

In recidivis & in commutationibus morbi hæc eadem felici pariter cum ſucceſſu dantur, juncto vel per intervalla dato Peruviano cortice, aliiſque balſamicis ac roborantibus medicamentis, reſpectu tamen inprimis habito ad ipſius morbi naturam, in quam Semitertiana abiit.

ELODES.

§. 91.

Elodes veterum, quem recentiores *Sudorem Anglicanum*, *Hydropyreton*, *Ephemeram malignam*, *Ephemeram ſudatoriam*, & *febrem ſudatoriam*, appellant, cujus tamen plura genera exiſtunt (1), ex tribu eſt ſumme malignarum febrium, & ad naturam peſtis quam proxime accedit.

Etenim primo ſtatim die ægri immoderato atque continuo ſudore diffluunt, cum inſigni virium lapſu, palpitatione cordis, inquietudine, anxietate, ſiti, dolore capitis, vertigine, comate, convulſionibus, angina, animique deliquio. Itaque febris tam vehemens & acuta eſt, ut jam primo die aliquos interficiat (2), alios tertio aut quinto, pleroſque vero ſeptimo, ſic quidem, ut qui hunc terminum ſuperent, utplurimum convaleſcant.

(1) Cujuſmodi eſt veterum *Typhodes*, quæ ſtatim etiam a primo die ſudores exhibet, ſed pro ſymptomatica habetur, ex eryſipelatoſa hepatis inflammatione orta; (*Galen. L. adverſus Lycum.*) & febres ab *Hippocrate* notatæ *L. VII.*

Epidem. p. m. 1081. in quibus ægri ſudoribus diffluebant, nec penitus a ſudore perfrigeſcebant, ſed rurſus incaleſcebant, quæque longæ erant & difficilem habebant judicationem, neque admodum ſitim adferebant, & ſeptimo, nono, undecimo, decimo quarto & decimo ſeptimo die deſinebant; & *febris periodica intermittens*, a *Tortio* in ſemet ipſo & in aliis obſervata, ac *diaphoretica*, dicta, *Therapeut. ſpec. L. IV. c. II.* p. m. 264. ſeq. & *febris miliaris ſudatoria* in *Journ. de Medec.* par *Vandermonde.* M. April. 1760. & *ſudor Picardicus*, quæ febris miliaris aut petechialis, multoque mitior quam Elodes noſtra, & hæmorrhagiis ſtipata, quæ etiam in noſtra non obſervantur, ceterum etiam longior, quatuordecim ac viginti dierum. Vid. *Méthode á ſuivre dans le traitement des différentes maladies épidémiques qui regnent le plus ordinairement dans la généralité de Paris*, par M. *Boyer* ib. 1762.

(2) Ob hunc typum ad Ephemeras *Iunckerus* retulit in *Conſpect. med. pract. Tab.* 57. quem ſecutus nunc quoque eſt *Boiſſier de S.* in *Noſolog. meth. T. II. Claſſ. II. p.* 225. ſed male, quum Ephemeræ typum non ſemper exacte obſervet, ſed illum etiam tranſcendat; unde apparet, quod non natura ſua Ephemera ſit, ſed in ſumma malignitate ſaltem tam brevem exitum habeat.

§. 92.

Hæc febris præcipue autumno ſævit; & tantum non ſemper populariter graſſatur. In Anglia ſeculo decimo quinto quaſi endemia fuit, & inde ab anno 1486. uſque ad annum 1526. continuavit, magnamque ſtragem edidit. Ex Anglia per inferiorem Germaniam, Belgium, Brabantiam, Flandriam, Daniam, Norvegiam, Galliam ab a. 1525. uſque ad 1530. diſſeminata, ac in Germania imprimis a. 1528. hæc ſudoris contagio incruduit, tantaque truculentia ſæviit, ut quam primum urbem aliquam invaderet, ſingulis diebus 500 aut 600 cives occuparet, ex quibus initio vix centeſimus evaſit. Subinde adhuc ſporadice, ſed raro admodum, occurrit,

Euric. Cordus, *Laur. Friſius*, *Iac. Caſtrius*, *Joach. Rulandus*,

dus, *Tertius Damianus*, ſinguli libellos de hac febre ſeculo 16. divulgarunt. Aliorum obſervationes ex manuſcriptis exemplaribus collegit & edidit *Guil. Grataroius.*

§. 93.

Quæ olim a medicis pro genio ſeculi adhibita fuerunt adverſus hunc dirum morbum remedia, ad vincendum illum mihi non videntur ſufficere. Potentiora antiſeptica hic frequentanda cenſeo, corticem Kinkina, infuſum florum chamomillæ, acetum vini, ipſum vinum acidulum, & moderatum aluminis uſum, quod ad ſanguinem putridum ac nimis diſſolutum, qualis in hoc morbo eſt, coagulandum nullum facile ſupra ſe habet remedium. An purgantia, an veneſectio, an epiſpaſtica hic proficiant, neque affirmare in præſenti, neque negare audeo.

Quod aër frigidus, & impatiens caloris & ſudoris tolerantia ægros feſtinanter ad internecionem redigant. Superiorum ſeculorum obſervationibus compertum eſt.

PESTIS.

§. 94.

Horrificam peſtem non ſine horrore deſcribere aggredior. Ecquis enim non obſtupeat morbo ſupra omnes truculento, qui tam ſubito univerſos populos, & totas familias, & ſaniſſimos quoſque eodem tempore comprehendit ac trucidat, interque graviſſima ac inaudita hactenus ſymptomata, ſummo cum periculo, magnaque cum contentione decurrit?

Ubi raptus aliquis morbo eſt, hæc fere incidunt. Glandulæ ſub alis, pone aures, ſub maxillis, ipſæ

mammæ, vel thymus, frequentius autem quæ in inguinibus ſitæ; aut certe carbunculi diverſis ſedibus, in dorſo potiſſimum, & brachiis, & femoribus; vel puſtulæ (1), purpureave exanthemata, modo in una corporis parte, ſæpe in toto, ſubito & cum febre acuta, continua, nunc quotidianæ, nunc tertianæ typum exhibente, erumpunt (2). Laſſitudo corporis inſignis eſt, ſummus mœror animum occupat, ac ferocem turbidumque vultum reddit. Appetentia ciborum omnis dejecta eſt; in capite acerbus dolor eſt, ſenſuumque ſtupor animadvertitur. Nauſea, vomitus frequens, cardialgia, ſingultus, convulſiones, dejectiones fœtidæ & graveolentes, & præmagna ſitis ægros vexant. Reſpiratio difficilis eſt; ſpiritus ipſe fœtet. Indeque aliquando ſternutationes, raucitates, tuſſis, ac hæmoptyſes generantur. Ægre fere omnes protinus delirant, & per plateas & agros, niſi coerceas illos, quaquaverſum divagantur. Nonnulli ſic vagabundi ob ſenſuum ſtuporem concidunt, & tamquam ſemimortui jacent. Alii enormi vomitione fatigati occurrunt, & primo die vel ſerius intereunt. Multi derepente, maculis purpureis undiquaque fœdati, citra febrem moriuntur.

(1) *Hodges de peſt. Lond.* p. 120.

(2) Ipſa hæc febris ardens eſt, & ad lipyrias pertinet. Interim Peſtilentiam etiam ſine febre quibuſdam accidiſſe, ipſe *Hippocrates* vidit *Epidem. libr. III.* & *Rivinus* in peſte Lipſienſi a. 1680. & *Diemerbroek* in peſte Neomagenſi a. 1637. vid. ej. *Opp.* T. II. c. 12. v. 2. imo ſine ullo alio ſymptomate, & ſine languore, præterquam quod bubones aut anthraces ſenſim eruperint, *Sydenham* in peſte Londinenſi *Opp. Sect. II.* c. 2. p. m. 133. & *Chicoineau* in peſte Maſſilienſi, *Relation de la peſte de Marſeille*, Par. 1720. Quam peſtem benignam vocare licet.

§. 95.

Qui morbum ſuperant, his vel primo jam die, vel

ſubſequentibus malum ad glandulas decumbit vel ad ceteras partes externas, illinc bubones, hic carbunculos excitans; per quæ abſceſſuum genera criſis in hoc morbo frequenter abſolvitur; cum eo tamen, ut ſcias, nimia tumorum ejuſmodi copia, propter inflammationem, dolorem & ardorem intolerabilem, ex febre ſymptomatica aliquos adhuc interire.

Aliis, qui peſtem effugiunt, morbus in ventrem irruit, & copioſas atque fœtidiſſimas dejectiones movet. Neque vero hi ſemper in tuto ſunt (1).

Nonnullis malum in pubem, vel ad ſummas manus & pedes decumbit; & complures his membris amiſſis, nonnulli & amiſſis oculis, ſphacelo prorſus confectis, evadunt (2).

In aliis oblivionem omnium rerum morbus relinquit (3).

(1) *Thucydides* de *bell. Pelop. L. II.* p. m. 196.
(2) *Id.* p. 1.
(3) *Id.* ib.

§. 96.

Ignorare vero non oportet, ſymptomata nec in una peſte, nec in omnibus ægris eadem ſpectari, ſed multum utique variare (1). Bubones tamen, cum petechiis & carbunculis, non unquam deſunt, & luem certiſſime efficiunt (2).

Illud etiam noviſſe non inutile eſt, præſagia ſalutis in hoc morbo ſatis incerta eſſe, quum multi, de quibus plena ſpes eſt, quum ſcilicet ſeptimum aut nonum diem ſuperarunt, aut qui adeo ad tertiam, imo quartam hebdomadem morbum protrahunt, ex lenta febre peſtilentiali nihilominus adhuc inopinanter trucidan-

tur (3). Viciſſimque & mortis præſagia ex regreſſo bubone & ex aliis mortiferis ſymptomatibus aliquando fallere ſolent. Nam & bubones iſti inter ſudores aliquando ſalubriter revertuntur (4).

(1) Vid. *R. Brookes hiſtory of the moſt remarquable peſtilential diſtempers.* Lond. 1721. 8.
(2) Solus *Thucydides* eſt, qui in eleganti deſcriptione peſtis Atticæ bubones non memorat. l. c.
(3) *Diemerbroek* de *peſt. Neomag.* c. V. p. 16. Opp.
(4) *Hodges l.* c. p. 160.

§. 97.

Præterea circa prognoſin hæc notanda adhuc veniunt.

Lues primo ſtatim ab ortu effera & exquiſita, brevi ſpatio terminatur.

Quantumcunque ſpatium ab ejus ortu ad ſtatum, tantum ab ipſa ἀκμὴ ad ejuſdem declinationem obſervatur.

Ægri in initio vel ſtatu morbi comatoſi vix evadunt.

Hæmorrhagia omnis periculoſa (1), item alvi fluxus in principio (2), aut ſudor ſine allevatione, quo quidam aliquando ita colliqueſcunt, veluti ſudore anglico correptis accidit.

Quo plures bubones erumpunt, modo ſuppurati, eo fortunatior ſemper morbi exitus. His carbunculi ſemper magis exitiales.

Surditas cum ſopore parotidis mox emerſuræ index eſt.

Stigmata peſtilentialia profunda malum primo, ſecundo, vel tertio die præſignificant. Quæ vere &

æſtate incipit, peſtis hyeme plerumque ſolet deſinere; quæ vero autumno vel hyeme, longius protrahitur. Nulla autem peſtis facile ultra triennium ſævit: quo tempore ſæpiſſime repullulaſcit, vel cum funerum frequentia aliquantulum ſe remiſit, iterum increbeſcit. Noſtras regiones vix quovis ſæculo ſemel invadit. In exordio ſuo & fine benignior eſt, ſub calido cœlo frequentiſſime & vehementiſſime graſſatur, ſemperque ac ubique epidemica, vel potius pandemia eſt. At quem ſemel deſeruit, illum non iterum invadit.

Peſtem interdum, niſi aliunde per contagium tranſlata fuerit, aliæ febres, varioloſæ, morbilloſæ, miliares, petechiales, aliæque putridæ & malignæ, plurimis exitiales, ut & pleuritides & anginæ præcedunt, tandemque in illam deſinunt (3). Atque uti ingruente lue morbi in illam degenerant, ita vergente typo peſtilentiali ipſa lues aliorum larvam induit, unde eryſipelas, anginæ, cephalalgiæ, diſenteriæ, variolæ, morbilli, febres lentæ & hecticæ oriuntur, in quibus tamen illa prædominium exercuit (4).

Omnia præmonſtrativa peſtis ſigna, quæ venditantur, cœli frequentes nempe mutationes, multa inſectorum copia, multus quadrupedum interitus, inſueti ignes per noctem in aëre viſi, ortique cometæ, fallaciſſima ſunt. Certius longe morbi putridi diverſi graſſantes eandem portendunt.

Contagione omnem alium morbum calamitoſa lues ſuperat. Ipſiuſque miaſmatis tanta conſtantia ac tenuitas eſt, ut rebus poroſis prompte adhæreat, & ad multa milliaria, integra manente vi ſua pernitiali, transferri poſſit (5). Nullumque miaſma eſt, quod vires corporis tam ſubito deſtruit, tantamque putredinem humoribus inducit, quam hoc peſtilentiale. Unde cadavera

illico fœtent, intumeſcunt, & celerrime putreſcunt, & jam in ipſo mortis articulo ſubviridi colore inficiuntur (6), imo poſt interitum non raro ſudore diffluunt (7).

(1) Vid. *Obſerv. & réflexions ſur la peſte de Marſeille*, p. 333.

(2) *Gibertus* tamen notavit, talem in Peſte Aleſienſi fuiſſe ſalutarem; in Maſſilienſi vero non item.

(3) *Thucydides* l. c. *Sydenham.* l. c. p. 137. *Diemerbroek* l. c.

(4) *Hodges* l. c.

(5) Sunt, qui negant peſtem contagioſam eſſe, *Chicoineau*, *Soulier* & *Verney* in *Obſervations & réflexions touchant la nature de la peſte*, Lyon, 1721. 12. *Ge. Pye diſcourſe of the plague*, Lond. 1721. 8. & alii. Egoque ipſe concipio bene, contagionis modos a doctis viris multos effictos eſſe.

(6) *Hodges* p. 41.

(7) *Id.* p. 119.

§. 98.

In fuga, fonticulis, & animo ſtabili optimum prophylacticum remedium quæritur. Neque dubium eſt, quin inſitio miaſmatis valentiſſimum remedium prophylacticum ſit; cujus certe egregium effectum in lue bonum contagioſa obſervationes jam docuerunt (1). Neque vomitus alienus eſt; qui contra in ipſo morbo omittendus, ob metum, ne ventriculus inde inflammetur, aut jam leviter inflammatus in pejorem ſtatum deducatur (2). Omninoque etiam, ad animum recreandum, utile eſt, vino meraciore uti.

Qui vero jam peſtilentia occupati ſunt, paucis medicamentis, nec niſi acidis & cortice Peruviano, opus habent. Cathartica, emetica, ſudorifera minime hic proſunt, ſaltem ambiguum effectum habent. In ſan-

guinis autem miſſione larga & iterata, ante tumorum eruptionem, multum præſidii eſſe, *Sydenhamo* credam (3). Specificum remedium ad peſtem non exſtat (4).

Bubones ad maturitatem ſedulo perducendi & mature aperiendi ſunt; & carbunculi excitandi emplaſtro magnetico, vel ex fermento panis, ſinapi, theriaca & galbano aceto ſoluto; deinque repurgandi, prout ipſorum natura fert.

Qui inter peſtiferos verſari vel habitare coguntur, cum tamen ſecuri eſſe non poſſint, hos oportet vitare fatigationem, cruditatem, frigus, calorem, libidinem; multoque magis ſe continere; itemque os crebrius aceto vel ſimplici vel bezoartico colluere, ſimulque iſtud vel per ſe vel vino mixtum ad unciam quotidie potare; interdum etiam tabacum e fiſtula haurire aut rhabarbarum maſticare. Quidquid vero alias illo tempore, quo dira lues populos devaſtat, & magiſtratibus & medicis agendum inſtituendumque ſit, conſulto hic prætereo.

(1) Vid. *Act. Med. Berol. Dec. II. vol. II. obſ.* 1. p. 26. & *Weſpremi Tentamen de peſte inoculanda.* Londin. 1755.
(2) Vid. *Helmontii tumulus peſtis*, in Opp. p. 842. 867. *Ri. Mead. diſcourſe on the Plague.* C. 3. p. 156.
(3) *L.* c. p. 143. ſeq. cf. *Mead. l.* c. p. 161 ſeq.
(4) Quid baccæ hederæ arboreæ a *Th. Mermanno* laudatæ in *Conſult. & reſponſ. med. L. VIII.* 6. præſtent, ego certe experiri non cupio. Nec quid veſicatoria, *River. obſ. comm.* 14.

HYDROPHOBIA.

§. 99.

Hydrophobia, a terribili ſymptomate dicta, ad febres, & ad acutas non minus, quam continuas paſſiones

referenda eſt, quamvis non raro febre, ut ipſa peſtis; careat.

Morbus quando primum innotuerit, percontatus eſt *Hier. Mercurialis Variar. lect. L. I. c. II.* p. 6. ſeq.

§ 100.

Ipſum vero malum in duo genera dirimendum eſt, quandoquidem vel, ut frequentiſſime, a morſu animalis vel hominis rabioſi, aut ſaltem valde irati, vel, ut rariſſime, ſine contagione a cauſis inquilinis in acuta ac inflammatoria febre ſponte oritur (1).

(1) Præter autores, qui talem ſpontaneam hydrophobiam notarunt, & a *Swietenio* citati ſunt T. III. §. 1130. memorandi ſequentes adhuc veniunt, *Eph. Nat. Cur. Cent. III. obſ.* 50. *Sanchez Opp.* T. I. p. 375. *Commerc. Nor.* 1740. hebd. 36. n. 1. an. 1743. hebd. 5. n. 2. *Domin. Brogiani* Tr. *de venen. animant.* p. 105. *Journal de Medecine* par *Vandermonde* & *Roux* 1757. Febr. & Jun. 1767. Nov.

§. 101.

Morſu animalis aut hominis rabidi vel valde irati inſertum aliis corporibus venenum vix unquam primo die, ſed ſerius, inde a ſeptimo die uſque ad ſexageſimum, plerumque ac improviſo erumpit. Quæ enim tum in antiquorum, tum recentiorum ſcriptis occurrunt fabulæ de hydrophobia poſt quatuor, quinque & plures menſes, imo poſt plures annos, &, quod mireris, poſt viginti, imo adeo quadraginta demum a prævio olim morſu, cujus ægri forte adhuc meminerint, conſecuta, eæ mihi omnes ſuſpectæ ſunt, & videntur potius inquilinis cauſis adſcribi debere.

§. 102.

Ita autem hydrophobia ſe prodit. Gravitas in toto corpore, laſſitudo, appetitus dejectus, triſtitia, metus, ac inquietudo & ſolitudinis amor hominem demorſum affligunt; idemque dolorem in loco vulnerato percipit, qui ſe ultra quoque extendit. Atque hæc apparatum ad ipſam hydrophobiam faciunt, & in quibuſdam diutius durant, in aliis cito eam inferunt. Quæ ſe luculentius eo nunc prodit, quod inter memorata iſta mala, quæ ipſa magis magiſque increſcunt, cicatrix vulneris liveſcit, tumet, induratur, iterumve humidatur, reſpiratio ſuſpirioſa fit, & anguſtia circa præcordia, horror, ad quorumlibet liquorum conſpectum tremor, inque eorum deglutitione vel ſaltem deguſtatione ineffabilis anxietas oritur, quæ tremorem, convulſiones, animi deliquia, furorem, atque ſuffocationem fere inducit. Tandem cum & hæc omnia continenter exacerbantur, lingua aſpera redditur, vox rauca fit, ſpumæ in ore colliguntur, ſitis ingens vexat, inſuperabile deſiderium tum in alios ſpumam expuendi, tum eoſdem mordendi oritur. Jamque rabies ſupremum gradum adepta mortem vel primo jam die, vel ſecundo, tertio, quartove inter ſudores frigidos, cum ſumma reſpirandi anguſtia & nervorum diſtentione plerumque inducit.

§. 103.

At hydrophobi tamen etiam inter ſe differunt, ut diverſos non ſolum gradus morbi, ſed diverſa etiam ſymptomata facile animadvertas. Alii citius, alii ſerius erumpente morbo opprimuntur, & ex utriſque alii aliter. Sunt enim, qui vehementer delirent, & ſunt, qui ad extremum uſque ſapiant. Sunt, qui inflammationibus diverſarum partium corripiuntur, & ſunt, qui nullis. Alii febricitant, alii non febricitant. Alii bilem vomunt.

alii non vomunt. Quibuſdam coles nimium tenditur, & ipſum ſemen involuntario profluit. Alii pellucidarum rerum, radios lucis reflectentium aſpectum, aut aëris motum vel leviſſimum ferre non poſſunt, alii poſſunt. Quidam tanta aquæ & cujuſque modi potionum averſatione capiuntur, ut non ad adſpectum tantum, ſed ad nomen duntaxat auditum vel ejus ſtrepitum exclament, tremant, convellantur, animoque deficiant. Quidam propriam ſalivam non valent ſine multo detrimento deglutire.

Quæ tametſi in pluribus fiunt, tamen & hydrophobos deprehendes, qui vinum bibant; qui ad aquæ mentionem non paveant, ſed in balneum ire juſſi ſponte, quamquam non ſine omni horrore, ſe huc conferant; quique aquam, prima deglutitionis difficultate ſuperata, haud ægre hauriant. Alii contra non niſi periculo facto, & ejus deglutiendi difficultate percepta, illam bibere ſe poſſe negabunt.

Rariſſime levior hydrophobiæ acceſſio per periodos recurrit.

§. 104.

Sed multo magis mortui, quam viventes hydrophobi inter ſe differunt. Hi enim cuncti in eo conveniunt, quod aquam ſine ſumma difficultate haurire nequeant; mortui vero in nulla re peculiari, multoque minus in omnibus conveniunt.

In aliis enim viſcera omnia, & fauces, & trachea, integra ac ſana; in aliis modo unum, modo plura harum partium inflammatione vel gangræna tacta reperiuntur. Veſica fellis modo vacua, modo plena eſt humore, diverſimode conſtituto. Stomachus modo alienum humorem capit, modo non capit. Sanguis in vaſis modo diſſolutus, modo condenſatus apparet. Nec

ſiccitas cerebri, pericardii, muſculorum in omnibus videtur. Nec putredo in omnibus ſubito ingruit (1).

(1) Vid. *Morgagni de cauſis & ſedibus morborum* L. I. epiſt. VIII. n. 30. 31. 32. & L. V. epiſt. LXI. n. 9.

§. 105.

Quid ergo? niſi in nervis & cerebro principem hujus morbi ſedem ponas, alibi certe non invenies; nec errabis, ſi ipſum inter convulſivos, ex doctiſſimorum hujus ævi medicorum ſententia (1), referas.

(1) Vid. *Boerhaave aphor.* §. 1142. & *Swieten.* in *Commentar.* T. III. p. 566. *Rich. Mead.* in *mechanical account of Poiſſons, eſſays* III. p. 129. *Hum. Ridley Obſervat. de aſthmate & hydrophobia* XXV. p. 108. Dominic. *Brogiani* Tr. *de venen. animal.* P. II. *Chph. Nungent* in *Eſſay on the Hydrophobia.* Lond. 1753. 8. *Morgagn. l. c. epiſt.* VIII. n. 32.

§. 106.

Neque vero delirium eſt timor aquæ, neque a faucium vel gulæ quodam inſigni vitio proficiſcitur; ſiquidem ægri ſolidos cibos & bolos cum facilitate deglutire poſſunt, nec de ullo faucium dolore vehementer conqueruntur.

Hinc maxime omnium mirabile phænomenon, & vix explicandum eſt, niſi a perverſa phantaſia, quam venenum in mente excitat, velut in congenitis antipathiis, illud derivare velis.

Certe nec viſio canis in admoto poculo, nec moleſtia a deglutito potu in ventriculo percepta, nec metus ab inſerto morſu, nec ſpaſmus in faucibus, quamquam ejus ſenſum hydrophobi quidam ſe habere teſtantur (1), ad ipſius explicationem ſufficiunt. Et ſi qua forte

inflammationis veſtigia in faucibus, in trachea, aut œſophago per diſſectiones apparuerint, pro effectu potius, quam pro cauſa morbi agnoſcenda ſunt.

(1) Vid. *Joſeph. de Aromatariis* diſ. *de rabie contagioſa*, P. II. p. 35. *Petr. Sal. Diverſus de affectib. particular.* c. XIX.

§. 107.

Ab eodem animali demorſi homines alii citius, alii ſerius in rabiem conjiciuntur; ut ſint adeo, qui periculum hydrophobiæ plane effugiant.

Nudis partibus qualibuſcunque cruento morſu inſertum virus maxime omnium quidem nocere viſum eſt; obſervationes tamen etiam docent, ſi alias fidem illis habere velis, quod & per veſtimenta adactum, ſola dentium impreſſione in cute relicta, & per contactum recentis vel etiam dudum exſiccatæ ſpumæ, veſtimentis aliiſque rebus inhærentis, & labiis, linguæve exceptæ, & per oſculum a rabido homine inflictum, & per concubitum cum homine, in quo abſconditum adhuc latuerit, denique & per eſum carnium aut lactis animalis rabidi in ſana corpora transferatur.

Idem virus nec per traducem aliquoties jam propagatum de activitate ſua multum perdit.

§. 108.

Diriſſimus morbus efficaciſſima remedia prophylactica, & celerimam opem poſtulat, quo nequiſſimum virus quantocyus tam e corpore & quam proxime e vulnere educatur, quam humoribus miſtum jam iners reddatur atque deſtruatur.

Et præſervare quidem hominem demorſum ab hy-

drophobia, facilius eſt, quam a præſenti liberari. Neque vero aliis remediis malum curari, quam averruncari poteſt.

§. 109.

At multo plura hic laudari, quam quæ cum fiducia & certa ſpe effectus boni uſurpari queant, pericula oſtenderunt. Ex quorum numero ſunt permultæ plantæ alexipharmacæ, ex quibus antidotos ſuas antiqui, ſed qui minime omnium felices in curatione iſta, compoſuerunt; & ſimilis pulvis a Palmario compoſitus; ut & theriaca, mithridatium, combuſti cancri, radix roſæ ſylveſtris gentianæ, conchæ calcinatæ, teſtæ ovorum calcinatæ, lichen cinereus terreſtris cum pipere, qui pulverem antilyſſum Londinenſium conſtituit; hepar ipſius canis rabidi enecati aſſatum, & pili ejus vulneri applicati; item acetum bezoarticum, moſchus & ex hoc compoſitus pulvis Tunquinenſis. Quorum omnium virtus vel prorſus ficta, vel nondum ſatis explorata eſt, ut ſecuros nos eſſe ſub ipſorum uſu ſineret.

§. 110.

Neque multum ſane ob fallacem ſucceſſum prædicanda veniret vulneris ſcarificatio, etiam admotis cucurbitulis inſtituta, ejuſdemque profunda aduſtio, & protracta per plures menſes ſuppuratio, & præcipitatio in aquam, aut ſaltem larga corporis perfuſio, & crebra vulneris ope muriæ & aceti elotio, niſi opinioni vulgi aliquid, & certe multo plus in hoc caſu, quam in omni alio, dandum eſſet.

§. 111.

Ut ut ergo hæc omnia auxilia (§. 110.), ſi a præcipitatione in aquam & perfuſione receſſeris, quæ neque

ad præſervationem, neque ad curationem valet, eo, quod venenum nullo modo alterat, & hydrophobia jam præſente, exitium ejus accelerat, dum ſuffocationis ſummum periculum & convulſiones ſubito parat & arceſſit, ob allatam rationem non plane omittenda puto, etiamſi ſint ſupervacua; experientia tamen docuit, in mercurialibus medicamentis optimum præſidium eſſe, certe per hæc multo plures & homines & beſtias eſſe tum præſervatas, tum curatas a rabie, quam per quævis alia ingeſta vel applicata; ut adeoque in his contentis nobis eſſe liceat.

Igitur primo vulneri aut parti tantum vexatæ a dentibus canis rabidi; unguenti mercurialis drachma quotidie illinitur, quod ex argenti vivi uncia, therebinthinæ venetæ drachmis duabus, & pinguedinis porcinæ unciis tribus, inter ſe mixtis paratur: eaque illitione per decem vel ad ſummum quindecim dies pergitur, ſi jam ab ipſo die, quo animal momordit, applicari poſſit; ſin autem aliquot jam hebdomades a morſu facto effluxerint, tum paullo diutius in ejus uſu perſiſtendum. Vulnus autem apertum ſervandum eſt per hoc tempus; quod optime fit unguento digeſtivo vel baſilico, cui pauxillum mercurii præcipitati rubri admixtum eſt. Præter hæc vero ſingulis diebus iſtis, ex ſequentibus pilulis, quæ ex mercurii vivi drachmis duabus, in therebinthinæ drachma extinctis, pulveris rhei orientalis, trochiſcorum alhandal & gummi guttæ ſingulorum drachmis duabus, admixta ſufficienti mellis deſpumati quantitate, compoſitæ, grana quindecim ad drachmam dimidiam ad devorandum exhibentur; pueris autem, & infantibus tertio quoque die tantum ſyrupus de rheo cum aliquot granis pulveris jalappæ & mercurii dulcis datur (1).

Quibus autem pilulæ non arrident, aut dari non poſſunt, iis turpethum minerale a grano uno uſque ad

quatuor in pulvere, admixto ſaccharo penidio vel alia re, aut in bolo datum altero vel tertio quoque die, idem efficit (2).

Mercurialia autem videntur, non ob virtutem anthelminticam, ut *Deſaultius* autumavit (3) ſed ob aliam ſpecificam, qua virus ſenſim enervatur ad demum exſtinguitur, proficere.

(1) Vid. *Claude du Choiſel eaſy, short, and certain method of treating perſons bit by mad animals. Lond.* 1756. 8.
(2) Vid. *Rob. Iames new method of preventing and curing the madneſs cauſed by the bit of a mad dog.* Lond 1743. 8. & *Philoſoph. Tranſ.* N. 441. *Sauvages* diſſ. *ſur la Rage* p. 53. 54. 58. *Morando Morando oſſervazioni della cura preſervativa della rabbia canina.* Ancon. 1755. 8.
(3) *Diſſ. ſur la Rage.* Bord. 1733. 12.

§. 112.

Ceterum laude ſua, præter mercurialia, (§. 111.) non prorſus defraudanda videntur hæc: Limatura cupri, ſcarabæus melolontha, & alter meloe dictus, anagallis herba, & quæ in noſtris regionibus per aliquot annos celebrata, hactenus autem a minus eruditis tantum præſcripta & commendata fuit, radix belladonnæ virulenta, quæ ſi laudatos effectus præſtet, qui ipſi adſcribuntur, ut ſcilicet una doſi granorum quindecim exhibita, & ad ſummum ter totidem diebus repetita, omnem hydrophobiæ metum tollat, certe omnibus aliis remediis, quod quidem optandum, præferenda erit (1).

Anagallis, abjecta plantula ac fere inſipida, & cui ob id fortaſſis pauciſſimi fidant, ſe mihi ita probavit, ut ſemel hominem demorſum & jam primo morbi gradu correptum a futura rabie liberaverim. Datur ejus drachma dimidia bis in die per unam, duas, tres, quatuorve

hebdomades; nec inutile eſt, infuſi ejus patellas aliquot quotidie calide ſorbere. Si majora ſint vulnera, atque locus commodus, etiam decoctum illis applicari poteſt.

Commendationem denique merentur remedia duo, unguentum Neapolitanum & pilulæ ex camphoræ ſcrupulo dimidio, cantharidum grano, & mercurii dulcis grano uno ſemis, ope mucilaginis tragacantæ compoſitæ quæ ab *Werlhoſio*, conſummatiſſimo medico, inventa, & in terris Hannoveranis ante aliquot annos publicata ſunt. Modus utendi is eſt, ut per ſex menſes quotidie veſperi memoratæ pilulæ deglutiantur, & per idem tempus unguentum neapolitanum piſi unius vel duorum magnitudine vulneri, candente ferro uſto, illinatur.

Minus fidendum autem putamus auxilio arteriotomiæ in dorſo pedis inſtitutæ; quod v. cl. *Arrigonius* nuper propoſuit (2), partim quod una tantum obſervatione felicem exitum probavit, partim quod non ſine aliis ſelectis remediis, mercurialibus puta, curationem peregit. Ut difficultatem hujus chirurgiæ in iſto loco non memorem.

(1) Vid. *Hannover. Magazin*, a. 1767. 64. St. a. 1768. 33. 38. 103. St. a. 1769. 14. St.
(2) *Diſſertat. della Mania.* P. III. c. II.

§. 113.

Eadem remedia, quæ hactenus hominibus demorſis prodeſſe dixi, etiam brutis herbivoris, at majore tantum quantitate data, conveniunt. Beſtiæ vero carnivoræ melius extemplo trucidantur; atque tum illud non negligendum eſt, ut accuratiſſime inquiratur, an talis beſtia vere rabida fuerit; ſiquidem perſæpe rabies beſtiam, quæ momordit, non infeſtat: quod ſi cognitum demum

demum ipſis eripere poteſt. Ita vero res expedienda eſt: Occiſi canis faucibus, gingivis & dentibus affricatur fruſtum elixæ carnis, idemque deinde cani ſano ad devorandum exhibetur; quod ſi devoret, ſignum eſt, canem non fuiſſe rabioſum; ſin autem repudiet cum anxio & triſti ejulatu, rabie correptum fuiſſe conſtat (1).

(1) Hoc experimentum a *Petito*, Chirurgo propoſitum legitur in *Mem. de l'Acad. des Sc. de Par. an.* 1723. p. 39.

§. 114.

Hydrophobia, quæ in acutis morbis ſponte naſcitur, abſque venenato contagio, tam deleteria, ac canina, non eſt, neque hujuſmodi remedia, quæ ad hanc propoſita fuerunt, deſiderat. Repetitæ & largæ venæſectiones inprimis hic conferunt (1).

(1) Vid. *Medic. Eſſays of Edinb.* T. I. n. 29.

FEBRIS VARIOLOSA.

§. 115.

Morbus contagioſus, & acutus, variolarum nomine inſignitus, antiquis Græciæ & Latii medicis incognitus (1), a Rhaze primum deſcriptus (2), & ab Afris in Europam delatus, ut plurimorum fert ſententia (3), inde a ſeculo nono in Germania ſe extulit, atque inde ab hoc tempore poſt aliquot annorum intervalla epidemice graſſari ubique conſuevit.

(1) Contrarium quidem poſt *Fracaſtorium*, *Zacut. Luſitanum*, *Foreſtum*, *Laurentium* alioſque plures, probare multo ſtudio conatus eſt doctiſſimus medicus *Io. Godofr. Hahn.* L. *Variolar. antiquitates*, *nunc primum e Græcis erutæ*, Brig. 1733. 4. alioque, cui index præſcriptus, *Carbo peſtilens a Carbunculo ſive Variolis veterum diſtinctus*,

acc. duæ Don. Willh. Trilleri de eodem argumento epiſtola Vratisl. 1736. 4. Sed refutatus fuit a *Werlhofio* in *diſquiſ. med. de variolis & anthracibus*, Hannov. 1735. 4.

(2) Quod vero diu ante Rhazis tempora morbus in Arabiá graſſatus ſit, & a. 572. illuc advenerit, Cel. *Io. Iac. Reiske* ex ſcriptore Arabe probavit, in diſſ. *miſcelian. obſervationes medicæ ex Arabum monumentis.* L. B. 1746.

(3) Notabile interim eſt, quod *Huetius* in *Huetianis* p. 132. memorat ex *Gregor. Turon.* L. VI. c. 14. variolas jam a. 520. in Gallia fuiſſe obſervatas; unde ſequitur, eas minime ab Afris in Europam fuiſſe illatas. Sed vide, quæ *Werlhofius* ſuper hoc loco commentatur. *l. c.* p. 9. not. 12.

§. 116.

Obſervat ille, ſi recte attendas, quatuor omnino ſtadia, & ſic decurrit.

1) Primum ſtadium præcurſoris quaſi inſtar eſt, & apparatum exhibet, ac ab ingreſſu morbi uſque ad quartum diem circiter producitur. Quo ſpatio laſſitudo, dolor dorſi, nauſea, vomitus, pavores, & motus convulſivi, at hi quidem magis juniores, quam adultiores, corripiunt. Perſæpe etiam ſanguis ex naribus fluit. Intenſa febris cum ſiti protinus inter initia præſto eſt. In junioribus tamen ea mitior apparet, quam in adultis, quorum mens adeo alteratur. Alvus modo naturalis, modo liquida, modo ſuppreſſa eſt. Urina paullo poſt emiſſionem turbida, ſubalbida, aut ſubflava, vel ſulphurea conſpicitur.

2) Tertio vel quarto morbi die alterum incipit ſtadium, quo ſymptomata hactenus memorata, præter febrem, ſe ſubducunt, & nunc primum in facie, quam præ reliquis partibus ſeligunt, & manibus, poſthæc in reliquis membris, inque capite quoque, puncta quædam rubra, nunc ſparſim, nunc confertim, vel utrovis

modo, uſque ad ſextum diem paullatim erumpunt. Ex quo febris valde minuitur vel ex toto finitur, ſed halitus oris fœtere peculiariter incipit, & totum conclave adimplet. Maculæ cutis pus gradatim concipiunt, & paullatim in puſtulas lenticularis magnitudinis elevantur, halone rubro cinctæ.

3) Ab octavo ad undecimum diem, quibus tertium ſtadium continetur, puſtulæ ulterius uſque ad piſi magnitudinem aſſurgunt, & depreſſum hactenus verticem dimittunt. Calor rurſus increſcit aliquantiſper; facies nonnihil tumet; fauces dolent; oculi ſæpe inflammantur; puſtulæque ſuum halonem rubrum amittunt (1).

4) Jamque iſtæ per reliquos quatuor dies, qui quartum ſtadium conſtituunt, maturitatem conſecutæ, flaveſcunt, atque partim ſiccantur, partim rumpuntur, & utrobique in cruſtas abeunt, quæ vel ſponte defluunt, vel ab ipſis ægris decerpuntur, areolis ſubrubris in cute aliquamdiu remanentibus.

(1) Hoc ſtadio uſque ad finem morbi Ill. *Stoerkius* ſæpe verum pus in lotio conſpexit *ann. med. II.* p. 162. quod mihi quidem nunquam adhuc viſum.

§. 117.

Atque ſic quidem cum *variolis benignis* ſive *ſimplicibus* comparatum eſt; quæ in ſe nullum periculum habent, atque adeo, quamquam rariſſime, ſine omni febre eſfloreſcunt, nec medicamentis indigent. Vocantur eæ vulgo etiam *diſcretæ* & *confluentibus* tamquam *malignis* opponuntur. Sunt vero illæ his interdum multo pernicioſiores; multaque ſymptomata, quæ maxime periculoſa, in *diſcretis* ſolis eveniunt. Siquidem non tam a purulentæ materiæ copia, & multitu-

dine variolarum, quam ab aliis circumſtantiis, exitium imminet. Perraro fit, ut aliquot diebus ante febrem, vel ipſo primo invaſionis die, puſtula una vel plures majores in facie, collo; aut brachio erumpant, & confeſtim pus concipiant; *Maſter-pox* anglis appellantur. Atque hæ fauſtiſſimum morbi eventum promittunt. Interdumque etiam bubones ſub axillis ante morbum ſubnaſcuntur, ejuſdemque benignitatis ſignum exhibent.

Aliquando etiam, utut raro, docti quidam viri evenire contendunt, ut materia morbi non macularum atque puſtularum ſpecie exterminetur, ſed ſub febre ſucceſſive per ſudores exhalet ac diffletur; unde vero morboſa gravia pathemata poſthæc in corporibus plerumque procreentur. Num vero res ita unquam acciderit, uti ſpectatores egregii ſibi eam conceperunt, mihi non valde credibile videtur, propterea quod de ejuſmodi ægris nondum compertum fuit, an poſthæc in alia epidemia immunes a variolis manſerint; neque ſubtilitas miaſmatis in hiſce caſibus cum infauſtis eventibus ſubſecutis bene congruit.

§. 118.

Hactenus de variolis benignis. Nunc vero ſciendum eſt, eas haud infrequenter, & ſubinde adeo epidemico more, ab hac recta via, in ſuperioribus deſcripta, aberrare, tumque *malignas* cognominari. Quas mihi, ex parte, videor protinus ex eruptionis modo cognoſcere, cum non maculas, ſed papulas repræſentent.

Ejuſmodi vero ſunt latæ, depreſſæ, verrucoſæ (ad diſcretum genus pertinentes), vibicatæ, lividæ, halone nigro cinctæ, ſanguinolentæ cruorem rubrum vel nigrum tenuem fundentes, nec non variis exanthematibus, aut majoribus puſtulis nigris intermiſtæ, & diarrhoea, mictuque, aliiſve profluviis cruentis ſtipatæ.

Non raro accidit, ut erumpentes confeſtim puſtulæ tertio vel quarto poſt die, cum jam matureſcere deberent, lividæ & ſubcruentæ evadant, maculis nigris per totam corporis ſuperficiem ſparſis; quæ variolæ, ex confluentium genere, intra unum vel alterum diem hominem jugulant. Sæpiſſimeque hoc tempore ſanguis tenuis ex diverſis partibus, maximeque urinæ itinere, egreditur.

Atque hæ omnes variolæ cum febre maligna ſe oſtendunt; plerumque aut citius aut tardius, quam benignæ, erumpunt; ex parte quoque iterum diſparent; ad maturitatem ægre perveniunt, & prorſus non ſuppurant; aut ſi aliquatenus id eveniat, in cruſtulas vertuntur non ſine magna moleſtia, calore febrili nunquam ſe remittente.

Poſt primum ſtadium alvi dejectiones putridæ, vomitiones, & motus convulſivi interdum accedunt, ſæpeque recurrunt. Facies omnibus inſigniter intumeſcit, vox admodum rauca fit; & reſpiratio laborioſa ac ſuffocatoria. Febris præter hæc nova ubique accenditur in ſuppuratorio ſtadio, multo quam primaria periculoſior, ſuppuratoriam vocant; ſub qua ægri plerumque e vita abripiuntur die decimo, undecimo, & decimo quarto, interdumque vigeſimo primo demum, modo convulſionibus tentati, modo apoplexia, aut ſuffocatione oppreſſi. Peſſimæ vel in ipſo morbi apparatu necant.

Copioſior ſalivæ fluxus in ipſam hanc febrem ſuppuratoriam plerumque incidit, aliquot dies perdurans, modo bonus, modo malus. Quem tamen etiam ſubinde in benignis & diſtinctis variolis obſervare licet.

Plurimi ægri, quos alvi fluxus nono aut decimo morbi die, vel interdum citius exercet, incolumes evadunt, etiamſi variolæ maxime peſtiferæ videantur.

At peſſima diarrhoea eſt, ſi fœces griſeæ, ſummeque fœtidæ excludantur, & flatus perpetuo erumpant.

Confluentes medium quendam quaſi locum inter benignas & malignas obtinent, & ſalivæ fluxu nunquam non, perſæpe etiam diarrhoea judicantur; quæ plerumque in ſupra dictos dies incidit, interdum vero cum incolumitate ægrum a primo die uſque ad nonum vel undecimum prehendit. Eædem vel pure bono ſcatent, vel crudiore latice acri, tenui, pallido, & quodammodo pellucente ex parte repletæ ſunt; unde criſtallinæ cognominantur. Suntque illis aliquando etiam majores bullæ interſperſæ, ex quibus ruptis humor effluens vicina loca erodit. Pars magna ichoris in ſanguinem, ut videtur, reſorpta, puſtulas flaccidas & vacuas aliquantum relinquit; unde ſiliquoſarum nomen obtinent. Verum hoc qualecunque genus cryſtallinarum puſtularum non modo in confluentibus, ſed etiam in diſcretis interdum occurrit.

§. 119.

Equidem ex naturæ lege variolæ in cutem erumpere conſuerunt, quod nemo ignorat; non ideo tamen negandum eſt, quod multi docti viri faciunt, illis etiam interdum & rariſſime viſcera & inteſtina laborantium, vel laryngem, aut œſophagum conſpurcari. Quod quidem, niſi per extiſpicia compertum fuiſſet (1), ego etiam negarem; certeque ad id credendum ſquamulæ per alvum copioſe excretæ, vel vomitu etiam rejectæ, me non adducerent (2).

(1) Unum tantum teſtem hujus inſoliti phænomeni, ſed fidei probatiſſimæ, hic allego. *Juſium Godrofr. Günzium* in *Commentar. ſuper Hippocratis L. de humoribus purgandis*, p. 158. n. 21. Vid. quoque *Theod. Kerkringii Spicileg. anat. obſ. 62.*

(2) Quo argumento uſum videas, poſt alios, *Sim. Paul. Hilſcherum* in Progr. *de variolis in internis partibus.*

§. 120.

Qui malignas variolas ſuperarunt, iis ſæpe bubones, parotides, furunculi, aliave ulcera difficulter ſanabilia, oſſibuſque cariem facile inducentia naſcuntur; aut febris lenta ſuccreſcit; aut alius exanthematicus morbus acutus ſuccedit. Alii cœci, aut ſurdi, aut muti fiunt, aut nervorum reſolutione in extremitatibus corripiuntur. Alii in longos pulmonum morbos incidunt. Sunt etiam, qui graviore eryſipelate pedum livido adficiuntur, & protinus nunc pereunt. Sunt denique, qui inſultu apoplectico ſubito exſtinguuntur.

Verum etiam variolæ benignæ ſuas metaſtaſes, licet leviores, interdum habent, ophthalmias, febres nocturnas, tuſſes. Ulcera & puſtulæ corneæ, ſtaphylomata, & leucomata utrobique, multo frequentius vero in confluentium genere, oriuntur. Quod & maxime cutim effodit & fœdas cicatriculas ac foveas relinquit, & coalitum narium palpebrarum, & gulæ (1) producit.

(1) Vid. *Act. Hafn. T. I. obſ.* 109.

§. 121.

Quamquam per contagium transferri variolas certiſſimum eſt; incertum tamen eſt, & prorſus obſcurum, utrum natura ex ſe ipſa morbum proferat, an adventitius ille tantum ſit, & a primo ſuo ortu ſaltem in Europa talis fuerit, quemadmodum plerorumque fert opinio. Poſtremum quidem ex natura ejus contagioſa apparet, obſervationibuſque fide dignis confirmatur; nec prius tamen probabilitate omni caret, imo, me judice, multo probabilius eſt, propterea maxime, quod exacta tempora in acceſſu ſuo ac reditu, non minus ac

in duratione obſervat morbus, nec ex contagio ſe in alios ſive ſingulos, ſive per ſocietates majores vel minores copulatos, ſemper profert. Quapropter etiam nec in aëre, nec in tempeſtatibus, nec in regionibus cauſa morbi univerſalis recte quæritur; multoque minus ex aliis hypotheſibus recentiorum medicorum *Liſteri*, *Paullini*, *Sidobrii*, *Mareſcotti*, *Woodwardi*, *Violanti*, *Hahnii* ſufficienter explicari poteſt; ut Hahnianam tamen omnium veriſimillimam eſſe cenſeam.

§. 122.

Ceterum circa variolas ſequentia adhuc momenta notari & conſiderari merentur.

1) Omnes pene populos ac homines iiſdem infeſtari; nec embryonibus quidem exceptis, ſive mater durante graviditate illis laboraverit, ſive non laboraverit.

2) Epidemico more eas plerumque graſſari; ſed aliam tamen epidemiam altera eſſe pernicioſiorem.

3) Dum languet morbus, paullatim illum cedere alii, maxime exanthematico, miliari, morbilloſo, ſcarlatino, & variolis ſpuriis.

4) Qui ſemel eum expertus eſt, rariſſime altera vice, multoque rarius pluribus iſto prehendi. Ubi tamen cautio adhibenda, ne, ſi iſta obſervatio occurrat, variolæ ſpuriæ pro veris habeantur.

Ceterum id non vulgare eſt, quod ex inſignis practici ore *Pechlinus* habuit, viſas ſibi ſemel dextra parte variolas, ſiniſtra morbillos, diviſo ad perpendiculum corpore (1).

(1) *Obſervat. phyſ. med. L. I.* 15. p. 239.

§. 123.

Progredior ad *curationem* variolarum; quæ quidem non alia eſt, quam quæ in febres continuas, benignas & malignas, ſupra dicta. Enimvero permultæ graves inſuper nox interdum variolis ſe addunt, quarum auxilia hic commemoranda ſunt.

1) Ubi variolæ haud juſto tempore erumpunt, unica venæſectio, vel unica doſis laudani liquidi Sydenhami, aut electuarii diaſcordii Fracaſtorii eas exigit. Mutat etiam egregie difficilem eruptionem ſemicupium calidum ex aqua & lacte ſedulo applicatum.

2) Ubi variolæ concidunt & quaſi diſparent, præ ceteris confert liquor cornu cervi ſuccinatus, per ſingulas duas horas ad quindecim & plures guttas datus; deinde quoque ſemicupium (n. 1.), & epiſpaſtica ad pedes aut ſuras conferunt.

3) Ubicunque febris inflammatoria nimis vehemens eſt, & ultra ſuum terminum protrahitur, repetita inprimis ſanguinis miſſione & antiphlogiſticis, etiam ex purgantium claſſe, opus eſt; ſi maligna ſe oſtendat, iteratis purgantibus mannatis aut tamarindinatis, & ſubinde etiam emeticis, utendum eſt.

4) Eidemque purganti tamarindinato, etiam repetito, cedit febris ſuppuratoria gravior; quæ, ſi inflammatoria ſit, quod ex augmento æſtus & urina flammea cognoſcas, ſimul & ſanguinis miſſionem, & acida deſiderat; ſin autem putrida, quam debilis pulſus, inſignis fœtor, vehemenſque virium lapſus prodit, cortex Peruvianus ſedulo uſurpandus eſt. Sed recte quoque utrobique in hac febre cum dicto cortice acida combinabis, adeoque decocto ex hujus corticis drachmis duabus vel tribus ac aquæ fontanæ unciis ſex parato, ſucci

citri unciam unam ſemis & ſyrupi berberum dimidiam admiſcebis, ſingulisque horis cochlear unum vel duo propinabis.

5) Ubi nigræ puſtulæ appareant, aut ſimiles maculæ puſtulis intermiſtæ ſint, cortex Peruvianus cum alumine crudo mixtus palmam omnibus aliis remediis præfert. Quapropter decocto ſaturato ex corticis Peruviani uncia dimidia & aquæ fontanæ unciis duodecim parato, adjiciendi aluminis ſcrupuli duo uſque quatuor, & ſyrupi acetoſitatis citri uncia. Cujus mixturæ alternis horis duo cochlearia præbeantur. Loco pulveris corticis, poteſt etiam extratum ejus eodem pondere præſcribi.

6) Ad reſpirationem ſuffocatoriam nil præſtantius eſt venæſectione & decocto purgante ex mannæ uncia una, pulpæ tamarindorum unciis duabus, cremoris tartari drachmis duabus confecto, quod ſucceſſive calide propinatur. Si rebellius malum, maximeque fatale fuerit, emeticum exhibitum celerrimam opem præſtat. Nec contemnendus eſt liquor cornu cervi ſuccinatus, ad drachmam & ultra in larga aquæ appropriatæ copia cum ſyrupo pectorali datus.

7) Salivæ fluxus ad inſtar criſeos quoddam eſt, adeoque ſupprimi non debet, niſi præter modum copioſus ſit & ſuffocationis metum faciat: quo in caſu purgantia optime illum moderant. Præmature vero imminutum, ſub quo facies & manus ſubito detumeſcunt, laudanum liquidum revocat ad duodecim & plures guttas mane & veſperi datum, aut ſyrupus de meconio ad unciam unam.

8) Convulſivos motus in decurſu morbi accedentes optime lenit pulviſculus ex cinnabaris factitiæ granis octo, ſulphuris antimonii aurati tertiæ præcipitationis

grano uno vel duobus, & totidem moſchi granis compoſitus.

9) Palpebras & oculum a puſtulis defendit balſamum embryonum ipſis ſubinde illitum, ſimulacque morbus ſe oſtendit; itemque collyrium ex aquæ plantaginis, in qua ſacchari ſaturni pauxillum ſolutum eſt. Ipſam puſtulam in oculo delendam Chirurgia docet.

10) Palpebrarum coalitus aſſidue impediendus eſt lacte calido, quo frequenter per diem & noctem eluantur. Ex earum enim concretione peſſima mala oculis imminent, & multo periculoſiora, quam quæ apertis palpebris oculo ex lucis affectione accidunt.

11) Ardorem in faucibus leniunt gargariſmi ex decocto hordei, roob mororum, & pauxillo lapidis prunellæ. Infantibus vero, & pueris magis accommodatus linctus eſt ex melle roſarum, ſyrupo ribium, & ſpiritu nitri dulci paratus.

12) Puſtulæ maturæ aciculis vel forficula utiliter aperiuntur, ad evitandas cicatriculas & cutis eroſiones. Quo facto lactis cremor illis illinitur.

13) Aridæ membranæ confluentium optime fotu lactis emolliuntur, aut ſaltem papyro ex liquata cera extracta conteguntur.

14) Ad reſiduum ruborem macularum opportune delendum efficax liquor eſt ex aquæ roſarum unciis octo, ſpiritus matricalis vel lavendulæ uncia dimidia, camphoræ granis quatuor mixtus & penicillo aliquoties de die illitus.

15) Plebeiæ variolarum curationes vel deridendæ vel damnandæ ſunt, nullamque fidem merentur.

§. 124.

Faciem a variolis defendere diverſis remediis diverſi tentarunt. Ex quibus optimum eſt balneum aquæ vel & lactis calidum, in quod a primo invaſionis tempore uſque ab ſuppurationis initium pedes per horæ dimidium bis die conjiciuntur. Cui ſuppar cataplaſma ex pane albo & lacte brachiis ſuperimpoſitum; aut aliud, quamvis actione diſſimile, ex ſemine ſinapis, ſuris impoſitum. Nec tempeſtiva artuum ſcarificatio contemnenda eſt.

Contra vero fonticuli, veſicatoria nuchæ applicata, fomentationes faciei ex aqua calida vel frigida, aut jure carnis vervecinæ, itemque inunctio ejuſdem cum lardo, vel oleo lini aut ſimili, nec non ſpirituum prophylacticorum applicatio, aut raſura capillorum, & hirudinum applicatio nullam laudem merentur.

§. 125.

Convaleſcentes neceſſe eſt, ut aliquamdiu & liberum aërem vitent, & conſtantem perſpirationis ſucceſſum ſervent; quam eſſentia alexipharmaca Stahlii egregie ſecundat. Poſt malignas vero ſimul alvus ſemel vel bis purgari debet.

§. 126.

Præſervare homines a variolis graſſantibus, magis in votis eſt, quam in artis poteſtate. Nulli ſane remedio, qualecunque illud ſit, fidendum eſt, ſive ſit mercuriale, ſive purgans, ſive diaphoreticum, ſive ex his diverſimode compoſitum. Neque mercurius vivus aut moſchus in amuleto ſperatum effectum, niſi in quibuſdam ſaltem, qui tamen forte ſponte quoque luem in præſenti effugiſſent, ubique, quod certe ſcio, edunt.

Imo fuerunt, quibus letales puſtulæ ad hujus vel illius prophylactici uſum eruperunt.

Nec inſitio variolarum quemvis tutum a malignis & letalibus variolis præſtat; quamvis plerique omnino evadant, & ex centenis, imo ducenis, vel tricenis vix unus moriatur; cum contra naturalis morbus ſeptimum, octavum aut nonum quemque tollat, &, ſi valde malignus ſit, tres partes ægrotantium, interdumque adeo omnes rapiat. Optandum interim eſt, ut ne unquam extra epidemiam inſitio adornetur, quoniam metus oritur, ne per hanc morbus denuo in rem publicam transferatur; id quod jamdum factum eſſe aliquoties, docti quidam viri, inſitionis licet magis fautores, quam oſores, publice declararunt. Quamvis in noſtra civitate nuper, extra epidemiam, inſitæ cuidam juveni variolæ venenum ſuum, admodum quidem peſtiferum, in neminem, neque in proximas ædes, transfuderunt.

§. 127.

His rebus poſitis, cogitarunt jam quidam præclari viri de varioloſi morbi exſtirpatione, quam vel ea ratione, qua peſtem Europæi profligant & a mœnibus ſuis avertunt (1), vel ſubita exanthematis varioloſi jam per febrem expellendi mutatione in mitius morbilloſum per Peruvianum corticem, obtineri poſſe putant (2).

(1) Vid. Ill. *Roſenii* L. *v. Kinderkrankh.* Sect. XII. p. 130. edit. 1. Murrayan. & Cel. *Car. Chri. Krauſe* diſſ. *de variolarum exſtirpatione inſitione ſubſtituenda* Lipſ. 1762.

(2) Vid. Cel. *Fr. Caſim. Medici, Sendſchreiben von Ausrottung der Blattern.* Frf. & Lipſ. 1763. 8. & *Medic. Beobacht.* P. II.

§. 128.

Supereſt, ut de *variolis ſpuriis*, quas alibi ſimplici *Varicellæ* nomine inſignivi, præcipiam. Quarum tria genera conſtituenda ſunt.

Primum genus *lymphaticarum*, ſ. *aquoſarum*, *chickenpox*, *petite vérole volante*, *Waſſer-und Windpocken*, *güldne Pocken*, puſtulas exhibet diſcretas, veris ſimillimas, nunc majores, nunc minores, ſed quæ in vertice foveam, ut hæ, non habent, & jam primo febris die formantur, tertioque reſiccantur, & ab hoc uſque ad ſeptimum decidunt. Humorem continent tenuem, albicantem, ac mucoſum.

Alterum genus *acaminatarum*, ſive *verrucoſarum*, *Steinpocken*, *Spitzpocken*, *Hundspocken*, papularum rubrarum formam refert, in quibus nullus humor, quæque indureſcunt, & verrucis ſimillimæ ſupra cutem prominent, & ſeptem diebus evaneſcunt.

Tertium genus *durarum ovalium*, *Schweinspocken*, poſt aliquot plerumque dierum febrem tubercula format obſcurius rubentia, dura, ad ovalem figuram accedentia, halone rubro cincta, veriſque variolis paullo majora. Quæ poſt duos vel tres dies nonnihil ulcerantur, & paulatim cum nigrore exareſcunt, denique palleſcunt & ſubſident; aliis interdum novis interea excluſis, ut, octiduo plerumque finitus morbus, nunc ad aliquot hebdomades producatur vel ſine febre, vel cum febricula lenta.

Singulæ hæ variolæ nothæ haud raro populariter graſſantur, veriſque aliquando, ut & morbillis ſuccedunt, vel ſingulas præcedunt, largiore aliquando plurium annorum intervallo, adeoque a vero morbo neminem ſecurum præſtant. Pro veris autem tum imprimis

imponunt, quando cicatriculas relinquunt. Febris, quæ initio apparet, ſemper diaria eſt & mitis; ſymptomata hinc quoque tolerabiliora omnia, totuſque morbus omnis periculi expers eſt. Tuſſis vero interdum ægros vehemens excruciat, & morbo primario diutius continuat, ut remediis contra hanc opus ſit, quæ ipſe morbus in ſe alias haud poſtulat. Rarius contingit, ut inter genuinas nothæ ſimul erumpant, quę deinceps ante illarum exſiccationem evaneſcunt.

FEBRIS MORBILLOSA.

§. 129.

Toti fere generi humano morbilli, acrioris lymphæ progenies, æque ſolemnes ſunt, ac variolæ. Infantibus inprimis deſtinati ſunt, perinde ac hæ: contagio quoque in alios, ac plerumque populariter ſæviunt: ſemel ſalutatos vix iterum occupant (1).

Variolas interdum protinus, ut hæ quoque morbillos viciſſim ſubſequntur. Imo uterque morbus interdum mixtus obſervatur.

(1) Cl. *Targioni Tozzetti* in pluribus recurſum obſervavit, durante epidemia; vid. *Journ.de Medec.* par *Vandermonde. T. V.* p. 73.

§. 130.

Pro diverſa natura febris, & humorum diſpoſitione, & contagii epidemici genio, morbillos in *benignos* & *malignos* diſtinguimus.

Utrumque genus præmittit aliquamdiu, præcurſoris inſtar, lippitudinem humidam, coryzam, tuſſim, raucitatem, & quandoque etiam hæmorrhagiam narium.

Atque ſub iſtis catarrhis febris demum moderata in *benignis* accedit, & tertio circiter die ejus ex toto corpore maculæ rubellæ latiores, & plerumque confluentes, ac nonnihil aſperæ, & in facie ſupra cutem elevatæ efflореſcunt. Ubi paullo gravior morbus, nauſea vel vomitus ſemper fere occurrit. Inde a quinto die uſque ad ſeptimum exanthemata rurſus impalleſcunt, & ſubſident, ac intenuiſſimas ſquamulas ſolvuntur, ſubſequente ſudore largo univerſali. In nonnullis vero præter ordinariam criſin per ſudorem & urinam, etiam alvi profluvium & hæmorrhagia narium, multaque ſputa contingunt.

Iſtique benigni morbilli frequentiſſime abſque gravi afflictione ſuos dimittunt, ſic, ut permulti ne lecto quidem affigantur, ſaltem abſque omni artis præſidio convaleſcant.

§. 131.

Diarrhoea non raro primis jam diebus occurrit, exanthematis tamen eruptioni ſub decenti regimine haud adverſa (1). Eadem ſubſequentibus diebus, aut poſt ſuperatam febrem ſubinde recurrit.

In aliis ægris alvus per totum morbum clauſa eſt, omine haud infauſto. Narium hæmorrhagia ſolemnior hic eſt, quam in variolis, non ſolum in primo morbi ſtadio, ſed etiam in vigore. Nonnunquam vero tam larga eſt, ut mortem accerſat (2).

Tuſſis fere per totum morbum durat, imo etiam ultra ſe extendit. Ubi ſicca atque vehemens ea fuerit, ſuffocationem, peripneumoniam, aut phthiſin minatur. Hanc autem tuſſim ſuperveniens diarrhoea optime moderatur & tollit.

(1) Vid. *Journal de Medec. T. V.* p. 74. 75.
(2) *Hoffmanni Med. rat. ſyſt. c. de febre morbill. obſ.* IV.

§. 132,

§. 132.

Malignitatem diverſa ſymptomata produnt: intempeſtiva vel nimis tarda exanthematum eruptio, aut præmatura fuga; quod tamen utrumque inter cetera malignitatis ſigna leviſſimum, & per ſe ſolum non ominoſum obſervatur niſi ſubſequente delirio; porro febris poſt eruptionem perdurans; inſignis corporis debilitas; tumor cutis leucophlegmaticus; color macularum fuſcus aut pallidus; interſperſa alia exanthemata; vel morbillos circa octavum vel nonum diem, quo jam abierunt, demum ſubſequentia; atque angina gangrænoſa, quæ peſſimum ſymptoma, atque jam quarto die mortem inducit. Quam vim autem alia levior & ſimplex, quæ ſæpe, interdumque populariter accedit, haud exercet.

Quo propiores autem a malignitate abſunt morbilli, eo proniores ſunt in tabem, non minus ac in alia vitia. Succeſſiſſe enim tum ophthalmias, ulcera corneæ, diarrhœas chronicas exitiales, guttam ſerenam, ulcera in variis partibus, pleuritides, gangrænam, obſervationes docent.

§. 133.

Curatio a generali methodo febrium acutarum non differt.

Sanguinis miſſio utiliter celebratur, ſi febris vehemens, vel fauces inflammatæ ſint.

Si febris languet, & eruptio protrahitur; ſi ſtricturis cardialgicis & aliis motibus convulſivis morbilli ſtipati ſunt; ſi in primo vel altero ſtadio diarrhoea excedit, aut finito morbo pertinaciter continuat, utiliter datur laudanum liquidum Sydenhami, vel aliud ex opio medicamentum, aut ipſum opium (1).

Quando vero morbilli regreſſi, protinus in balneum calidum æger demittendus eſt; quod cutem emollit, & exanthemata revocat. Alvi fluxu natura morbillos retrocedentes ſolvit (2).

Ad vomitum ſedandum prodeſt extractum caſcarillæ ex aqua ſtomachali datum.

Verendam ſuffocationem vapor lenit ex decocto roſmarini & hederæ terreſtris, in os attractus; aut, ſi id non licet, liquor cornu cervi ſuccinatus legitima doſi & frequenter propinatus. Utiliter etiam tum alvus decocto mannato ducitur, & ſanguis e vena mittitur.

In malignis maxime omnium cortex Peruvianus laudandus eſt.

Ad pertinacem tuſſim vero relictam non aliud medicamentum efficacius eſt, quam ſulphur antimonii auratum; quod bis vel ter, interjecto aliquot dierum intervallo, infantibus a grano uno ad tria, cum duplo ſacchari vel magneſiæ albæ exhibetur; & decoctum radicis chinæ aut furfurum triticeorum, melle edulcoratum. Sin tuſſis ſpaſtica, laudanum liquidum in auxilium ſimul vocari debet.

(1) Vid. Ill. *Tralles L. de Opio.* Sect. II. p. 144.
(2) *Hoffmann l. c. obſ. II.*

§. 134.

Finito morbo, neceſſarium eſt, ut aer aliquamdiu adhuc evitetur; quippe a cujus præmatura admiſſione exitium imminet; prætereaque alvus aliquoties per intervalla decocto mannato ſolvatur.

§. 135.

Inſitio morbillorum poſſet omnino in peſtiferis epidemiis ſuum uſum habere. *Franciſcus Home* eam primo tentavit (1), & ſanguinem per vulnuſculum cutis, quam confluentes maculæ obſidebant, goſſypio excepit, idque utrique brachio, ſine prævia præparatione, inſinuavit. Sed poſt ſunt etiam huic ſcopo ſaliva ægrotantium, aut ipſorum lacryma, tempore criſeos bombace excepta, aut ſquamulæ cutis defluentes inſervire (2).

(1) Vid. *Princip. Medicin.* p. m. 186. §. 12.
(2) Vid. *Alex. Monro* jun. *L. de venis lymphaticis*, p. 58. & *Neues bremiſches Magazin*, *vol. II. St.* 11.

FEBRIS MILIARIS.

§. 136.

Purpura, papula miliaris, *Hippocrati* ſimpliciter exanthema dictum (1), vel primarius morbus eſt, vel ſecundarius, h. e. cum alio morbo complicatus.

Ac prior quidem ſic decurrere conſuevit. Homo primo inhorreſcit, dein in æſtum conjicitur, cui algor inordinate ſe immiſcet. Virium dejectio magna eſt. Dolores capitis, pervigilia, deliria, anxietates & ſtricturæ præcordiorum, ſuſpiria inducentes, præſto ſunt. Sitis fere inexplebilis eſt. Perſæpe etiam rheumaticus aliquis dolor in membro aliquo, in latere aut in lumbis hominem afficit; idemque aliquando ipſam febrem duobus tribuſve diebus antecedit, febreque poſthæc erumpente vel decedit vel permanet. In dorſo, cruribus, ac inteſtinis ſingularis ſenſus punctorius vexat, inque digitis pungitivus aliquis ſtupor. Convulſivi motus haud raro quoque ſe immiſcent. Interque hæc pathemata ac inter ſudores, qui ſtatim initio fiunt, nunc demum tertio

vel quarto die in dorſo, pectore, collo, ac digitorum interſtitiis, interdumque etiam in brachiis & cruribus tantum, vel in toto corpore produent papulæ, milii ſeminis magnitudine, rubræ, circulum rubrum in fundo habentes, vel albæ ejuſdem cum cute coloris, aut mixtæ; quæ veſiculæ ſunt, primo ſero limpido, deinde ſubalbicante, margaritarum colore non diſſimili, plenæ, valdeque prurientes & ardentes. Quibus ad cutim propulſis, ea porro ſudore non mediocri & proprium fœtorem ſpargente perfunditur; ſymptomata ipſa vero vel levantur, vel non levantur, ſed perſiſtunt, imo adeo creſcunt cum ſumma ægri pernitie. Puſtulæ ſenſim incertis diebus explicantur, tandemque die 7. 9. 10. 11. 18. 20. aut 21. rumpuntur, exſiccantur, & ſquamularum inſtar decidunt, ægris ſic ad ſanitatem redeuntibus (2).

(1) Luculenter *Cous* hanc febrem exanthematicam deſcribit *Epid. L. II.* p. m. 986. & ante epocham Lipſienſem *a Welſchio* deſcriptam, *Diemerbroeckius*, *Crato*, *Riverius*. vid. *Io. Cph. Lud. Scip.* diſſ. *de purpura*, *antiquo morbo.* Gotting. 1741.

(2) Hiſtoriam hujus febris enixo ſtudio propoſuerunt *Dan. Hamilton* Tr. *de praxeos regulis & febre miliari.* Lond. 1710. 8. *Car. Allionius* Tr. *de miliarium origine, progreſſu, natura & curatione.* Aug. Taurin 1758. 8. & *Cph. Molinarius de miliarium indole & tractatione diſquiſ.* Vienn. 1764. 8.

§. 137.

Pectoris cum ſuſpiriis oppreſſio, vigiliæ, & deliria, quotieſcunque ægri ſe ad ſomnum componant, & pulſus frequens, miliaria exanthemata certiſſime præſignificant.

Mentitur initio ſæpe purpura anginam, pleuritidem, tuſſim, coryzam, rheumatiſmos, convulſiones, eryſipelas,

Interdumque ſub larva febris intermittentis, inde tantum non ſemper exitialis, ſe abſcondit.

Lingua in nonnullis obſeſſa eſt aphthis; in quas reliquiæ febris aliquando derivantur.

Alvus in aliis adſtricta; in aliis ſoluta eſt cum inteſtinorum doloribus.

Urina modo naturalem colorem habet; modo inſtar aquæ pallet, vel ſubvireſcit.

Utraque & rubra & alba interdum confluunt (1). Tumque ſparſim etiam aliquando veſicas piſi, imo nucis juglandis magnitudine, & in ambitu rubras efformant (2).

Purpura mixta febrem ſemper ardentiorem oſtendit.

Nonnulli per vices efferveſcente febre nova exanthemata, prioribus exareſcentibus, ſemel vel bis excludunt. Tumque morbus fere non letalis per quatuor vel plures hebdomades trahitur.

Qui ſemel hac febre laborarunt, facile in eam rurſus incidunt.

In declinatione ſæpe manus ſudore frigido madent.

Exanthemata alba, miliaria ſtricte dicta abs nonnullis, pejorem indolem, quam rubra, ſemper præ ſe ferunt; ex communi fere omnium Medicorum conſenſu.

(1) Vid. *Andr. Ottom. Gœlicke* diſſ. *de purpura alba confluente*. Frf. ad Viadr. 1740. Rubram confluentem notavit Ill. *Stoerkius ann. med.* I. p. 66.

(2) Vid. *Primit. Med. Polon. vol. II.* p. 49.

§. 138.

In puerperis, quas inprimis purpura infeſtat inde a tertio, quarto, aut quinto die, vel ſerius; lochia plerumque tunc retinentur, & e mammis lac reſorbetur, ſimulque ſæpe uterus inflammatione correptus eſt.

Sæpeque jam ante partum in his morbus incipit, cum calore præternaturali, ardore internorum, vel partis alicujus dolore, & cum maxima pectoris oppreſſione ac ſuſpiriis: quæ cuncta poſt partum continuant, puſtulis tertio die erumpentibus.

Sub ſalubri morbi decurſu ſanguinis ex utero fluxus revertitur, vel diarrhoea in ejus vicem oritur, aut fœtidus humor ex vulva profluit.

§. 139.

Symptomatica purpura malignis febribus ſe addit, exanthematicis, inflammatoriis, intermittentibus, arthritidi; adeoque tum ipſa quoque malignitatem præ ſe fert.

§. 140.

Utraque, primaria & ſymptomatica, rubra & alba, lymphæ vitio peculiari ſpontaneo, ſed vix determinando, ortum ſuum debet; quamquam interdum quoque & immoderato conclavis æſtu, & ſtragulis multis, & cardiacis copioſe datis in acuta febre extorqueri poſſit, cui alias non acceſſiſſet (1).

Per populum ſubinde graſſari ſolet febris (2), & nonnullis locis ac regionibus magis familiaris eſt (3), maximeque Martio & Aprili menſe ſe monſtrat.

Nullumque fere exanthema tam facile, quam miliare, regreditur.

Sed idem valde ancipitem eventum ubique habet, ſive rubrum ſive album ſit, ſæpeque vim necis in oppreſſos exercet; quæ maxime verenda, ſi profundi ſopores, peripneumonia, deliria, urina ab initio turbida, aut pallida, convulſiones, aphonia, linguæ tremor, ſuſpiria crebra, paralyſes artuum, ſudores largi præcoces, dolor faucium anginodeus, apoplexia, gangræna in parte externa, oboriuntur. Leucophlegmaticus tumor plerumque etiam infauſto omine obſervatur.

Alia conſequentia mala ſunt tumores vel abſceſſus mammarum, fluxus nimius urinæ & lochiorum, memoriæ defectus, hypochondriaca & hyſterica pathemata, tuſſis vehemens, lenta corporis conſumtio cum anorexia conjuncta.

Contra ſalubris exitus ſperandus eſt, ſi reſpiratio haud oppreſſa, & moderatus ſudor cum puſtulis erumpit; ſique alvi fluxus (4), aut diureſis, aut ſputa oriuntur, perquæ nonnunquam totus morbus ſolvitur. Etiam ægri, quo magis ſomnolenti, eo felicius evadunt. Nec hæmorrhagia narium inſalubris deprehenditur.

Urina pallida facta ex citrina meticuloſam metaſtaſin ſignificat. Albeſcens vero, & ſero lactis ſimilis diuturnitatem morbi plerumque portendit.

(1) Ab hoc calido qualicunque regimine purpuram ſemper excludi, nec unquam ſponte ingruere, noſtris temporibus demonſtrare geſtiit doctiſſimus *Haenius Rat. medendi* P. VIII. c. 3. P. IX. c. 3. P. X. c. 5. cui vero alii docti viri contradixerunt. *Collinus* in *lettre à M. de Haen au ſujet des maladies avec éruption* 1763. Diſſ. *de miliaribus* 1763. *Epiſt. ad Baldingerum* 1764. *Cranzius lettre à Mr. Tiſſot.* 1763. *Molinarius libr. cit. & Alethophili Viennenſes* in *elucidat. epiſtol. de Cicuta* 1766.

(2) Vid. *Iuon. Io. Stahlii* diſſ. *de purpura epidemica.* Erf. 1732. *Io. Godofr. Salzmanni* diſſ. *hiſtoria purpuræ*

miliaris, Argentoratum & viciniam infeſtantis. Argent. 1766. *Actor. Helvet. T. II.* p. 76.

(3) Vid. *Allion. l. c. cap. I.*

(4) Cui tamen non ſemper fidendum eſſe, Cl. *Binningenus* obſervavit. *Act. Helv. T. cit.*

§. 141.

Purpuræ primariæ curatio multam moleſtiam creat medentibus; horumque tentamina oſtendunt, non omnibus ægris eadem remedia prodeſſe; ut adeo nec inter ſe circa iſtorum effectus conſentiant. Quod inprimis de acidis & veſicatoriis valet, quæ ab aliis damnari, ab aliis vero prædicari videas.

Maxime vero omnium prodeſſe mihi videntur purgantia antiphlogiſtica, aut ſaltem clyſteres emollientes, diaphoretica fixa, diuretica temperata, nitrum, ſanguinis miſſiones, & apozemata diluentia atque demulcentia. Nec ego quidem veſicatoria reſpuo.

In purpura puerpurarum alvus quovis veſperi per aliquot dies pilulis balſamicis Beccheri vel Stahlii, ad duodecim vel quindecim grana datis, ducenda eſt; quo vel lochiorum fluxus reſtituatur, vel vicaria diarrhoea exſuſcitetur. Saltem enemata repetitis vicibus injicienda ſunt. Nec reſtitante lochiali ſanguine venæſectio omittenda.

Purpuram regreſſam revocant fricationes thoracis cum panno laneo, vapore ſuccini imbuto, & lotiones ejus cum aqua calida.

Sudores deficientes unico opii grano, pulveri abſorbenti admixto, reſtituuntur. Fricationes pectoris modo memoratæ etiam ad id valent. Videndum quoque, annon ſanguinis copia minuenda ſit?

Contra convulſiones in hac febre pulvis Tunquinenſis proficit. Qui ipſe quoque una cum cucurbitulis occipiti affixis deliria moderatur.

Tumorem leucophlegmaticum relictum cathartica & diuretica iterato data minuunt.

§. 142.

Ceterum ignorare non oportet, purpuram rubram etiam ſine febre exſiſtere, eandemque chronicam eſſe, & *ſcorbuticam* vulgo cognominari. Obſervatur illa frequenter æſtate in adultis ſucci plenis, ac in fœminis, quibus menſium fluxus ceſſavit, aut fluor albus incommodat. Eadem etiam ſubinde febribus intermittentibus pertinacioribus ac lentis accedit, caſdemque ſolvit. In cortice Peruviano adverſus eam magnum præſidium eſt.

Neque hoc ignorandum eſt, in puerperarum cute perſæpe ſudamina copioſiſſima efflorefcere, quæ imperitis facile pro purpura imponant; ſed ex defectu ſymptomatum ipſi propriorum (§. 137.) haud difficulter ab hac dicernantur.

FEBRIS PETECHIALIS.

§. 143.

Epidemica ſæpe, militibus in caſtris maxime infenſa febris petechialis eſt, quam olim *purpuratam puncticularem*, & *peticularem* vocarunt, itemque *Hungaricam*, *Pannonicam*, & *caſtrenſem*: quæ ſumme maligna ubique, ut quævis fere malignitatis ſymptomata, a me alibi enumerata, in eadem occurrant.

Ejus vero ratio maxime talis eſt. Multi ante febris eruptionem aliquamdiu imbecillos ſe ſentiunt; caput &

dorſum iis dolet; ventriculus cibos averſatur; ſomnus fere nullus eſt; mens leviter hebeſcit; ex alvo in nonnullis putrida deſcendunt; alii vomunt. Quibus perpeſſis, febre demum acuta comprehenduntur, in dies exardeſcente, plerumque tritæophya (1). Sunt vero etiam, quos febris protinus corripit ſine ejuſmodi præcurrente moleſtia (2).

Inque hac febre infirmitas increſcit, ægri leviter delirant, perpetuis vigiliis torquentur, urinam rubram emittunt, mox turbidam, in qua multa vel feculenta aut mucoſa deſident; at ſæpe etiam viridem, aut ſubnigram. Quidam videntur ab ipſo morbi principio propter dolorem in latere acutum pleuritide laborare, & ſic medicos fallunt; aliis ille paulo poſt accedit. In aliis febris ſub prima facie benignam mentitur, & propter tuſſim, quacum invadit, ſub larva catarrhalis imponit medentibus. Die primo, ſecundo, tertio, quarto, ſeptimo, nono, aut undecimo in extrema cute, circa collum, ad mammas, in brachiis (3), femoribus, interdumque etiam in univerſo corpore, nec facie quidem excepta (4), maculæ erumpunt, vel rotundæ & parvæ, tanquam acu factæ & pulicum morſibus ſimiles, vel inæquales & latiores, rubræ, vel lividæ aut nigræ, multæ vel raræ, mobiles aut fixæ: quæ in aliis poſt triduum evaneſcunt, in aliis vero diutius & ad finem morbi, imo etiam ſuperato illo (5), vel poſt mortem adeo perſiſtunt (6). Febris autem nec quidquam, poſtquam eæ eruperunt, remittit, ſed creſcit potius. Jamque facies oculique rubent, lingua tremula & aſpera, interdumque nigra eſt, tuſſis ſicca, hactenus moderata, fortius urget, deliria vehementiora fiunt, mens formidoloſa ſtupet, manus tremunt, labia oris reſiccantur, indecens corporis nudatio, floccorum aut feſtucarum collectio animadvertitur, æger anxie reſpirat; dumque hæc aliquamdiu perdurarunt, ſub faucibus inflammatis,

convulſionibus, aut phrenitide, extrema corporis inalgeſcunt, ſudorque frigidus ab eodem defluit, ægrique intra viginti dies decedunt, rubro macularum colore in lividum & nigrum converſo.

Si qui vero ad valetudinem redeant, hi ex alvo multa putrida dimittunt, & perſæpe circa nonum diem ſurdeſcunt ac ſoporoſi fiunt, & mentis uſum poſtea recuperant, & tenacia ſputa tuſſi extundunt, ſæpeque etiam per unum, duos vel complures dies acidulo, fœtidoque ſudore madent.

In quibuſdam morbus in febrem intermittentem convertitur; in aliis rheumatici dolores, aut parotides, bubones, furunculi, abſceſſus juxta articulos, vel tumores œdematoſi in facie, manibus, aut pedibus oriuntur. Ipſa febris interdum ſemel vel bis repetit, etiamſi integre ab urinis & ſudore judicata (7).

(1) Vid. *de Haen Rat. med. T. V.* p. 23. & *Strack.* L. *de morbo cum petichiis.* p. 101.

(2) Hanc quidam autores vocant *veram*, illam *ſpuriam febrem* ſive *catarrhalem petechizantem*; vid. *Hoffmann Med rat. ſyſt.* T. V. p. 226. ſeq. Sed eſſentialiter nulla ab altera profecto differt.

(3) Vid. Cel. *Car. Strack Obſervationes medicinales de morbo cum petechiis*, p. 17. 27. qui affirmat, niſi in his partibus petechiæ ſint, harum etiam nullas in ceteris deprehendi.

(4) Ill. *de Haen* ibi vidit, *Rat. med. T. III.* p. 36. & Cel. *Strack.* l. c. p. 18. 87. 97. 121.

(5) *Strack l. c.* p. 96.

(6) *Idem l. c.* p. 174.

(7) Vid. *de Haen l. c.* T. V. p. 2. *Strack l. c.* p. 101. 103. 104. 106. 190. 194.

§. 144.

Obſervatione dignum eſt, quod durante epidemia hujus pernitioſæ febris multi occurrant, qui eandem quidem febrem, at ſine petechiis, experiantur; viciſſimque & nonnullis petechiæ ſine febre, aliove pravo ſymptomatæ erumpant (1). Ex quo efficitur, febrem a petechiarum miaſmate omnino non excitari, ſed per ſe exſiſtere.

(1) Utrumque ſæpius viſum & adnotatum eſt a Cel. *Strackio* *l.* c. p. 119. ſeq. 125. 129.

§. 145.

Celerior vel tardior petechiarum excluſio vim morbi nec auget, nec minuit.

Neque pejus illi habent, quorum cutis pluribus, quam quibus paucioribus obſeſſa eſt.

Quibus petechiæ ſine febre ſunt (§. 144.), his nullum periculum inde imminet.

Latiores, inæquales, & quaſi confluentes maculæ morbum multo graviorem, quam parvæ & rotundæ, faciunt, ex quo fere nemo evadit; etiamſi his rariores, & pallidiores ſint; inprimis ubi narium hæmorrhagia accedit (1).

(1) Vid. *Strack l.* c. p. 28. 165.

§. 146.

Hactenus febrem petechialem, quæ morbum per ſe facit, delineavi. Sciendum vero eſt, petechias etiam aliquando tum ſporadice, tum populariter, ad alios morbos, pleuritides, dyſenterias, variolas, morbillos, purpuram, febres intermittentes (1) tanquam ſymptoma

accedere eorumque malignitatem, licet non ſemper funeſtam, prodere.

(1) Febris purpurata, quæ per Burgundiam a 1652. & 1666. graſſata, ac a *Io. Marchantio* deſcripta eſt, adeo nec primaria febris, ſed quotidiana intermittens fuit cum petechiis.

§. 147.

Petechias tanquam criticas eruptiones intueri haud licet, quum non levent morbum, ſed potius exaſperent.

Neque nimio fervori aut calidis medicamentis illæ ortum ſuum debent, quum & in contrario ſtatu viſantur. Contra vero a putrida in primis viis hærente colluvie rectius excludi videntur. Quare hoc morbi genus magis etiam familiare eſt militibus in caſtris, & pauperibus male nutritis; inter quos, ſi qui naturæ beneficio convaleſcunt, nemo proinde deprehenditur, qui ſine largo alvi profluvio a morbo liberetur. Neque aliud certe remedium plus valet ad ſuperandum morbum, quam purgans iterate exhibitum.

Videtur equidem morbus petechiarum contagioſus eſſe, quum plures homines in eodem loco, inque una domo aggreditur. At dubito tamen, an vere talis haberi poſſit, cum id ideam contagioſi morbi non perfecte efficiat.

§. 148.

Neque putridæ diſſolutioni ſanguinis exanthemata proprie deberi videntur, quum in hoc morbo ſanguis nonnunquam, ut pleuriticorum, denſiſſima cruſta tectus eſt. Hinc veriſimilius eſt, a ſpiſſa putridaque lympha totum morbum provenire; quam & natura & medicamenta per varia loca excretoria quam copioſiſſime educunt.

§. 149.

Quemadmodum natura alvi profluvio ad ſanationem febris petechialis potiſſimum utitur; ſic quoque nullum medicamentum hic majore cum ſucceſſu, quam purgans, exhibetur. Quod, quoad morbus durat, ſæpe iterumque decernendum (1).

Inter hanc vero medicinam cortex Peruvianus utiliſſimus eſt, cum ſucco citri, & pauxillo vini datus in decocto.

Ceterum communibus auxiliis, in febrium malignarum curationibus ſupra præſcriptis, etiam hic aſſidue utendum eſt.

Interdum tamen & vomitorium exhibere, & ſanguinem mittere e vena expedit.

Calefacientia medicamenta & veſicantia hic non conferunt; quorum illa febrem accendunt & ægros in mortis periculum conjiciunt, hæc vero ſæpe gangrænam excitant.

(1) Quantopere hæc proſint, jam dudum indicavit *Ioach. Burſerus* L. *de febre epidemia ſeu petechiali.* Lipſ. 1621. 12. Sect. II. c. VII. p. 96 & *I. Marchantius l. c.* & *Petr. a Caſtro* L. *de febre maligna puncticulari*, Patav. 1653. 12. p. 162. ſeq. Sed plurimis experimentis nunc denuo confirmavit. Cel. *Strackius*, per totum libr. cit.

§. 150.

Si ad alios morbos petechiæ accedunt, (§. 146.) pariter hic purgantibus repetitis, aut ſaltem clyſteribus opus eſt, inter remedia, quæ primario morbo conveniunt.

Eademque purgantia in febre petechiali ſine petechiis, & pleuritide, in epidemico harum ſtatu interdum

occurrente, præſidio eſſe, nec negligi debere, ſciendum eſt.

FEBRIS SCARLATINA.

§. 151.

Febris hoc nomine & multis aliis Purpuræ, Rubeolarum, morbillorum igneorum, Zonæ, Ignis ſacri, Roſſaliorum, veniens, ad remittentes amphimerinas ſpectat, & ſic decurrit.

Horrorem ſequitur mediocris æſtus, ſub qualibet veſpera, nocteque ingraveſcens, ſæpeque nauſea, vomitu, hæmorrhagia narium, interdumque etiam comate & convulſionibus ante eruptionem macularum ſtipatus. Quæ ipſe die ſecundo vel tertio ſe oſtendunt vel in tota ſuperficie cutis, vel ſaltem in facie, dorſo, pectore, cruribus & manibus; quæ partes inde inæqualiter rubent, & plus quam in morbillis, & tam late, ut pars aliqua, velut manus vel facies, tota inde rubeſcat. Digiti manus ſimul nonnihil intumeſcunt, & flecti facile non poſſunt. Fauces vel initio ſaltem, vel per totum morbum dolent. Inter ſextum & nonum diem iterum diſparent maculæ ſub perfecta criſi per ſudorem & urinam, quæ per totum morbum intenſe rubet. Cutis nunc demum in majoribus ac minoribus fruſtis deſquamatur, ac ſimul ingens pruritus ægros vexat. Quibus fauces dolent, hi ſputa per morbum emoliuntur non pauca, indeque etiam ex parte judicantur (1).

(1) Poſt *Sennertum* optime *Sydenhamus* hanc febrem delineavit, & poſt hunc, noſtra ætate, *Storchius* in peculiari libro, lingua vernacula conſcripto, Goth. 1742. 8. & Cl. *Marc. Anton. Plenciz* in *Oper. med. phyſ. Tr. III.* Vindobonæ 1762. 8.

§. 152.

Sed duplex genus febris ſcarlatinæ conſtituendum eſt pro deſcrimine, quod in maculis occurrit. Alterum *ſimplex* dicendum, ſive *maculatum*, maculas, prout (§. 151.) deſcriptæ ſunt, extrudit (1). Alterum *puſtulare* vocandum eſt, propterea quod iiſdem maculis in priori quaſi nudis numeroſiſſimæ puſtulæ ſubflavæ aut lacteæ, magnitudine capitis aciculæ, inſident (2), unde noſtri non ſolum plebeji homines, ſed etiam Medici *den Frieſel* vocant, & revera pro miliari exanthemate habent; a quo tamen toto cœlo differt.

(1) Hæc febris eſt, quam *Sydenhamus* deſcripſit, *Opp.* p. m. 328. ſeq.

(2) Hanc ſpeciem deſcripſit *Foreſtus Obſerv. L. VI.* 41. *Storchius l.* c & *Störck ann. med. II.* p. 48. 50. Et *Storchius* quidem has puſtulas nunquam deeſſe autumat; at neſcivit, maculas ſcarlatinas etiam ſine illis conſiſtere, prouti a *Sydenhamo* & multis aliis medicis, ac a me ipſo ſæpe viſæ ſunt.

§. 153.

Morbus infantes ac pueros præ ceteris adoritur, ſæpeque populariter graſſari (1) ac per tres menſes continuos plerumque ſævire conſuevit. Admodum vehemens vero non eſt, neque periculoſus, ut nec ulla remedia deſideret, præter calorem temperatum. Tumque ad benignos referendus, & eodem modo judicatur.

Interdum tamen & multum malignitatis, velut variolæ ac morbilli, oſtendit, & vim necis omnino habet, inprimis ubi angina pituitoſa ſe adſociat; quæ intra primos novem dies accedit, & ad quatuordecim dies ac ultra cum ipſa febre extenditur (2): quæque & ſola infantes nonnullos epidemiæ ejuſmodi malignæ tempore comprehendit.

(1) Talis

(1) Talis memoratur in *Act. Med. Berol. Dec. I. vol. I.* 28. *VI.* 21. *Dec. II. vol. I.* 33. *vol. X.* 43.
(2) Talem obſervarunt *Scnneitus*, *Storchius*, *Plenciz*, & V. Cl. *Io. Conr Guil. Schmidt* in *epiſt. ad* Cl. *Frid. Guil. Klaerich*, obſervationes de febre ſcarlatina complexa. Hannov. 1753.

§. 154.

Superato morbo parotidum tumores aliquando exſurgunt, per aliquot hebdomades durantes, ſed non vehementer æſtuantes: itemque leucophlegmaticus tumor, qui poſt tertiam hebdomadem demum plerumque ſubnaſcitur, & perſæpe letalis eſt, longeque plures adhuc rapit, quam ipſa febris ſcarlatina. Urina tum parca mingitur, & fuſca eſt, perinde ac id, quod infra ſubſidet (1). Denique & convulſiva tuſſis infauſto omine ſuccedit.

(1) *Storch. l. c.* p. 184.

§. 155.

Ipſe morbus facile repetit, ſi convaleſcentes nimis mature liberiori aëri ſe exponunt; aut ſi purgantia pharmaca finito morbo non exhibentur.

§. 156.

Cura diverſa eſt pro benignitate aut malignitate febris, ut ex ſupra dictis conſtare poteſt.

Purgantia ac enemata, & venæſectiones, quo recurſum macularum metuit *Sydenhamus*, hunc certe non præſtant.

Optima potio in quovis morbi ſtatu lac eſt, cum triplo aquæ coctum.

Convulſiones & Coma ſyrupo de meconio & epiſpaſtico amplo ad cervicem dato mitigantur.

Leucophlegmatiæ vero medentur veſicatoria, & poſt hæc diuretica, velut tinctura tartari, aut ſpiritus ſalis coagulatus, vel purgantia, ætati atque viribus accommodata.

* De remediis contra anginam alibi ex profeſſo dicetur.

ESSERA.

§. 157.

Eſſera, noſtris regionibus non infrequens exanthema, maculas exhibet latas, diſcretas, coloris rubri ſplendentis, glabras, planas, ardentes ac prurientes, in manibus ac facie potiſſimum, vel cum diaria febre, etiam dorſi & capitis dolore & vomitionibus, erumpentes, vel ſine febre. Febrem horror præcedit, & æſtus cum ſudore ſubſequitur. Judicatio fit tertio die per ſudorem & urinam.

Mobiles admodum ſunt hæ maculæ, at regreſſus haud verendus. In manibus, cum ſub lecto continentur, lætiſſime effloreſcunt; cum extra porriguntur, iterum ſe ſubducunt. Viciſſim tamen & nonnullis contingit, ut in frigido, quod mireris, magis emergant, & in calido evaneſcant.

Tertio ad ſummum die exanthemata palleſcunt, & cutis poſthæc deſquamatur.

Interdum febres bilioſas illa antecedunt. Interdum in ſtatu exſiccationis variolarum, rubente in interſtitiis cute, ſe oſtendunt; quod mihi ſemel viſum.

Morbi natura eſt, quod inprimis æſtate aut hyeme accidat, & ſemel ſalutatos ſæpius occupet.

Mitiora diaphoretica cum regimine calido ad curam ſufficiunt.

Sennertus hunc morbum bene deſcripſit, ſed cum febre urticata confudit. *Opp. L. V. P. I. T. II. c. 26.*

FEBRIS URTICATA.

§. 158.

In diaria febre quum maculæ prominentes rubræ, valdeque prurientes & ardentes in facie & collo, vel & in aliis corporis partibus erumpunt, quoad magnitudinem non minus, quam quoad ardorem ad tubercula, urticis excitari ſolita, accedentes, febris inde urticata dicitur.: cui horrores frequentes intermiſti, & alvi profluvium plerumque ab initio, cum urina turbida ac limoſa copulatum eſt (1).

Hæc exanthemata inſtabilia quidem ſunt, ut priora (§. 157); ſed in eruptione tamen ſua accuratas ſubinde ſtationes ſervant, ut certis diei horis erumpant & turſus diſpareant; maxime vero circa veſperam cum exacerbatione febris ſe lætius efferant.

Illud etiam ſingulare habent, quod in frigido magis emergant, & in calido evaneſcant.

In toto morbo, infantibus multo quam adultis frequentiore, ſæpiuſque ſemel comprehenſos infeſtante, nullum periculum eſt, & febris primo ſeptenario inter ſudores decedit, cute deinceps in ſquamulas defluente.

Lenientia medicamenta ab initio data & cum diaphoreticis permixta, veluti tinctura rhei cum octava

parte mixturæ ſimplicis, eum citiſſime debellant, exturbando tam percutem, quam per alvum acrius illud ſerum, quod tum ipſam febrem, tum exanthemata producit. Niſi vero vel hoc medicamenti genus, vel aliud quidquam ſimile in uſum trahatur; ſufficit, ut ægri ſe contineant, & ſubinde infuſum ex floribus ſambuci & chamomillæ vulgaris hauriant.

Non ſolum vero ſponte hæc exanthemata ſubnaſcuntur, & primarium morbum conſtituunt; ſed ſubinde etiam febri vulnerariæ tanquam ſymptoma accêdunt, aut in graviori contuſione citra febrem ſubnaſcuntur (2).

(1) Nolim hanc febrem cum *Lochnero Eph. Nat. Cur. Cent. VI. obſ.* 96. & *Iunkero Conſpect. med. pract. Tab.* 74. ad purpuram; neque cum *Sydenhamo* ad eryſipelatoſam, *Opp. Sect. VI. cap. VI.* p. m. 353. neque cum *Sauvageſio Noſol. method. T. II.* p. 426. ad ſcarlatinam referre; ſiquidem exanthematis ſingularis natura atque habitus eſt, quo cum nullo alio exacte convenit.

(2) Utrumque hiſtoria probatur in *Actor. Med. Berol. Dec. I. vol. II.* p. 67.

FEBRIS BULLOSA, PEMPHIGODES RECENTIORUM.

§. 159.

Singulare exanthema ſeroſum, ex maculis formatum, hydatides repræſentans, nucis avellanæ magnitudine, & adhuc ampliore, vel in tota cute corporis (1), vel in ſingularibus partibus, potiſſimum facie & collo (2), vel ſimul etiam in faucibus, circa uvulam & pharyngem (3) efflorеſcens in febre acuta vel benigna (4), vel maligna (5) ſive ſynocho putri hunc morbum determinat, raro obvium, ſed nonnunquam tamen adeo populariter graſſantem (6), valdeque con-

tagioſum, a quo pauci evadunt, inprimis ſi fauces puſtulis ſimul obſeſſæ ſint, quod jam primo die mortem afferre poteſt (7).

(1) *Car. Piſo de morbis ex colluvie ſeroſa*, *Sect. IV. c. IV. obſ.* 150. p. m. 440. *Act. Nat. Cur. vol. X. obſ.* 76.

(2) *Henr. Frid. Delii amoenit. med. Dec. I.* caſ. IX. *p.* 71.

(3) *Act. Helvet. vol. II.* p. 265.

(4) *Delius* l. c. *Vidii medic. P. 2. S. 2. L. 6. c. 6.*

(5) *Piſo.* l. c. *Act. Helvet l. c.*

(6) *Médecine expérimentale* (par Mr. *Thierry*) p. 134. *Act. Helvet.* l. c.

(7) *Act. Helv. l. c.*

§. 160.

Quodſi ad decurſum hujus febris accurate attendas, & ad ipſius eventum, non difficile erit judicare, eam, ut varioloſam & plures alias exanthematicas, vel benignam, vel malignam eſſe, & pro hac ejus diverſa natura, modo non graviter afficere ægrotantes, modo interneciοni, niſi omnes, certe plurimos tradere, ſimileſque metaſtaſes, ut malignas febres, per abſceſſus facere (1).

(1) *Act. Helv. l. c.*

§. 161.

Veſiculæ ſero limpido ſubflavo, interdumque fœtido, plenæ, valdeque ſimul ardentes ac prurientes, utrobique die morbi primo, ſecundo, tertio vel ad ſummum quarto proveniunt, & inter hunc ac ſeptimum, ſi benigna febris fuerit, exareſcunt, nullo humore diffluente, ſed cuticula quaſi ambuſta, incinerataque brevi in furfures, ſordidaque craſſamenta abeunte; ſin autem

Atque ſub hoc ſtatu quamvis ægri ipſi, dum expeditius ſpirare ac deglutire poſſint, reſtituti ſibi videantur, in ſummo profecto verſantur periculo, dum reſiduum virus protinus febrem denuo accendit cum moleſto oppreſſionis ſenſu circa præcordia, interdumque etiam excitato alvi profluvio; unde, niſi denuo prodierint aphthæ naturæ vel medicamentorum ope, mors facile ſubſequitur.

Progenies autem nova aphtharum expectanda eſt, ſi deciduis illis locus ſiccus conſpicitur, aut tela alba is obtectus eſt. Ubi autem humidus eſt & rubet, tum vel nullæ, vel paucæ admodum renaſcuntur.

Interim nullum certum tempus, quo aphtharum ſeparatio fit, determinari poteſt; aliquando enim jam primo die, aliquando poſt plures decidunt. Neque omnes ſimul ſeparantur.

Inter deciduas aphthas & renaſcentes aliquot dierum intervallum quandoque intercedit.

§. 166.

Fugit quaſi febris aphthoſa regiones calidas; contra vero borealibus & paludoſis frequens eſt, quamvis non ubivis æque ſolemnis & gravis.

Atque in his regionibus etiam aphthæ non raro occurrunt ſine febre (1).

Febres autem, in quibus aphthæ metuendæ, nec ullum peculiare ſymptoma oſtendunt, quod iſtas ſignificet. Conveniunt tamen maxime cum miliari.

Quemadmodum vero nec proxime inſtantes aphthæ a medico dignoſci poſſunt; ita etiam præſentes anceps

& incertum malum ſunt, ex quo nec ſalutem, nec mortem hariolari liceat.

Interim quæ in adulta ætate, conſtantibus viribus, inque coctionis ſtadio a ſeptimo vel nono morbi die, non magna copia, ceſſante aut multum remittente febre emergunt; quæve cito decidunt, licet etiam novæ repullulent, brevi denuo cadentes, eæ minores & tutiores ſunt; contra vero cineritiæ & nigreſcentes ſemper periculoſæ; itemque fugaces, etiamſi revocari ſe ſinant; aut totum os obſidentes, & præcurrente ſingultu ex imis faucibus adſcendentes; aut in cruditate morbi provenientes; nec non, ſi menſtruus vel hæmorrhoidalis ſanguis fluit, aut alvus liquatur; ſique primis diebus morbi nulla evacuantia fuerunt adhibita. Denique & ſenibus ob vires fractas ſemper periculoſæ obſervantur.

In longo morbo appetitus rediens ſalutis ſpem oſtendit.

(1) Multoties vidit in adultis *Ketelaer l. c.* p. 21. bis *Boerhavius*, ſemel *van Swieten Comment. T. III.* §. 983.

§. 167.

Enimvero tam periculoſæ non ſunt neque aphthæ adultorum ſponte abſque morbo prægreſſo vel febre prodeuntes (§. 166.); neque recens natorum eædem cum aphthis acutis, quas ſupra deſcripſi (§. 164.), ſed admodum benignæ, nec aliud ſymptoma præter ardorem in ore & difficilem ſuctionem atque deglutitionem inducentes, facileque etiam abſtergendæ. Symptomaticum genus quoddam ac ominoſum ex hac claſſe conſtituunt aphthæ in ultimo phthiſeos ſtatu ſæpe oriri ſolitæ.

Atque hoc loco monere non alienum eſt, præter hoc aphtharum tum benignarum, tum malignarum, fe-

maligna, circa decimum quartum diem demum ſubſident. Puſtulis ita faceſſentibus & evaneſcentibus, nulla in vultu earum veſtigia, aut reliqua corporis ſuperficie, cavitates nullæ in exeſa cute relinquuntur, ſed maculæ ſaltem ex atro rubræ ſuccedunt, cruſtis epidermidis nigricantibus cinctæ.

§. 162.

Interdum morbus ſine notabili febre ſubnaſcitur, tumque eo mitior, atque brevior decurrit (1).

(1) Bis vidit *Sauvages* talem Pemphygon apyreton in mendicantibus *Noſol. method. T. II. Cl. III. p.* 383.

§. 163.

Curatio ad naturam febris, juxta præcepta generaliora alibi tradita, accommodanda eſt.

In maligna febre uſus aceti bezoartici conſtans ſe maxime probavit (1); quod omnino imitandum videtur.

Puſtulæ,. niſi ſponte rumpantur, forfice caute aperiendæ ſunt. Sed a reſiccantibus abſtinendum.

Faucibus infectis linctu congruo, & collutionibus putredini adverſis proſpiciendum eſt. Et ad hæc latum veſicatorium ſcapulis applicari, collo vero cataplaſmata, ad id, quod intus hæret, evocandum, circumdari debent.

(1) *Thierry. l. c.*

FEBRIS APHTHOSA.

§. 164.

Febribus continuis putridis, intermittentibus putridis, exanthematicis, dyſentericis, inflammatoriis, aph-

thæ oris, ad inſtar criſeos lentæ quoddam, at infidæ, aliquando ſuperveniunt vel ſuccedunt.

Sunt autem aphthæ puſtulæ albicantes, aut ad cineritium colorem vergentes, uvulam, fauces, palatum, tonſillas, genas internas, gingivas, linguam, labia occupantes, ab uvula frequentiſſime incipientes, atque tenacem ac glutinoſum mucum emittentes.

Tegitur itaque harum vel omnium, vel pauciorum partium ſuperficies hiſce puſtulis, telam ſive cruſtam album nunc formantibus, tenaciſſime adhærentem; quæ vero, non exedendo eſcharam illis inducunt, ſed integras illas relinquunt, dum mature fruſtulatim deciderint.

Neque his limitibus contineri ſemper putantur aphthæ, ſed & œſophagum, ventriculum ac inteſtina creduntur inficere: quod quidem non alio argumento probatur, quam quod & quandoque magna deglutienti difficultas ægros vexet, aphthæque poſt maturationem tanta copia per os & alvum nonnunquam aliquot dies rejiciantur, ut aliquot pelves eas congeſtas vix capiant (1).

(1) *Vincent. Ketelaer Comment. de aphthis* p. 23.

§. 165.

Aphthis defluxis, & ſic quaſi diſparentibus, quod intra paucas horas fieri poteſt, quo & totum os internum obtectum illis, iterumque plane purum ac nudum invenias, aliæ novæ ſubinde ſuccreſcunt, quæ ſuum ſpatium ad maturationem iterum requirunt; ſicque vel ſexies aut ſæpius nova progenies ſubnaſcitur (2), ex ancipiti & diuturna lucta naturæ & morbi moras nectens, & morbum longe in hebdomades & menſes protrahens.

(2) *Ketelaer l.* c. p. 18. *van Swieten T. III.* §. 986.

H 4

brilium & non febrilium, genus, aliud ulceroſarum nomine inſigniendum, & chronicum exiſtere, quod ulcuſcula vera, parva, in ſuperficie macula albicante ex humore, quem fundunt, mucoſo atque glutinoſo obtecta, in ambitu rubra & inflammata ac dolorifica, tam in lingua, buccis & labiis, quam etiam in partibus naturalibus efformat, antiquis magis, quam hoc, de quo hactenus tractavi, perſpectum ac cognitum. Quæ ulcuſcula vel ſolitaria ſunt, vel non valde numeroſa (1).

(1) Epidemice graſſari ea vidit *van Swieten T. III.* §. 978.

§. 168.

Sed ad aphthas malignas in morbis revertor.

Per ſe patet, ſaporem omnem ab aphthis tolli, & linguam, buccas ac labia ob ſiccitatem rigere, omniumque rerum deglutitionem difficulter procedere, vel prorſus tolli. Sed & aliæ moleſtiæ præter hæc oriuntur.

Ab aphthis ſcilicet denſis omnia loca oris interni obſidentibus tumores harum partium fiunt, & circa fauces periculum ſuffocationis inducitur.

Deciduis cruſtis ſalivatio copioſa ſuccedit non ſolum, ſed etiam diarrhoea; quæ bonæ, ſi moderatæ, nec novæ aphthæ renaſcuntur.

Etiam excoriatæ partes cruorem ſæpe ſtillant, & dolorificam maſticationem atque deglutitionem aliquamdiu pariunt; interdumque etiam ſingultum & cardialgiam a quovis cibo vel potu deglutito aliquamdiu generant.

Neſcio, an experientia vere docuerit, ſubjectas partes a cruſtis lentis & compactis etiam aliquando in ulcera mutari, & gangræneſcere.

Sed multo magis de lienteria ab aphthoſa ventriculi tunica dubito, utpote quam nemo in hoc morbo natam unquam vidit; & quæ, quotieſcunque adeſſet, profecto longe citius mortem, quam lienteriam, induceret.

§. 169.

Proximum eſt, ut, quomodo huic malo medendum ſit, præcipiam.

Ultro liquet, naturam nullo modo in hoc molimine excretorio morboſæ materiæ turbandam eſſe; contra vero talia adhibenda, quæ eam ipſam adjuvent, quæque cruſtas quantocyus ad lapſum diſponant.

Prius præſtant medicamenta, quæ febrem ita moderantur, ut nec nimis torpeat, nec nimis intenſa ſit. Inprimis vero ptiſſanæ diluentes, & abſtergentes ex radicibus chinæ, ſcorzoneræ, hordeo, paſſulis, melle copioſe ſumtæ, & modicus vini uſus cum ipſa ptiſana egregie conducunt, adjuncta commoda victus ratione, qua natura roboratur.

Alterum ſtomaticis medicamentis detergentibus & maturantibus, in collutione vel in gargariſmo caude uſurpatis, obtinetur, quæ aphthas non fugant, ſed provocant. Plebeium remedium, idemque tutiſſimum eſt ſolum raparum juſculum, ſaccharo edulcatum, vel, ſi id haberi non poteſt, ſola cereviſia tenuis ſaccharata: quæ duo non ſolum pro ſtomatico, ſed etiam pro potu commodiſſime inſerviunt. Ad collutionem & gargarizationem vero proprie facit decoctum ex radicis liquiritiæ uncia una, hordei mundati, paſſularum minorum, ſingulorum uncia dimidia, ficuum uncia una cum dimidia, cum aquæ fontanæ libris tribus paratum, adjectis colaturæ mellis roſarum unciis duabus. Infantibus ad collutiones ineptis linctus ex ſucco raparum

expreſſo, leviter cocto & ſaccharo edulcorato, aut ex melle roſarum, ſyrupo mororum & octava parte ſpiritus ſalis dulcis magis accommodati ſunt, & penicillo quoque partibus oris internis illini debent.

Ceterum decoctum corticis Peruviani ſeparationem aphtharum egregie facilitat, & ipſam febrem putridam edomat.

Alvus adſtricta altero quovis die enemate ſollicitanda eſt.

Purgantia contra per totum aphtharum decurſum vitari debent, ob periculoſam, quam ſubito excitare valent, hypercatharſin. Ante eruptionem vero & in fine mali ea utiliſſime exhibentur.

Immoderatus alvi fluxus pulveribus ex cornu cervi uſto, theriaca & croco coërceri debet.

Salivæ vero nimium profluvium, etiam ſanguinolentum, decoctum agrimoniæ cum melle moderatur. Ubi vero in poſteriori caſu haud ſuffecerit, adhiberi debet aliud fortius adſtringens ex balauſtiorum floribus & oxymelle paratum.

Dolorem excoriatarum partium linimentum ex vitellis ovorum, cremore lactis, & ſyrupo papaveris albi pulchre lenit.

Singultus moleſtus ſub finem febris aphthoſæ accedens, plerumque quidem poſt aliquot dies, redintegratis viribus, ſponte evaneſcit, & vix unquam perniicioſus eſt; hinc etiam auxilium medici vix requirit. Ubi vero pertinacior fuerit, molliſſimo tantum victu, & gelatinoſis rebus ipſi occurrendum eſt; a purgantibus vero, & vomitoriis prudenter abſtinendum.

OTALGIA ACUTA, OTITES.

§. 170.

Venio jam ad novum febrium acutarum genus, quæ inflammatoriæ cognominantur, quoniam ex inflammatione partis ſuccreſcunt, vel eam ipſam ingenerant.

Itaque ab Otite ordior, ſub quo intenſum auris vel internæ, vel externæ dolorem cum aliis aliquanto gravioribus ſymptomatibus intelligo: quique pro diverſa ſua ſede in internum & externum dividendus eſt.

Dolor auris in *Otite interno* & magnus, & ardens, & pulſatilis eſt. Summa anxietas, inquietudo, pervigilium, dolor capitis, cum febre acuta horrifica præſto eſt. Sæpeque etiam deliria (1) & animi deliquia, & convulſiones (2) excitantur; & ſub iſtis pathematibus otites ille intra ſeptem dies, & jam primo, necare poteſt, niſi laudabilis diſcuſſio extiterit, & ſanguis e naribus, aut puris copia ex aure effluat (3).

Frequentius autem ad ſuppurationem, quam ad diſcuſſionem tendit.

Abſceſſus autem difficultatem auditus plerumque relinquit; &, ſi virulenta atque fœtida ſanies emanat, metum ſimul fiſtulæ & cariei facit, ubi ipſa auris oſſicula effluunt (4).

Morbus multis, ſive ſenes ſint, ſive juniores, revertitur.

(1) *Zacut. Luſit. Prax. admir l. 69.*
(2) *Hoffmann. med. ſyſtem. Cap. de otalg.* §. 3.
(3) *Hippocrat. Coac.* 189. & *Prænot.* p. 54.
(4) *Hagendorn Obſ. I.* 64.

§. 171.

Non tantum periculum inflammatio auris externa (*otites externus*) infert. Poteſt tamen omnino etiam in ſenſibilioribus mentem alienare, & mortem quoque ex doloris atrocitate inducere (1). In ſupurationem quoque non raro abit.

(1) *Hoffmann. l. c.* §. 5.

§. 172.

Non aliæ cauſæ Otiten, quam Otalgiam, univerſim ingenerant, cum eo ſaltem, ut in iſto vehementiores ſint. Quas autem non hoc loco, ſed alio, ubi ad otalgiam venero, enarraturus ſum.

§. 173.

Quoniam vero tam acutum atque præceps malum Otites, inprimis internus, eſt; omnia auxilia cum celeritate rapienda ſunt. Quæ vero non alia, quam quæ ad inflammatarum partium curationem univerſim requiruntur; quo ſtaſis inflammatoria, ſi fieri poteſt, diſcutitur.

Intus itaque laxantia antiphlogiſtica atque temperantia ſedulo exhiberi debent; & ſanguis quoque e vena mitti.

Extus autem primo hirudines circa auriculam adponere oportet, & cucurbitulam cum ferro juxta parotidem; deinde in aurem oleum amygdalarum cum lacte miſtum tepide per vices inſtillare; pone aurem vero ſpiritum vini crocatum & camphoratum illinere; aurique ipſi ſacculos diſcutientes ex majorana, pulegio, ſerpillo, baccis lauri, ſale ammoniaco, croco, ex vino aut aceto vini coctos ſedulo ſuperimponere; denique

etiam clyſteres ex decocto hordei, melle & ſale prunellæ in alvum injicere.

Nec alienum multis videtur, afflictis veſpertino tempore ad conciliandum ſomnum, doloreſque leniendos, laudani opiati grana duo vel tria exhibere. Verum diſſimulare hoc loco non poſſum, me ab opiatis nunquam dolorem acutum, ab inflammatione ortum, vidiſſe levatum, adeoque nec placidum inde productum ſomnum.

Suppurationem imminentem cataplaſmatibus ex furfuribus triticeorum, pulvere radicis altheæ, ſeminis fœnugræci & croco cum lacte paratis promovere oportet: ulcus vero factum detergere & conſolidare; quod pulchre præſtat balſamum ſulphuris ad guttas tres tepide & quater de die in aurem inſtillatum; aut decoctum ex herbæ centaurii minoris manipulo & aquæ fontanæ unciis octo confectum, cujus collaturæ mellis roſarum uncia una & pulveris aloes hepaticæ drachmæ duæ adjiciuntur: quod tepide in aurem ſyringa injicitur. Sin ulcus ſordeat, eidem decocto poteſt pauxillum unguenti ægyptiaci admiſceri, vel aliquot guttæ balſami ſulphuris. Interne datur tinctura antimonii tartariſata ad guttas ſexaginta ter de die, quoad pus ex aure effluxerit.

Otites externus, quum in ſe eryſipelas ſit, eadem quidem interna remedia, ac prior, deſiderat; circa externa vero aliter procedendum eſt; de quo tamen alibi præcipiam.

CHEMOSIS ET OPHTHALMITES.

§. 172.

Ex variis Ophthalmiarum generibus duo memorata lubens hic ſejungo, ac in ordine inflammatoriarum

febrium recenſeo, quoniam & acutiſſimæ paſſiones, & nunquam ſine febre ſunt, etiamſi non adeo vehementi, ac in aliis inflammationibus.

§. 175.

In *Chemoſi* (1), omnium oculi inflammationum externarum graviſſima & periculoſiſſima. tunica adnata & albuginea tota tamquam pannus ſcarlatinus rubet non modo, verum etiam non mediocriter intumeſcit, ut ſuper corneam feratur; qua ſubſidente quaſi hiatus cujuſdam ſimilitudo oritur (1).

Hæc inflammatio atroces dolores tum oculi, tum capitis, pervigilia, itemque febrem, & palpebrarum perverſionem (2), inqua óculus perpetuo apertus manet, inducit. In ſuppurationem quandoque abit, & cœcitatem facile adferre poteſt.

(1) *Aetius Tetrab. II. Serm. II. c. V. Paul. Ægin. L. III. c. XXII.*

(2) Nitida icone hoc vitium expreſſum eſt in *Io. Petr. Rathlauw Traité de la Cataracte*, lit. K. & *Io. Taylor. Noſograph. Ophthalm. tab. G. LXXIII. A.*

(3) Obiter hic animadverto errorem, quem *Boiſſier de S.* in deſcriptione ſua commiſit, dum palpebras non apertas, ſed occluſas eſſe in hoc vitio poſuit. *Noſolog. method. T. III. Claſſ. VII.* p. 85.

§. 176.

Gravior ictus oculo illatus, reprimentia in leviore ophthalmia inconſiderate admota, & chirurgica operatio in oculo inſtituta, cauſas externas hujus mali efficiunt. Alias ſponte a metaſtaſi febrili vel alia humorum corruptorum, aut a plethora oritur.

§. 177.

Curatur victu & remediis antiphlogiſticis, ſanguinis miſſione

miſſione repetita, medicamine purgante etiam iterato, veſicatorio aut cucurbitulis pro conditione cauſæ nuchæ & occipitio impoſitis, & herbarum mollientium, florum chamomillæ, meliloti, ſeminis lini, croci in aqua & lacte coctorum fotibus aſſidue admotis. Quæ cuncta vero tranſitum inflammationis in ſuppurationem non ſemper impedire poſſunt: qua imminente, nil amplius præter fotum convenit, quo maturetur. Maturata vero Chirurgi manum deſiderat.

Subſidente inflammatione fotus roborantes ex ruta, ſalvia, roſmarino, atque vino; vel aquæ ophthalmicæ, quibus octava pars ſpiritus matricalis admixta eſt, admoveri debent.

§. 178.

Ophthalmitis nomine mihi venit inflammatio intra oculum, quæ interiores oculi membranas, & præcipue choroideam, occupat; quæque alias *Phlegmone oculi* appellatur.

Dolor fere intolerabilis in oculo percipitur, cum febre, dolore capitis, maxime in affecto latere, vigilia nocturna, & delirio, inprimis in junioribus. Oculus lucis impatientiſſimus eſt, licet nullus extus in albo rubor, vel paucus ſaltem conſpicitur. Idemque nonnihil lacrymat, & pupillam conſtrictam oſtendit. Interdumque adeo e ſede ſua propellitur.

Neque aliæ cauſæ hanc inflammationem excitant, quam a quibus Chemoſin oriri ſupra ſcripſi (§ 176).

Eſtque hæc omnium ophthalmiarum & acutiſſima & periculoſiſſima; ſiquidem vix aliter, quam hypopio intus orto finitur, quo & oculus rumpitur & immedicabilis cœcitas ſuboritur.

Eadem remedia hic, quam in Chemoſi (§ 177) requiruntur; prætereaque & Periſcyphiſmi adminiſtratio (1) & palpebrarum ſcarificatio repetita valde neceſſaria eſt (2), ut quovis modo ad externas partes inflammatio evocetur: quod niſi ad ſummum intra quindecim dies contigerit, omnium humorum oculi internorum colliquatio, & ruptura ejus certiſſime ſubſequitur. Tumque nihil ſupereſt, quam ut oculus artificialis in locum deperditi, ad vitandam deformitatem, immittatur.

(1) *Paul. Aegin. L. VI. c. 7.*
(2) *Platneri Inſtit. Chir.* §. 298.

§. 179.

Ceterum in Chemoſi æque ac Ophthalmite oculi contra aëra, omnemque lucem cuſtodiendi ſunt. Vitandaque eſt omni modo cauſa, quæ lacrymas excitat. Omniaque acria medicamenta, quæ tam hoc nomine, quam alio, oculis nocent, fugienda ſunt.

LINGUÆ INFLAMMATIO.

§. 180.

Hanc gravem affectionem, quæ a ſubito affluxu humorum vitioſorum ad linguam plerumque oritur, quamque *Gloſſiten* vocare mihi liceat, ego forte quoque, ut multi alii ante me, prætervidiſſem, niſi mihi fuiſſet viſa; quod cum bis factum eſt, eo majori cum ſedulitate ad omnia ejus ſymptomata attendi, quæ protinus recenſebo.

Sub febrili frigore, quod calor præternaturalis excipit, lingua ſubito dolet & intumeſcit. Loquela & deglutitio mox difficulter peragitur. Dolor atque tumor in dies increſcunt. Saliva ſpiſſior ſponte nunc ex ore

continuo profluit. Loquela & deglutitio perit. Facies rubet. Caput dolet. Vigilia nocturna eſt. Lingua plane moveri non poteſt, & ob tumorem prænagnum ex ore protruditur. Os ideo hiat. Fames & ſitis ægrum vexat. Spiritus difficulter ducitur. Suffocationis periculum tandem imminet (1).

Morbus valde periculoſus & acutus eſt, dum intra quinque vel ſeptem dies ſuffocatione jugulare poteſt; niſi inflammatio ſe inclinaverit, aut in ſuppurationem abierit.

Horrendo malo ocyſſime ſuccurrendum eſt, omniſque fere generis revellentia cum maturitate rapienda ſunt. Expedit, protinus ſanguinem e vena, maxime jugulari aut ranina, mittere, idemque pluries repetere, cucurbitulas tergo, conciſa cute, admovere, alvum medicamentis idoneis, ſatis tamen valentibus, ſi deglutire adhuc ægri poſſunt; alias vero lotionibus quater de die in alvum immiſſis, ducere, cataplaſmata collo conſtanter circumdare; prætereaque os, quoad licet, decocto leniente ex floribus meliloti, ſambuci, croco, caricis, melle roſato & lacte, parato, colluere.

Aliquando tamen his omnibus averti nequit, quo minus æger miſerrime ſuffocetur, aut ſaltem abſceſſus oriatur, qui vel ſponte viam ſibi parit in laterali vel inferna linguæ parte, vel ſcalpello aperiri debet.

(1) Caſus Gloſſitis occurrit in *Eph. Nat. Cur. Dec. II an. 7. obſ.* 51.

§. 181.

Ceterum hoc loco animadvertendum eſt, linguam etiam ex aliis cauſis, quam ex inflammatoria humorum ſtaſi, tumere: quod malum licet valde moleſtum, tam acutum tamen, ac exitiale non eſt.

Tumet autem illa quibuſdam a nativitate (1), aliis tumor quaſi ex copia alimenti in linguam converſa oritur, abſque ullo doloris ſenſu (2). Interdum vero tumor eſt ab affluxu humorum vitioſorum (3), a morbo venereo (4), aut, quod peſſimum, a ſcirrho atque cancro (5). Idem interdum ex inunctione hydrargyri accidit (6). Nonnunquam vero & ex materia venenoſa linguæ tumor excitatur (7).

Atque ſinguli fere iſti tumores tam grandes aliquando exiſtunt, ut ore contineri lingua non poſſit, vel totum collum cum faucibus non ſine periculo ſuffocationis impleat, ita, ut nec vocem edere, nec quidquam cibi vel potus aſſumere vel deglutire ægri queant.

Denique etiam obſervatum fuit, calculum in linguæ carne genitum tumorem ibi partialem excitaſſe (8).

(1) Talis tumor congenitus mihi ſemel occurrit. Lingua in latum magis extenſa erat, in totum vero tumida cum mollitie. Infans jam tertium annum agens fari nondum poterat. Ex ore perpetuo ſaliva emanabat. Alium magis portentoſum ejuſmodi tumorem deſcribit. *Barthol Hiſt. cent. III. obſ.* 43.

(2) Exemplum vide apud *Galenum de diff. morb. c. IX.*

(3) *Galen. method. med.* XIV. 8. *Foreſt. Obſ.* XIV. 18. *Gockel. obſ. Decad. IV.* 2. *Tricen Obſ.* p. 142.

(4) *Alex. Benedict. L. V. c. X.*

(5) *Foreſt. L. XIV. obſ.* 24. *Schol. Hildan. Cent. III. obſ.* 84.

(6) *River. obſ. a Des grand-prez commun. I.*

(7) *Borell. Cent. II. obſ.* 43.

(8) *Id. L. IV. obſ.* 26.

ANGINA.

§. 182.

Febrilis & acuta faucium ac laryngis affectio, qua reſpiratio atque deglutitio impeditur, nobis Angina di-

citur. Quæ pro modi & cauſarum diverſitate in quinque genera, *veram*, *gangrænoſam*, *ſtrangulatoriam*, *pituitoſam*, & *arthriticam* dividenda (1). Gulæ reſolutio inepte a quibuſdam ad anginam tranſlata eſt.

(1) Aliter veteres, ſed minus ſolide nec ſine diſſenſu, anginam diſtinxerunt pro diverſa ejus ſede in affectis partibus. Vid. *Arctæus L. I. c. 7. de ſign. & cauſ. acut. morb. Aetius Tetrab. II. Serm. 4. Cael. Aurel. L. III. c. II. de morb. acut. Alex. Trall. L. IV. c. 1. Paulus Aegin. L. III. c. 37. Celſus L. IV. c. 4.*

§. 183.

Angina vera, quam & *exquiſitam* ac *inflammatoriam* vocant, quoniam faucium, pharingis & laryngis inflammationem ſenſim vel conjunctim pro cauſa habet, ab horrore aut rigore incipit, interdumque etiam a vomitu. Febris acuta præſto eſt; in qua ægri ſubinde delirant & cum tinnitu aurium difficulter audiunt. Reſpiratio atque deglutitio ſenſim difficilior redditur, ſic, ut periculum ſuffocationis demum immineat, ægrique hiante ore ſpirare cogantur, & quævis adſumta per nares refundant, & in imis faucibus ſtertant, & ſalivam duram ſenſim exſpuant. Exquiſitus ſimul ardor, & quandoque conſpicuus rubor atque tumor in faucibus eſt. Fauces interiores ſaliva viſcida implentur, neque excreare æger poteſt, neque decubitum ſuſtinet, ſed ſi decumbat, ſuffocatur. Maxilla ſæpe intumeſcit. Lingua tumida, arida, interdumque etiam nigra eſt, & fauces adeo replet interdum ſua craſſitie, ut extra os emineat, & deglutitio inde penitus impediatur. In nonnullis pars ejus poſtica inflammatione tantum corripitur. Facies ipſa quoque tumet & obſcuro rubore perfunditur. Oculi prominent. Vox rauca & clangoſa redditur. Loquela vix ulla formatur. Summe anxia inquietudo eſt, nocturnaque vigilia.

Corporis æſtuantis ſubita refrigeratio, retenta ſanguinis evacuatio, eryſipelas regreſſum, venena, morſus animalium rabidorum, metaſtaſis ex pregræſſo morbo acuto communiſſime hunc morbum inferunt: qui valde periculoſus eſt, ſic, ut aliquos jam primo die, alios intra quintum, ſeptimum aut nonum interficiat. Ut nihil certi, in principio ſaltem, de ſalute affirmari poſſit.

Nulla vero angina periculoſior eſt, quam quæ linguam ſimul afficit, aut in larynge cum annexa aſpera arteria, & muſculis quandoque oſſis hyoidis, abſque tumore conſpicuo conſiſtit, & voce acuta, clangoſa, reſpiratione parva, erecta, dolente, cum extrema anxietate ſe manifeſtat. Sed frequentius ſymptomatice, quam idiopathice occurrit; imperitis vero pro catarrho ſuffocativo imponit.

Inter bona vero ſigna hæc referenda: ſi ſuffocatio ſtrangulatoria remittit; ſi tumor in pectore aut cervice extuberat, ſicque morbus extrorſum vergit; ſi ſanguis e naribus, aut inteſtini recti uterive venis fluit; ſi ſputum flavum, copioſum atque craſſum, & celeriter quidem coctum, exſcreatur; ſi inflammatio in abſceſſum tendit; ſi alvus liquatur, & ſudor æqualiter prorumpit, & urina ſedimentum craſſum deponit, & purpura in cute efflorescit.

Contraria viciſſim contingentia mortem præmonſtrare ſolent; quam plerumque phrenitis cum convulſionibus, aut peripneumonia præcedit. Alioquin autem ex his nonnulli ſuppurati evadunt.

Pernitioſi quoque dolores exiſtunt, cum febre ad crura delati, ſine ulla ſignificatione; itemque præcordii dolores cum impotentia & corpore citra judicationem contingentes; qui latenter necant, etſi moderate habere ægri videantur.

Dolores ad pectus aut alvum progredientes, gracileſcentibus faucibus, abſque ulla ſignificatione, modo ſolutionis ſpem præ ſe ferunt, modo purulentas dejectiones faciunt.

Abſceſſus in exterioribus partibus ortus vertebras interdum erodit ac diſſolvit (2); tumque fieri poteſt, quod *Hippocrates* obſervavit (3), ut cervicis vertebræ intro vergant.

Febris in hoc morbo videtur mihi bilioſa eſſe, quod copioſus bilis vomitus tam ſpontaneus, quam artificialis, & diarrhoeæ bilioſæ arguunt. Atque ſi recte ſuſpicor, ægri quoque magis ex febre, quam ex ſtrangulatu rapiuntur.

Qui ſemel morbum iſtum experti ſunt, facile in eundem rurſus incidunt.

(1) In larynge ſedem reperit anginæ, ejuſdemque membranas tumidas *Sam. Cloſſy* in *Obſervations on ſome of the diſeaſes of human body* &c. Lond. 1763. 8. & *Morgagnus L. de ſede & cauſ. morb. epiſt.* XLIV. 3. *Ellerus* vero non ſolum membranas, ſed & muſculos laryngis, & cartilagines cum epiglottide inflammatas reperit. *Obſerv. de cognoſc. & curand. morb.* p. 176.

(2) Cl. *Heuermann* in *Beobacht. P. II. p.* 210.

(3) *Epidem. II. p.* 984. *Coac. prænot.* 266. *Aph.* III. 26.

§. 184.

Angina gangrænoſa (1), *Pædanchone Severini*, priori periculoſior, & contaſioſa, ægros repente corripit. Fauces calent. Lingua dolet. Collum riget. Tonſillæ, uva, velum palatinum, & omnes partes faucium inflammatione tentantur, ſic, ut mox malum in gangrænam abeat, cujus prænunci macula alba eſt in inflammata ſede conſpicua. Febris continua, maligna ſtatim in initio apparet, cum dolore capitis, deliriis,

ſæpeque vomitu & alvi dejectione. Secundo die in multis facies, collum, pectus, brachia, rubere incipiunt, velut eryſipelate affecta; ſubinde etiam papulæ in his locis erumpunt. Magna debilitas præſto eſt. Os tetrum fœtorem exhalat; tonſillæ humore putrido atque acri inturgeſcunt; & macula alba in cruſtam cineream, lividam aut nigram, aliquando jam primo die, convertitur & exſcreatur, nova mox rurſus adparente. Ulcus ſimul per tracheam ſerpit, ejuſdemque membranam exedit, quæ fruſtatim per tuſſim rejicitur. Ipſique pulmones adeo inficiuntur. Inflammatio autem interdum in trachea ſola ſedem figit; tumque deglutitio haud impeditur, neque in faucibus inflammatorii quidquam conſpicitur. Quidquid tamen contigerit, excrementa fœtida ex alvo exeunt, & ſordida ſanies per os & nares excernitur,

In collo interdum tumores œdematoſi extrinſecus ſubnaſcuntur; & ſanguis ex naribus, ore vel aure periculoſe erumpit. Quibuſdam labia ſimul inflammantur, inque interiori ſuperficie ac in buccis veſiculæ erumpunt, ichore acri erodente repletæ.

Interdum ulcera vicaria in inguinibus oriuntur, & fauces immunes manent.

Pueros plerumque hic morbus comprehendit, & epidemice vagatur, & vel primo jam die, vel intra nonum, &, ſi lentiſſime procedit, intra vigeſimum primum necat. Quidam ex improviſo poſt triginta & ſexaginta dies, cum convaluerunt, ſubito ſuffocantur.

Abſentia eſcharæ albæ, & in vicem ejus ſaltem ſuperficialia ulcuſcula, tumor mediocris colli, copioſa pituitæ per os excretio, halitus non fœtidus, oculi naturalem ſuum ſplendorem ſervantes, ſalutis ſpem faciunt; itemque pulſus tardior factus, ruboris in cute & caloris imminutio, tumoris in collo detumeſcentia, & tranquillus ſomnus cum appetitu rediens.

In Anglia, Gallia, America, & Suecia noſtro ſe-

culo, ſuperiore vero in Hiſpania & regno Neapolitano morbus ſæviit.

(1) Nemo eſt, qui non firmiter credat, hoc malum quam accuratiſſime deſcribi ab *Aretaeo L. I. de ſignis & cauſis acutor. morbor. cap. IX.* & *Aetio Tetrabibl. II. Serm. IV.* c. *XLVI.* Mihi vero videntur hi graves viri de aphthis ſcripſiſſe hoc loco, cum memorent, ulcera ſenſim a tonſillis ad collumellam, linguam, gingivas, & dentium alveolos provenire; quæ aphtharum natura eſt. Et certe in angina gangrænoſa lingua & gingivæ immunes ſunt ab omni labe; nec hæc tam diu excruciat. Quam accuratiſſime vero morbum ſuperiore ſeculo deſcripſerunt Io. *Andr. Sgambatus* Opuſc. *de peſtilenti faucium affectu Neapoli ſæviente*, ib. 1620. 4. *Io Bapt. Corteſius* in *Miſcell. medic.* Meſſan. 1625. 4. *Aetius Cletus L. de morbo ſtrangulatorio*, Rom. 1636. 8. *M. Aur. Severinus L. de recondit. abſceſſ. natur.* edit. Frf. 1643. 4. p. 428. ſeq. *Petr. Mich. de Heredia Opp. medic. T. III Thom. Bartholinus de angina puerorum Campaniæ Siciliæque epidemica*, Par. 1646. 8. & noſtra ætate *Io. Fothergill in account of the ſor throad, attended with ulcers.* Lond 1748. Anonymus (*Chomel*) in *diſſertation hiſtorique ſur l'eſpèce de mal de gorge gangreneux qui a regné parmi les enfans l'année dernière.* Par. 1749. 8. & *Sam. Aurivillius* in diſſ. *de angina infantum in patria recentioribus annis obſervata.* Upſ. 1764. Hiſtoriæ aliquot recitantur in *phil. Tranſact.* n. 495. Fœtida ſanies in trachea reperta, *Journal de Médecine*, *M. Jun.* 1763.

§. 185.

Angina ſtrangulatoria ſive *convulſiva* (1); quæ quidem proprie ad inflammatorios morbos non ſpectat, ſed potius ad ſpasmodicos referenda eſt; neque in faucibus, neque in cervice, quidquam conſpicuum monſtrat, plurimum vero dolorem & difficultatem ſpirandi, quæ erecta cervice obitur, atque vehementem ſuffocationem cum abolita deglutitione inducit. Comitantur eam gracilitas, pallor, oculi concavi, fauces & gurgulio

retracti, tonſillæ multo magis ſubſidentes, vociſque privatio.

Hæc angina, ſponte nata, graviſſima quidem eſt, & celerrime interimit, ſiquidem æger eodem etiam die, & ſecundo, & tertio & quarto ſtrangulatur, nervis omnibus convulſione diſtentis.

Non ſolum autem ea per ſe oritur, ſed & hydrophobiæ, tetano, hyſterico & hypochondriaco morbo, epilepſiæ interdum, ut & graviori plagæ tanquam ſymptoma ſupervenit (2). Præterea nonnunquam putrida pulmonum, hepatis, aliorumque viſcerum labes, aut immodica evacuatio eam excitat.

Ab ignaris pro catarrho ſuffocante haberi poteſt.

Inciſæ poſt mortem fauces ne minimam quidem tumoris vel inflammationis notam in glandulis vel muſculis oſtendunt; ſed ſanguine tantum craſſiore arteriæ turgent, & venæ omnes ubique prominent (3).

(1) *Hippocrat. L. prænot.* p. m. 55. *Coac. prænot.* 363. *Aretæus L. I. de ſign. & cauſis acut. morb. c. VII.*

(2) Poſt digiti lacerationem, ſubſecuto demum tetano univerſali, animadvertit *Zwingerus Act. Helvet. T. III.* p. 319.

(3) *Rich. Mead monit. & præcept. med.* c. IV. p. 58.

§. 186.

In *angina pituitoſa* ſive *aquoſa* fere omnes glandulæ oris & vicinarum partium, itemque uvula & velum palatinum ſero mucido copioſius diſtenduntur, & fauces ſaliva viſcida impletæ ſunt. Æger ſalivam nec deglutire, nec ob tenacitatem facile expuere poteſt; nec niſi per vim ſpiritum attrahit ac ſtertit; interdumque eum febris detinet. Dolor nonnunquam acutus eſt.

Morbus autem letalis eſt, & omnino pauci evadunt. Mors vel ex ſuffocatione vel ex febre ſimul contingit, altero, tertio vel longiſſime ſeptimo die (1).

(1) Aquoſam hanc luem apud Wallenſes in febris popularis modum ſæviiſſe, multoſque intra biduum aut triduum trucidaſſe, *Meadius* memorat *l. c.*

§. 187.

Angina arthritica, paucis cognita, licet non admodum rara, ea mihi dicitur, quæ a materia arthritica vel ſponte ad fauces delata, vel inconſiderate repreſſa inducitur. In ea fauces prorſus non tument, ſed vehementer ardent, & ſub deglutitione præſertim, ac loquela, dolore punctorio afficiuntur, non ſecus, ac ſi innumeris aciculis diſpungerentur. Mucus viſcidus è faucibus extruditur. Dolor aliquot dies perſiſtit, poſteaque, apparente exiguo tumore in faucibus & ad cervicem, evaneſcit, glandulis faucium ſpiſſiorem humorem adhuc copioſe eructantibus.

§ 188.

Ad *curationem anginæ* progredior, quæ ſecundum diverſa ejus genera, hactenus recenſita, adornari debet.

1. In *angina vera* ſanguis mittendus eſt, etiam repetitis vicibus, etſi non abundat, ſi fieri poteſt e venis, quæ ſub lingua ſunt, aut ex jugulari, certe brachiali vena. Cucurbitula quoque recte ſub mento & ad cervicem admovetur, deinde in graviore caſu capiti ante raſo ad aurem utraque ex parte apponitur; ut id, quod ſtrangulat, evocet.

Secundum eſt alvum ducere potione ex ſeri lactis unciis decem, mannæ electæ ſeſqui uncia, & tartari tartariſati drachmis duabus parata.

Tum commodum eſt, origanum, ſature jam, mentham, nitrum cum mulſa decoquere, eoque frequenter gargarizare; vel ad id mixturam ex aquæ roſarum unciis ſex, oxymelitis duabus, & aluminis crudi drachma una adhibere.

Opus eſt ſimul fomentis humidis, aut ſaltem linimentis collo circumdatis. Ergo admovere cataplaſma oportet ex farina aut ſeminis fœnugræci pulvere ex vino & oleo lini coctis, ſaltem ſalem cum ſaccellis calidis imponere. Ex linimentis vero efficaciſſimum eſt, quod ex pulpæ caſſiæ uncia una, olei amygdalarum dulcium uncia dimidia, elaterii drachmis duabus, & ſpiritus ſalis ammoniaci tantundem componitur.

Præterea aqua ex furfuris decocta potui exhibeatur; pro medicamento vero mixtura antiphlogiſtica, qualis §. 42. expoſita eſt.

Si per hæc intra tres dies parum proficitur, ultimum eſt, vomitorium dare, quod ſuffocato pæne ægro aëris vias quam celerrime aperit, & magnam vim pituitæ durioris ex faucibus extrudit, ſæpeque etiam abſceſſum formatum rumpit aut rupturam ejus accelerat.

Injectiones per ſyringam prorſus repudiamus, quoniam per ejuſmodi ſtimulum inflammatio exaſperatur. Satius eſt, ſi non poſſit æger medicamentis ad gargarizandum uti, iiſdem os crebro colluere.

Repertis ſuppurationis ſignis, hæc facilitanda eſt gargariſmatibus ex emollientibus frequenter in ore detentis & cataplaſmatibus ex iiſdem cum lacte paratis & collo quam calidiſſime circumpoſitis.

Sin tonſillæ a puris copia nimium diſtendantur, ut metus ſit, ne et reſpiratio & deglutitio interrumpatur, tumor ſcalpello ancipiti in diverſis locis incidi debet,

ut puri exitus facilitetur, etiamſi nondum perfecte coctum ſit: quo deglutitio & reſpiratio optime, ſubitoque reſtituitur, ægerque a letifera ſuffocatione vindicatur. Quibus peractis, naturæ ſanatio abſceſſus permitti poteſt. Satiſque eſt, potionem ex furfuribus aliquandiu continuare, donec homo nihil amplius morboſi humoris exſpuat, & alvum leniente medicamento iterum ducere ad humores verſus inferiores partes revocandos.

2. In *angina gangrænoſa* ſtatim ab initio, ubi inflammatio nondum in gangrænam abiit, gargariſmata repercutientia ex decocto hordei, aceto, & pauxillo aluminis frequentanda ſunt. Sin autem gargariſmata adhiberi non poſſint, ſaltem injectiones ex his fieri debent. Quandocunque vero eſcharæ apparent, detergentibus & ántiſepticis gargarizandum eſt vel in injectione utendum; cujuſmodi eſt decoctum radicis Serpentariæ Virginianæ aut corticis Peruviani, admixto oxymelite & pauxillo aluminis. Si denſiores cruſtæ appareant, & nigreſcant, decocto unguentum ægyptiacum admiſceri oportet; aut melli roſarum ad ſextam partem addi, & penicillo frequenter illini.

Vapores ceterum ex aceto, origano, myrrha & melle per totum morbum uſurpari poſſunt. Et emeticum ab initio dari utile eſt: deinde vero cortex Peruvianus, radix Serpentariæ, pulvis contrayervæ compoſitus ſedulo exhiberi; & collo atque ſcapulis emplaſtrum veſicatorium ſuperimponi debet. Ceterum alvi profluvium nimium coercendum eſt Diaſcordio vel alio remedio accommodato. Vires modico vini uſu erigendæ ſunt; ut & pulli juſculo.

A deglutitione ſalivæ ægri ſibi cavere debent; & antequam quidquam deglutiant, os diligentiſſime eluere.

Quid de venæſectione, cucurbitulis, ſcarificatione gangrænoſarum faucium, & purgantium uſu in hoc morbo ſtatuam, experientia propria deſtitutus nunc plane neſcio, quum ab aliis hæc auxilia laudari, ab aliis contra culpari legam.

3. *Anginæ ſtrangulatoriæ*, ſi prævideri poſſit, depletionibus omnis generis occurri debet, ſanguinis ſcilicet detractionibus, ex jugulari inprimis vena, aut ranina, purgationibus, clyſteribus, emplaſtris veſicatoriis ad collum & cervicem admotis, cucurbitulis utrinque ad aurem, capillo raſo, adfixis, & collutionibus ex decocto ficuum, fabarum, aliorumve mollientium medicamentorum. Neque hæc cuncta, præſente faucium ſtrangulatione, cunctanter adminiſtranda ſunt.

4. Eademque auxilia in *angina aquoſa* cum celeritate rapienda ſunt; ſin autem per hæc intra duos vel tres dies parum proficitur, ultimum eſt, incidere ſatis altis plagis in palato circa uvam; ut per ea vulnera morbus erumpat. Quibus ſi non fuerit æger adiutus, ſcire licet, a malo victum eſſe. Interim febris cauſa ter, quaterve de die pulvis contrayerve compoſitus cum pari portioni nitri puriſſimi aſſumendus eſt.

5. Denique in *angina arthritica*, omnium quidem tutiſſima, minimeque peſtifera, cantharides in cervicem conjiciendæ ſunt; & linctus ex mellis roſarum unciis duabus, ſyrupi ribium uncia, nitri tabulati drachma frequenter deligendus eſt; intuſque ſimul mixtura ſimplex exhibenda.

§. 189.

Memoranda nunc venit *angina ſpuria*, quam quidam etiam *aquoſam* & *catarrhalem* vocant, *Hippocrates* vero *Tonſillas* & *Uvam* ſtrictim appellavit (1). Humor

ſeroſus copioſe in his partibus vel in palato ſtagnat, eaſque in tumore extollit ex rubro albicantem, in faucibus conſpicuum, quo reſpiratio atque deglutitio ſatis difficilis ac dolorifica redditur, at longe mitior febris, quam in angina vera (§. 183.) præſto eſt, vel nulla plane movetur; neque tanto periculo angina iſta procedit, ut mortem ex ſuffocatione timere poſſis. Expreſſus humor ex affectis locis in denſam pituitam cogitur, quæ mole increſcendo omne fere ſpatium in faucibus replet, operoſiſſimamque deglutitionem reddit.

In *Uva* ſpeciatim curgulio pituita repletus, vel ſanguine, pendulus & rubicundus evadit, & ſucceſſu temporis ab hoc nigreſcit. Interdum extrema ejus pars tantum a ſuffuſo ſero intumeſcit & pellucida redditur, reſpirationemque intercipit. Maxillæ utraque ex parte nonnunquam ſimul inflammatione tentantur.

Si *Tonſillæ* oriantur, ſub maxillis ex utraque parte tumor fit, ad contactum foris durus; & totus curgulio ſimul aliquando inflammatione vexatur. Tumor tonſillarum plerumque in ſuppurationem abit, vel in uno loco vel in duobus. Diſcuſſio cum profluvio ſanguinis e naribus, diarrhoea, ſudoribus & urina critica die tertio, quinto, vel ſeptimo contingit. Raro ſcirrhus relinquitur (2).

Interdum inflammatio in palato conſiſtit, quod intumeſcit & ſuppurat.

(1) *L. II. de morb.* p. 454. 463.

(2) *Eller. l. c.* p. 171.

§. 190.

Autumnali ac vernali tempore hæc angina potiſſimum hominem ex ſuppreſſa tranſpiratione comprehen-

dit. Quemque ſemel dimiſit, rurſus ſtato fere tempore occupat.

Morbus vero in ſe ſalubris eſt hominibus, quum ab aliis gravioribus malis eoſdem præmuniat. Quocirca periculum metuendum eſt, ſi natura ab hac congeſtione recedit; niſi forte vicem ejus diarrhoea inpoſterum ſuſtinuerit.

§. 191.

Et hæc angina celerem tumoris diſſipationem deſiderat; que tum collutoriis & gargariſmatibus, qualia ad anginam veram ſupra præſcripta (§. 188. n. 1.); tum purgantibus ex manna, ſenna, rheo, cum ſale medio maritatis, & per aliquot dies continuatis; tum denique cataplaſmatibus (§. 188. n. 1.) & apozematibus diureticis ac diaphoreticis, ex radice bardanæ, cichorei, pareiræbravæ, ligno ſaſſafras, caſſia lignea peragitur.

Sin autem pituita nimis fauces repleat, & vix ore, quod nec aperiri ſatis poteſt, æger ſpiritum trahere, neque quidquam fere deglutire queat, expeditiſſimam opem iterum hic vomitorium liquidum pollicetur.

Quodſi obſtruens humor in tonſillis vel palato in pus convertatur, quod tum contactu, tum augmento doloris & majoris tumoris incremento ac veſiculæ quaſi cujuſdam elevatione cognoſcitur, ſcalpello ancipiti incidere oportet, niſi mature per ſe rumpatur. Quo facto, intra paucas horas morbus tollitur.

Veſicantia ad nucham peculiarum uſum hic non præſtant. Neque injectiones ob cauſas ſupra allatas (§. 188. 1.) hic commendandæ ſunt.

Uvula nimium relaxata & linguæ incumbens polline piperis

piperis recte inſpergitur (1), aut admotis adſtringentibus in gargariſmate elevatur. (§. 187. n. 1.) Ubi vero hæc nihil efficiant, extrema pars forcipe facile præciditur; ex quo nullum damnum metuendum (2). Popularis cura per ſuſpenſionem corporis, elevato capite ægri, periculi plena eſt (3).

(1) *Celſus L. IV. c. IV.*

(2) *Hippocrat. l. c. p.* 463. *Eller l. c. p.* 170.

(3) Vid. Cl. *Zach. Vogel Beobachtungen* XXXI. *p.* 213.

§. 192.

Anginæ nothæ genus quoddam peculiare conſtituit glandularum ſalivalium, inprimiſque parotidum & glandularum maxillarium tumor, infantibus familiaris: Galli *Oreillons* & *Ourles* vocant: quo non ſolum deglutitio, ſed etiam ipſa oris apertio impeditur, propterea quod ſine doloris ſenſu neutra perficitur. Is infarctus fugax eſt, & nullam febrem movet, omnique periculo vacat; nec medicamentis, niſi diluentibus ſudoriferis, adjuncta congrua victus & regiminis ratione, ad celeriorem impetrandam reſolutionem, indiget. Aliquando tamen, ſed raro, contingit, ut parotis ad ſuppurationem vergat, quam commodis auxiliis juvare expedit; cum eo, ut mature deinceps pus evacuetur, eoque proſpiciatur, ne viam ſibi ad pectus faciat.

Sciendum præterea eſt, ſyphiliticos & ſcrofuloſos ad quandam anginam ſpuriam eſſe pronos; quæ, tametſi eandem fere faciem quam catarrhalis præ ſe fert, ab ea tamen multum diſtat.

Alia iterum angina notha variolas, morbillos, & malignas quaſdam febres comitatur. Alia rurſus ab hydrargyroſi efficitur. Quarum omnium cauſæ ex antecedentibus dignoſcuntur.

PERIPNEUMONIA. PLEURITIS.

§. 193. *a.*

Tranſeo ad thoracis atque lateris inflammationem, quarum illa in pulmonibus, hæc in pleura aut intercoſtabilis muſculis exſiſtit, & cum ſynocho ſive ſimplici, ſive putrida conjuncta eſt, adeoque acutum valde morbum, ſæpeque popularem conſtituit.

Utraque inflammatio ſæpe ſimul præſto eſt, & labe ſua quandoque cor, pericardium, diaphragma & mediaſtinum ſimul inficit; *Pleuropneumoniam* vocant. Utraque etiam eadem fere ſymptomata inducit, præterquam quod in pleuritide tuſſis arida ſit, & dolor plerumque punctorius & acutus; in peripneumonia vero tuſſis humida & dolor magis obtuſus ſentiatur. Utraque denique ex iiſdem cauſſis naſcitur, eodemque modo judicatur. Quapropter commodum eſt, de his morbis uno ſimut loco diſſerere.

§. 193. *b.*

Incipit *Peripneumonia* ab horrore, & mox in æſtum non mediocrem erumpit, quem crebra tuſſis, tertio quartoque die nonnihil ſanguinolenta, cum reſpiratione moleſta, dolore in thorace vel latere conſtante aut interrupto, & ſub tuſſi ingraveſcente, pulſuque duro ac frequenti, interdumque inæquali comitantur. Dolor modo alterutrum latus, modo utrumque occupat; & vel prima jam morbi hora adeſt, quod ſæpiſſime fit, vel etiam febrem præcedit, vel altero demum, aut tertio quartove die accedit. Idem interdum & ſcapulas & claviculam occupat; interdumque, licet raro, ex uno latere in alterum tranſit, priori vel relicto vel illud adhuc occupans. Decubitus ægri in latus ſaltem affectum fieri poteſt; rariſſime in ſanum. Sanguis e vena miſſus

plerumque cruſta lardoſa obtectus eſt. Inflammatio aut diſcutitur, aut in pus, aut in ſcirrhum mutatur. Pulmo facile pleuræ in hoc morbo agglutinatur.

Pleuritis quidem in *humidam* & *ſiccam* vulgo dividitur; ſed hoc diſcrimen ſaltem de Peripneumonia valet. Vera enim, & ſola pleuritis ſemper ſicca eſt; humida autem, quam vocant, vel eſt ſimplex peripneumonia (1), vel cum hac complicata. Et ſi quid pleuritici veri exſpuunt, perpaucum illud eſt, & album ac ſpumoſum, quod morbum non ſolvit, & a ſtimulo duntaxat dolorum, tuſſim excitantium, proficiſcitur.

In *peripneumonia humida* ſputum ſatis copioſum per tuſſim rejicitur; in *ſicca* vero conatus exſcreandi ſaltem cum moleſtiſſima tuſſi urget, & vel nihil prorſus ſputorum vel parum duntaxat effertur. Atque hæc ſicca peripneumonia multo, quam humida, periculoſior eſt, letumque tantum non ſemper intra tres, quatuor, vel quinque dies affert (2); ſiquidem omnia ſymptomata, reſpiratio inprimis, atque anxietas, graviſſime urgent ægrumque cito ſuffocant; niſi forte notabilis hæmoptyſis ſuperveniat (3).

Quamquam ſunt, qui pleuram per ſe inflammari negant, eamque ſaltem ex conſenſu ab inflammato pulmone affici contendunt; contrarium tamen tueri tum propriæ aliquot obſervationes, tum aliorum me jubent (4).

Utcunque certæ notæ pleuritidis & peripneumoniæ exiſtant, ceu ex ſuperioribus conſtat; incerta tamen Pleuropneumoniæ ſigna eſſe, ſciendum eſt, quam non niſi ex cadaverum inſpectione cognoſcimus.

(1) Hinc in pleuritide pleurumque pulmones laborare ſolos, recte cognoverunt *Platerus Prax. Lib. II.* & *Hoffmannus* diſſ. *de pleurit. & peripneum.* Hal. 1699. Ex diſſectionibus

cadaverum autem hoc probant *Ioubertus Tr. de affect. thorac.* c. VII. *Iul. Cæſ. Claudinnus* reſponſ. XV. *Vicarius L. de optim. ægrot. aſſiſt.* c. XI. *Bonetus* in *Sepulchret.* L. II. Sect. III. obſ. IV. XX *Hallerus* in *Opuſc. pathol.* Obſ. XIII. *Ellerus obſ. de cognoſc. & curand. morb.* p. 180. aliique.

(2) Accuratiſſime hæc letifera peripneumonia ab *Ellero* deſcribitur l. c. p. 194. ſeq. Et triſtiſſima exempla aliquot colligit Ill. *Hallerus l. c.* obſ. XIV. Cl. *Went* diſſ. *obſervat. de Pleurit. & peripneum.* cadav. 10 & 11. Ill. *Storck. ann. med.* II. p. 273. Sanguis in celluloſam fabricam pulmonis effunditur, viſcuſque alioquin natatile, in aquam projectum ſubſidet. Alias putridus & ſphacelatus pulmo apparet.

(3) Vid. *Eller. l. c. p.* 196.

(4) Vid. *Lazar. River. Opp. L. VII. c.* 2 *Isbr. Diemerbroek Anat. L. II. c.* 13. *p.* 447. *Cl. Wendt. diſſ. cit.* cadav. 1 & 7. & *Comment. de Bonon. Sc. Acad. T. I.* 153.

§. 194.

Judicatio horum inflammatoriorum morborum plerumque fit ſeptimo, nono, undecimo, decimo quarto, aut vigeſimo primo die; in quibus proinde etiam mors expectanda; quam tamen & citius aliquando contingere ſupra ſcriptum eſt, (§. 193. *b.*) quæque ſtrepitu multo in pectore, reſpiratione gemebunda, ſuppreſſo ſputo, vultu demiſſo, oculis aurigine ſuffuſis & caligine obductis, urina tenui copioſa, pulſu parvo, celeri ac molli, & ſubitanea doloris ceſſatione ſignificatur.

Judicant autem maxime ſputa liberalia ſubflava, ſaltem alba, quæ quo citius cocta exſpuuntur, eo celeriores ſolutiones faciunt; & ſudores calidi, univerſales, cum urina hypoſtatica; interdumque etiam alvi profluvium atque hæmorrhagia narium: quæ duo primis quandoque diebus jam accedunt..

Sputa nigra, viridia, livida, glareoſa damnantur.

Sin autem dolores inde ſolvantur, & reſpiratio liberior fiat, bona ſunt.

Sputa, finito morbo, per plures dies adhuc cum facilitate extunduntur, & moleſtus aliquis dorſi dolor remanet.

Quidam peripneumonici non ſputa ejiciunt, ſed materiam albam, denſam, ramoſam, vel ut arteriæ ramos. Morbus tum plerumque letiferus eſt. Rariſſime ſanguinis nigri tunica alba incluſi portio rejicitur (1).

Hæmorrhagia narium & hæmorrhoidum fluxus intra primum & quintum diem ſalutaris eſt.

Circa quintum aut ſeptimum diem nonnullis puſtulæ magnæ, urentes, quarum aliquæ acerrimum ichorem fundunt, in pectore, ſcapulis & cervice erumpunt: quod ſemper fere ſalutare eſt.

Abſceſſus purulenti nonnunquam per metaſtaſin ſub axillis & alibi ſalutariter plerumque oriuntur, & interdum ſine omni prægreſſa illinc inflammatione.

Rarum eſt, pus criticum ex aure fluere. Ubi vero hoc fit, immanis otalgia ægrum antea torquet.

Rarum etiam eſt, per urinam, alvum, aut uterum materiam purulentam critice excerni; ut quidam docti viri ejuſmodi obſervationes adeo pro fallacibus ac incertis habeant.

Raro etiam febris intermittens, ſublato morbo acuto, ſuccedit.

Bonum exitum ubique fere ſperare licet, ubi dolor hactenus fixus, die incerto, ſe magis diſſipat & in claviculis, ſcapulis aut dorſo ſubito ac vehementius perci-

pitur. Perindeque etiam dolor in brachiis obortus ſalutaris eſt (2).

Et ſurditas repente oboriens bonum præſagium exhibet; ſique alvi profluvio ſupervenit, illud ſiſtit.

Melius eſt, ſputa nulla eſſe in peripneumonia, quam ſuppreſſa. Ab his enim ſuppuratio, aut gangræna metuenda eſt.

Letiferus ſtatus eſt, ſi toto corpore nervorum reſolutionem ægrotus ſentit, & ſine ſenſu frigidus jacet. Is ſecundo aut tertio die plerumque moritur.

Ex ſanguinis e vena miſſi conditione nulla vera nota, neque ſalutis, neque mortis, ſumi poteſt.

Æger, ſi moleſte reſpirat finito morbo, in recidivam facile delabitur; quam vero aliæ quoque cauſæ producere poſſunt.

(1) *Wendt. diſſ. cit. ægr.* 19.

(2) *Wendt. l. c. æger* 16, 23, 27.

§. 195.

Aliquando morbus uterque inflammatorius ſcenam maligni ludit ob Synochum putridam (1); tumque ſtatim ab initio inſignis virium proſtratio & anxietas adeſt, facies a naturali ſtatu recedit, ſputa rejiciuntur prava, parum aut nihil plerumque levantia, cutis arida eſt, lingua ſicca, ſubfuſca & fiſſa, mens alienata, tuſſicula perpetua, alvi profluvium vexat, exanthemata miliaria aut petechiæ inter copioſos ſudores ac prægreſſo horrore accedunt, ſpaſmique in naribus, labiis, brachiis, cum ſudore inæquali frigidiuſculo, & pulſu debili ac intermittente ſubnaſcuntur. Alvi fluxus, papulæque miliares morbum judicant. Fauſti ominis etiam plerumque eſt

ulcuſculorum in labiis eruptio. Parilis malignitas ſubeſt, ſi letargus cum peripneumonia conjunctus eſt (2). Et his quidem ægris exigua vitæ ſpes ſupereſt.

(1) Peripneumoniæ malignæ deſcriptionem vid. apud *Io Huxhamum Opp. T. I.* p. 332. 333. *T. II.* p. 170.

(2) Vid. *Hippocrat. L. III. de morb.* p. 482. 488.

§. 196.

Frequentiſſime inflammatio thoracis & lateris in hos ſævit, qui æſtuante corpore frigidum potum avidiſſime ingurgitant, aut frigida tempeſtate perſpirationis ſucceſſum turbant, plurimumque aëris frigidi inſpirando inter anhelitus hauriunt. Potus multus ſpirituoſus, juxta atque durus ac impurus victus altera cauſa frequentiſſima eſt.

Inter rariores polypoſa corpora in pulmonum vaſis hærentia, & oſſeſcentia arteriarum intercoſtalium referri meretur.

Præterea febribus exanthematicis malignis ea ſupervenit aliquando, nec non a repreſſa ſcabie, ab alvi fluxu ſuppreſſo, & in tuſſi epidemica generatur. Ceterum violentia externa pleuritidem producere poteſt.

Denique ignorare non oportet, utramque inflammationem mares plus infeſtare, quam feminas, juveneſque plus, quam ſenes aut pueros; & qui ſemel hanc vel illam inflammationem paſſi ſunt, eidem facile pluries ſubjici. Non æque verum eſſe videtur, ructantes acidum haud facile pleuriticos fieri; neque perpetuum, dexterum latus pleuritin frequentius occupare, ac ſiniſtrum, tumque benigniorem eſſe.

Ad hæc non alienum eſt, hoc loco adnotare, quod affectus verminoſi & dolores colici & ingluvies nonnun-

quam pleuritin mentiantur; atque etiam lienis inflammatio interdum pro pleuritide imponat.

§. 197.

Curationem ſanguinis miſſio larga, cathartica antiphlogiſtica, ptiſſana, nitrum & pauciſſima alia feliciter abſolvunt. Contra vero pretioſa & ſpecioſis titulis ſplendida remedia ab ignorantibus medicis jactata, ut ſanguis hirci, dentes apri, mandibulæ lucii piſcis, ſemen cardui mariæ, & ex his compoſiti pulveres pleuritici incaſſum adhibentur.

Vid. Ill. *Dan. Wilh. Trilleri Commentat. de Pleuritide, ejusque curatione*. Frf. ad Moen. 1740. 8.

§. 198.

Venæſectio, quæ tam contra inflammationem, quam ad faciliorem ſputorum rejectionem valet, optime in latere adfecto (1), & qualicunque die, quo ſæva vis morbi urget, adminiſtratur. Raro una ſufficit, ſed altera, vel tertia requiritur. Ultra vero non temere procedendum, neque indicatio ex conſpicua lardoſa cruſta in ſanguine formanda eſt, utpote quæ tuto remanere poteſt ſine ullo vitæ periculo, quæque adeo non cauſa morbi, ſed potius ejus & nimis repetitæ venæſectionis effectus eſt.

Interim vero diſſimulandum non eſt, quod venæſectio etiam omitti poſſit, inprimis ubi febris non vehemens eſt; neque repeti debeat, quando cruor prima vice eductus nimis attenuatus deprehenditur, aut offam mollem, gelatinoſam, viridem, cum pellicula tenui cœruleſcente oſtendit, ægerve inde debilitatus fuerit. Nec pleuritis aut peripneumonia maligna ſanguinis miſſionem facile ſuſtinet.

Cathartica antiphlogiſtica ſtatim in principio, non minus ac in progreſſu morbi exhibita, tantum abeſt, ut obſint, ut potius ſumme proficua ſint; & curationem egregie facilitent. In maligno ſtatu (§. 196.) pariter ſumme neceſſaria ſunt, nec unquam omitti debent. Nec vero utilitate deſtituta ſunt, neutiquam vero tutiora & præſtantiora catharticis, enemata tepida, ſingulis aut alternis diebus, ſub veſperam inprimis, injicienda.

Ad æſtum temperandum non minus, quam ad ſpiſſam pituitam reſolvendam, reſpirationem allevandam, pectoriſque expurgationem ſenſim promovendam, mixtura ex aqua florum roſarum, ſambuci, ſingularum unciis tribus, nitri depurati drachmis tribus, ſalis ammoniaci depurati drachma una, & Oxymellis unciis duabus, per totum morbum uſurpanda egregie prodeſt, ſi per bihorium duo cochlearia plena aſſumantur.

Ptiſſanarum formulæ alibi jam expoſitæ fuerunt (§. 43.)

Expectorationem vero, præter mixturam paulo ante præſcriptam, juvat infuſum calidum ex veronica, hyſſopo, floribus ſambuci, papaveris eratici, & ficubus. Ubi vero illud haud ſuffecerit ob nimiam pituitæ tenacitatem, tum iterum ad catharticum, mannatum inprimis, & ad uſum eſſentiæ galbani cum ſpiritu frumenti paratæ, ſic, ut unciæ dimidiæ galbani impurioris ſuperaffundantur ſpiritus dicti unciæ octo, procedendum eſt, cujus cochlear plenum quovis bihorio exhibendum. Idque remedium ex reſolventibus potentiſſimum eſſe, atque ſimul omnino tutum, experientia me docuit.

Sin autem ſputa aut pus nimis copioſe erumpant, & metum ſuffocationis faciant, emetica medicina & infuſum mannatum ea optime moderantur.

Ad dolorem pleuriticum leniendum linimentum conſert ex unguenti altheæ, olei hyoſciami, ſingulorum uncia dimidia, Camphoræ drachma dimidia, quod frequenter lateri inungendum; itemque eſſentia galbani cum linteis lateri applicata.

Niſi vero per hæc remedia neque dolor, neque laborioſa reſpiratio leniatur, veſicatorium magnum lateri imponendum eſt, aut cucurbitulæ, inciſa cute, infligendæ.

Finito morbo homo purgandus eſt clementiore pharmaco, ſi ſputa perſeverent, & ſapor pravus in ore, appetentiæ defectus, & capitis gravitas relinquantur.

(1) Vid. *Petr. Briſſotus de inciſione venæ in Pleuritide.* Baſil. 1529, 8. *Renat. Moreau de miſſione ſanguinis in pleuritide.* Pariſ. 1622. 8. recuſ. Hal. Magd. 1742. *Dav. Wipacheri genuina ratio, cur pleuritide vera ſæviente venæſectio affecti lateris, alias derivatoria dicta, præoptanda ſit.* Lugd. Bat. 1756. 12.

§. 199.

In pleuritide verminoſa, flatuoſa, & ingluvioſa, cujus ſupra mentio injecta (§. 196.), quæque nomine tantum eſt pleuritis, non vero re, quia febre acuta ſputiſque caret, nec regulares criſes obſervat, neque ſanguinis miſſione opus eſt, neque methodo medendi refrigeratoria, ſed carminativis & alvum ducentibus, interdumque etiam vomitione, ſi nempe a nimia ingluvie, atque hinc ventriculo inteſtinorumque tubo ſaburra, flatibus, ſpaſmiſque onerato ac diſtento ortum duxerit.

§. 200.

De *empyemate* a pulmonis vel pleuræ inflammatione relicto ſpecialia quædam adhuc monenda ſunt. Naſcitur illud vel intra pulmones, *Vomicam* tum proprie appellant, vel intra pleuram, aut mediaſtinum. Neutrum ego quidem temere ab omiſſa vel ſerius facta venæſectione, aut a malis medicamentis derivare velim, ſed ab inquilinis prorſus cauſis, quum & vitatis illis medendi erroribus oriri ſubinde conſueverit, nec ſuppuratio partium inflammatarum a medico ſemper impediri queat. Multoque probabilius eſt, ab abuſu venæſectionis ſuppurationem interdum produci, quam a parvo vel nullo ejus uſu.

Empyema autem futurum eſſe intelligitur, ſi circa criticos dies nulla luculenta morbi ſolutio fit, ſi dolores neque ad exſpuitionem, neque ad eductionem ſanguinis, neque ad alia remedia deſinunt, ſi ſymptomata continuant & æger nihil plane exſpuit, ſi ſubinde inhorreſcit, ſi febris, cum notabili tamen remiſſione, perdurat, ſi in dolente loco obſcurus dolor percipitur, ſi tuſſicula quædam adhuc vexat, & nihil emolitur, ſique in ore purulentus vel alius pravus ſapor, cubatioque in affectum latus jucundior eſt, vel in neutrum fieri poteſt propter tuſſis & oppreſſionis incrementum, ſed erecta cervice obiri debet, & corpus denique contabeſcit (1).

Formato pure latus pleuriticum ſe aliquantum attollit, inde valde diſtentum (2). Puſque interdum, quod ipſe vidi, intra paucos dies, una cum pleura omnes muſculos intercoſtales & perioſteum coſtarum colliquando conſumit putridiſſimum. Idem in ſacco pleuræ interdum incluſum eſt.

Empyema pulmonum intra decimum quartum diem & ſexageſimum plerumque rumpitur (3). Puſque vel

& ſenſim per ſputa educitur, vel uno impetu erumpit, ægrumque vel levat, vel ſuffocat, aut, ſi abſceſſus in ſuperficie pulmonis hæret, is in cavum pectoris a ruptura ejus effunditur, vel denique ſuffocando ſine ulla prægreſſa rejectione necat. Interdum etiam pus varios ſacculos in pulmonibus format, quæ proprie *vomicæ* appellandæ, ibidemque condenſatur, aut exſiccatur adeo, induraturque, ut deinceps lapillorum forma rejiciatur.

Malum ulcus inde plerumque exſurgit, pulmonem excedens atque lentam contabeſcentiam efficiens. Condenſatum pus in vomicis pluribus languidos, aſthmaticos ac tuſſiculoſos ægros plerumque reddit.

In empyemate thoracis natura interdum ſalutarem medelam præſtat, & pus tam per alvum, quam per urinæ vias eliminat. Quod artificium vero nobis imitari non licet, qui paracenteſi cogimur humorem e thorace evocare; id quod vero non ſemper proſpere fieri, ſciendum eſt.

Pulmonis vomica variis adminiculis ad rupturam deducenda eſt, poſteaque repurganda. Quod vero quomodo fieri debeat, luculentius exponam, quum ad deſcriptionem Tabis pervenero.

(1) Conferri hic merentur egregia *Hippocratis* dicta de futuri empyematis ſignis in *Coac. prænot.* 389. 394. 403. 421. 422.

(2) *Id.* n. 428.

(3) *Id.* n. 402.

§. 201.

Denique reſtat, ut de ſcirrho pulmonis, ex ipſius inflammatione orto, ſpecialiter quædam præcipiam. Is non niſi ab imperfecta morbi judicatione oritur; ſuſpicionemque ejus inprimis facit impedimentum quoddam in reſpiratione relictum, cum gravativo ſenſu in aliquo pectoris loco, & tuſſicula ſicca poſt paſtum &

ab exercitio. Malum non eſt letiferum, ſed priorem morbum facile revocat. De curatione ejus commodiore loco differetur.

VENTRICULI INFLAMMATIO.

§. 202.

Minus cognita antiquis quam recentioribus medicis ventriculi inflammatio, quam Gaſtritin vocant, a quamplurimis cauſis, vehementiore corporis & animi commotione, vomitorioque poſthanc aſſumto, ſudantis corporis ſubita refrigeratione, potu gelido & horæis fructibus artificiali glacie induratis, in æſtuans corpus abunde ingeſtis, nimia item ventriculi repletione a cibo crudo & difficilioris digeſtionis, porro febre peſtilentiali, exanthematibus & podagra regreſſis, venenis cauſticis, violentioribus draſticis, narcoticis, diarrhoea ſuppreſſa, & vicinorum viſcerum, hepatis & ſepti tranſverſi, inflammatione ſuſcitatur. Ad externas cauſas gravior ictus ventriculi, & vulnus referenda ſunt.

§. 203.

Immanis ardor in ventriculo, graviſque dolor in præcordiis una cum febre acuta remittente, modo λειπυρία, modo λυγγώδης Græcis dicta, anxietate item præmagna, ſingultu pene perpetuo, dolorifico, vomitu ad omnem rem ingeſtam dolentiſſimo, & pulſu intermittente, inprimis in remiſſione, hunc morbum acutum efficiunt. In quo non raro quoque mens aut deficit aut emovetur; & nonnunquam etiam convulſiones, ac, licet rariſſime, hydrophobia (1), oriuntur.

Gradus hinc morbi non ſemper idem eſt, & pro cauſarum indole inprimis differt; adeoque etiam morbus nunc citius, nunc tardius, quarto, ſeptimo, nono,

undecimo die uſque ad decimum quintum judicatur; ſique a venenis, regreſſa podagra, potu frigido, & remediis draſticis productus fuerit, vel intra paucas horas mortem inferre valet. Phrenitis letalis in vigore morbi ſæpe accedit. Sub finem inflammatio in gangrænam terminatur, quam frigoris in præcordiis ſenſus, ſumma debilitas, pulſus languidus, & ſingultus hactenus deficiens ſignificant.

At monendum eſt hoc loco, ventriculum vel ex toto vel ex parte inflammari; inflammatum vero non ſemper ita, ut oculum, hepar, pleuram, inteſtinum, pulmones, rubere, ſed interdum prorſus album ac exſanguem in ſectione conſpici, cum tamen intus undique inflammatione infectus ſit.

Vicinas partes, pulmonem, lienem, diaphragma, ſubinde ſimul cum ventriculo in inflammationem rapi, etiam ſciendum eſt.

Nec alienum eſt annotare, inflammationem muſculorum abdominalium in epigaſtrio Gaſtritin mentiri; in qua tamen tumor magis elatus, & gravior atque ſenſibilior a contactu dolor percipitur.

(1) Vid. *Medical Eſſays of Edinb. T. I. obſ.* 29.

§. 204.

Curatio morbi pro cauſarum diverſitate dirigenda eſt.

1) Quandocunque igitur ab inquilina cauſa, aut ab iracundia vehementiore, aut potu frigido inflammatio orta eſt, larga, &, ſi neceſſe eſt, iterata ſanguinis miſſio, cucurbitulæ ad regionem epigaſtricam ſine ferro, clyſteres ex mollientibus parati & pauxillo nitri acuati, balnea item, ac fomenta ex ſimilibus, intuſque

blandiſſima ptiſana, qualis eſt decoctum album Sydenhami cum melle, aut juſculum pulli, ſed parce tamen ingerenda, requiruntur.

2) Quodſi venenum aut aſperius emeticum in cauſa eſt, promptiſſimum præſidium eſt lac tepidum cum olivarum aut amigdalarum oleo feſtinanter, affatimque hauſtum, donec uſque & ardor, & dolor, omniſque latentis veneni ſuſpicio evanuerit, vomitioneſque quieverint.

3) Ubi denique a regreſſo exanthemate aut materia podagrica inflammatio imminet, eadem non ſolum facienda ſunt, quæ ad n. 1. fuere præcepta, ſed & veſicatorium latum regioni epigaſtricæ imponendum eſt, & linimentum leniens ac diſcutiens eidem loco inungendum, quale ex olei amigdalarum dulcium uncia & camphoræ drachma componitur. Intus vero datur mixtura ex liquoris mineralis anodyni parte una, & ſpiritus bezoartici Buſſii duabus confecta: de qua guttæ ſexaginta & ultra ſingulis horis aſſumuntur.

§. 205.

Anodyna opiata, itemque ſtomachica & carminativa ubique vitanda ſunt; ſiquidem morbum pejorem reddunt, brevique letiferum.

Nec nitrum hic tutum eſt, ob inſignem refrigerationem non minus, ac ob eminentem vim exſtimulantem, quam in ſtomacho exſerit. Hoc ergo clyſteribus ſaltem deſtinandum.

Ceterum ab omni acri, maximeque vomitorio, ad quod præbendum facile deduci medicus poſſit, utique cavendum eſt.

§. 206.

Inflammatio ventriculi, inprimis quæ ab inquilinis cauſis nata, aliquando in ſuppurationem, aliquando in ſcirrhum, isque demum in cancrum abit.

Ubi tranſitus in *abſceſſum* fit, qui, quamdiu tunicis ventriculi adhuc incluſus eſt, *Vomica ventriculi* nuncupatur, ſymptomata morbi, inprimis nauſea, vomitus, atque dolor inſigniter ingraveſcunt, tumque intra unam hebdomadem, aut plures, æger magnam vim puris atque ſanguinis evomit, & quandoque etiam per alvum reddit: utrobique quidem cum omnium ſymptomatum hactenus præſentium levamine. Ulcus nonnunquam felicem ſanationem recipit. Aliquando vero viam ſibi extrorſum parat & fiſtulam relinquit, ex qua pars ingeſtorum per totam vitam effluit. In hoc ſtatu coſtæ quoque erodi poſſunt. Ceterum eroſo ventriculo interdum hæmorrhagia lethalis accidit.

§. 207.

Quum ergo intelligimus, inflammationem in abſceſſum tendere, tum decoctis mollientibus ex radicibus altheæ, liquiritiæ, malvæ, ſemineque lini, aut ptiſana ſimili ex furfuribus triticeis, melle, & aqua parata, parce, at frequenter calideque aſſumtis, vomica relaxanda & ad rupturam feſtinanter deducenda eſt. Rupta vero ea, ad detergentia & conſolidantia procedendum, quorum illa primo die ſola, reliquis cum balſamicis rebus exhibenda. Atque detergendi quidem ſcopo ptiſana paulo ante præcepta optime inſervit; conſolidandi vero balſamum Locatelli ad dimidiam drachmam bis die datum, aut Peruvianum vel de Copaiva, vitello ovi ſubactum. A quibus tamen cunctis balſamicis rebus, utpote valde calefacientibus, abſtinendum, quam primum febris lenta in ægro animadvertitur.

Tumque

Tumque decoctum veronicæ aut virgæ aureæ in eorum locum ſubſtituendum, quod melle recte edulcatur. Interim certe hæc balſamica non admodum neceſſaria ſunt; ſiquidem natura abſceſſum iſtum perinde ut alium ex angina in faucibus aut ex odontalgia in buccis natum, ſponte celeriterque ſanare valet. Quamdiu vero conſolidatio nondum facta eſt, nonniſi blandiſſimi cibi parce offerendi ſunt, & ad abſtinentiam cogendus æger eſt, intereaque lac per clyſterem in alvum injiciendum.

§. 208.

Scirrhus ventriculi frequentius, quam abſceſſus, occurrit, cum non ſolum, ut is, ex inflammatione, ſed ex pluribus aliis cauſis, cacochymia, metaſtaſi, infarctu vaſorum ventriculi, ictu, liquorum ardentium & acidorum abuſu naſcitur. Idem plerumque partem tantum ventriculi, rariſſime totum viſcus (1), occupat.

Signum ejus principale eſt intolerabilis ſtomachi ad quælibet aſſumta dolor, nulla re, niſi vomitu moleſto vel citius vel tardius ingruente, leniendus. Dolor nonnullos tantopere excruciat, ut in animi deliquia delabantur. Quidam in vacuitate ſtomachi pejus habent, quam in ipſius repletione. Ciborum deſiderium ſenſim perit.

Malum valde longum eſt, & cachexiam inducit, ſenſim in pejus ruentem. Alvus ſemper adſtricta eſt, & tormina crebro vexant. Quodſi ſcirrhus os ventriculi occupat, letalis fames inde naſcitur; ſi pylorum, tabes ſicca letalis (2). Vicinæ partes, eadem labe non raro adfectæ, in unam maſſam cum ſtomacho concreſcunt.

Temporis diuturnitate & per emetica atque acria temere exhibita, in cancroſum ulcus ſubinde mutatur

ſcirrhus, quod aſſiduos & atrociſſimos dolores cum animi deliquiis, miſerrimamque mortem demum parit (3).

(1) Vid. *Haller. Opuſc. path. obſ. XXI.*
(2) Vid. Ill. *Dan Wilh. Trilleri* Diſſ. *de fame letali ex calloſa oris ventriculi anguſtia.* Viteb. 1750. & Ill. *Ge Aug. Langguth.* Progr. *de tabe ſicca letali ex caloſa pylori anguſtia.* ib. eod. an.
(3) *Fred. Ruyſchii obſerv. anat. chir.* XXXIX.

§. 209.

Scirrhus, etiam recens, inſanabile malum eſt, multoque magis cancer ventriculi. Si qui enim ſcirrhi curati dicuntur recentes (de vetuſtis enim nullum dubium eſt, quin medelam reſpuant) profecto non fuerunt ſcirrhi, ſed aliud malum, quod ſcirrhum mentitum eſt. Mentitur vero talem, quod certe ſcio & ex inciſione cadaveris compertum habeo, inflatio dura ventriculi, cum vomitionibus, etiam bilis viſcidæ nigricantis, crebriſque doloribus & malo corporis habitu conjuncta. Quæ cum ita ſe habeant, nulla remedia adverſus illum commendare poſſum. Neque ſane palliativa cura per anodyna opiata aliquid levaminis in dolorum cruciatu adferre valet. Suo fato igitur ineluctabili miſerrimi ægri relinquendi ſunt, ſaltemque cavendum habent, ut ne quid vel de medicamentis, vel cibis aſſumant, quod exaſperare malum poſſit, cujuſmodi eſt medicina emetica, aut purgans, aliave acris, cibuſque omnis ſimilis & flatuoſus. Molliſſimis ergo cibis, atque juſculis duntaxat pro victu utendum, & alvus tarda per intervalla leniſſimo enemate ſollicitanda eſt.

LIENIS, PANCREATIS, OMENTI INFLAMMATIO.

§. 210.

Quæ de inflammatione, ſuppuratione, ſcirrho, cancroque ventriculi hactenus præcepta ſunt, ea omnia quoque de iiſdem morbis lienis, pancreatis, ac omenti valere, ubi ſedes morbi duntaxat diverſa, ſciendum eſt. Quapropter ſpeciatim, multiſque verbis de iiſdem agere, ſupervacaneum eſt; ſufficietque ſingularia quædam paucis duntaxat animadvertere.

Minus frequenter lien inflammatur, quam alia viſcera. Symptomata vero ejus præcipua ſunt febris acuta, dolor in loco ſplenis, ad humerum, claviculam, & ſiniſtram mammam ſe quandoque extendens. Hinc facile pro Pleuritide haberi poteſt.

Scirrhus lienis longe frequentius occurrit, ſub quo ille vel nimis tumet, ita, ut ad pelvim uſque deſcendat, aut in thoracem adſcendat; vel gracileſcit & mole ſua valde minuitur.

Cancer lienis ſcirrhoſi intolerabiles dolores movet, & eroſis vaſis viciniſque, quibuſcum concrevit, inteſtinis, letalem hæmorrhagiam per alvum excitat.

Pancreatis, omentique inflammati, ſuppurati, ſcirrhoſi diagnoſis obſcura atque difficillima eſt.

INTESTINORUM INFLAMMATIO.

§. 211.

Enteritis ex iiſdem fere cauſis, quam Gaſtritis oritur (§. 207.) Quibus gravior dolor colicus, incarcerata

hernia, materies dura & immeabilis inteſtinorum tubum infarciens, omneque liquidum corruptum, putridum, ichoroſum, purulentum, arthriticum, ſcorbuticum, ſcabioſum, ex ſanguine & viſceribus ad inteſtina delatum adhuc annumeranda ſunt. Lac nutricum, corruptionem acrem ex quacunque cauſa adeptum, in infantibus infirmis talem ingenerat. Vulnera inteſtinorum ad externas cauſas pertinent.

§. 212.

At tenuia inteſtina frequentius, quam craſſa, & ex his rectum frequentius inflammari ſolet.

Inflammationis vero notæ hæ ſunt: Gravior febris, vel præcedens aliquot horas ipſam inflammationem aut eidem ſuccedens; atrociſſimus inteſtinorum dolor, qui quidem initio plerumque latius ſe per abdomen expandit, ſubinde remittens, ſubinde rurſus immaniter ingraveſcens, deinceps vero in puncto quaſi figitur, ubi in unum locum ſe vis morbi collegit; porro ructus aſſidui inanes, nihil proficientes, alvus dura adſtricta, inflata, & flatibus murmurans, neque vero hos tranſmittens; vomitus frequens; & increſcente malo, ſtercoris, clyſmatum, ſuppoſitoriorum per os rejectio. *Ileum* tum vocant abominabilem iſtum morbum, itemque *volvulum*, quoniam intra ſe inteſtina, prægreſſa convulſione, nunc uno loco, nunc pluribus, recipiuntur (1).

In inteſtini recti inflammatione ſimul continuus teneſmus præſto eſt, quo mucus albus copioſe exprimitur, atque ipſum inteſtinum tanquam pannus ſcarlatinus rubens, non ſine immaniſſimo dolore, ex ſede ſua protruditur. In viris ſæpe etiam ſtranguria moleſta urget.

(1) Ignorare vero hic non oportet, invaginationem inteſtinorum non in omni Ileo contingere, neque conſtantem

ejus cauſam eſſe, ſed ab aliis vitiis iſtum etiam produci, veluta continuo alvi fluxu (*Abr. Vater.* Progr. *de invaginatione inteſtinorum*, Viteb. 1727.) a calculo inteſtinali (*A. N. C. vol. V.* 81. *VI.* 100.) a convulſionibus ſubito letalibus, (*Eller obſ.* p. 259.) ab inteſtino aliqua parte valde conſtricto, aut in tumore quodam incluſo, ab omento item ſcirrhoſo, & compactis atque induratis ſcybalis (*Mem. de l'Ac. de Chir. IV.* 12.) Præterea vero ſciendum eſt, invaginationem inteſtinorum quandoque eſſe potius effectum, quam cauſam ilei.

§. 213.

Ultra novem dies Enteritis vix perſiſtit, imo jam primo die interdum necat, inprimis a præpoſtere adſumtis carminativis acrioribus excitata.

Exitus ſalutaris per diſcuſſionem fit; ominoſus per abſceſſum & ſcirrhum; letalis per gangrænam.

Diſcuſſio facta ex recluſa alvo, feces ſubcruentas atque bilioſas plerumque demittente, cognoſcitur. Æger autem reſtitutus dolorem obtuſum in affecto loco ſæpe aliquamdiu adhuc percipit.

Abſceſſus futurus ab horroribus febri ſe ſine cauſa immiſcentibus, & acuti doloris in obtuſum atque gravem mutatione indicatur. Effuſio puris intra quatuordecim dies plerumque contingit, ſic quidem, ut non ſemper id in inteſtinorum canalem deferatur, ſed quandoque etiam extrorſum, aut in abdominis cavum; unde letalis tabes lente naſcitur, quæ tamen etiam in priori caſu non ſemper abeſt, ubi pus per alvum fluit, & cum ipſo ſæpe integræ inteſtinorum membranæ ſeparatæ exeunt. Rarius pus etiam per veſicam exit (1). Rariſſime id ipſum ab inferiori parte inteſtini indurata ex ipſa inflammatione, & contracta retinetur, & gangrænam letalem deinde producit (2).

Scirrhus ex protracta & non admodum valida inflammatione metuendus eſt. Formatus autem inde cognoſcitur, ſi dolor premens & obtuſus remanet & alvus præter conſuetudinem nunc tardius poſt quatuor, ſex & plures dies, non ſine multa moleſtia ac torminibus, ſecedit, & per omnem vitam tarda perſeverat. Si major ſcirrhus fuerit, & in ſuperiore loco, ut tranſitum pene omnem excernendorum per inteſtinorum canalem impediat, ægri vix unquam aliquid ex alvo exprimunt, ſed poſt aliquot dies inter ſummam anxietatem omnia revomunt, quæ toto hoc tempore aſſumſerant; idque malum per plures annos toleratur. Ad ſatis magnam molem diſtentus ſcirrhus, & in ſuperiore aliquo loco poſitus, gravitatis & diſtractionis ſenſum in abdomine ſub quolibet motu infert, & tactu etiam aliquando deprehenditur. Ex ſcirrho denuo fieri poteſt ileus, idemque letalis.

Tranſitus in gangrænam cognoſcitur, ſi abdomen intumeſcit, ſi calori magno ſuccedit frigus, ſi inteſtinis hactenus acute dolentibus omnis doloris ſenſus perit, ſi dejectio obſtinate ſupprimitur, aut ſponte citaque ſequitur, fœtidiſſimis fecibus, levidis, cineritiis, ſanioſis, nigricantibus ſine ſenſu, ex indolentia inteſtinorum, egreſſis. Sphacelo affectum inteſtinum interdum rumpitur, & fecum illuvies in ventris cavum effluit (3).

(1) Obſervavit hoc *Aretaeus de cauſ. morb. chron.* L. I. c. 9.
(2) Vid *Elleri obſerv.* p. 263.
(3) Vid. *River. Obſerv. Cent. III.* 26.

§. 214.

Omnia auxilia in tam gravi morbo cum maturitate rapienda ſunt; & protinus quidem, etiamſi dolor tantum urgeat abſque febre atque vehementi calore, ſan-

guis e vena liberaliter mittendus eſt, miſſioque etiam, prout febris & doloris augmentum requirit, repetenda; ſimul vero cucurbitulæ pluribus locis defigendæ ſunt, non ubique quidem inciſa cute; tum alvus ter de die clyſtere emollienti ex avenæ cremore percolato cum oleo & melle, aut ex ſolo rutæ oleo, per decoctionem facto, calidoque ducenda, & totus venter linimento ex unguento altheæ, oleo carminativo, & pauxillo camphoræ compoſito inungendus, ſupraque cataplaſmate calido obtegendus; aut, ſi fieri poteſt, æger aliquoties de die in balneum calidum, ex fluviatili aqua cum furfuribus cocta & multo lacte admixto paratum demittendus. Et ſæpe id auxilii in his partibus magnum remedium eſt (1). Interdum vero & lintea aqua frigida madida cum ſucceſſu applicari, ſæpeque plus præſtare, quam fomenta calida, idonei autores teſtantur.

Intus vero attenuantia, humidantia, antiphlogiſtica & anodyna dari debent. Aqua frigida copioſe hauſta, tecto probe corpore, hoc nomine maxime commendanda eſt, aut in vicem ejus decoctum hordei & raſuræ cornu cervi, cujus libris tribus remiſcentur oxymelitis duæ unciæ. Idque etiam liberaliter ſumitur, ejuſque cyatho ſingulis horis vel longiore intervallo laudani liquidi Sydenhami guttæ decem adjiciuntur. Calefacientia & ſpirituoſa peſſime inflammationem exaſperant & gangrænam invitant. Idque etiam de purgantibus acrioribus noſcendum eſt.

Æger vero ſervabitur, ſi per hæc remedia conſecuti ſumus, ut dolor & febris quieſcant, ſpirituſque una cum fecibus ex inferiore parte tranſmittatur. Atque tum demum uti molliore cibo licitum eſt; ſed neque inflante, neque valido, ne inteſtina adhuc imbecilla lædantur; potui vero nihil præterquam puram aquam aut decoctum aqueum.

(1) Vid. *Medic. Eſſays of Edimb.* T. III. p. 373. *Elleri obſerv.* p. 262.

§. 215.

Atque hæc remedia, quæ ſpaſmos inſigniter relaxando, dolores leniunt, in omni inteſtinorum inflammatione fere communia ſunt. Specialia vero hæc ſunt.

1) Ubi inflammatio a rebus duris inteſtina obſtipantibus imminet, exhibere oportet per intervalla potiones purgantes paullo fortiores, ex foliis Sennæ, manna, tamarindis, & cremore tartari; aut ſaltem oleum lini (1), vel olivarum, aut amygdalarum cochleari menſura, ſingulis horis, cum juſculo calido; ſimulque clyſteres emollientes ac ſtimulantes ex decocti ſeminis fœnugræci & olei rutæ cocti ſingulorum ſex unciis, & nitri depurati uncia dimidia, ter vel quater in die injicere. Quodſi vero per hæc alvus intra quatuor & viginti horas, cum bis repetita potio purgans fuerit, & tres vel quatuor clyſteres injecti, haud aperiatur, ipſumque pharmacum vomitu rejiciatur; protinus ad hydrargyri uſum procedendum eſt, ejuſque omni horæ quadrante drachmæ duæ uſque ad unciam deglutiendæ, ſuperbibendo carnis juſculum; ſicque pergendum, donec circiter libra integra conſumta ſit: ſique intra quatuor vel ſex horas æger, quem, ſi fieri poteſt, in conclavi obambulare oportet, ſtimulum ad exonerandam alvum non ſentiat, idem remedium iterum exhibendum, ſimulque clyſteres aliquot per intervalla in alvum ex inferiori parte injiciendæ ſunt: ſique demum mercurius vivus viam expediat, potione mannata utendum, quo materia obſtruens, quam nunquam fere una vice is educit, paullatim eliminetur (2). Sin autem nec per hanc rationem Ileus aut obſtructio expediatur, ope machinæ hydraulicæ in Italia nuper

repertæ multa aqua tepida ex inferioribus partibus impetuoſe in alvum per intervalla quatuor circiter horarum injicienda eſt (3). Ubi vero hæc non ad manus fuerit, aut ſperatum effectum haud præſtiterit, ad aliud curandi genus, idemque ſumme deſperatum, tandem eſt procedendum, ad ipſam nempe ventris inciſionem, ubi inteſtina ſenſim educuntur, volvuli locus quæritur, inventuſque digitis explicatur: quo facto inteſtina reponuntur atque vulnus conſuitur. Enimvero, ut id opportune fiat, nec ubi jam ſigna gangrænæ adſunt, tenendum eſt; ne, qui ſervari ſic non poteſt, a nobis interemtus videatur. Nec mercurius quidem vivus in poſteriori caſu exhiberi debet.

(1) Hujus egregium uſum nuper denuo prædicavit Cl. *Io. Godofr. Galleſky* in *der Abhandl. vom Miſerere.* 1767. 8.

(2) Sunt, qui globulos plumbeos in vicem mercurii devorare ægros jubent; verum triſtia exempla nos illis uti vetant, ſiquidem hi ipſi immobiles hærere in inteſtinis & inflammationem excitare conſueverunt. Vid. *Act. Nat. Cur. Vol X.* p. 22.

(3) Quantopere ſuperet hoc remedium omnia alia, etiam hydrargyri uſum, & clyſterem tabacinum, Cl. *Io. Videmar*, Medicus Milanenſis, per experimenta cum feliciſſimo ſucceſſu in tribus ægris inſtituta probat in *Giornale di Medicina*, *T. II.* p. 245. cf. Ill. *de Haen. rat. med. T. VIII.* c. V. p. 241. ſequ. *T. IX.* p. 214. ſequ. ubi Cl. *Videmar* per literas ſignificat *Haenio*, ſibi iterum curam in duobus ægris feliciter citoque ſucceſſiſſe. Simillima huic eſt antiquorum *curatio per utrem*, hodie prorſus oblita, qua in deſperato caſu, irritis purgantibus, relaxantibus, & clyſteribus, folle fabrili in ventrem indito flatus immittebant, ad contractum inteſtinum diſtendendum Vid. *Hippocr. L. III. de morb.* p. 493. *Alex. Trallian. L. X. c. I.* cf. *Amat. Luſitan. Curat. medic. Cent. I.* 100. *Epiphan. Ferdinand. hiſt.* 74.

§. 216.

2) Sin ab hernia incarcerata inflammatio orta eſt, atque purgantibus & clyſteribus alvus non ſolvitur,

nulla efficacior medicina reperitur, niſi quidem inteſtinum prolapſum cum ſacco herniæ concreverit, quam emetica, vel clyſter tabacinus (1) tam diu applicatus, donec æger dejiciendi conatum ſentiat. Epithemata inſuper adſtringentia ex majorana, abrotano, alumine, & aceto vini parata tumori aſſidue imponenda ſunt. De emollientibus enim, utut valde uſitatis, noſcendum, quod plus obſint, quam proſint, regreſſum inteſtini magis impediendo, quam facilitando, dum flatuum vim & contentorum putredinem in tumore augent, ipſumque motum periſtalticum, relaxando inteſtinorum fibras, valde debilitant. Quodſi vero per hæc remedia incarceratum ſe non ſubito reſtitui patitur inteſtinum, herniotomia ſic dicta inſtituenda eſt: quod ſolidum, certum ac ſecurum periculoſiſſimi hujus affectus remedium eſt.

3) Ubi a regreſſa materia exanthematica aut podagrica malum ortum, præter hæc, quæ ſupra (§. 214.) præcepta, veſicatorium ſatis latum ventri imponi debet.

4) Quodſi denique in infantibus lactantibus inflammatio obtingerit, clyſmata emollientia duntaxat, & ſemicupium cum linimento ſupra deſcripto, & terrea demulcentia, leviterque anodyna, velut pulvis Marchionis cum Croco, conveniunt.

(1) V. Cl. *Io. Gottl. Schaeffer* egregiam machinam huic ſcopo inſervientem excogitavit. Vid. ej. *T. vom Nutzen und Gebrauch des Tabackrauchklyſtiers*, Regensb 1766. edit. 2d. 4. c. fig. Aliam, quæ hic etiam deſcribitur & delineatur, invenit Ill. *de Haen*; aliam Cl. *Nokkenius* in *den Abhandl. der Hollaendiſch. Geſellſch. der Wiſſenſch. T. II.*

§. 217.

Ubi ſigna docent, abſceſſum fieri (§. 213.), iiſdem remediis utendum eſt, quæ alibi præcepi, cum de curatione abſceſſus ventriculi ſcriberem (§. 207.) Quodſi inteſtinum mediante pure, ut aliquando fit, cum peritonæo concrevit, abſceſſum extrinſecus aperiri oportet.

In ſcirrho pariter ea facienda ſunt, quæ de eodem malo illic ſcripſi. (§. 209.) Quamquam & hic noſcendum, quod ars in diſſolvendo illo nihil valeat; & tolerabile ſaltem malum tenuiſſimo victu & clyſmatibus emollientibus reddi poſſit. A purgantibus quam maxime abſtinendum, quippe quæ ſumme pernitioſa.

Gangræna nullam curationem recipit, niſi inteſtinum extra abdomen, ut fit in hernia incarcerata, pendeat. Sciendum tamen, nec hic ſemper curationem feliciter ſuccedere. Decoctum interim corticis Peruviani locum hic habet.

HEPATITIS.

§. 218.

Minus frequens eſt apud nos Hepatis inflammatio atque ſuppuratio, aliter ac in utraque India, ubi populariter is morbus acutus graſſatur (1). Multoque rarius hepatitis cum peripneumonia ſimul afficit; id quod quidem accidere poſſe, ex cadaveris ſectione mihi conſtat.

Signa vero inflammati hepatis hæc ſunt: Horror validus eſt: febris acuta continua: vehemens & perſeverans dolor dextra parte ſub præcordiis eſt, idemque ad latus dextrum & ad jugulum humerumque partis ejuſdem pervenit: nonnunquam manus quoque dextra torpet: decubitus in utroque latere dolorificus, certe in ſiniſtro, eſt; reſpiratio laborioſa eſt: tuſſis frequens

ſicca, brevis, ac dolorem augens: urina flammea emittitur: inque cute atque oculorum albo ſecunda vel tertia die, aut ſeriori icteritius color plerumque (2) apparet. Ubi male eſt, hypochondrium dextrum tumet, & bilis evomitur: interdumque ſingultus prope ſtrangulat, & alvi fluxus præſto eſt, inque nonnullis macula rubra extus in cute conſpicitur (3).

Perfacile minus curioſis medicis aut imperitis jecinoris inflammatio pro ventriculi inflammatione aut pleuritide imponit. Sed poteſt omnino etiam gaſtritis cum hepatite conjuncta eſſe; idque tum fieri exiſtimo, ſi vomitus atque ſingultus præſto ſunt (4). Aliquando etiam pulmonis inflammatio jecinoris inflammationem mentitur. (5).

(1) Vid. *Medical facts by F. Home*, p. 153. & *Iac. Lind eſſay on diſeaſes incidental to Europeans in hot climates.*

(2) Ex communi Medicorum ſententia icterus quidem nunquam abeſt in hoc morbo. Sciendum vero eſt, illum omnino abeſſe poſſe, ſi diarrhoea ſtatim in initio morbi ingruit; quamquam id non ſemper ita evenire, mihi quoque ſatis conſtat.

(3) Vid. *Io. Bapt. Bianchi Hiſtor. hepat.* T. I. p. 434.

(4) Vid. *Eph. Nat. Cur. Cent.* 4. & 5. obſ. 145.

(5) Vid. *Morgagni de ſed. & cauſ. morb. Epiſt. XX.* 30.

§. 219.

Inde a quarto die uſque ad vigeſimum reſolutionem æque, ac mortem ſperare licet. Iſtaque bilioſo ac cruento alvi fluxu, hæmorrhagia narium, urina craſſa cum ſedimento lateritio, & ſudore copioſo, quo induſia interdum ſubflaveſcunt, abſolvi conſuevit. Interdumque, ſed raro, accidit, ut eryſipelate in facie,

abſque ulla alia excretione critica, ſolvatur morbus (1). Mortem plerumque phrenitis antecedit.

(1) *Bianchi* l. c.

§. 220.

Quandocumque hepatitis in ſuppurationem tendit, tum nulla reſolutionis ſigna, certe non perfecta (1), apparent; color icteritius corporis perſeverat; dolori aliquid pulſantis & febri nonnihil horroris ſe immiſcet.

Ubi ea facta eſt, in loco antea dolente plerumque gravitas ſentitur, & ſitis vexat, & icterus permanet: ſique vomica in externa hepatis parte hæret, ea extus in tumorem elevatur, integumentaque ſenſim interdum erodit, extuſque erumpit (2).

Apoſtema vero in interioribus hærens, vel totum hepar ſenſim excedit (3), vel ruptum in abdominis cavum pus ſanioſum effundit (4), vel intra inteſtina, ubi tandem per alvum deſcendit, ſique cadaveroſi odoris eſt, mortem demum inducit (5).

Interdum materia purulenta per metaſtaſin ad varia loca, ventriculum, renes, pulmones deponitur, aut ad quædam horum per viſcerum concretionem viam ſibi facit.

(1) Urinam ego quidem ſemel vidi criticam, at nullos ſudores: interim æger poſt ſuppurationem rurſus lectum reliquit, appetens bene cibos & dormiens, donec aliquot hebdomadibus elapſis ſubito in novum horrorem ac febrem incidit, quæ biduo poſt, impetuoſe exſcreato multo ſputo purulento, letum ſub anxietate ſumma accerſivit. In ſuperna hepatis parte ingens apoſtema detectum fuit.

(2) Vid. *Eller obſ.* p. 221.

(3) Vid. *Klaunig noſocom. charit. obſ.* 21. *Eller l. c.* p. 229.

(4) Vid. *Halleri opuſc. pathol. obſ. XXXII. hiſt. III.*

(5) *Klaunig. l. c.* Nunquam quidem feliciter evenire ſuppurationem hepatis, Cl. *Home l. c.* aſſerit, experientia ſua innixus; exempla tamen fauſti ſucceſſus a Cl. *Cheſton* l. c. p. 21. & Cl. *Lind.* l. c. & ab aliis notata ſunt.

§ 221.

Permultæ cauſæ hepatitin inferunt; ad quam hepar prægrande, lapides in jecinore & veſica fellis hærentes, vermes in hepate aut ductibus biliariis, & ſteatomata, aliæque hepatis indurationes diſpoſitionem faciunt.

Lapſus atque gravior ictus hepatis, & vulnera capitis notabiliora (1) ad externas pertinent: ad internas vero bilis intemperies, ſanguis tenax & piceus, ſubitanea corporis refrigeratio, excedentes vomitiones, venena varia, apoplexia, coma, epilepſia, paralyſis, denique materia ſcorbutica, purulenta, ichoroſa, ex ulcere vel interno vel externo ad hepar depoſita. An etiam pinguedo ex omento per validum corporis motum aut acutam febrem affatim fuſa, & humorum orbitæ ſubito mixta?

(1) Iſta ſuppurati hepatis frequentem cauſam eſſe, docet cum aliis Cl. *R. B. Cheſton* in *pathological inquiries and obſervations in Surgery.* p. 32 & 122.

§. 222.

Atque pro diſcrimine harum cauſarum hepatitis modo levior, modo gravior & acutior eſſe conſuevit. Et perſæpe febrem lentam eadem relinquit, poſthæc demum letiferam. Inprimiſque a ſuppuratione hæc contingit. Præterea abſceſſus in longum trahens hydropem inevitabilem affert. Levior inflammatio interdum epidemice graſſatur. Gravior aliquando ſubitam mortem

inducit, inprimis ſi ventriculus ſimul in conſenſum rapitur (1).

(1) Vid. *Eph. Nat. Cur. l. c.*

§. 223.

Ad ſanandum morbum reſolutio ſtagnantium humorum quoviſmodo tentanda eſt. Quod fit ſanguinis miſſione in brachio vel pede affecti lateris, diluentibus & quæ putredini hic metuendæ reſiſtunt: externe vero per diſcutientia & clyſteres.

Pro diluente remedio ptiſana hordei cum mulſa & pauxillo nitri, aut cum oxymelite inſervit.

Æſtui & putredini ſuccurritur mixtura ex aquæ florum ſambuci unciis ſex, nitri depurati, concharum citratarum, ſingulorum drachmis tribus, ſyrupi acetoſitatis citri uncia una; quæ cochleari menſura ſingulis horis exhibetur: aut elixir acidi Dippel. drachmis tribus, mixturæ ſimplicis drachma una, in unum mixtis & ad viginti guttas ex patella aquæ per bihorium datis.

Diſcutiendi ſcopo epithema ex decocto aquoſo herbæ abſinthii, florum ſambuci, meliloti & ſeminis cumini parari poteſt; in cujus libra diſſolvitur ſaponis veneti uncia dimidia. Adhiberi etiam poteſt in vicem hujus epithematis linimentum, quod ſupra in pleuritide præſcripſi. In graviore malo veſicatorium latum hypochondrio dextro imponendum, aut cucurbitulæ toti hypochondrio, inciſa altius cute, ut multum ſanguinis effundatur, adfigendæ ſunt.

Clyſter optime ex decocto malvæ cum melle & nitro conficitur, & bis vel ter de die injicitur.

§. 224.

Præterea excretio materiæ morbi coctæ, languente natura, omni modo ſuſtentanda eſt; iſtaque eo ducenda, quo maxime vergit.

Quocirca, ſi per alvum fit, tum clyſteres immitti, tum infuſum tamarindinatum ſorberi, aut cremor tartari ſaltem ſumi vel per ſe vel cum rheo mixtus debet: ſin autem per urinam, decoctum radicis apii vel ononidis cum oxymelite: ſi denique per cutem, diaphoreticis apozematibus ex ſcordio, veronica, & floribus ſambuci utendum, aut conchis præparatis cum tartaro vitriolato & antimonio diaphoretico remixtis.

Ubi a retento & acriori pure hepar conſumitur, & in ipſum ſanguinem ſe ichoroſa liquida effundunt, nulla medela, & ne palliativa quidem, locum habet. Interim tamen gratiora acida, cujuſmodi ſunt ſuccus citri, aurantiorum, aut vinum rhenanum multa aqua, fontana vel Selterana, dilutum crebro exhibere ægris convenit.

§. 225.

Si in anteriore & convexa hepatis parte abſceſſus ſedet & elatum tumorem efficit, ancipiti cultro vel acu triquetra (1) pertundi alte debet & pus contentum evocari; licet vix unquam felix eventus eſt, inprimis, ubi ſanies putrida, nigra aut fuſca effluit, eademque ſpecillum nigro colore inficit. Chirurgia ulterius docet, quomodo ulcus apertum tractandum ſit. Intra illud tempus autem acida grata ſupra nominata conveniunt.

Sed vide, ne anevryſma ſpurium in dorſo pro abſceſſu hepatis habeas, ex cujus inciſione ſubita mors inducitur (2).

(1) Indi

(1) Indi elatum jecur eadem pertundunt. Vid. *Home medical facts.* p. c.

(2) Vid. *Halleri opuſc. pathol. obſ. XXXII. hiſt. II.*

§. 226.

De ſcirrho hepatis, qui tam ex inflammatione, quam ex aliis cauſis naſcitur, libere & aperte profiteor, iſtum & cognitionem meam effugere, &, ſiquidem cognoſcendus ſit, incurabilem tamen prorſus mihi videri.

Icterus longus, immedicabilis, dolores atroces in abdomine, ſanguinis per ventriculum & alvum eruptio, perperam ſane pro ſignis hujus mali venditantur veris ac indubiis, quum tam ſæpe medicos fefellerint, qui in obſtructo ac indurato hepate pathematum iſtorum cauſam quæſiverunt. Etenim ſcirrhi non raro reperti ſunt in hepate, cum horum ſymptomatum vel nullum adfuerit; viciſſimque non ſunt viſi, cum ſimul vexaverint diu ægros.

Longe facilius etiam aſſeritur, quam probatur, quod quo recentior ſcirrhus ſit, eo major ſpes ſit reſolutionis. Ecquis enim recentem agnoſcat ſcirrhum, cum nec ipſe æger ejus ſenſum habeat?

Quale remedium capax ſit fundendi ſcirrhum, ego pariter neſcio. Si quid vero exhibere ægro ſub conjecturalibus ejus ſignis liceat, neque fas ſit, eum, quem curare non poſſis, deſerere, extracta ex ſaponaceis plantis parata, decoctum taraxaci, tartarus tartariſatus, ſimiliaque ſalia fundentia ipſi pro euphoria dari poterunt.

NEPHRITIS.

§. 227.

Inflammatorius renum morbus, utcunque rarus, a diverſis cauſis producitur, velut a contuſione, vulnere, abſceſſu, tumore, valido corporis incurvati nixu, diuturna equitatione aut vectione in rheda, aut curſu intento ac longo, iterata item ductuum uriniferorum ſtrictura, lapillo in pelvi aut uretere hærente, acrioribus diureticis: quæ quaſi proprias nephritidis cauſas conſtituunt. Aliæ communes ſunt. Decubitus diuturnus in dorſo occaſionalem præbet cauſam.

§. 228.

At inflammatio frequentius renem ſiniſtrum, quam dextrum, rariſſime utrumque (1) exercet, & ſic cognoſcitur: Dolor in eum locum, ubi ren poſitus eſt, modo levis, modo gravis, incidit; urina admodum rubra parce fluit, vel prorſus demum intercipitur; vomitus & ructus frequens eſt; febris acuta, aut ſaltem febricula plerumque affligit. Si gravius malum, ſtupor aliquis aut tremor in crus reſpondens, & dolor in teſtem ac inguen affecti lateris ingruit.

(1) Talem caſum V. C. *Paul. de Wind.* Ill. *Swietenio* communicavit, *Comment. in Boerh. aphor. III.* p. 229. §. 994.

§. 229.

Intra ſeptem aut ad ſummum quatuordecim dies morbus plerumque judicatur vel diſcuſſione, vel ſuppuratione.

Diſcuſſio per ſudorem & largam urinæ craſſioris, &

plerumque fuſcæ miſſionem contingit. Aliquando etiam fluxus hæmorrhoidalis juvandæ ſolutioni eſt.

Suppuratio incipiens ex horroribus vagis & pulſatione cognoſcitur; facta vero ex remiſſione doloris, gravitate & ſuſpenſi velut ponderis ſenſu, ſtupore inflammati renis, ſtranguria, atque puris cum urina, quæ inde fœtet, effluxu, carnoſis particulis innatantibus, ſignificatur; ex quo ægri tarde plerumque pereunt. Interdum etiam pus per alvum deſcendit. Sique ren ex toto purulentus fuerit, aliquando is, ſed rariſſime ad ſpinam intumeſcit (1). In ſaccum autem purulentum ſucceſſive converſus ren diu ſuſtinetur, & poſt aliquot demum annos, ſub continuo puris cum urina ſeceſſu, tabe demum perimit.

Scirrhus ab inflammatione relictus, immedicabile malum, ſtuporem crurum & mictum parcum facit, tandemque tabem ac hydropem infert.

Gangrænæ, in quam pariter nephritis terminari poteſt, ſignum proprium eſt urina, ſi qua exit, livida atque putrida, aut carunculis fuſcis nigriſque fœda. Interdumque dorſum ſimul liveſcit. Is ſtatus quidem non æque hic, ac in aliis viſceribus, mortem ſemper adferre nonnullis doctis viris videtur, quoniam humores putridi, parteſque emortuæ per ureteres exire poſſunt: id autem unquam factum eſſe, nulla obſervatione, mihi certe cognita, adhuc conſtat.

(1) Vid. *Hippocrat. de intern. affect.* p. m. 561.

§. 230.

Si quid materiæ inflammatæ intra renum inflammatorum ſubſtantiam hærentis non reſolvitur, aut de purulenta quidquam remanet, arenulis aut calculo

renali inde facile ſuppeditatur occaſio. Siquidem iſtiuſmodi materies baſin præbet materiæ calculoſæ, quæ vel in ſaniſſimi hominis urina continetur.

§. 231.

In curatione inflammati renis oportet ſanguinem e vena mittere: cucurbitulam renibus in regione coxendicis adhibere: alvum clementioribus pharmacis ſolvere; refrigerantia medicamenta, velut nitrum, tartarum vitriolatum, emulſiones ex ſeminibus frigidis, ſumere: mulſum, lac, aut ptiſſanam liberaliter bibere: adhæc etiam cataplaſmatibus uti, &, ſi calculus inprimis morbum genuit, ſimul clyſteres emollientes in alvum infundere, & in aquam calidam deſcendere: denique ad dolores & ſpaſmos & vomitus leniendos, aquam mulſam cum laudano liquido Sydenhami potui dare: ceterum ubique molliter cubare, decubitum in dorſum vitare, & ab his abſtinere, que valde urinam citant.

Catheter incaſſum hic in veſicam immittitur, in urinæ reddendæ impotentia.

Renibus exulceratis auxilio ſunt pilulæ ex therebinthina & ſucco glycirrhizæ confectæ; emulſiones ex ſeminibus cucumeris & nucleis pini, cum decocto aquoſo ſeminis aniſi & pauxilli croci paratæ; itemque lac vel per ſe vel cum fonte Selterano mixtum, & ſerum lactis, & tinctura ſuccini ſine alcali. Pro potu etiam inſervit mulſa aquoſa, & hordei cremor cum melle modico. Curatio omnino longa eſt.

Quodſi vero ren ſuppuratus in dorſo tumorem effecerit, & materies proinde extrorſum exitum moliatur; oportet iſtum ſatis altis plagis & mature incidere, antequam humor ſibi ſinus longe lateque per vicina

loca paraverit; Nephrotomiam vocant. Fiſtuloſum equidem ulcus in dorſo plerumque relinquitur; ex quo vero nulla noxa ægro emergit. Ad ulceris repurgationem internus atque longus uſus uvæ urſi videtur proficere.

Ubi denique, tranſitu in gangrænam facto, dorſum livido colore infectum apparet; neceſſe eſt, gangrænoſo tabo exitum profundis inciſionibus conciliare, neque alia auxilia, quæ gangrænæ coercendæ ſunt omittere; de quibus in Chirurgia præcipitur.

VESICÆ INFLAMMATIO.

§. 232.

Nulla fere fit hujus morbi a recentioribus autoribus mentio; non eſt tamen is prætermittendus, cum valde gravis ſit & penitus horrendus, ſic, ut celerrimum interitum adferre poſſit (1).

Atque principem fere locum inter ejus cauſas occupant deficientes vel ſuppreſſæ ſanguinis per menſes hæmorrhoideſve egeſtiones; dyſcraſia arthritica, rheumatica, ſcorbutica; ulcera proſtatarum aut veſicularum ſeminalium venerea; uteri ulcus; diuretica acriora; & metaſtaſis in acutis, quæ tamen rariſſime in hoc viſcere contingit.

Vehemens ictus abdominis ad externas cauſas pertinet, quo ego in cadavere detexi morbum, undecimo die letalem.

In ætate virili, magis etiam in ſenecta, viget morbus.

(1) Vid. *Hippocrat. Coac.* 471. *Aretaeus L. VI. c.* 9.

§. 233.

At ſi inflammatio veſicam exerceat, eam hæ notæ manifeſtant: dolor acutus, ardens, preſſorius in regione pubis, ad lumbos etiam, & totum hypogaſtrium procedens; perpetuus & ſumme dolorificus ad mingendum atque deſidendum conatus, ſubſequente urinæ reddendæ impotentia; & febris continua, ſaltem febricula. Quibus, ſi valde acuta eſt paſſio, alia pathemata, abdominis tumor a diſtenta veſica (1) oblongus & durus, tormina ventris, præcordiorum anxietates, vomitiones, alvi adſtrictio, extremorum frigus, pervigilium, mentis alienatio, pulſus inæqualis, convulſiones & ſyncope ſe adjungunt. Morbum autem præcedit interdum per intervalla dyſuria quædam, aut urinæ incontinentia.

Quodſi veſica ab ulcere proſtatarum aut veſicularum ſeminalium comprehenſa fuit (§. 232.), urinæ quidem nulla adeſt retentio, ſed craſſum, mucilaginoſum, atque purulentum ſedimentum copioſe iſta dimittit.

(1) Vid. *Act. Haffn.* 1679 obſ. 121. *Steph. Blancardi anatom. pract. Cent. II. obſ.* 17. *Car. Biſſet. medical eſſays and obſervations.* XII. p. 143.

§. 234.

Exitus morbi non alius eſt, quam ceterarum inflammationum; ſolvitque eum urina craſſa, copioſa, & doloris ſucceſſiva remiſſio. Remanet autem diu aliquando aliquis veſicæ tumor, cum incontinentia urinæ aut ſaltem impotentia eam diu retinendi (1).

Si non ſolvitur, in ſphacelum letalem, aut in ſuppurationem, cujus anceps eventus, propter ſphacelum inprimis, nunc etiam adhuc metuendum (2).

terminatur. Suppuratio autem inde a quarto die uſque ad decimum quartum contingit.

Veſica vero exulcerationem experta tormentum vehemens in pectine, imoque ventre movet; urinæ difficultas vel etiam incontinentia urget; urina fœtet; pus in eadem ſubſidet, & ſquamulæ vel laminis ſimiles inſunt particulæ.

Exulcerata veſica, ſi non ex ſphacelo, ut paulo ante dictum, celeriter necat, plerumque tabem lente infert, ſæpeque etiam inteſtinum rectum erodit; unde nunc cum urina ſtercoreæ partes, & aliæ res aſſumtæ, exeunt, ipſumque lotium involuntarie quoque ſecedit (3).

(1) *Biſſet* libr. cit. p. 144. 145.

(2) Vid. *Breslauiſche Verſ. XXXI.* p. 204.

(3) Vid. *Blancardi anat. pract.* II. 17.

§. 235.

Curatio nihil fere ſingulare a præcedentibus habet. Præter ſanguinis detractionem & clementiora purgantia & emulſiones nitroſas, quibus febris & ſanguinis impetus verſus locum inflammatum ſenſim infringitur, clyſteres conveniunt ex emollientibus & anodynis, oleo lini vel olivarum, in quo crocus & pauxillum opii cocta, itemque injectiones ex oleo & pauculo opii, & cataplaſmata ex radice altheæ, ruta, & ſeminibus fœnugræci ac aneti parata, quæ regioni pubis ſedulo imponi debent. Uſus balnei quotidianus etiam perutilis eſt. Urina quotidie ſemel e veſica, immiſſo cathetere, educenda eſt. Ceterum multa potio vitanda, & ab iis abſtinendum, quæ urinam citant. Potioni vero optime aqua mulſa inſervit.

Si cognitum fuerit, malum a dyſcraſia rheumatica vel alia ortum eſſe, veſicatorium latum internæ parti femoris applicari oportet.

Tumorem veſicæ cum incontinentia urinæ aliquando remanentem ſenſim tollit pilularum ſaponacearum uſus, decoctum radicis bardanæ, & fotus ex ſapone veneto paratus.

Pus reddentibus per urinam, lactis potio auxiliatur, & ptiſana ex glycirrhiza, apiique ſemine. In hanc etiam chamædris & veronica recipi poſſunt; itemque quoque cum ea aut cum lacte contrita ſemina papaveris albi & nuclei ex pinu potui dari. Ac inſuper quoque recte aqua mulſa, in qua hypericum aut veronica aut agrimonia decocta, vel lac cum pauculo mellis & cucumeris ſemine detritum in veſicam injicitur.

UTERI INFLAMMATIO.

§. 236.

Ex internis æque ac externis cauſis naſcitur uteri inflammatio, vel totum viſcus vel partem ejus ſaltem exercens.

Internæ ſunt menſium & lochiorum ſuppreſſio aut parcus ſaltem fluxus, laborioſus partus, ſecundinarum retentio aut violenta extractio, abortus, enormis vomitus, animi affectiones ſub menſium vel lochiorum fluxu, exæſtuatio corporis ſubſequente abdominis refrigeratione, potus frigidus a vehementiore motu in corpus nimis calidum ingeſtus, fluentibus inprimis lochiis, menſibus vel hæmorrhoidibus, denique colica convulſiva, atque gravior hyſterica affectio.

Externæ vero ſunt abdominis gravior contuſio, vul-

neratio, caſus in torrentem, inceſſus pedibus nudis per aquas aut pavimenta frigida, præcipue ſub menſtruorum fluxu, & quævis alia abdominis refrigeratio.

Verum tamen ex his cunctis cauſis nulla eſſe frequentior, quam ſuppreſſio lochiorum, ſecundinarum retentio, ſanguinis quidem ex utero excluſione impedita, violenta item earundem extractio, & extra partem abdominis, maxime ſub menſtruorum fluxu, refrigeratio conſuevit.

Neque vero ab iſtis cauſis abſolute ſemper inflammationem produci, ſciendum eſt. Inprimis vero mulieres teneræ, ſenſibiliores, in vehementes animi commotiones pronæ, pathematibus ſpaſmodicis & flatulentis obnoxiæ, dolorificum menſium fluxum, aut inordinatum expertæ, primiparæ, in febrem uteri inflammatoriam incidere ſolent.

In puerperis quarto, quinto, vel ſexto die morbus accedit, quum antecedentibus optime valuerint.

§. 237.

Notæ inflammati uteri hæ ſunt: ardor & dolor fixus in toto abdomine, aut inguine, inflatio ac durities ventris totius vel in uno tantum latere, difficilis mictus, deſidendi frequens ſtimulus, & febris gravior acuta cum ſuis ſatellitibus & purpura plerumque alba, ſanguiniſque lochialis retentione.

§. 238.

Ubi non admodum magna inflammatio eſt, ea quarto vel ſeptimo die, ubi gravior, nono, undecimo, decimo quarto judicatur vel per ſudorem, vel ſi-

mul etiam per ventris fluxum, puerperis inprimis familiarem; & ex vulva plerumque quoque fœtidus humor, aut ſanguinolentus emanat.

Benignior in univerſum ea inflammatio exiſtit, quæ extra puerperium incidit; gravior contra, quæ in eodem aut ſub partu.

Quæ in abſceſſum terminatur, ea tantum non ſemper extra puerperium contingit, & in abortu. Notæ vero abſceſſus eædem ſunt, quæ in aliis inflammationibus internarum partium fuerunt commemoratæ.

Abſceſſus ruptus per genitales vias plerumque eliminatur, interdum ſimul etiam per alvum, nonnunquam, licet rariſſime, per ſcreatum.

Ex abſceſſu facile ulcus generatur (1), quod nonnunquam ad veſicam pariter ac ad inteſtinum rectum pervenit (2).

Sub puerperio, quando diſcuſſio obtineri non poteſt, ſphacelus plerumque ſequitur iiſdem diebus ac diſcuſſio alias fieri conſuevit. Iſtamque letalem mutationem ſubita doloris & ardoris ceſſatio, & urina limpida, aquoſa, ſubviridis indicat.

Gangrænam aliquando etiam purpura alba præcedit. Sed extra puerperium inflammatio raro in eam tendit, niſi poſt diuturnam exulcerationem.

(1) Vid. *Hippocrat. L. I. de morb. mulier.* p. 666. Memorabile eſt hoc loco, uterum etiam poſſe a vicino ſcirrho ulceroſo in pelvi exulcerari. vid. *Halleri Opuſc. pathol. obſ. XXXIX. hiſt. I.*

(2) Vid. *Roedereri* Progr. *de ulceribus utero moleſtis.* Gott. 1758. *obſ. I.*

§. 239.

Quum nunquam frequentius, quam in puerperio & ex abortu, inflammetur uterus; eo maxime conſilium dirigendum eſt, ut, confecto partu, impetuoſus humorum motus compeſcatur, lochiorumque fluor promoveatur. Quapropter ſtatim poſt illum clyſter emolliens & antiphlogiſticus ex inferioribus partibus infundendus eſt, ſimulque ubi lochia præter naturam parce fluant, pilulæ balſamice Beccheri per ſeptem vel novem dies mane aut veſperi, ad duodecim vel quindecim grana, exhibendæ ſunt.

§. 240.

Quodſi vero per iſta remedia (§. 239.) lochiorum fluxus intra paucos dies revocari ſe non ſinat, neque ventris fluor aut ſudores largi per aliquot dies ipſorum vicem ſuppleant, ſignaque inflammationis ſe manifeſtent; alia medendi via tunc ineunda eſt.

Sanguis igitur protinus e vena pedis educendus eſt, ſimulque antiphlogiſtica una cum ptiſſana aſſidue propinanda, & dolori extus quoque idoneo remedio ſuccurrendum.

Pro antiphlogiſtico inſervire poteſt mixtura ex aquæ florum ſambuci unciis ſex, nitri depurati, concharum citratarum, ſingulorum ſeſqui drachma, antimonii diaphoretici drachma dimidia, ſyrupi acetoſitatis citri uncia, parata, & cochleari menſura ſingulis horis exhibita; aut emulſio ex ſeminum aquilegiæ, cardui Mariæ, ſingulorum drachmis tribus, & decocti cornu cervi citrati unciis octo confecta, cui Borracis Venetæ & lapidum cancrorum citratorum, ſingulorum drachmæ duæ admiſcentur; cujus duo cochlearia plena ſumuntur.

Ptiſſana ex furfuribus triticeis & floribus ſambuci

recte conficitur; aut mali citrei ſuccus aqua temperatus potui datur.

Dolores lenit cataplaſma ex farina hordeacea, cinere foci, ſemine lini, aceto oleoque ſubactis, ventri impoſitum; Teneſmum vero, qui interdum valde moleſtus, oleum amygdalarum ad aliquot uncias, admiſtis extracti croci granis duodecim, in alvum per clyſterem aliquoties calide injectum.

§. 241.

Uteri inflammati ſuppuratio ubi imminet, cataplaſmatibus, regioni hypogaſtricæ per diem impoſitis, per noctem vero illito unguento altheæ, ſuperque datis pannis complicatis, maturanda eſt.

Exulcerato autem utero repurgantia & detergentia conveniunt; cujuſmodi ſunt decoctum ſalviæ, aut marrubii, aut veronicæ, aut centaurii minoris, aut hordei, in cujus libra diſſolvitur mellis uncia; quod in vulvam aliquoties de die calide injiciendum tamdiu, donec nihil amplius puris e naturalibus effluat. Simul vero intus recte decoctum putredini adverſum & abſtergens, quod ex ſaponaria, millefolio, ligno ſantalo, lentiſci, radice ſarſaparillæ & glycirrhiza conſtat, ſumitur: & potui ſerum lactis vel lac ipſum datur. Ac inter hæc frequens alvi purgatio ex rheo, tamarindis, manna, ſenna, polypodio, roſis rubris, quovis quarto die neceſſaria eſt.

Repurgato abſceſſu, vulgo quidem conſolidantia adhuc præſcribuntur ex rebus balſamicis; verum hæc prorſus ſupervacua exiſtimo, quum ulcera repurgata per ſe coaleſcant, neque vero ad tam diſſitum locum, quæ intus ſumuntur, penetrare virtute ſua queant.

De ulceribus uteri ceterum tenendum eſt, ea cele-

riter increſcere, brevique putreſcere; mulieres autem inde fere ſteriles reddi, ni moriantur.

§. 242.

De *ſchirro uteri* ſpecialiter nunc quædam præcipienda ſunt. Naſcitur is tamen ex ipſius inflammatione, quam ex aliis cauſis, & frequentiſſime quidem ex difficili partu, abortu, menſtruorum & fluoris albi ſuppreſſione, & alias ſua ſponte; atque vel totum uterum vel partem ejus ſaltem comprehendit. In immenſam molem quandoque excreſcit. Ætate inprimis provectiores mulieres invadit.

Ponderis ſenſus in regione pubis, & febricula lenta ſive typica, ſive erratica, ipſum præprimis indicant. Ad hæc vero menſes vel ceſſant, vel pauciores & deteriores & cum dolore prodeunt; ut tamen etiam, licet rariſſime, immodice fluant (1): gravitatem crurum pariter ac totius corporis laborantes ſentiunt: hypogaſtrica regio ex tumore duro ſenſim elevatur: eademque & lumbaris nunc quoque plus minus dolet: orificium uteri inæquale, aſperum, atque craſſum exiſtit: raræ ac moleſtæ fiunt urinæ atque ſtercoris egeſtiones: partes vicinæ ex compreſſione uteri ſcirrhoſi inflammantur; ſubſequente etiam in nonnullis ſtupore crurum, imo adeo gangræna, vel comparentibus ſaltem varicibus. Quædam mulieres inter ambulandum pondus quoddam in pelvim deſcendere videri ſibi affirmant; at in hoc caſu etiam deſcenſus uteri ſe ſub exploratione in vagina oſtendit; quin extra eam quandoque durus atque tumens uterus prolabitur. (2) Ceterum mulieres concubitum præ dolore, quem inde ſentiunt, ferre vix poſſunt, neque amplius fere ad concipiendum aptæ ſunt; gravidæ autem factæ perdifficilem & longum partum, aut nullum plane experiuntur, & rupturæ

uteri letali patent. Alias uteri ſcirrhus abortum citat. In ipſius meditullio quandoque ulcus continetur.

Verum in indagatione hujus mali attenta mente opus eſt, ne ſcirrhus pro graviditate, aut hæc viciſſim pro ſcirrho deludat medicum.

Uteri ſcirrhus vix medicamentis obtemperat, præcipue confirmatus, ſed lenta tabe interficit, poſtquam in immenſam molem aliquando excrevit. Hydrops etiam ante mortem plerumque accedit.

(1) Vid. *Roedereri* noſtri deſideratiſſimi *diſſ. de uteri ſcirrho.* Gott. 1753. quæ nunc in ipſius *Opuſculis* p. 247. continetur.

(2) Ita obſervavit Cl. *Acrel.* in fœmina. quæ ſcirrhum ad cervicem uteri habuit extra vulvam pendulum (*Obſ. de utero duplici.* Holm. 1762. 8.) niſi forte ſarcoma hoc fuerit.

§ 243.

Lancinans in pelvi dolor, qui vires valde peſſumdat, omnemque ſomnum adimit, atque ex contactu demum orificii uterini, ventriſve compreſſione excitatur, certiſſimum ſignum de carcinode indole ſcirrhi præbet.

Si vero ulceratus eſt cancer, ad dolores, durities ac tumorem, ab ipſo aſſidue fere ſanies tenuis, nigra, fulva, graveolens, aliquando etiam ſanguis fertur, aut laciniæ corruptæ ſubſtantiæ uterinæ per intervalla ex naturalibus profluunt. Interdum ex ulcere tympanites uteri oritur, ſub quo venter multum intumeſcit, flatuſque per intervalla ex vulva erumpunt.

Atque hoc ulcus inter graves ardenteſque dolores, alvi fluxum torminoſum, teneſmum, iſchuriam, tuſſi-

culam, vomitiones, mentiſque alienationes ſub finem, mulieres miſeras lente interficit.

§. 244.

Quemadmodum major paullo ſpes eſt curandi uteri ſcirrhum, quam aliorum viſcerum, ſi is neque nimis vetuſtus, neque nimis induratus, omnique doloris expers fuerit ac in corpore non admodum elanguido, praviſque humoribus corrupto; ita curationem intermittere & ſine auxiliis dimittere laborantes ſub hiſce circumſtantiis inconſultum omnino foret.

Non alia vero remedia hic conferunt, quam quæ potentiſſime, licet ſub longo duntaxat uſu, impactos humores diſſolvere, & ipſum habitum corporis, qui nunquam non pravus in ejuſmodi ægris, quam optime emendare valeant. Alterum præ ceteris præſtant terra foliata tartari, & qui potentia adhuc ſuperior, mercurius ſublimatus vel dulcis: alterum mars & ipſius aliquot præparata, præcipue pulvis cachecticus a Quercetano compoſitus.

Quorum omnium legitimus uſus in eo conſiſtit, ut terræ foliatæ tartari drachma quotidie in hydromelitis unciis aliquot ſoluta præbeatur; mercurius ſublimatus ad ſex grana in ſpiritus frumenti unciis duodecim ſolutus, admixta ſyrupi de althæa uncia una cum dimidia, cochleari menſura mane & veſperi hauriatur, & aliquot patellæ decocti aquoſi ex radice bardanæ, ſarſaparillæ atque ſaponariæ ſuperbibantur; mars vero in varia forma devoretur. Ad hæc autem neceſſe eſt, ut qualibet hebdomade alvus pulvere ex radicis jalappæ ſcrupulo, ari ſcrupulo dimidio, & mercurii dulcis granis octo ſolvatur. Pro potu decoctum hordeaceum exhibendum. Ceterum omnia acria & calefacientia tum alimenta tum medicamenta vitari oportet,

§. 245.

In ſcirrho carcinode, & ipſo cancro, non niſi opiata conveniunt, ad dolores paulisper tantum leniendos & moderatum ſomnum conciliandum. Cujuſmodi ſunt laudanum opiatum ad grana duo vel tria, & liquidum Sydenhami ad guttas duodecim & ultra pro re nata, ſingula inprimis ſub noctem data. Externe ad levandum dolorem juvat in balneo aquæ dulcis cum furfuribus triticeis bis die per horam & longius deſidere, atque etiam uteros vino tepido aut lacte, in quo pauxillum croci decoctum, frequenter colluere. Lac quoque pro potu prodeſt; cui etiam temperatæ aquæ minerales admiſceri poſſunt.

FEBRIS ERYSIPELACEA.

§. 246.

Agmen febrium inflammatoriarum, de quibus hactenus præceptum, claudat nunc eryſipelacea, quæ diariæ indolem ſervans inflammationem in cute capitis, faciei, naſi, parotidis & auris externæ, cervicis, mammarum, axillarum, abdominis, manuum, crurum, pedumve excitat; ſub qua cutis cum ſplendore & colore roſeo rubet, tumet, ardet, prurit, & dolet, ſuumque ruborem cum ceteris affectionibus poſt duos, tres, quinque, vel ſeptem dies, facta diſcuſſione, inter ſudores ac urinam; in qua multa craſſa decidunt, ſucceſſive iterum deponit, cuticula fiſſa & in ſquamulas ſecedente.

§. 247.

Febris ſubito invadere hominem conſuevit, cum horrore, æſtu, atque virium proſtratione, interdumque etiam, ſi intenſior, cum ſopore, delirio, & vomitionibus.

Inflammatio

Inflammatio aut in ipſo febris initio, vel hoc ipſo die, vel ſecundo, aut longiſſime tertio erumpit.

Ultro liquet, pro ratione partium, quibus inhæret, eryſipelas differre debere, & diſtinctis ſymptomatibus ſtipari; quæ nullibi quidem ſæviora, quam in facie, exiſtunt.

Interim non ſemper in eodem loco inflammatio perſiſtit, ſed iſtum quoque mutat, & ſaneſcente eo, quem ante occupaverat, in id, quod integrum eſt, proſerpit (1).

Interdum fere omnes partes corporis ſimul infeſtat. (2).

(1) Notabile exemplum eryſipelatis, quod in cute capillata capitis & fronte incipiens, ſenſim intra tres hebdomades per univerſam corporis ſuperficiem uſque ad manuum pedumque digitos progreſſum eſt, lege in *Traité de Chirurgie*, par *de la Motte T. I. obſ.* 92. p. m. 429.

(2) *Id. obſ.* 98. p. 451. ſeq.

§. 248.

Sed diverſas cauſas agnoſcit eryſipelas, indeque etiam diverſimode afficit, ſic, ut plura ejus genera conſtitui debeant.

Primum enim ſua ſponte ingruit ex corruptis qualitercunque humoribus, ex turbata tranſpiratione, ex morbi acuti cujuſdam reliquiis, ex ſpirituoſorum liquorum abuſu, ardore ſolis, ira, terrore, evacuationibus ſanguineis ſpontaneis interceptis, & artificialibus omiſſis. Repertæ ſunt etiam inter mulieres, quas, inſtante quolibet, menſium fluxu, occupavit (1). Idque eryſipelas *primarium* aut *ſpontaneam* appellare licet; cui

facile adſueſcunt homines, ſic, ut aliqui quotannis ſemel vel pluries eodem tententur; quod quidem non niſi præſidio eſſe corporibus poteſt, quod inde per intervalla purgantur; quodque adeo ab aliis morbis nonnunquam iſta liberat.

Verumtamen in corporibus, quæ mali habitus ſunt, hoc ipſum ſpontaneum eryſipelas non ſemper tam benigna ratione procedit, ſed deteriorem indolem quandoque aſſumit, atque in ſuppurationem vergit, vel puſtulas ardentes majores minoreſve, aqua ſubflava turgidas, exigit (2); aut, quod pejus, ex ſuppuratione ulcera mali moris, fiſtulas, & gangrænam producit; vel, quod peſſimum, lividum fit & gangræneſcit, aut retrocedit, ac in utroque caſu mortem plerumque inducit, ſubitaneam quidem in priori, in altero acutam ſub inflammatione interna, deliriis, aſthmate convulſivo aliiſque ſtricturis ſpaſticis.

Relinquit eryſipelas ſpontaneum in nonnullis ingentem tumorem pedis, quem occupavit; iſque in impuris corporibus difficulter abigitur.

Qui ſæpe hoc eryſipelate corripiuntur, eodem tandem pereunt.

(1) Vid. *Laur. Heiſteri Wahrnehmungen* p. 693.

(2) Tale eryſipelas puſtulare epidemico more graſſatum, nullam non partem corporis, præcipue tamen faciem obſidens, animadvertit *Sydenham*, *Opp.* p. 352.

§. 249.

Scire autem oportet, eryſipelas ſpontaneum non ſolum per ſe excludi, verum etiam aliis morbis tam acutis, quam longis cachecticis aliquando ſupervenire; inque priori caſu ſalutare eſſe & pro critica excretione

haberi debere; in altero vero hominem celeriter jugulare. *Secundarium* dici poſſet.

§. 250.

Aliud genus eryſipelatis ſpontanei prorſus *malignum* dicendum eſt; quippe quod ex eſu venenatorum quorundam piſcium, & mytulorum, & hepatis catuli marini (1), oritur, graviaque ſymptomata, ſopores & deliria inducit, inter quæ eryſipelas vel univerſale vel particulare excluditur.

Nondum res expedita eſt, an ille morbus cutis, quem operarii Chinenſes, ex arbore *Rhus vernix Linn.* dicta vernicem extrahentes, ab ejus exhalationibus incurrunt, ſub quo illa per totum corpus intumeſcit, crepat, & magnam vim ſeri effundit (2), pro vero eryſipelate haberi poſſit; quod ſi eſſet, omnino ad hoc malignum genus referri deberet.

(1) Vid. *Boiſſier de S. noſolog. method. T. II. Claſſ. III.* p. 421. n. 3.
(2) *Hiſtoire de la Chine*, par *du Halde* p. 317.

§. 251.

Ceterum eryſipelas etiam ab externis cauſis, venæſectione, ambuſtione, apum veſparumque ictu, vulneribus nervoſarum partium, fracturis, luxationibus, ſubluxationibus, ac ulceribus producitur, & *ſymptomaticum* appellari meretur.

Atque de eryſipelate ex venæſectione, quod perperam quidem ei, qui venam ſecuit, tribuitur, ſpeciatim noſcendum eſt, quod plerumque in ſuppurationem tendat, aut phlyctænas ex ſe proferat, latiuſque ſe diffundat, & febrem quoque concitet, pro diverſa humorum corporis, quod invadit, conditione: quæ efficit,

ut aliquot menſes interdum ad ſanationem requirantur.

Multo periculoſius eſt eryſipelas ex ambuſtione, quod febrem acutam, acutiſſimos dolores, convulſiones, & quandoque citam mortem inducit.

Nec eryſipelas ex vulneribus partium nervoſarum omni periculo caret.

§. 252.

Eryſipelas ſpontaneum ac benignum vix medicamentis opus habet, niſi natura vel ſtimulum vel frenum in excretorio ſuo molimine ac febrili motu deſideret: malignum vero ob majorem materiæ morboſæ corruptionem alterantia & laxantia omnino requirit.

Excretionem & febrilem motum promovent pulveres diaphoretici fixi, infuſum theiforme ex floribus ſambuci & ſcordio, aut mixtura ſimplex cum liquore anodyno minerali mixta.

Excedentes motus moderantur venæſectio, ptiſana hordei, & emulſiones ex aqua roſarum, ſeminibus frigidis, & nitro vel pulvere aliquo temperante. Frigus & æſtus nocent. Aliena ſunt quoque omnia calida, & ſi, quæ imponuntur, nimium concalefacta ſunt.

Ad demulcendum humorum acrimoniam, præter jam dicta diaphoretica, præſidio ſunt decocta ex radice bardanæ, cichorei, ſaponariæ, altheæ, liquiritiæ, cum ſemine fœniculi & paſſulis: quibus lotiones mollientes interponendæ, quæ optime ſic juvant, ſi per aliquot dies alvus clementer expurgatur.

Qualiſcunque vero morbi conditio ſit, quiete & abſtinentia opus eſt, &, ut in blanda diaphoreſi ſer-

vetur, corpus. Præterea quidquid ſub ſpe diſcutiendæ ſtaſeos inflammatoriæ alias extus imponi vel inſpergi ſolet, ſed vim repellendi præſtat, aut ſaltem diſcuſſionem impedit, & firmiorem ſtaſin facit; id quod de ſpirituoſis, unctuoſis, terreis, adſtringentibus, & ſaturninis valet, prudenter arceatur; ſiquidem eryſipelas, ſi retropellitur, ſumme perniitioſum fit, ſæpeque funeſta producit mala. Tutiſſimum hinc nihil, præter herbas paregoricas ſaccellis incluſas, applicatur. Sciendumque etiam eſt, iteratas venæſectiones, purgantia validiora, & vomitoria vim repellendi exercere.

Ad interiora autem pulſum eryſipelas perverſa ratione revocari ad priſtinam ſedem per veſicatorium oportet, intus ſimul datis antiſpaſmodicis & diaphoreticis remediis. Depulſum malum interdum bona fortuna per ſe redit.

Eryſipelas puſtulare recte fovetur decocto emolliente aquoſo ex malva, centaureo minori, hyperico, floribus verbaſci, ſambuci, meliloti, radice altheæ, & ſeminibus lini ac fœnugræci; ex quo panni lanei molliores expreſſi affectæ parti calide ſuperhabentur.

§. 253.

Si eryſipelas ad ulcerationem tendit; quod inprimis ex ruboris tranſitu in livorem pateſcit; ad ea veniendum eſt, quæ ſuppurationem movent. Si humor profundius hæret, inciſione evocandus eſt. Si ſinuoſum fit ulcus, & ipſe humor mali moris eſt, aqua phagadænica cum eſſentia ſuccini recte injicitur.

§. 254.

Dum ſphacelum minatur eryſipelas, præter interna antiphlogiſtica ac antiſeptica, nitrum, puta, cum momento camphoræ, corticem Peruvianum & infuſum florum chamomillæ, externa ſpirituoſa & roborantia ex aqua calcis, aceto lithargyrii, vino, in quo ſal ſaturni ſolutum, eſſentia ſcordii, ſpiritu vini camphorato crebrius calideque cum linteis duplicatis admoveri oportet. Reliqua Chirurgia docet.

§. 255.

Quum, quod ſæpe revertitur, eryſipelas, timorem facit, ne tandem aliquando interimat; neceſſe eſt omnino, ut ab hoc malo, quoad ejus licet, vindicetur corpus. Ad quod impetrandum ſanguinis miſſione, vere & autumno, potionibus laxantibus, & decocto purificante, ſub exacto in regimine & victu moderamine, opus eſt. Thermæ Emſenſes, Carolinæ, & acidulæ Egranæ inprimis, ſi quis eas in uſum vocare poſſit, ſpectatam quoque virtutem exerunt.

§. 256.

Singulare & paucis cognitum eryſipelatis genus, idemque malignum, antiquorum *Zoſter*, *Zona* vel *Herpes* eſt (1), quod medium hominem, modo in poſteriori thoracis parte (2), modo ſupra umbilicum ex præcordiali regione ad dorſi tractum (3), modo ab umbilico uſque ad genua, ſi latiſſime quidem ſe diffundit (4) latitudine palmæ vel aliquot digitorum tranſverſorum ambiens, rubore ſublivido ardente infeſtat, ac puſtulis partim albis, partim rubris nigreſcentibus, lividis, aut flavis, modo in unum conglomeratis, modo ſejugatis, humore roſivo ac pruriente plenis ac inſtar

ignis urentibus exaſperatum eſt, ſimul vero febrem habet, eamque ſubinde gravem cum delirio aliiſque ſymptomatibus, quæ periculum adferunt, & aliquando, licet rariſſime, jugulant, zoſtere in gangrænam converſo (5).

(1) Vid. *Plinius hiſtor. natur.* L. XXVI. c. XI. *Scribon. Larg. de compoſ. med.* 63. p. 44. edit. *Rhod. Plin. Valerian de re med.* cap. 33. & 34.

(2) *Severin. de recond. abſceſſ. nat.* Sect. 10. c. 9. §. 11. p. m. 196.

(3) *Tulpio* obſervante L. III. 44. & *Hoffmann. med. rat. ſyſt.* T. IV. P. I. S. I. c. XII. obſ. VI.

(4) *Langii Epiſt.* 32. L. I. p. 110. & *Act. Hafn. an.* 1671. & 72. *obſ.* 198.

(5) Hæc verior mihi videtur ratio quam *Plinii Sec. l. c.* & *Valeriani l. c.* qui enecare zoſterem adfirmant, ſi cinxerit. Quamquam nec hoc ſine exemplo eſſe, ex *Act. Hafn. cit.* apparet; nec ſemper tamen ita evenire, ex Cl. *Ruſſelli* obſervatione conſtat; L. *de uſu aquæ marinæ*, Hiſt. 33. p. 124.

§ 257.

Huic ſimile aliud genus zoſteris mihi cognitum eſt, quod tam latam aream non occupat, ſed minorem, floreni ſimplicis aut duplicati, nec febrem tam vehementem conjunctam habet. Id malum nunquam exitioſum eſt, licet ob ardentem dolorem, qui nec ſomnum capere, nec locum affectum contingere ſinit, valde moleſtum ſit. *Spurius zoſter* appellari poteſt, ad modum variolarum ſpuriarum.

§. 258.

Exigit autem qualiſcunque Zoſter diaphoretica temperata & blanda cathartica. Et ſanguinis miſſio interdum neceſſaria eſt. Extus vero, quæ leniunt, utiliter imponuntur, velut emplaſtrum ſaponatum, quod bis profeciſſe comperi. Ex adverſo irritantia & ſpirituoſa plane nociva ſunt.

CLASSIS II.

PROFLUVIA.

CLASS. II. ORDO I.

HÆMORRHAGIÆ.

HÆMORRHAGIA NARIUM.

§. 259.

SANGUINIS e naribus profluvium non omne morboſum eſt, ſiquidem ex plethora, aut retento fluxu ſanguinis naturali, vel neglecta ejus artificiali evacuatione, ſine ullo alio pathemate, præter narium ſiccitatem & leviorem quendam capitis dolorem, ingruit, aut a violenta quadam cauſa, velut ictu, punctura, caſu, contuſione, vociferatione, tuſſi, ſternutatione inducitur, aut in acutis morbis, ſive levet eos, ſive judicet, erumpit.

Quodſi vero hæmorrhagiam faciei rubor, & aurium tinnitus, & gravativus in capite, præſertimque in frontalibus ſinubus, dolor, aſſidue comitantur, ſique largiſſima portio ſanguinis abſque intermiſſione, aut brevibus ſaltim intervallis interjectis emanat, & vires languere incipiunt, ſi denique dolores ventris, aut refrigeratio extremorum & totius corporis ſe profluvio addunt; tunc quidem opera noſtra neceſſaria eſt, ad funeſtum eventum præpediendum; qui inprimis ſub perſeverante corporis frigore ſpaſtico, & in morbis ſpaſticis, atrabilariis, ſcorbuticis, ac febribus putridis metuendus eſt (1).

(1) Ejuſmodi triſtia exempla hæmorrhagiæ narium letalis occurrunt in *Miſcell. Nat. Cur. dec. 2. ann. 2. obſ.* 144. *Commerc. Nor.* 1738. p. 283. *Fraenckiſche Samml.* vol. 2.

P. 7. p. 39. apud *Hagendorn Cent. I. hiſt.* 60. *Hoffmann. Med. Syſt. Cap. de hæmorrhag. nar. Obſ.* 1. 2. & in noſtra diſſ. *Obſervat. de morbis rarior.* num III. p. 4 ſeq.

§. 260.

Ex dictis manifeſtum eſt, non ſolum hæmorrhagiam narium ſive Epiſtaxin (quo uno nomine eam appellare inpoſterum mihi liceat) in diverſa genera ſecedere, ſed ex diverſis etiam cauſis & in vario corporis ſtatu oriri.

Sed aliæ præterea ejus affectiones noſcendæ ſunt. In pueris & juvenibus ea præcipue contingit, & a leviſſima quoque cauſa externa ſuſcitatur. At maſculinus ſexus præ fœminino eam frequentius experitur. Suntque inter eos, quibus a prima infantia ad virilem uſque ætatem, ob hæreditariam diſpoſitionem, obtinet, citra notabile ſanitatis detrimentum: etiam, quos ſtatis periodis affligit & ab aliis morbis præmunit. Quo frequentius tamen ea repetit, inprimis in virili ætate, eo periculoſior cenſenda eſt.

Non vero ex venis, ſed arteriolis videtur promanare ſanguis: idemque rarius ex utraque nare ſimul, ſed e dextra tantum, vel ſiniſtra fluit.

In vehementi & periculoſo profluvio magna pars ejus ſimul retro ad fauces deſcendit, nec poteſt æger ipſius deglutitionem ſemper impedire; quæ non ſolum in ſe moleſta eſt, ſed nunc quoque nova mala in ventriculo inducit.

§. 261.

Moderatum ſanguinis e naribus profluvium nunquam ſiſti debet, neque quidem frigida, ſive pota ſive

adſperſa, niſi ſymptomaticum ac ſimul pernitioſum fuerit, aut a violenta cauſa productum. A præpoſtera enim ſuppreſſione gravia mala, vertigines, apoplexiæ, convulſiones, lethargi, aurium & oculorum morbi, inprimiſque cœcitates, itemque phthiſis, hæmoptyſis, & alia oriuntur.

§. 262.

Enormi autem & periculum minanti epiſtaxi, cujuſquidem pathognomonicum ſignum nunquam a certa quantitate ſanguinis excreti deſumas, ſed ex virium, ætatis, plethoræ & læſarum actionum conditione: quandoquidem homines ætate, viribus & ſanguinis copia, quam in vaſis alunt, inſigniter differunt; ſuccurrendum eſt primo aquæ frigidæ copioſo potu, & antiſpaſmodicis ac temperantibus, cujuſmodi ſunt pulveres ex nitro & cremore tartari compoſiti, pulvis item abſorbens Wedelii, elixir acidum Dippelii cum tertia parte laudani liquidi Sydenhami, & alia. Si hæc nihil præſtant, ad ſanguinis miſſionem moderatam veniendum eſt; quam quidem etiam ſtatim ab initio adminiſtrare licet, itemque, ſi neceſſe eſt, iterare; & ad clyſteres relaxantes, iteratis pariter vicibus injiciendos. Et hi quidem maxime exiguntur, una cum maniluviis & pediluviis tepidis ex aqua fontana, ſi ſpaſtica cutis affectio & frigus extremorum ſubeſt. Si vero nec hæc ſuffecerint, in nares dari debet alcohol vini, aut pulvis radicis Symphyti, vel aluminis cum lacca pictorum, aut aqua plantaginis, in cujus unciis duabus ſoluta eſt aluminis & ſacchari ſaturni drachma, aut turunda albumini ovorum intincta & pulvere vitrioli Goſlarienſis inſperſa, vel ſolutione vitrioli albi madida, qualem §. 78. memoravi. Juvat præterea fronti epithema ex aquæ verbenæ unciis duabus, aceti vini deſtillati uncia, & nitri drachmis duabus fre-

quenter alligare. Neque tamen per hæc cuncta mors ſemper evitari poteſt, quam animi diliquia & convulſiones ſupervenientes prænuntiant.

Ad epiſtaxin largam, ſæpiuſque recurrentem prodeſt ſerum lactis aluminatum, quod ex lactis ebullientis libra, & aluminis crudi drachma confectum per plures dies calide potatur. Alvus etiam lotionibus mollientibus ſolvenda eſt, & cortex Peruvianus aliquamdiu devorandus.

Ad refocillandas ægri vires, ſedato fluxu, nutrientia conferunt delibatiſſima, lac, juſcula carnis, gelatinæ cornu cervi, emulſiones.

§. 263.

Dictum jam ſupra fuit (§. 262), quantopere præpoſtera epiſtaxeos ſuppreſſio noceat: nunc de eadem, aliiſque ejus cauſis & auxiliis quædam adhuc præcipiam, ſcitu ſumme neceſſaria. Primo, præter aquam frigidam vel potam aut adſperſam, aliæ res, velut adſtringentia incaute adhibita, & refrigeratio, & vehementiores animi adfectus eam non ſolum, dum fluit ſanguis, perficiunt, ſed hunc quoque inpoſterum retinent: idemque & affectus ſpaſtici, & cacochymia, & lentor humorum præſtant.

Ex retentione vero hæmorrhagiæ, cui pueri inprimis atque juvenes expoſiti, innumera mala proficiſci conſuerunt, in capite quidem cephalalgia, eryſipelas, angia, dolores dentium, aurium, oculorum, lacrymæ ſanguineæ, quin phrenitis adeo, & nonnunquam ſalivatio; in thorace palpitatio cordis, difficilis reſpiratio, & hæmoptyſis; in abdomine tormina, dolores dorſi, obſtructio alvi, hæmorrhoides

mucoſæ; in artubus rigores & ſcorbuticæ maculæ; in toto corpore motus convulſivi.

§. 264.

Quodſi ergo juvenis aut puer unum vel alterum horum malorum experitur, ſive nunquam adhuc ipſius nares ſanguinem plorarunt, ſive is non ſufficienter fluxit aut vi quadam coercitus fuit; omnem operam adhibere oportet, ut epiſtaxis provocetur aut in ordinem redigatur; ſin autem hoc fieri non poſſit, alio modo mala inde orta avertenda ſunt.

Provocant autem epiſtaxin res permultæ, exercitatio, potus ſpirituoſus, errhina, millefolium aut marum Syriacum recens coni forma in nares intruſum, aqua tepida frequenter attracta, & artificialis epiſtaxis per dilacerationem quorundam vaſculorum in naribus mediante penna ſerratim inciſa & fortius intruſa (1), aut per ſcarificationem, quali Ægyptii uti ſolent (2).

Quodſi vero per hæc fluxus excitari non poteſt, optimum eſt, ſanguinem pertuſa vena in brachio evacuare & alvum ſolvere; pro potu vero ptiſanam aut decoctum ceraſorum nigrorum exhibere. Venæſectio poſtea, quemadmodum & alvi ductio, bis terve per annum iteratur, inprimiſque vere & autumno, quo homini alias e naribus profluere conſuevit.

(1) Vid. *Aretaeus* L. VII. cap. 2. p. m. 124. Græci etiam ſua inſtrumenta habuerunt, quibus in nares immiſſis ſanguinem detraxerunt; quorum nomina apud eundem autorem invenies l. c.

(2) Vid. *Proſp. Alpinus de Medicina Indor.* L. III. cap. 2. p. 91.

HÆMORRHAGIA ORIS.

§. 265.

Ex ore quoque ſanguis rejicitur: quæ profuſio antiquis πτύσις, ἔμπτυσις, αἱμοῤῥαγία dicta (1); hodie vero *Sputum cruentum* & *Hæmoptoe* appellari ſolet.

Ex apertis palati fauciumve venis, quod frequentiſſimum eſt, rarius ex aliis partibus oris (2), ſanguis modo parva, modo magna copia, ſæpius per intervalla, imo etiam periodice (3), profluit ſincerus (4), & vel ſcreatu vel ſine illo exſpuitur. Screatum & ſputum titillatio plerumque in palato aliave parte præcedit. Rariſſime bulla ſanguinea, vel plures ſubito in palato ante oriuntur (5).

Ubi multus ſanguis eſt, caput grave eſt & dolet, facies rubet, aures ſonant, vertigo infeſtat, & ex inanitione demum lipothymia incidit, quæ letifera fieri poteſt.

Pars ſanguinis poteſt tum in tracheam, tum in gulam defluere; tumque illinc per tuſſim rejicitur, hic cum nauſea evomitur.

(1) Vid. *Aretaeus de cauſis & ſign. acut. morb.* L. II. c. 2.

(2) *Arnold. Bootius* L. *de affectib. omiſſis*, c. 7.

(3) *Id. ib.* & in noſtr. diſſ. *de morbis rarior.* p. 23. n. 15.

(4) Non videtur *Iunkerus* hanc hæmorrhagiam ipſe vidiſſe; alias certe non ſcripſiſſet, in ſputo cruento rejici ſalivam cruore tinctam, aut mucum ſanguineis ſtriis commixtum, idque ad eo cum multo laborioſo ſcreatu. *Conſpect. Medic. theoretico practic.* Tab. VIII. p. 43.

(5) Vid. *Fiſcheri* & *Zettermanni* diſſ. *de hæmorrhoidibus ex palato profluentibus* Erf. 1723. *Commerc. Noric.* ann. 1735. p. 131. noſtr. diſſ. *de morbis rariorib.* p. 7 n. 5.

&

& Cl. *Fr. Caſim. Medici Geſchichte periodiſcher Krankheiten*, L. I. p. 99. confer. *Cael. Aurel. L. II. de morb. chron.* cap. XI. p. m. 393.

§. 266.

Vinum largius epotum, calor ingens, frigus, capitis percuſſio, plethora, hæmoptoen inferunt. Interdum per nares & uterum ſanguinis conſuetum profluvium ſiſtitur, & ad palatum convertitur. Interdum etiam per hæmorrhoides, ſive apertæ alias fuerint, ſive nondum apertæ; eadem converſio contingit; *hæmorrhoides oris* tum vocant. Sed & morbi ſpaſtici, atrabilarii, & ſcorbutus, & ulcera oris, & graviditas & febris acuta hanc hæmorrhagiam excitant. Numne etiam hirudo cum aqua inſcienter deglutita & ſub deglutitione faucibus adhærens? Omnino, ſi *Hippocrati* aliiſque medicis antiquis credendum eſt (1), & *Borello* (2), qui hoc confirmat: niſi vitium ſubreptionis inciderit, quo quis ſanguinis grumum rejectum, qui formam hirudinis aſſumſit, qualem ipſe vidi, pro tali habeat. Nec credibile eſt profecto, quod hirudo ſe per aliquot ſaltem temporis minuta affigat faucibus, quin præ nauſea protinus decutiatur: quum fauces nihil peregrini ferre queant. Nec facile concipitur, unde mora conceſſa ſit hirudini, ſe faucibus ſub deglutitione infigere, quæ tam celeriter peragitur. Verum ex ventriculo in œſophagum & ex hoc in fauces prorepere poſſe hirudinem deglutitam, ibidemque ſe affigere, omnino credibile eſt (3).

(1) *L. II. Prædictor.* p. m. 102. *Galen. L. IV. de locis affect.* p. m. 508. *Opp.* ab *Aug. Ricco* edit. *Act. Tetrabibl. IV.* Serm. I. cap. 56. *Paul. Æginet.* L. V cap. 37. *Avicenn.* Lib. III. Fen. IX. cap. 5. Neque vero, quod miror, *Aretaeus*, neque *Trallianus* hanc rem memorant.
(2) In *Hiſtor. & obſerv.* Cent. I. 24.
(3) Vid. *Journal de Médecine*, 1758. *p.* 127.

§. 267.

Modo ſalutaris eſt πτύσις, quum corpus a plenitudine ipſi nocitura & a febre acuta liberat; modo periculoſa, aliquandoque lethalis, ſi ex copioſo ſanguinis fluxu, & qui ſæpe recurrit, ſenſim vires conſumuntur. Hinc ſimplex & brevis curatio, ut *Aretaeus* ſcribit (1), profecto ubique non ſufficit.

(1) *l. c.*

§. 268.

Præcipuum vero auxilium eſt, adſtringentia frigida ore detinere, cujuſmodi ſunt acetum vini, & ex hoc decoctæ plantæ adſtringentes, ſymphitum, tormentilla, cortices balauſtiorum; itemque hypociſtidis aut acacie ſuccus, & ipſum vitriolum eodem ſoluta; & ſpiritus vini. Alterum eſt, ſanguinis miſſione in remota parte, & alvum ſolventibus, & clyſteribus emollientibus in alvum datis congeſtionem ſanguinis aliorſum derivare. Tertium in humectantium & refrigerantium, maximeque hæmatitis præparati & in tenuiſſimum pulverem redacti uſu conſiſtit. Ceterum & ligaturæ conveniunt.

Si veſiculæ cruentæ in palato occurrant, aperire eas oportet, dum ex harum copia ſuffocatio metuenda eſt.

Si denique morbus aliquis πτύσιν fovet & excitat, huic remediis accommodatis ſuccurrendum.

HÆMOPTYSIS.

§. 269.

Sequitur, ut de Hæmoptyſi præcipiam, in qua, mediante tuſſi (1), ſanguis minore vel majore copia ex trachea aut pulmone rejicitur. Ex trachea quidem parcus procedit, & ſincerus cruor; ex pulmone vero vel ſimilis ac ſimul ſpumoſus, vel ater, quandoque aliquantum etiam putridus. Initium ſæpe fit ſputo ſubcruento.

Titillatorius in aſpera arteria ſenſus non minus ac in faucibus, tuſſicula item ſicca, ebullitio in pectore calida, atque dulcis vel ſalſus in ore ſapor hæmorrhagiam & præcedunt & comitantur; in graviore autem caſu, præter hæc, alia quoque ſymptomata præſto ſunt; dolor in pectore, lateribus & dorſo, anxietas cordis, febris, artuum gravitas, frigoris notabilis in extremitatibus, ac preſſorius & tenſorius ſenſus in hypochondrio dextro vel ſiniſtro, interdumque & nauſea.

Id profluvium, ut quævis alia ab internis cauſis ſuſcitata, ſæpe per intervalla ſeu periodos redire conſuevit. Atque titillatorius in trachea ſenſus, aut punctorius in latere, aut tuſſis arida aut horripilatio recurſum ejus præſignificant.

Quum ſanguinem ſpuere homo deſinit, ſputum copioſum liquidum, interdum etiam viſcidum, per plures dies exſpuit.

(1) Ex quorundam quidem autorum obſervatione datur quoque hæmoptyſis, eademque larga, ſine omni tuſſi, cum quadam veluti duntaxat exſpiratione: quod ego equidem non negaverim in prægnagno ſanguinis effluxu; exiſtimo vero, eam ſæpe πτύσιν ſaltem eſſe, de qua in præcedentibus paragraphis dictum, quæque facile pro hæmoptyſi

imponere poteſt, quemadmodum jamjam a *Galeno* atque *Aretaeo* fuit animadverſum.

§. 270.

Laxa pulmonum compages, hereditaria diſpoſitio, pectus compreſſum vel gibboſum, dorſum male conformatum, & ætas juvenilis viam ad hæmoptyſin ſternunt. Cauſæ vero permultæ ſunt, quæ eam excitant, tam univerſales, quas non recito, utpote ex pathologia cognitas; quam particulares, ut ſunt pulmonum tubercula, vomicæ, lapilli, catarrhi vehementiores, febres, peripneumonia, cachexia hydropica, obſtructa viſcera abdominalia, icterus niger, polypoſæ concretiones in majoribus vaſis, vehementior pulmonis niſus, percuſſiones & contuſiones thoracis, ulcus pedis conglutinatum, pulmonis vulnus, terror, atque hydrargyroſis.

§. 271.

Hæmoptyſis equidem anceps & periculoſum malum eſt: vulgaris tamen opinio, quod expertis eam phthiſi perire neceſſe ſit, prorſus eſt falſa. Iis enim, quibus ſanguis parca copia, nec pleno ore, ſine febre, ac illæſo pulmone, poſt ſuppreſſas alias hæmorrhagias, aut a fortiori exercitio, vel aſpera tuſſi, in graviditate, & per periodos educitur, nequaquam capitalis eſt.

Ætati autem juvenili contingens hæmoptyſis, & ſub magna pulmonum labe, plerumque funeſta eſt; utique, ſi crebra & effuſiſſima eſt profuſio, ſi pleno ore fit, & cum levi tuſſicula ſaltem, ſi ſanguis coccineus eſt, ſi convulſiones accedunt, ſi extrema frigent, ſi reſpiratio laborioſa eſt, ſi de ſubſtantia pulmonum quidquam rejicitur, ſi appetentia perit, ſomnus abeſt, vires in dies decreſcunt & corpus conſumitur, ſi febris

ſubgliſcit, ſi hæmoptyſis ex cachexia & obſtructione viſcerum orta, ſi inflammatio pulmonum accedit, ſi dolores in pectore adſunt & ſudores nocturni, denique ſi tuſſis ſicca cum raucitate, dyſpnoea, & pectoris oppreſſione remanet.

Aliquando contingit, ut repetens & habitualis quaſi fluxus copioſo ventris profluvio ſuccedente expugnetur.

§. 272.

Ad hæmoptoicum vocatis nobis ante omnia modus, quo ſanguis rejicitur, explorandus eſt. Sique id ſine impetu, ſine præcordiorum anxietate, ſine artuum refrigeratione, & ſine febre contingit, ſique etiam periodice, ac in graviditate, in retentione menſtruorum vel hæmorrhoidum, res in ſe nullum periculum habet & nullo profecto medicamento opus eſt. Sufficit ſaltem ad hominem conſolandum, cui nunquam non formidoloſa hæmoptyſis, ſanguinem e vena pedis aut brachii educere, & nitrum cum antimonio diaphoretico ad tertiam partem adjecto qualicunque forma exhibere.

Sin autem memorata ſymptomata præſto ſunt, inſtituta venæſectione, cortex Peruvianus prodeſt cum pulvere temperante remixtus: nec alienum eſt in hoc caſu, inprimis ubi ſanguinis ebullitio urget, aquam ſimplicem vel lac ebutyratum potui dare, & clyſterem in alvum injicere, aut laxantem ex manna potionem exhibere.

Si hæc non ſuffecerint, in uſum vocari debet ſerum lactis aluminatum, aut nitrum cum ſex & octo granis maſſæ pilularum de Cynogloſſo, aut cortex Peruvianus cum tertia vel æquali parte aluminis, aut

Heurnii pulvis ſtypticus. Recte etiam ſpiritus vitrioli in aquam fontanam pro potu inſtillatur.

Ubi extremorum frigus ſe manifeſtat, pediluvia ſubinde conveniunt.

Adſtringentia qualiacunque, terrea & martialia, nullum fere uſum habent. Et venæſectiones nocere poſſunt, ſi præter rem repetantur.

In deſperato caſu vomitorium non temere decernitur.

Hæmoptyſis a catarrho acri decocto radicis altheæ, ſyrupo ejuſdem edulcato, aut oleo lini cochleatim per intervalla hauſto optime coercetur.

Quodſi ab obſtructo viſcere hæmorrhagia orta, hac ſedata, exhibere convenit, quæ obſtructiones iſtas, tanquam fontem mali, expediant; cujuſmodi ſunt ptiſana ex radice chinæ, ſcorzoneræ, raſura cornu cervi & ſemine fœniculi; infuſa ex veronica, millefolio, ſcolopendrio, meliſſa, ſcordio, & glycirrhiza; itemque laxantia repetito data, & mixtura ex tinctura tartari & ſpiritu bezoartico Buſſii, fons Selteranus, & aqua calcis cum lacte. Venæſectio in iſta ſymptomatica hæmoptyſi fere nihil prodeſt.

Eademque remedia hæmoptyſin ſæpe recrudeſcentem ſubinde compeſcunt; itemque ſal volatile oleoſum Sylvii.

§. 273.

Cohibito fluxu, quem ex ſudoribus calidis & æquabilibus cognoſcas, perpetuandus eſt aliquamdiu cortex Peruvianus; ſimulque lac bubulum quam plurimum, aquæ mulſæ tertia parte admixta, bibendum. Prodeſt

item infuſum arnicæ cum floribus, vel aliarum plantarum paullo ante memoratarum.

Tuſſim humidam aut purulentam compeſcit balſamum pectorale Meibomii, ſerum lactis, & lac cum ſtirpibus vulneraris incoctum, & quarto quoque die aſſumtum pharmacum mannatum, quod per epicraſin laxat.

§. 274.

Quam maxime vero quies omni hæmoptoico conducit. Hinc etiam, ubi convaluerit, excandeſcentiam vitet & clamorem, nec celeriter currat, neque in equum, aut currum conſcendat. Periculum enim eſt, ne morbus redeat. Pleriſque autem revertens morbus interitus cauſam afferre ſolet.

In cibis maxime lacte & pulte ex farre, aqua, ac butyro utatur. A ſpirituoſo potu inprimis ſibi caveat.

§. 275.

Hactenus de curatione hæmoptyſis ſpontaneæ ſive activæ dictum eſt. Sequitur, ut nunc quoque, quomodo paſſivæ, quæ ex vulnere pulmonum inducitur, medendum ſit, præcipiam. Non equidem hic attingo ea curationis momenta, quæ Chirurgus obſervare debet; utpote quæ ex chirurgia repetenda; ſed ea duntaxat, quæ a Medico obſervanda ſunt, & ad ejus officium pertinent.

Igitur contractio vulneratorum vaſorum quovis modo promovenda eſt: id quod fit partim repetitis ſanguinis miſſionibus, partim liberaliore aquæ potu, cui ſpiritus vitrioli inſtillandus, partim abſtinentia a cibis, & ab omni motu tum corporis, tum mentis, denique

etiam vulnerariarum plantarum decocto frequenter hauſto.

VOMITUS CRUENTUS.

§. 276.

Etiam vomitu per os rejicitur ſanguis e ventriculo, raro quidem fluidus ac ruber, ſed craſſus plerumque ac nigreſcens, minore vel majore copia ad unam vel plures uncias & libras, modo purus, modo cibis, pituita, aut bile remixtus.

Nauſea, anxietas, cardialgia, dolor ſpaſticus & preſſorius in alterutro hypochondrio, quod in nonnullis adeo quoque tumet, hunc vomitum præcedunt & comitantur.

Cibi eo tempore aſſumpti graves oppreſſiones creant, ſæpeque ante ſanguinis vomitum iterum rejiciuntur.

Dejectio nigra ubique fere ſubſequitur: vel ſimul adeſt, interdumque aliquot dies præcedit. Alias alvus adſtricta eſt.

Magna virium proſtratio cum hac vomitione conjuncta eſt, facileque ægri in eadem deficiunt.

Frequentiſſime aliquoties intra unum, duo vel tres dies recurrit. Deinde quoque in nonnullis per periodos, breviore aut longiore intervallo, repetere conſuevit.

§. 277.

Effunditur ſanguis in ventriculum vel ex propriis ipſius vaſis, vel lienis, aut hepatis, dilatatis, ruptis

aut exeſis, interdumque etiam, licet rarius, ex inteſtinorum tenuium, maximeque ilei, meſeraicis vaſis qualitercunque affectis. Atque is vomitus proprie cruentus appellatur: quem ideo a ſpurio diſtinguere oportet, de quo mihi ſermo hic non eſt, quando ſcilicet ex naribus, ore, faucibus, œſophago ſtillans ſanguis ad ventriculum deglutitione defertur, & ex hoc deinceps vomitione rejicitur.

§. 278.

Cauſæ vomitum cruentum excitantes ſunt variæ; quævis acria adſumta, venena, vomitoria, hirudines deglutitæ, vermes in ventriculo hoſpitantes, ejuſdemque tunicas lacerantes, ſcorbutus, morbus atrabilarius, ſcirrhus ventriculi, hepatis, lienis, febris acuta, intermittens male curata, ulcera crurum conſolidata, denique ventriculi inflammatio, ulcus, vulnus, & vehementior contuſio.

Præterea in fœminis ex menſtruo fluxu ſuppreſſo, ceſſante, imminenteve, in gravidis, parturientibus, ut & in viris ex hæmorrhoidibus interceptis occurrit. Iſque fluxus a retenta qualicunque ſanguinis evacuatione aut plethora ortus plerumque periodicus eſt, & menſtruo tempore vel alio recurrit.

An etiam ſubitæ aëris mutationes vomitum cruentum excitent, velut *Hoffmannus* contendit (1), de eo valde dubito, & bonum virum ſuſpicor falſæ cauſæ morbum tribuiſſe; ſiquidem multo frequentius id alias fieri exiſtimaverim, ac vulgo conſuevit.

In infantibus recens natis vomitus cruentus cum ſimili ſeceſſu etiam aliquando incidit; & id quidem procul dubio ex vehementi ventris aut capitis in partu compreſſione.

Saltationes aliæque vehementes exercitationes, liberalior item vini uſus & mentis commotiones in diſpoſitis facile morbum ſuſcitant.

(1) *Med. rat. ſyſtem. T.* IV. *P. II. Sect. I. c.* 3. § 17.

§. 279.

Omnis ſanguinis vomitus, qui cum febre, aut magno impetu fit, valde periculoſus eſt, ſæpeque vel in prima, ſecunda aut tertia acceſſione letum affert.

Tutiſſimus tamen, immo adeo ſalutaris eſt, qui periodos habet & generatim a plethora naſcitur; in quo quippe raro quoque ſanguis immodica quantitate extunditur. Hujus fluxus quoque ſolutio fit, ſi ex naturalibus viis ſanguis poſthæc iterum erumpit.

Periculoſiſſimus contra eſt, qui toto corpore, aut hepate, aut liene male affecto, itemque ſcirrhoſo ventriculo contingit.

Ancipitem eventum habet, qui in recens natis excitatur. Nec is a partu periculo caret.

Qui in conſuetudinem abiit, hydrope aut tabe plerumque terminatur; aliaque præterea infert mala, dolores colicos, cephalalgiam, anorexiam, cœcitatem.

Interim leviores lienis atque hepatis obſtructiones, malum hypochondriaco hyſtericum, & quartanas febres ſalutariter interdum vomitus cruentus tollit.

Ille vomitus, quem ſpurium appellavi (§. 277.), omnis periculi expers eſt, niſi ſi ab aneuryſmate aortæ rupto (1) proficiſcitur.

(1) Vid. *Boiſſier de S. Noſolog. method. T. III. Claſſ. IX. p.* 41.

§. 280.

Methodus medendi, pro cauſarum ipſius diverſitate, diverſa paulum ratione inſtituenda eſt.

Ex vulnere, contuſione, & quacunque re acri ingeſta ortus cruentus vomitus ſanatur lacte, in quo paulum amyli coctum; aquave frigida, cui ſuccus citri aut berberum, vel arabicum gummi admixta.

In reliquis caſibus, ubi ſanguis ex inquilinis cauſis h. e. ſponte vomitione extunditur, tum iidem ſucci acidi aqua diluti proſunt, tum ſimplex aqua frigida, aut poſca, tum ptiſana hordei, in cujus libra nitri puriſſimi uncia ſoluta eſt, adjecta æquali ſyrupi emulſivi portione, tum etiam infuſum ex herbæ millefolii, virgaureæque manipulo uno, florum balauſtiorum, roſarum rubrarum, ſingulorum pugillis duobus, radicis ſymphiti & altheæ uncia una paratum, & patellari menſura ſingulis horis tepide hauſtum. Quicquid vero ex his ingeritur, ſtomacho nequaquam infenſum eſſe debet.

Sique ex plethora aut ſuppreſſa hæmorrhagia malum ortum, ſanguinis miſſione ſimul opus eſt, aliiſque deinceps auxiliis, quorum ope ea revocatur.

Nec in vomitione ſpontanea, quam dixi, clyſteres lenientes & lubricantes omitti debent; neque pediluvia tepida, niſi aliud quidpiam ipſorum uſum impediat.

Quæ a partu ſanguinem vomitu extundunt, his venæſectio, & clyſteres, & lac pro potu per octo & plures dies, & veſperi emulſiones papaverinæ vel ſyrupus de meconio conveniunt.

Si hirudo epota eſt, acetum cum ſale bibendum

eſt, aut oleum amygdalarum dulcium ad duas uncias; quod ſimul vomitione eandem exturbat.

Vomitus ſanguinis recens natorum hoc oleo quoque ſiſtitur, in cujus uncia diſſolutum eſt ſpermatis ceti drachmæ dimidium, ſic, ut ſingulis horis aliquot cochlearia parva ipſis exhibeantur.

In aſciten delapſis ex vomitu cruento paracenteſis mortem accelerat.

In vomitu ſanguinis ſpurio deglutitus ſanguis emetica medicina optime excutitur.

§. 281.

Sedato vomitu oportet infuſum laxans propinare, idemque tertio die repetere; deinde infuſum millefolii aut arnicæ cum floribus per aliquot hebdomades ſorbere, vel eſſentia millefolii in connubio eſſentiæ gaſcarillæ aut tincturæ martis cydoniatæ uti. Ceterum cibi nonniſi molliſſimi per longum tempus aſſumendi ſunt.

FLUXUS HEPATICUS.

§. 282.

Improprio nomine fluxus ille cruentus dicitur hepaticus, ſub quo ſanguis loturæ carnis ſimilis, idemque vel ſincerus vel excrementis miſtus ſecedit, frequenter quidem ſatis per diem noctemque, haud ita tamen multus & ſine torminibus ac teneſmo: unde a dyſenteria diſtingui poteſt.

Malum diu trahit per plures menſes & annos, ſique aliquamdiu ſiluit, iterum recrudeſcit. Corpus ſub eo

torpet, pallet, & emareſcit. Appetentia ciborum fere nulla eſt; ſitis plerumque magna, lingua ſicca.

Morbus in ſe rariſſimus eſt; ut nonnulli adeo exiſtentiam ejus negaverint. Non ſolum vero per ſe, ſed etiam ex dyſenteria quandoque oritur.

Fluxui hæmorrhoidali porro ſimillimus eſt, & a quibuſdam etiam pro tali habetur: verum tamen ab eo inde maxime diſtinguitur, quod non ita cumulatim, ac in hæmorrhoidali fluxu, & minoribus intervallis cruenta feruntur; & quod ipſe fluxus hæmorrhoidalis hepatico ſe interdum ſymptomatice adjungit.

§. 283.

Quamquam nemo hodie cum antiquis ſedem hepaticæ dejectionis in hepate quærit; tamen non ex toto hæc ſententia rejicienda eſt, ſiquidem in exeſo hepatæ ſanies, loturæ carnium ſimilis, omnino reperta fuit, qualem longo tempore aliquis excrevit (1). Interim, cum multo ſæpius hepar integrum, quam ſic affectum in cadaveribus deprehenditur (2); conſumtio ejus ulceroſa pro univerſali cauſa fluxus hepatici haberi non debet; ſed pro particulari tantum; quæ tum ſaltem aſſumi cum probabilitate poteſt, quando jecur ex inflammatione ſuppuratum, & poſt hæc fluxus ſanguineus ſuſcitatus fuerit.

Alias vero videtur malum ex arteriis inteſtinorum lymphaticis relaxatis, vel ex venis quoque rectius derivari poſſe, quæ propterea ſanguinis tenuioris portionem commode tranſmittunt. Hæcque ſententia non ſolum ſymptomatibus reſpondet morbi, quod ſcilicet dejectio ſine dolore fit & diu trahit, ſed ipſa autopſiâ confirmata fuit, dum in cadavere non ſolum turgidæ meſenterii venæ ac arteriæ repertæ, ſed & ilei, coli

ac recti interna ſuperficies punctulis rubris obſeſſa viſa eſt, unde adeo guttulæ ſanguinis exprimi potuere (3).

(1) Vid. *Iac. Bontius de medicina Indor. Tr. IV. obſ. 9.* p. m. 37.

(2) Vid. *Elleri medicin. und chirurg. Anmerkungen*, p. 118. ſeq.

(3) Vid. *Klaunigii noſocom. charitat. Obſ.* 23.

§. 284.

Fluxus hepaticus ex hepatis ulcere inſanabilis eſt. Alter ex inteſtinorum vaſorumque meſaraicorum laxitate rebellis & pertinax eſt, tabemque letalem ſæpe infert.

Hujus vero curatio optime ſic perficitur. Matutinis horis infuſum vinoſum ex radicis Ipecacuanhæ drachma dimidia & vini albi unciis duabus ſæpius & per plures dies, non vomendi, ſed incidendi & contrahendi ſcopo duntaxat præbetur: pomeridianis vero & veſpertinis pulveres abſorbentes, demulcentes ac roborantes. quales ex lapidum cancrorum præparatorum, boli Armenæ præparatæ, ſingulorum drachma, gummi tragacanthæ ſcrupulis duobus, extracti gaſcarillæ granis duodecim fiunt & in ſex partes æquales dividuntur. Quibus ſemel vel aliquoties devoratis, de roborantium claſſe, velut infuſo vinoſo corticis Peruviani, decocto Simarubæ, eſſentia abſinthii compoſita, galangæ, gaſcarillæ, aliquid decernendum eſt & diu uſurpandum.

Ceterum decoctum radicis cichorei utiliter datur, admixto pauxillo vini; itemque citri ſuccus cum mulſa cyathi menſura per ſingulos dies.

Plurimum denique adjuvat panis vino madidus, cui tragea aromatica inſperſa, & milium coctum, & puls ſimiliter.

§. 285.

Mentio nunc facienda eſt alterius generis fluxus hepatici intermittentis, qui ſymptoma eſt febris hujus nominis, & cum eadem incipit, terminatur ac revertitur in ſingulis acceſſionibus (1). Is fluxus ſubitam virium exſolutionem infert, eo, quod cumulate fit; & ſecundo vel tertio paroxiſmo mortem minatur. Interdum loco ſeri ſanguinolenti ſanguis niger deſcendit, quod pejus. Largus uſus corticis Peruviani ſumme neceſſarius eſt, aliiſque remediis præcellit.

(1) *Franc. Torti* hanc febrem deſcribit, & hepaticam vel ſubcruentam vocat, libro ſæpius laudato p. 126. 182.

HÆMORRHOIDUM FLUXUS NIMIUS.

§. 286.

Hæmorrhoidales venæ internæ interdum nimis diu & tam copioſe ſanguinem, varia quidem conſiſtentia & colore, & ſub variis pathematibus fundunt, ut homines inde imbecilliores facti non ſolum ſanitate, ſed ipſa adeo vita periclitentur. Idque profluvium vel una ſerie continuat, vel per intervalla nunc longiora nunc breviora cumulate recurrit.

Externæ, quæ anum circumdant, venæ hæmorrhoidales, ſive ſponte ſive arte apertæ, rarius ſanguinem tam copioſe fundunt, ut vires præter modum labefactentur (1).

(1) Inauditum hinc pene eſt, quod *Pucrarius* narrat in *Burneti theſaur. medic. pract* *T.* II. p. 45. quod ab hirudinum applicatione immodicum & vix ſiſtendum fluxum aliquis expertus ſit.

§. 287.

Cauſas hujus fluxus longius percenſere non opus eſt, quum non aliæ ſint, quam ceterarum hæmorrhagiarum. Unum illud ſaltem notari meretur, quod principalis ejus ortus ab impedito motu ſanguinis per hæmorrhoidales atque meſeraicas venas, ipſumque hepatis ac lienis viſcus derivandus ſit; ceu eorum ſectiones, qui tali fluxu periere, teſtantur, in quibus quippe enormes venæ hæmorrhoidalis diſtenſiones juxta atque infarctus viſcerum inſignes ſcrutatorum oculis ſe manifeſtarunt.

§. 288.

Nunquam utique periculo immoderatus fluxus caret: hoc tamen non in omni ſubjecto ex menſura atque tempore tantum æſtimari debet, ſed ad effectus, quos fluxus producit, reſpiciendum eſt. Quare periculum tunc imminere ſciendum eſt, ſi præcordia ſenſu gravativo anguntur, extrema frigent, facies collapſa eſt, vires valde decreſcunt & animi deliquia accedunt. Tunc enim perſæpe ipſe morbus citam mortem inducit. Alias hydrops cum tabe ſupervenire ſolet.

§. 289.

Quanquam ſanguinis profluvium non aliis facile remediis, niſi ſupprimentibus, ſedari poteſt; in quibuſdam tamen parum tuto ſupprimitur, qui iſto imbecilliores non fiunt; quum purgationem hanc, non morbum habent. Ideoque curatos quoſdam, quum ſanguis exitum

exitum non haberet, inclinata in præcordia ac viſcera materia, ſubitis & graviſſimis morbis correptos eſſe, notatum legitur (1).

A venæſectione itaque & cucurbitulis, ſi circumſtantiæ ferunt, cura incipienda eſt, ſimulque ex tonicis medicamentis quædam intus exhibenda; deinceps vero ad leniora ſupprimentia, & ab his, ſi nihil præſtant, ad fortiora procedendum.

Idonea itaque hic ſunt primo infuſum ex millefolio, virgaurea & hyperico; vel urticæ ſuccus ad uncias duas, mane & veſperi datus; deinde cortex Peruvianus in pulvere ad dimidiam drachmam cum vitrioli martis factitii granis duobus vel tribus combinatus; aut mixtura ex tincturæ martis cydoniatæ drachmis tribus, anodynæ drachma una, & liquoris mineralis Hoffmanni dimidia, ſingulis duabus vel tribus horis ad octoginta guttas ſumta; aut pilulæ, quæ ex his conſtant: gummi bdellii drachmis tribus, trochiſcorum de carabe ſcrupulis duobus, vitrioli martis factitii ſcrupulo uno, mucilaginis tragacanthæ vel ſeminis cydoniorum q. ſ. quarum ſedecim ad viginti grana mane & veſperi deglutiuntur; tum clyſteres frigidi ex ſupra dictis plantis, floribus balauſtiorum, ſucco acaciæ, aqua & vino parati; immo etiam ſemicupia frigida.

Si iſta parum juvant, ſuppoſitoria aliquot pollices longa ex adſtringentibus & condenſantibus rebus, velut ſucco acaciæ, plumbo uſto, colophonio, olibano, bolo Armena & ſevo hircino in alvum immitti debent; extus vero panni decocto glandium vel foliorum quercus recentium ex aceto madidi, aut vitriolum martis aqua dilutum adplicari; &, ſi ora venarum hæmorrhoidalium exterius tamquam capitulis quibuſdam turgentia ſanguinem fundunt, etiam boviſta aut pulvis combuſtæ ranæ vel bufonis, aut vitrioli colcothar.

Quando ſanguinis profluvium ita detrivit vires, ut hydropis periculum immineat, infuſum chelidonii ex cereviſia aut vino maceratione factum prodeſt. Tabidis vero aſſiduus lactis uſus in cibo & potu convenit.

Ad recurſum profluvii impediendum, juvat decoctum ex lentiſci raſura vinoſum ad duos cyathos per menſem quotidie haurire; deinde ſanguinem aliquoties in anno ex brachio mittere, ſinguloque trimeſtri tamarindis ad purgandum uti. Neceſſe eſt etiam, omnem negotioſam actionem circumcidere, omniaque inflantia & calefacientia vitare alimenta.

(1) *Celſus de Medicina. L.* II. cap. 7. p. 66. & L. VI. cap. 18. art. 9.

MICTUS CRUENTUS.

§. 290.

Sanguis etiam per urinæ vias vel purus vel urinæ miſtus fertur ac mejitur; idemque ex renum, ureterum, aut veſicæ vaſis ampliatis, eroſis, vel ruptis provenit.

Ex *renibus* ſanguis elabitur ſine dolore, & repentæ magnaque interdum copia ad libram & ultra, ſic ut vitæ periculum præ nimia inanitione immineat. *Hæmaturia* is mictus appellari poteſt.

Ex *ureteribus* vero idem parcus profluit, cum dolore iliorum ac lumborum, & difficili mictione.

Ex *veſica* non multus quoque mingitur, ſed nigricans & polypoſus, cum dolore & ardore circa veſicam, tam ſub mictu quam poſt illum, quin aliquando gravioribus aliis pathematibus, anxietate lipo-

thymia, extremorum frigore, ſudore frigido: *Hæmorrhoides veſicæ* vocant. Ubi vero ſanguis e veſica propter calculum profluit, urinæ obſtructio emiſſionem plerumque præcedit, & grumi interdum cum moleculis craſſioribus ſabuloſis firmiter compacti una cum lotio emittuntur. Quod quidem etiam aliquando tum evenit, quum lapillus reni impactus eundem ſauciat.

§. 291.

Urina vero in Hæmaturia ſanguini perfecte miſta obſcure vel dilute rubet, poſteaque ſedimentum grumoſum & rubro nigricans demittit; ſique ante linamentum in eandem immittitur, colore rubro iſtud tingit.

Sub hæmorrhoidum vero fluxu e veſica urina pallet, nec ullum colorem ab immiſto cruore accipit, qui in conulos formatus ſtatim ab emiſſione in eadem ſubſidet.

§. 292.

Cruenta a renibus mictio, quæ ſine magna renum imbecillitate per inquilinas cauſas moveri non poteſt, multis per circuitus redit (1), inque his potiſſimum, quibus menſtrua aut hæmorrhoides non proveniunt aut ceſſarunt. Eadem illa quandoque cum hæmorrhoidibus veſicæ ſimul præſto eſt. In pueris rarius, in infantibus rariſſime occurrit.

Porro ſanguinis mictio a renibus fortiorem corporis motum, præſertimque equitationem & vectionem, ſequi ſolet; itemque ab inflammatione renum, a lapillo eorundem, a rupto horum abſceſſu, ab ulcere eorundem, a purgante diureticoque acriore, ab atrocibus doloribus ventris, ab arthritica & podagrica ma-

teria, arctioribus veſtimentis, quibus abdomen multum comprimitur, ſpirituoſo multo potu, & fortioribus emmenagogis proficiſcitur. Præter hæc vero a caſu violento moveri eadem conſuevit, ſive grave onus aliquis levavit, ſive ictus eſt, ſive ex alto cecidit, aut quid hujusmodi perpeſſus injuriarum eſt; aut ſi membrum aliquod amputatum eſt. Ceterum ſanguinis colliquationes in febribus permultis malignis in cauſa hujus cruentæ mictionis ſunt; rariſſime ea criticæ excretionis locum in illis tenet.

Mictio ſanguinis a veſica profecta non ſolum multas cauſas cum priori communes habet, ſed prætereа quoque a verme illinc hærente & partem iſtam arrodente movetur: qui ab alio opinionem ſaltem lumbrici faciente & a concreto ſanguine formato probe diſcernendus eſt. Interdumque etiam, ut prior, certis temporibus revertitur.

(1) Vid. *Aretaeus L. IV. cap. 3.*

§. 293.

A profluvio ſanguinis inductus mictus cruentus a renibus non eſt periculoſus, ſed potius ſalutaris, licet copioſus. Fieri tamen periculoſus & exitialis poteſt, ſi crebro revertitur & vires exhaurit; unde in ſenibus magis, quam in junioribus, pertimeſcendus. Sanguinis etiam grumus in uretere hærens aut ſphincterem veſicæ obſtipans, iſchuriam producere poteſt.

Minus periculoſus quoque eſt, qui ſine febre ac dolore accidit, aut membri amputationem ſequitur.

Non ſine periculo contra is eſt, quem externa violentia induxit; itemque qui ab exulcerato rene aut veſica fertur & puris mictum cum dolore habet comitem.

Periculoſiſſimus vero eſt, qui febribus acutis, nephritide ſola excepta, ſupervenit; niſi forte criticus fuerit.

Sanguinis effluvium e veſica procedente tempore plurimos jugulat, qui ante in tabem aut hydropem conjiciuntur. Alios matura mors ex lotii ſuppreſſione tollit.

Qui a vermiculo veſicæ excitatur mictus, eodem excluſo finitur.

Qui ab aſperiore calculo aut pluribus, difficilis ſanatu eſt, neque prius, quam hoc expulſo aut ſublato, ceſſat.

§. 294.

Ad curationem mictionis cruentæ a renibus venio. Quodſi malum ex plethora aut doloribus inteſtinorum oritur, omne curationis punctum fert ſanguinis detractio: quam repetere etiam juvat ante illa tempora, quibus cognitum fuit ipſum mictum reverti ſolere.

Etiam illum mictum ſanguinis miſſio levat, qui ex ebullitione a mero aliave cauſa ortum trahit; cum eo tamen, ut ſimul refrigerantia, velut pulvis antiſpaſmodicus cum conchis citratis, cremor tartari, ſpiritus nitri dulcis, anodynus mineralis, aut elixir acidum Dippelii exhibeantur, niſi venæſectio ſuffecerit.

Mictum a purgante aut diuretico acriore optime lac ubertim potum compeſcit.

Mictum cruentum a lapſu & contuſione optime curat infuſum florum & foliorum arnicæ, aut radicis rubiæ tinctorum cum hydromelite.

Alias in immodico profluvio ſubadſtringentia conveniunt; qualia ſunt decoctum equiſeti, agrimoniæ, verbenæ, ſuccus plantaginis, urticæ, lac chalybeatum, aut aluminatum, & mixtura, quæ ex his conſtat: Aquæ plantaginis unciæ quatuor, aceti deſtillati ſeſqui uncia, boli Armenæ præparatæ, coralliorum rubrorum præparatorum, ſingulorum drachmæ duæ, trochiſcorum de carabe drachma una, ſyrupi berberum uncia; de qua cochlear plenum vel duo brevibus intervallis ſumuntur. Adhæc juvat extus refrigerantia regioni lumbari ſuperimponere; quale eſt unguentum Comitiſſæ aut quod ex emplaſtri de ſpermate ranarum partibus octo, ſacchari ſaturni parte una, & camphoræ dimidia componitur.

Ubi ſpaſticæ extremitatum conſtrictiones cum algore exercent, opiato remedio ſimul opus eſt.

Sedato fluxu, in roborantibus apozematibus æque ac topicis illis paullo ante præceptis aliquamdiu eſt perſeverandum. Apozematibus vero ſubſtitui etiam poſſunt cortex Peruvianus cum croco martis antimoniato remixtus, aut pilulæ ex pulvere foliorum uvæ urſi & mucilaginæ tragacanthæ, itemque ex inſpiſſato plantaginis aut portulacæ ſucco & gummi arabico paratæ; quarum ſingularum doſis drachma dimidia eſt; deſuper hauſtis etiam lactis chalybeati aliquot unciis.

Denique vero in vita victuque multa circumſpectione uti oportet, præſertimque neque equitare, neque curru vehi, nec ſomno in dorſo indulgere, omnem violentam exercitationem vitare, & a vino; omnibuſque calefacientibus ac diureticis rebus in cibo & potu abſtinere. Pro potu conſueto autem utiliter decoctum ceraſorum nigrorum ſumitur.

§. 295.

Mictio cruenta a veſica prorſus alia fere remedia deſiderat, quam illa a renibus (§. 294.) Primo enim ad hæmorrhoidales venas ſanguis, quoad licet, ducendus eſt: quod quidem quomodo exequendum, alio loco, quum ad ſuppreſſas hæmorrhoides venero, præcipiam. Deinde vero maxime curandum eſt, ut ſpaſmus ille dolorificus veſicæ, qui ab infarctu vaſorum ejus producitur, & corpus lente conſumit, leniatur; cui ſcopo aſſiduus & longus uſus decocti foliorum altheæ cum melle egregie inſervit. Expedit etiam in ſummo dolorum cruciatu clyſter ex mollientibus & balneum. Temperantia medicamenta perperam contra hoc vitium præſcribuntur.

Si urinæ retentio a concreto ſanguine, veſicæ oſtium occludente, excitatur; tentanda ſunt primo balnea & inunctiones abdominis & cataplaſmata perinaeo applicata cum interno uſu decocti florum & foliorum arnicæ, admiſto etiam oxymelite. Sin autem hæc cuncta opem non ferunt, catheter in veſicam demittendus eſt, quo, qui intus ſe oppoſuit, ſanguinis grumus ſuperari, lotioque exitus conciliari poteſt.

HÆMORRHAGIA PENIS S. STYMATOSIS.

§. 296.

Quam plerique autores tum veteres (i), tum recentiores prætervideruntt, hæmorrhagiam penis nunc deſcribendam aggredior. Qua ſanguinis puri effluxus ex interiore penis meatu ſive urinæ fiſtula ſignificatur, qui nullo voluntatis arbitrio & ſine urinæ mictione ex aperto, rupto, vel exeſo vaſe ſanguifero colis contingit.

(1) Ex his nemo præter *Cælium Aurelianum* hujus affectus meminit. *L. V. de morb. chron. cap.* 4. p. m. 572.

§. 297.

In ſtymatoſi ergo ſanguis ex interiore penis meatu inopinanter ultroque ſine omni nixu, quem mictio alias ſequirit, & plerumque etiam ſine dolore, ſincerus elabitur, vel tenuis & naturali ſuo colore præditus, vel grumoſus & nigricans.

Coles ipſe in hoc fluxu vel riget, vel flaccidus eſt.

Sanguinis manantis copia diverſa eſt, & ab aliquot unciis ad plures libras adſcendit. Prætereaque tempus diverſum eſt, ſic, ut hæmorrhagia vel intra unam aut alteram horam ceſſet, vel per plures dies continuet.

Cum adoleſcentibus, tum viris, modo ſemel tantum, modo pluries, tumque ſæpe ſtatis periodis, ut mulieribus ſuus per vulvam fluxus, contingit. Interdum tamen etiam longiora aut breviora intervalla obſervat: & aliquando vicem hæmorrhoidalis ſuſtinet.

Aliis non niſi in coitu aut in pollutionibus cruor loco ſeminis, nec minori voluptate quam hoc, ejaculatur.

Quidam huic fluxui obnoxii effeminati fuerunt reperti, & mammas lacte turgidas, ut mulieres, habuerunt.

Quidam eundem a patre per hæreditatis quaſi traducem nacti deprehenſi ſunt.

§. 298.

Cauſæ Stymatoſis vel internæ ſunt, vel externæ. Ex prima claſſe plethora eſt, & fluxus hæmorrhoidalis

interceptus, & urethræ vitia, cujuſmodi tam a calculi ſectione, quam a larga gonorrhoeæ tam benignæ, quam malignæ conſuetudine fieri poſſunt; itemque ulcus in glande. Sed hæ vero evidentiores cauſæ non ſemper adſunt, nec allegari poſſunt tum in fluxu periodico tum in hæreditario, qui ortum ſuum haud dubie a juſto laxioribus atque amplioribus urethræ vaſis, præſente plethora, trahunt: quemadmodum etiam is, qui in coitu, & per inſomnia vel ſola cogitatione libidinoſa contingit, nonniſi ab hac cauſa derivari poteſt.

Violenta ac nimis intenta actio in coitu, & vehementior ictus ad poſticam colis regionem, quo vaſa ejus diſrumpuntur, externas cauſas Stymatoſis efficiunt.

§. 299.

Immodica Stymatoſis idem periculum affert, ac aliæ hæmorrhagiæ. Vires inde conſumuntur, animus deficit, ſingultus præſto eſt, corpus alget & riget, ac febris, adeo furioſa, excitatur.

Periodicus fluxus æque ſalubris eſt viris, ac menſtruus mulieribus. Quibus ergo ſupprimitur aut retinetur, hi in morbos pariter incidunt.

Quibus ſanguis loco ſeminis ejaculatur, ii difficulter vel plane non ab hoc malo liberantur. Quibus vero ſanguis per intemperantiorem ſaltem coitum manat, eos curatio tantopere non fallit.

Si ictero accedit Stymatoſis, id quod tamen vix unquam fieri ſolet, eum ſolvere obſervata fuit.

§. 300.

Ad curationem Stymatoſis progredior. Quæ quidem non temere ubique ſuſcipienda eſt, minimeque in ſpon-

taneo fluxu, niſi is forte limites excedat. Quapropter cura potius adhibenda eſt, ut ſi retentus ille aut ſuppreſſus fuerit, in ordinem rurſus redigatur.

Quodſi ergo Stymatoſis activa, nec juſto intemperantior eſt, nullo prorſus auxilio eſt opus.

Paſſiva contra omnis, qualis ejaculatoria, violenta, & ex ulcere glandis orta, nunquam propter periculum ex inanitione negligenda eſt. Tumque venæſectio, temperantia, infuſa traumatica, & extus epithemata ex adſtringentibus rebus, nec non aqua ſclopetaria in injectione conveniunt. In rebelli Stymatoſi ex ulcere glandis valida ejus adſtrictio & compreſſio mediante præputio ſanguinem manantem optime compeſcit.

Conf. noſtra diſſertat. *Stymatoſis vulgo hæmorrhagia penis dicta, morbus rarus & portentoſus ex hiſtoriis Medicorum erutus & explanatus*, reſpond. *Iuſt. Herm. Seedorff.* Gotting. 1765.

UTERI HÆMORRHAGIA.

§. 301.

Non omnis larga ſanguinis ex utero profuſio morboſa eſt, & hæmorrhagiæ nomine ſignificari debet; ſed hæc duntaxat, quæ præter morem diutius per menſes & annos (1), interjectis ſubinde brevibus intervallis, perſeverat & liberalior eſt, juſtove citius recurrit, & non levem imbecillitatem cum aliis functionum læſionibus humanæ machinæ inducit.

Sanguis emanans modo ater eſt & grumoſus, modo tenuis & floridus, modo valde aquoſus velut ſanguinis ſanies (2), modo fœtidus, modo carnoſæ maſſæ ſimilis, & diverſæ molis.

(1) Vid. *Cornel. Trioen. Obſerv. Med. chir.* p. 49.
(2) Vid. *Proſper. Alpini medicin. method.* P. II. p. 764.

§. 302.

Gravativus lumborum dolor, extremorum horror, ventris atque hypochondriorum ſtrictura, anxietas æſtuoſa, urinæ parcior fluxus, faciei ardor, ſuſurrus aurium, pruritus corporis aut rheumaticus dolor, inappetentia, murmura flatuum, ut plurimum hæmorrhagiam iſtam & præcedunt & comitantur.

Hæc ipſa vero diverſo tempore vel ipſa lunari periodo, qua menſtrua erumpere ſolent, vel extra eam, nec non ſub abortu, ſub molæ excluſione, ante partum, ſub illo, & poſt hunc incidit.

Quamquam vero menſtruatæ mulieres profluvium iſtud proprie experiuntur, nihilominus tamen etiamtum ſeniores, quibus menſtruorum ceſſatio naturaliter imminet aut jam facta eſt, tum puellæ juniores impuberes, immo adeo recens natæ eidem ſubinde exponuntur.

§. 303.

Vehementior ictus uteri gravidi, lapſus in terram, quo uterus gravidus concutitur, & vulneratio hujus viſceris, inter externas cauſas hujus profluvii eminent. Spontaneum vero pro cauſa agnoſcit vaſa uteri nimis laxa; graviditatem veram & inprimis ſpuriam, ſecundarum retentionem aut violentam avulſionem, plethoram, aut pravum corporis habitum, interdum etiam ulcus in utero aut vicina parte, quod ejuſdem vaſa erodit (1).

Moeror, iracundia, æſtus, & omnis vehemens motus, etiam tuſſis & ſternutatio, facile deinceps fluxum revocant.

(1) Vid. *Halleri Opuſc. pathol. Obſ.* 39. *hiſt.* 1.

§. 304.

In cachochymico aut ſcorbutico corpore hæmorrhagia uteri maxime omnium periculoſa eſt, ac hydropem & tabem inducit. Uberrimus etiam tum fluxus eſt, & vix coercibilis, certe brevibus intervallis, ſæpeque recurrit.

Valde periculoſus quoque eſt, & plerumque velociſſime necat, tam qui ex placenta uteri orificio accreta & ante partum ſponte ſoluta, quam qui abſoluto partu ex ruptis uteri vaſis contingit. Minus exitialis is eſt, qui a retentis ſecundinis & a mola efficitur: tutiſſimus, qui in ipſo partu fit.

Neque niſi raro in annoſioribus fœminis, poſtquam menſtrua ceſſarunt, periculo caret. In his ſubinde quoque incidit, ut derepente & abſque ulla præſignificatione aliqua ſanguinis coagulati portio ex utero erumpat, & mox fluxus ſponte ceſſet: unde nullum quidem periculum.

In recens natis ac puellis junioribus utcunque immoderatus letalis eſt.

Ceterum ubique cum diuturnitate fluxus periculum ejus creſcit.

Sedato fluxo, interdum humor ſanioſus, fœtidus, diverſi coloris, loco ſanguinis emanat, accedente lenta febre, &, elapſo uno vel altero anno, morte. Retento autem iſtiuſmodi humore, ut nonnunquam fieri ſolet, protinus borborygmi, ſpaſmi flatulenti, cardialgiæ & anxietates præcordiorum accedunt.

§. 305.

In ſanguinis miſſione gravidæ ad abortum inclinantes magnum præſidium prophylacticum reperiunt, ſi aliquot hebdomades ante metuendum abortum ſanguis ad tres vel quatuor uncias ex brachii vena educitur, idque aliquoties, interjectis quatuor vel ſex diebus, repetitur.

Eademque ratione his ſuccurritur, quibus menſtrua nimis copioſe fluunt, ſi nempe ante ſuetum tempus ordinarii fluxus ſanguis ſic ex vena pedis detrahitur. Ubi vero jam multus ſanguis effluxit, ad ſuperiora loca ille per ſectionem in brachio commodius revocatur. Idque etiam expedit, quoties in annoſioribus periculum ex hæmorrhagia ſuboritur.

In hæmorrhagiis gravidarum, quæ nulla ratione compeſci poſſunt, excluſio fœtus quantocyus ſecundum artis regulas promovenda eſt; & placenta quoque, ſi præter naturam uterino oſculo accreta eſt, opportune ſeparari debet.

Hæmorrhagiam ex mola neque venæſectio, neque alia remedia compeſcunt. Naturæ ergo potiſſimum opus relinquendum eſt, & vires conveniente cibo & potu ſuſtinendæ: quam primum vero digitis prehendi mola poteſt, ea educenda eſt.

§. 306.

Et ſanguinis miſſio, eaque repetita, ſi vires permittunt, ad curationem ſæpe ſufficit. Niſi vero hoc fit, aliis auxiliis ſuccurrendum eſt, tum internis, tum externis.

Ex priorum genere ea huc ſpectant, quæ capite de Hæmoptyſi a me præcepta ſunt; prætereaque de-

coctum Simarubæ aut corticis Peruviani, philonium item, & theriaca, & mithridatium, & quod potentiſſimum omnium deprehendi, oleum martis ad guttas octo vel duodecim cum largo aquæ vehiculo aliquoties ſumtum. In longo fluxu & ſæpius recurrente etiam purgantia leniora & emetica proficiunt.

Ex altero genere in uſum vocari debent cucurbitulæ ſine ferro, ad mammas aut dorſum appoſitæ; epithemata ventri applicata ex aceto, e quo etiam cortices granatorum, gallæ & vitriolum martis coqui poſſunt; injectiones ſimiles in vulvam, aut harum loco aqua, in qua gummi arabicum ſolutum; immitti etiam in vulvam poſſunt linteamina contorta, penis figuram habentia, & ſolutione vitrioli martis aut colcotharis vitrioli madida. Minus valentes ſunt plantæ recentes contuſæ ex adſtringentium familia, in vulvam immiſſæ, ſuffitus ungularum animalium, aut ranarum combuſtarum, aut panni chermeſino colore tincti ad vulvam admiſſi, & bufo exſiccatus, qui umbilico adfigitur.

§. 307.

Neque vero ſedato fluxu interna remedia purgantia & roborantia cum alterantibus ſtatim ſeponenda, ſed potius perpetuanda ſunt; illa quidem bis ſaltem in hebdomade, hæc vero continuo: quorſum adhuc refero ſerum lactis chalybeatum, lac ipſum vel per ſe vel aquæ Selteranæ aut decocto chinæ mixtum, tincturam martis Zwelfferi vel Ludovici, pulverem cachecticum Quercetani cum cortice Winterano, decoctum corticum aurantiorum, infuſum millefolii theeforme, & potionem calidam ex vini rubri unciis quatuor & vitello ovi confectam, quæ ſingulis diebus jejunio ſumenda. Ceterum utiliſſime decoctum frigidum corticis Peruviani & herbæ millefolii quotidie ſemel in alvum infunditur.

Vinum rubrum auſterum aqua martiali dilutum pro potu ordinario inſervit.

§. 308.

Quodſi non ſanguis, ſed ſanies rubra & alba profluit; neque venæſectione, neque adſtringentibus medicamentibus opus eſt, ſed purgantia, diuretica, & roborantia requiruntur.

Hæmorrhagias a partu pilulæ balſamicæ Beccheri vel Stahlii celerrime ſiſtunt.

CLASS. II. ORDO II.

APOCENOSES.

CATARRHUS NARIUM, FAUCIUM, ET PULMONUM.

§. 309.

Pituita utcunque acris aut viſcida ſæpenumero copioſe ad nares, ſinus capitis mucoſos, laryngem, fauces, & pulmones fertur, præſertim vernali, autumnali, atque hyemali tempore, omnique humida ac præfrigida tempeſtate, illic gravedinem & coryzam cum crebriore ſternutatione & guſtus ac olfactus defectu (1), hic tuſſim humidam, ſiccam, aut branchum creans, ac utrobique corporis gravitatem, laſſitudinem, anorexiam, aliaque incommoda inducens.

Iſtique catarrhi vel conjunctim vel ſeparatim adſunt, humorque ſtagnans vel ab initio acris & tenuis eſt, vel tenax & viſcidus. Uterque cruditatis & coctionis ſtadium obſervat, inque hoc facile, in illo ægerrime rejicitur, & acuto modo interdum necat; *Peripneumoniam notham* vocant, ſi catarrhus ſedem in pulmonibus habet, & laborioſam reſpirationem cum vehementiore tuſſi movet; & *catarrhum ſuffocativum*, ſi ſubito hominem adoritur, cum veloci, magna, atque ſtertoroſa aut ſibiloſa reſpiratione.

Aliquando febris levior catharrhis ſe adſociat, *catarrhalis benigna* hodie dicta, quæ intra ſeptem, quatuordecim, aut viginti dies ad ſummum diarrhoea aut ſudoribus judicatur.

(1) Memoratu digna eſt *Bartholini* obſervatio de continua coryza, ſub cujus incremento intra nares veſicula oblonga, membranoſa, rotunda, candida, ſero plena, mobilis, nunc in medio narium ſubſiſtens, nunc extra eas prominens, iterumque levi digitorum impulſu ſurſum trudi ſe ſinens, orta eſt, ex qua nunc exſudavit, nunc exſtillavit ſerum. Vid. *ej. Hiſtor. anat. Cent. VI.* 37.

§. 310.

Nonnullos quotannis per periodos nunc longiores, nunc breviores, & aliquando noctu ſaltem, hæc ægritudo comprehendit. Alios nunquam fere dimittit. Et, ſi quos catarrhus faucium aut pulmonum pituitoſus aſſidue vexat, hi ideo ſæpe pro phthiſicis declarantur, inprimis ſi gracilis ipſorum habitus eſt, & pallida facies. Neque hi ab acriore catarrho liberi manent, qui ſe priori interdum immiſcet, atque ſubinde nocte ſubito exoritur & dimidiam horam aut ultra perſeverat.

Catarrhus acris morbillos tantum non ſemper præcurrit & comitatur. Spiſſior autem frequens comes variolarum

variolarum eſt. Aſthmati etiam qualiſcunque ſe interdum addit, & prius malum periculoſe auget.

§. 311.

Homines pituitoſi, infantes, pueri, ſenes cum catarrhoſis morbis maxime confligantur: quos intemperies aeris, refrigeratio ſubita & tranſpiratio impedita parat, & materiam deinceps ad illas partes defert, quarum laxior eſt præ ceteris fabrica.

Velut autem vel citra iſtas injurias atque vitia pituita in corporibus perpetim abundare poteſt; ſic in his continui catarrhi generantur.

§. 312.

Popularis error eſt, idemque maxime reprehendendus, quod autumnali tempore a mature concalefacto conclavi catarrhi concitentur, adeoque minus conſultum ſit, corpora a primo frigore tum afficiente fornacum calore ſtatim præmunire. Enimvero, quem interdum ſæpe diu vitant calorem, is catarrhos demum veriſſime producit, pejores illis, quos raro vel nunquam, qui calido fornace tempeſtive ſuſtentant tranſpirationem, experiuntur.

§. 313.

Catarrhus ſimplex, periodicus, nequaquam inſalubris eſt, ſed hominem potius a gravioribus morbis immunem præſtat; dum modo frigore ne exaſperetur, quo exitiales morbos; anginam, peripneumoniam, ſubito progenerare poteſt.

Suſpecti vero ſunt nimis longi catarrhi infantum ac puerorum, cum perpetuo rhoncho copulati: utpote qui

ſub impetuoſiore acceſſione letalem ſtrangulationem & epilepſiam minitantur.

Catarrhi longi faucium pituitoſi in adultioribus æque ſalutares ſunt, ac ſimplices periodici: & hæmorrhoidum vices in nonnullis ſuſtinent. Qui vero in pulmonibus ſedem figunt: phthiſin demum, ſed tardiſſime, propter pulmones nimis laxos timere ſinunt: eo citius vero iſta metuenda, ſi tuſſis gravis, immorigera eſt, & reſpirandi difficultas tenet.

§. 314.

In catarrho ſimplici regimen calidum adhibere maxime oportet, ut ne temere humor repellatur. Præterea laxans mannatum ubique prodeſt, aliquoties etiam, ſi opus, repetitum. Speciatim vero in gravedine & coryza vapores calidi naribus excepti, aut lac calide attractum utile eſt. Catarrhum vero faucium & pulmonum acrem optime decoctum radicis altheæ aut furfurum triticeorum, ſaccharo penidio edulcatum, lenit, ſi quavis hora patella plena calide vel frigide hauritur.

Catarrhus infantum mucoſus pectoralia requirit cum purgante mixta, v. c. linctum, qui ex Syrupi de manna unciis duabus, pulveris radicis ireos Florentinæ drachma, & jalappæ ſcrupulis duobus conficitur; de quo ter ac ſæpius de die cochleare parvum exhibetur. Quodſi vero acutus eſt, & ſuffocationem minitatur, neceſſe eſt, ut partim vomitorio, v. c. ſyrupo emetico aut ſulphure antimonii aurato oppletio faucium aut pectoris minuatur, non minus ac ſtomachi, ob deglutitam pituitam, quam tuſſis emolita eſt; partim humores aliorſum deriventur: id quod veſicatoria aut ſinapiſmi ſuris applicati, oleum ſcorpionum regioni renum illitum, & mixtura præſtant ex aquæ roſarum unciis tribus, liquoris cornu cervi ſuccinati drachmis duabus,

mellis roſarum aut ſyrupi de gummi ammoniaco uncia parata, quæ cochleari menſura ſæpe exhibenda: cui, ſi formidoloſa ſpaſtica faucium conſtrictio aliqua ſe adjungit, etiam moſchi grana quatuor vel ſex utiliſſime admiſcentur.

Catarrhum longum ſtertoroſum, ſed levem, infantum emetica medicina ſæpe ſola tollit.

Pituitæ in pulmonum vaſis infarctus, quæ peripneumoniam notham efficit, moderatam ſanguinis miſſionem, iteratas potiones mannatas, apozemata diluentia ex ſarſaparillæ, fœniculi, polypodii, & cichorei radice, melle edulcanda affatimque haurienda, & alia reſolventia medicamenta, cujuſmodi ſunt pulveres ex radice ari, lapidibus cancrorum citratis, nitro & tartaro vitriolato, ac in graviore caſu, etiam veſicatoria deſiderat.

Catarrho ſuffocanti derepente ſuccurendum eſt ſanguinis miſſione, clyſtere ſtimulante ex aqua tepida, ſapone veneto & ſale veſco acuata, & valentiore reſolvente medicamento, quale eſt ſulphur antimonii auratum ad quatuor vel quinque grana cum dupla vel tripla tartari vitriolati portione datum, nec non nervino quodam & antiſpaſmodico, velut liquore cornu cervi ſuccinato. Si malum rebelle, etiam ſinapiſmus aut veſicatorium ſuris imponendum eſt. Nec ſternutamenta certe aliena ſunt. Soluto vero morbo, poteſt idem liquor aut mixtura tonico nervina Stahlii per aliquot dies indulgeri, iterumque alvus leniente medicamento duci.

Catarrhus longus faucium aut pulmonum pituitoſus, qui multis naturalis, furca profecto expelli non poteſt. Levamen ſaltem afferunt potiones mannatæ per intervalla hauſtæ, & myrrha maſticata, quam totam in ore

ſaliva liquat, aut ipſius elæoſaccharum. Nec abs re eſt, ſubinde corticem Peruvianum ad aliquot uncias ſucceſſive devorare. Sub phthiſeos metu pulveres ex æqualibus partibus radicis ari & florum ſulphuris, dimidiæ drachmæ pondere, conveniunt, aut balſamum pectorale Meibomii a decem guttis ad viginti bis in die ſumtum.

§. 315.

Catarrho narium proxime accedit *Phlegmatorrhagia*, in qua ultro & copioſe humor tenuis lymphaticus, velut ſanguis e naribus, quibuſdam, ſine ſatellitio catharri aliove incommodo, deſtillat.

Vid. *Phil. Salmuthi Obſervat. med. Cent. I.* 37.

DIARRHOEA.

(316.)

Nunc de alvi fluxu loquar, cujus varia genera exiſtunt. Leviſſimum eſt, quod Græci διάῤῥοιαν appellant; in qua ſinceriores humores ſine torminibus ex alvo ſæpius, quam par eſt, feruntur.

§ 317.

Sed hæc ipſa diarrhoea diverſa iterum genera ſub ſe comprehendit; de quibus vero cunctis dicere hoc loco non eſt neceſſe. Quatenus enim diarrhoea tanquam ſymptoma in morbis, quales omnino multi tam acuti quam longi, apparet, omnem conſiderationem noſtram hic excludit. Quapropter de illis ſpeciebus tantum dicam, quæ ipſæ per ſe tanquam proprium morbi genus ſpectari poſſunt.

§. 318.

Harum vero omnino paucæ ſunt. Prima ſpecies nil niſi ſtercora fuſa ac liquata educit, & a cupediis, a crapula, a voracitate proficiſcitur. Quæ ob id *ſtercoracea* aut *cibalis* dici meretur. Appetentiam ciborum tollit, & uno vel altero die rurſus finitur, redeunte cibi cupiditate.

In altera nil niſi ſerum tenue vel mucoſum deſcendit; quæ inde *ſeroſa* aut *mucoſa* appellanda. Ea certe ab ingeſtis haud oritur; ſed a toto corpore fit per ſpontaneum decubitum ſeri ad inteſtina, cui maxime autumnale & vernale tempus favet, velut deſtillationibus, quibus ea etiam commode æquiparatur. Balbi, ceu recte ab *Hippocrate* (1) animadverſum, eadem ſæpe atque diu corripiuntur. Fortiora purgantia eam ceterum in omnibus hominibus producunt.

Tertia *bilioſa* audit, ex flavedine bilioſa aut viriditate liquatarum fecum cognoſcenda. Priori homines ex ira obnoxii ſunt; poſteriori infantes ex dentitione.

Quarta eſt *lactantium diarrhoea;* in qua, quæ dejiciuntur, vario colore, albo, flavo, viridique tincta ſunt, & grumoſa.

(1) *Aphor. VI.* 32.

§. 319.

Omnes iſtæ dejectiones, ſi ſine febre ſunt, ſi celeriter decedunt, ſi ſpiritus extremam alvum ſequitur, nullum plane periculum adferunt. Et uno die fluere alvum, ſæpe pro valetudine eſt, imo etiam pluribus, dummodo intra ſeptimum diem conquieſcat & ſine febre ſit.

In ſpatio autem periculum vertitur; ſiquidem interdum febres ac dyſenteriam & animi defectionem concitat, vireſque conſumit. Febrem autem acceſſiſſe, aut ſemel quieſcentem dejectionem revertiſſe, eandemque diutius trahere cœpiſſe, periculoſum eſt; ſive bilioſa ea fuerit dejectio, ſive cruda, ac pituitoſa.

Diuturnum vero alvi profluvium, ſponte ſupervenìente vomitu, conquieſcit. Profluente alvo mutari excrementa, ſed non in deterius, etiam prodeſt. Et ructus quivis acidus in fluxu ventris ultro accedens, ſiquidem ab initio non adfuit, eundem ſolvit.

§. 320.

Ex dictis manifeſtum eſt, officium medici in fluxibus illis alvi ſimplicioribus, ex apepſia aut catarrho verſus inteſtina per naturæ leges directo ortis, vix requiri, niſi diarrhoea catarrhalis modum excedat; cui pauxillum theriacæ aut diaphoreticum quidquam nunc optime ſuccurrit.

Bilioſam ex ira compeſcunt aliquot unciæ tincturæ rhei cum totidem drachmis tartari tartariſati & ſyrupo leniente partitim exhibitæ; illam vero ex dentitione pulveres abſorbentes cum pauxillo nitri depurati & aliquot croci orientalis granis; lactantium denique ſtomachica & alterantia, velut eſſentia menthæ, elixir viſcerale Hoffmanni, liquor terræ foliatæ tartari, varie inter ſe mixta, & pulvis ſtomachicus Birkmanni. Externe quoque linimenta ſtomachica, & ſpirituoſi liquores ventriculo illiti proſunt.

DYSENTERIA.

§. 321.

In Dyſenteria, quam latini Tormina & Difficultatem inteſtinorum vocant, non ſolum alvus multo frequentius profluere, quam in diarrhoea, conſuevit, ſed ſenſus doloris etiam vehemens & teneſmus urgent, qui ægrum diu noctuque excruciant. Tormentum ſub ipſa excretione, quæ quidem exigua plerumque, intenditur, ac rurſus poſt paulum levatur. Febricula cum algore intermiſto tantum non ſemper præſto eſt; interdumque adeo gravior febris ex putridarum genere. Similem labem humores fuſi, pituitoſi & bilioſi, ſive puri, ſive inter ſe mixti, monſtrant: atque bilioſi quidem diverſis coloribus tincti perſæpe apparent; pituitoſi vero tam tenaces atque viſcoſi, ut in longiſſima filamenta extendi queant.

Inter hæc etiam nunc citius nunc tardius alvus modico cruore perfuſa eſt. Initium morbi ſæpe fit a diarrhoea bilioſa aut mucoſa; quam in nonnullis adſtricta alvus cum tormentis præcedit. In progreſſu morbi gravioris ſtrigmenta etiam prodeunt excrementis cruentis ac mucoſis miſta, quæ interiores inteſtinorum tunicæ antiquis viſæ, revera autem nil ſunt niſi ſanguinis gelatinoſæ partes in filamenta coactæ; noviſſime caruncutæ vel pelliculæ, quas pro ipſa carne inteſtinorum detrita olim habuerunt; quæ vero fœculæ ſunt excocti quaſi ſeri, quæ lateribus inteſtinorum veluti cera adglutinatæ cum vehementi torſione exturbantur.

Præter hæc virium decrementum inſigne eſt, appetentia ciborum dejecta & ſomnus nullus eſt. Sitis contra intenſa eſt. Nonnullis etiam dorſi dolor & dyſuria in decurſu morbi eſt moleſta. Quibuſdam alvus etiam prolabitur.

Ubi gravior febris cum dyſenteria conjuncta, vomitus ſæpe circa initia fit; & in progreſſu exanthemata varii generis in toto corpore vel in parte, & ulcera, & aphthæ quoque ſubinde erumpunt.

§. 322.

Morbus tam ex ipſa loci regione naſci ſolet, quam frequentiſſime populariter graſſatur, & plerumque æſtate ingruit, prægreſſis ſæpe & perdurantibus febribus putridis (1). Tranſit tum ex uno loco in alium, & ſua tempora, ſtadia ac ſtationes obſervat, & metaſtaſes quoque facit. Interim contagioſa ejus natura valde adhuc dubia eſt. Quos vero non corripit morbus, hi aliis malis deinceps afficiuntur.

Morbus in ſe dubius, atrox & periculoſus eſt, ac multos perimit ſeptimo die, aut decimo quarto, aut vigeſimo, aut intra hoc tempus. Idem plus mares quam fœminas prehendit, & pueris maxime mortiferus eſt. Gravidæ partum elidere poſſunt, eundemve ſuo morbo inficere.

At minus tamen periculoſa ea tormina ſunt, quæ per ſe ſine putrida febre vexant; & quæ longius detinent. Cujuſmodi dejectiones etiam eos, qui ante fuerunt in corporibus, morbos ſubinde tollunt (2).

Peſſimum eſt, ſi ſtrigmenta & carunculæ quaſi cum excrementis prodeunt, ſi varia alvi recrementa, ſi nigræ dejectiones ſunt, ſi præcordia, vel ex inteſtinis aliquod, inflammantur (3), ſi dejectiones graviſſime olent, ſi dolores poſt excretionem perſiſtunt, ſi morbum jam diuturnum hydrops aut lienteria excepit.

Accedens ſingultus, vomitus, ventris tumor, ceſſatio

dolorum ſub excretione, ſopores, convulſivi motus, urina limpida, alvus nigra extenuato jam corpore, mortem præſignificant.

Neglecta aut alienis temporibus ſuppreſſa inteſtinorum difficultas abſceſſus in internis vel externis partibus, & graviora adhuc mala inducit.

(1) Vid. *Sydenhami Opp. Sect. IV. cap.* 3. p. 220. *Isbr. de Diemerbroek Obſerv. & curat. med. XXVIII.* p. m. 613. & Ill. *Zimmermann von der Ruhr unter dem Volke im Iahr* 1765. Tigur. 1767. 8.

(2) Vid. *Hippocrat. aphor. VI.* 48. *VII.* 5. *Zimmermann. l. c.* p. 18.

(3) Vid. *Franc. de le Boe Sylvii Opp. cap. de Dyſenter. Ge. Backer de catarrho & dyſenteria Londinenſi epidemicis a.* 1762. Lond. 1764. 4. *Morgagni de ſedib. & cauſis morborum, epiſt.* 31. p. 29. *Boneti Sepulchret. anat.* Sect. II. Lib. 3. *Pringle von Feldkrankheiten* P. III. p. 219. *Monroo account on the diſeaſes of british military Hoſpitals.* Lond. 1764. 8. p. 63. *Roedereri & Wagleri* diſſ. *de morbo mucoſo.* p. 7. *Giornale di Medicina T. IV.* p. 265. *Degner de dyſenteria Neomagenſi.* p. 23.

§. 223.

In dyſenteria epidemica aliquando febres occurrunt ſine dyſenterico fluxu, quæ recte dyſentericæ appellantur, propterea, quod omnia illa ſymptomata monſtrant, quibus febres in dyſenteria alias ſtipatæ ſunt, & quandoque etiam dolores ventris, quibus ſub declinatione ſubinde aphthæ quoque accedunt.

Non videtur autem dyſenteria ſingulari cuidam aëris conſtitutioni pravæ ſuum ortum debere, quum ſub temperata ac æquali tempeſtate non minus, quam quovis anni tempore natam eam fuiſſe obſervatum ſit,

nec ubivis locorum, ubi eadem mala temperies h. e. mixta uda, frigida, fervens, eadem oriatur.

Permultum tamen ingentem ac diuturnum ſolis ardorem, itemque ſubitas & vehementes æſtuantis corporis refrigerationes, & impeditam tranſpirationem ad ipſius generationem conferre, innumeris obſervationibus compertum eſt. Verum tamen & inquilinas cauſas accuſare oportet, quum nec omnes, qui dyſenterici fiunt, ejuſmodi vitia committant: quas ſi in colluvie pituitæ atque bilis corruptæ, putridæ, acrioris, tam in inteſtinorum tubo, quam in ipſo ſanguine ſenſim collecta, hucque per modum deſtillationis impetuoſe delata ponas, a vero haud multum aberrabis.

Ineptiæ ſunt, quibus ab *Alexandro Tralliano* (1) jam fuit contradictum, a fructibus horæis difficultates inteſtinorum ingenerari.

Hepatis, ventriculi, ac inteſtinorum inflammationes, exulcerationes, ac ſphaceloſæ corruptiones tanquam effectus gravioris & mortiferi morbi conſiderari debent.

(1) *L. VIII. cap.* 9.

§. 324.

Adverſus dyſenteriam vomitoria & purgantia a medentibus præ ceteris hodie commendantur. Ego vero diffiteri non poſſum, me multos dyſentericos in epidemia anni 1758 & 1762 ſine illis ſanaſſe, viciſſimque ab aliis vidiſſe iſta non modo perperam, ſed & pernitioſe frequentata. Intellexi tum, non poſſe non iſta nocere, ſaltem dolores præter rem augere, perinde ac ſternutatoria coryza laborantibus ſubdita. Ut enim hæc irritant, & tunicam narium magis inflammant, nec

ſine dolore evacuant, nihilque prorſus levamenti præſtant; ita in dyſenteria, quum nihil aliud ſit profecto, quam impetuoſa inteſtinorum coryza, & in qua ipſa natura ſatis ſuperque jam ac immoderate evacuationem præſtat, ejuſmodi ſtimulantibus rebus abſtinere, nec ullo modo violentas naturæ excretiones adaugere, multoque minus ſenſibiliſſimum tunc inteſtinorum canalem, & ad concipiendam inflammationem proniſſimum, talibus irritare, conſultius duxi. Nec hujus profecto inſtituti me unquam pœnituit. Et quidni ſine illis pharmacis dyſenteria curari poſſit? quorum uſus apud antiquos ſane fuit nullus in hoc morbo (1), cujus tamen medendi artem illos calluiſſe, nemo temere negabit. Obſervarunt etiam nonnulli recentiorum, tormina ab hypecacuanha mirum fuiſſe exacerbata; & qui nullum evacuans, quod ſupra infrave ageret, aſſumſerunt, melius habuiſſe, quam quibus illud datum fuiſſet.

Evenire tamen caſus poſſe non nego, ubi & emetica & purgans medicina recte datur; illa nempe primo, ſi morbus imminet aut dejectiones incipiunt (2); deinde, ſi intra morbum perpetua nauſea præſto eſt, & conatus ad vomitionem; hæc autem, ſi febris putrida cum dyſenteria conjuncta: ubi vero in clementioribus & quæ putredini reſiſtunt, cujuſmodi ſunt cremor tartari & tamarindi, contentos nos eſſe oportet; vitare autem iſta prorſus, ubi nigra prodeunt, aut fœtida ſanies, itemque ubi inflammationis, multoque magis cancri notæ apparent.

(1) Vid. *noſtra diſſert. de dyſenteriæ curationibus antiquis*, reſp. *Ott. Frid. Meyer.* Gotting. 1765.

(2) Vid. *Degner de dyſenter. Neomag.* Cap. III. §. 22. & *Strack Tentam. de dyſenter.* Cap. VI. p. 56. ſeq.

§. 325.

Curationis ergo totius noſtræ rationalis ſimul atque tutioris & jucundioris cardo in eo vertitur, qualeſcun-

que humores deſcendant, unde vulgo diverſæ dyſenteriæ ſpecies conſtituuntur, ut humores acres corrupti in inteſtinis attenuentur atque leniantur, ceterorumque impetuoſæ congeſtiones ad hæc loca minuantur. Quod optime fit gummi arabico in pulverem contrito & per bihorium ad drachmam dimidiam, cum theriacæ grano uno exhibito, aut ſimili ex cornu cervi uſti ſcrupulo uno, gummi arabici dimidio, & nucis moſchatæ granis duobus compoſito; & apozemate ex raſuræ cornu cervi, gummi arabici vel radicis althææ, & hordei decorticati, ſingulorum uncia, baccarum myrtillorum ſeſquiuncia, in quatuor menſuris aquæ fontanæ decoctis: quæ potio ad patellam plenam quavis hora calide haurienda: uſurpato ſimul enemate bis in die ex corticis Simarubæ, aut ichthyocollæ, aut glutinis ſcriniariorum drachmis duabus, in aquæ unciis ſex decoctis, adjectis duobus ovi vitellis (1). Ad hæc mire juvat, in balneum calidum ire, aut ventri cataplaſmata frequenter ſuperimponere. Pro potu aqua frigida inſervit, quæ, quo copioſius bibitur, eo magis humorum acrimoniam diluendo infringit (2).

Agendi modo & viribus cum remediis noſtris glutinoſis convenit decoctum Simarubæ mucilaginoſum (3). & lac dulce, in cujus ſelibra ceræ albæ drachma una vel duæ minutim diſciſſæ decoctæ ſunt, ſi liberaliter calidiſſimeque potatur (4). Quod ego etiam ob egregium ſuum uſum laudare debeo; dumne incommodum hoc ſit, ut ob ceræ ſupernatantis coagulationem vix impediendam ægerrime & non ſine nauſea hauriatur.

Simpliciſſimum autem remedium eſt lac vaccinum, in cujus libra dimidia ſoluta eſt theriacæ vel electuarii diaſcordii drachma, calide aſſidueque potum, ſimulque in alvum per clyſterem injectum: quod tum quoque Teneſmum optime lenit.

Et venæſectio ſæpe plurimum in dyſenteria prodeſſe obſervata eſt (5).

(1) Vid. Cl. *Lentin Obſervát. medic. Faſc. I.* 3. 4.

(2) Vid. *Celſus de Medic.* L. IV. cap. 15. *Aetius Tetrabibl. III. Serm. I. cap* 45. *Isbr. de Diemerbroek obſerv. & curat. med. XXIX.* p. m. 615. *Io. Calvi de medicam. pro noſocomior. levamine moderandis* p. 36. *Huxham. Opp. T. I.* p. 292.

(3) Vid. *noſtra Mat. med.* p. 290.

(4) Vid. *Isbr. de Diemerbroek Obſerv. med.* 28. *not. Opp. med pract.* p. m. 614.

(5) *Donat. ab. Altomari Therap.* c. 74. p. 487. ſeq. *Huxhami Opp. T. I.* p. 290.

§. 326.

Si dejectiones cum febre putrida ſunt, huic ſuccurrendum eſt remediis, quæ ſupra adverſus eam commendata fuerunt, præſertim ſuccis vegetabilium acidis, ſpiritu vitrioli in aquam dato, tincturis aquoſis acidulatis, decocto corticis Peruviani, & aliis.

§. 327.

Inimica ſunt in omni dyſenteria ſpirituoſa liquida, & ipſum vinum, an etiam lac? quod a plurimis quidem vehementer laudari, a paucis reprehendi lego. In victu contra optime proſunt cremores ex oryza aut avena, & ſerum lactis.

Finito morbo, non abs re eſt, roborante & ſtomachico medicamento per aliquod tempus uti, veluti cortice Peruviano, Simaruba, potiſſimum in decocto, gaſcarilla, elixir viſcerali Hoffmanni, aliove ſimili ex ſtomachicis extractis parato. Quæ quum habemus, cortice Coneſſi, Codagapala & ligno Campechino ejuſque extracto carere facile poſſumus. Præterea & iram

& ingluviem, & frigus vitare diu oportet; utpote quæ facile revocaſſe morbum obſervata ſunt, qui per ſe recurrere non ſolet.

LIENTERIA.

§. 328.

Lævitas inteſtinorum, Græcis λειεντερία dicta, celeriter cibos dimittit liquidos, ex toto aut magna ſaltem ex parte indigeſtos, ut genus eorum aperte cognoſcatur: potiones item crudas ac indigeſtas: modo, quod plerumque fit, citra ſanguinis bilisve complexum, modo cum iſtis. Dolor adeſt, vel non adeſt; corpus autem alimenti fructum non ſentit, indeque in malum habitum incidit ac extenuatur. Cibi appetentia plerumque parca aut nulla eſt; interdum tamen canina (1).

(1) Vid. *Ruyſch. Obſerv. med. chirurg.* 74.

§. 329.

Morbus plurimos diu trahit, paucos præcipitat. Senes graviſſime affligit, deinde viros; cæteras vero ætates multo minus.

Quo plura pathemata cum eodem conjuncta ſunt, eo gravior & periculoſior eſſe ſolet. Itaque ſi aſſidua quidem & multo tempore perſeverat lienteria, ſi omnibus horis, & ſimiliter noctu ac interdiu adfligit, ſi quod excernitur valde crudum eſt, aut nigrum, & mali odoris; fere exitialis eſt & ad tabem ac hydropem aut tympaniam tendit. Tumque ſimul ſitum exhibet, urinæ ſecretionem retinet, ulcera in ore & cute excitat, ventrem quaſi fermentatum efficit: ex quibus aut cibum capere aut deambulare ad res obeundas ægri nequeunt (1). Ubi contra pauciſſima ſigna ex his, quæ

mala eſſe dixi, deprehenduntur, laborantes ſecuriſſime conſtituti ſunt; utique ſi facile reſpirant, nec dolores in latere ſentiunt, ſique ructus acidus, qui antea non exſtitit, ſuccedit.

(1). Vid. *Hippocrat. Prædict. L. II. Sect. II.* p. 105.

§. 330.

Solet autem lienteria vel per ſe naſci, vel ex alio morbo aut in eodem, ſive acuto ſive diuturno: unde in *primariam* & *ſymptomaticam* diſpeſci debet. Ita namque ex ulcere ventriculi, ex abſceſſu meſenterii, ex aſcite, dyſenteria, in ſcorbuto, in febribus malignis ſuſcitatam eam legimus.

§. 331.

Videtur equidem lienteria a nimis relaxato pyloro oriri, qualem ſic quoque diſſectores in hoc malo repererunt (1). Attamen cum & pylorus nimis ampliatus repertus fuerit, citra ullam lienteriam (2); ſequitur omnino, relaxationem iſtam non eſſe unicam & primariam morbi cauſam, ſed ab imbecillitate ventriculi iſtum pariter proficiſci. Quoniam vero in inteſtinorum lævitate, quidquid aſſumtum eſt, imperfectum protinus redditur; id autem, etiam in præmagna ventriculi laxitate, qua valde tumet & extrorſum pellitur ille, nequaquam fieri ſolet, utpote qua dejectio potius retardatur, quam acceleratur: hinc alia longe cauſa morbi ſubeſſe mihi videtur, eaque duplex; nimirum partim defectus iſtius apparatus naturalis, quo digeſtio perficitur, partim vero intentus nimis motus periſtalticus. Quæ duæ cauſæ ſi conjunctim exiſtant & operentur, omnia iſta exſequi poſſe mihi videntur, quæ in lienteria apparent; ſed poſtrema cauſa poteſt etiam ſola ſufficere.

(1) Vid. *Ruyſch l. c.*
(2) Vid. *Morgagn. de ſede & cauſ. morb. Epiſt. XXI. n.* 15.

§. 332.

In hoc ergo morbo utique comprimentia (1) adhibere oportet; quo non ſolum facilius tenendi aliquid inteſtinis vis ſit, ſed & humores digerentes haud dubie acres & corrupti alterentur. Nam utrumque iſta præſtare valent. Ergo decoctum corticis Simarubæ aut Peruviani ex uncia dimidia & aquæ fontanæ libra paratum, ſic ut octo unciæ decocti remaneant, quatuor doſibus intra nychthemerum potetur; aut decoctum florum balauſtiorum cum mithridatio aſſumatur; aut lac, in quo cortex arboris Sumach eſt decoctus; aut ſerum lactis aluminatum, & cibi potioneſque exhibeantur, quæ alvum adſtringunt.

Non ſolum vero neceſſe eſt, ut per hæc paulatim firmentur inteſtina, & humores acres inverrantur; ſed expedit quoque, eoſdem ex alvo ſenſim evacuare. Quapropter rheum cum cortice gaſcarilæ aut Peruviano initio ſtatim per plures dies exhibeatur.

Ad hæc epithemata ex roborantibus medicamentis & penetrantibus ſtomacho ex vino cocta ſuperimponenda ſunt; aut cerata vel unguenta ex ſimilibus.

Ceterum quorundam autorum experimentis compertum eſt, decoctum baccarum juniperi ex lacte, quotidie ad aliquot caliculos calide hauſtum; itemque juſculum pulli; & aquam calcis vivæ præſidio eſſe. Quidam, quum halecem ſalitum inſperſo aceto comediſſet, etiam ab inteſtinorum lævitate liberatus dicitur (2).

Exercitationes præterea huic mobo neceſſariæ ſunt, & balneum, & vomitus quandoque.

At

At morbus in ſe difficilis curatu eſt; eoque difficilior, quo magis inveteravit.

(1) Vid. *Celſus L. IV. cap.* 16.

(2) Vid. *Luc. Tozzi Op. med.* T. I. p. m. 205.

FLUXUS CŒLIACUS.

§. 333.

Venio ad illum ventris fluxum, quem Græci κοιλιακὸν appellant, & qui ſic animadvertitur. Diverſi generis ſtercora ex turbata alvo deſcendunt, ubique quidem præter conſuetudinem tenuiora & cruda, ſed conſiſtentia & colore omnino diverſa, liquida prorſus, modo lutulenta, lævia & humecta, & nunc ſimul in aliis flava ac ſpumoſa, in aliis praſina, in aliis livida, nigra, purulenta, alba, ſubpallida, interdumque & jam ſanguinea, valdeque utplurimum fœtentia, & cum animi deliquii ſenſu.

Ipſa fœcum tam diverſimode quoad colorem & conſiſtentiam conſtitutarum excretio ſubito & plerumque copioſe fit, ac vel diu noctuque aſſidue, aut ſemel & concervatim, aliquando vero interjecto unius vel plurium dierum intervallo. In ventriculo ſenſus ardoris aut frigoris eſt. In ipſo ventre, qui multis tumet ac dolet, murmura exaudiuntur. Præterea ructus frequenter ex ſtomacho erumpunt, ſitis vexat, ciborum appetentia aut naturaliter ſe habet, aut eſt imminuta. Procedente morbo, febris aut febricula ſaltem accedit, vires ſenſim decreſcunt, cutis arida eſt, facies & pedes intumeſcunt. In extremo vitæ diſcrimine interdum ſanguis flavus vel purus vel permixtus cum iis, quæ egeruntur, deſtillat.

Per circuitus redire aliquando conſuevit morbus, & levi errore iterum ſuboritur. Idem nulli ætati parcit, & longus eſt, & difficulter ſanatur.

Vid. *Cael. Aurelian. L. IV. cap.* 3. *de morbis chronicis*, *Aretaeus de ſign. & cauſ. morbor. diuturnor. L.* II. c. 7. *Alexander Trallianus L.* VIII. c. 5. *Aetius Tetrabibl. III. Serm. I.* c. 37. *Plinius Valerianus de re medica. L. II.* c. 26. Ceteri medici antiqui, *Galenus*, *Paulus*, *Actuarius*, non tam diſerte ac prolixe hunc morbum deſcripſerunt. Unus eſt *A. C. Celſus*, qui a loquendi uſu anteceſſorum ſuorum, & qui cum ipſo, & poſt ipſum fuere, adeo receſſit, ut alvum plane nihil, immo ne flatum quidem tranſmittere arbitratus ſit, *L. VI. Medic.* c. 12. Conf. ſuper hac re Ill. *Dan. Wilh. Trilleri* Diſſ. *de morbo coeliaco ſingulari a Corn. Celſo deſcripto*; quæ nunc in ipſius *Opuſ. medic. Vol. I.* p. 281. ſeq. exſtat.

§ 334.

Hæc antiquorum medicorum obſervatio de morbo cœliaco tantopere a recentiorum deſcriptione abhorret, ut nihil ſupra ſit. Effecitque, opinor, tum novitatis ſtudium, tum vero maxime antiquorum neglecta aut non ſatis proſecuta lectio, ut quid iſti nomine Cœliacæ inſignivere, ab his minus recte atque plene indagatum, & nomen morbi ad unam ejus ſpeciem duntaxat, in qua albicantia excrementa redduntur, tranſlatum fuerit. Fortaſſis enim recentiores ex *Aretaeo*, quem ſolum mihi evolviſſe videntur, notionis ſuæ fundamentum, ſuaſque deſcriptiones deſumſerunt, quippe qui hanc ſaltem fecum qualitatem pro noſtri morbi ſigno adfert, quod albus ipſarum color ſit (1). Unde facile illi concludere poterant, non aliud quam hoc fecum genus in cœliaco morbo apparere, eundemque proinde efficere: quæ concluſio aliam ſtatim peperit eamque univerſim quidem hactenus quoque probatam ac receptam opinionem, quod ſcilicet in paſſione noſtra

chyloſus humor effluerет, impedito quidem in vaſa lactea ipſius ingreſſu, aut ſecretione ejus in inteſtinis impedita: unde adeo quidam morbo nomen chyloſi fluxus & diarrhoeæ chyloſæ impoſuerunt, quaſi re optime probata ac experta, nullique dubio prorſus obnoxia. Quodſi vero hæc, quam modo memoravi, conjectura me non fallit; inde jam manifeſto patet, quam lubrica atque fallax ſit iſta notio recentiorum autorum, quod ſcilicet a chylo efficiatur cœliacus morbus: in qua pluribus refutanda paullo infra adhuc occupabor.

(1) *l. c.*

§. 335.

Quamquam vero noſtri retro inde ab aliquot ſeculis in hoc morbo excrementa alba, chyli cum his effluentis colore tincta, dejici arbitrantur; non uno tamen modo hunc chyli fluxum concipiunt, dum alii alimenta cruda & imperfecte cocta, alii bene cocta illa, ſed adhuc cum chylo confuſa, alii chylum cum excrementis mixtum, alii ſeparatum, iterumque alii tam crudum, quam coctum ſimul, alii contra purum ac perfectum, alii denique chymum tantum quendam reddi opinantur (1). Quicquid interim ſit, ex albore dejectionum frequentiorum deſumunt hodie omnes medici, unanimi conſenſu, cœliacæ paſſionis characterem, alboremque iſtum chylo fecibus immiſſo adcribunt.

(1) Conferantur, ſi placet, ad admirandam illam opinionum diſcrepantiam eo clarius perſpiciendam, diverſorum autorum, nominatim *Fernelii*, *Riverii*, *Plateri*, *Sylvii*, *Ettmülleri*, *Iunkeri*, *Gorteri*, *Sauvageſii*, *Dolaei*, *Hartmanni*, ſcripta practica.

§. 336.

Tametſi longe alium, magiſque diverſum habitum, quam album vel pallidum aut cinereum, cœliacorum excrementa, docente rerum uſu & antiquorum medicorum experientia, recipere conſuerunt: quotquot tamen de hoc morbo, nomine cœliaci fluxus, in recentiorum monumentis obſervationes occurrunt, omnes ac ſingulæ non aliam ſpeciem, quam in qua albicantia prodeunt excrementa, nobis repræſentant (1). Cetera genera diarrhoeæ nomine vulgo hodie ſignificantur (2).

(1) Ejuſmodi legas in *Miſcellaneis naturæ Curioſorum* paſſim, itemque in *Foreſti*, *Smetii*, *Diemerbroekii*, *Plateri*, *Amati Luſitani*, *Ballonii*que monumentis. At nemo ex illis, quod probe obſervandum, chyli puri effluxum vidit. Adde *Wepferi* epiſtol. ad *Burnetum*, in ejus *Theſaur. medic. pract.* T. I. p. 307.

(2) Veriſſime fluxus cœliaci fuerunt, quos alio titulo inſignitos deprehendis in *Miſc. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 2. *obſ.* 20. *Horſtii obſerv. med. L. IV.* 24. & Ill. *Stoerkii ann. medic.* II. p. 250. ſeq.

§. 337.

Sed jure nunc quæritur, an recte ac vere ab impedimento reſorbtionis aut ſecretionis chyli cœliacus fluxus derivetur; & num chylus ex alvo profluens tam ipſam fluxus materiam efficiat, quam album quoque vel gryſeum colorem excrementis impertiatur? Quod quidem dogma hodie receptum & ſtabilitum ſequentibus argumentis probari ſolet; primo, quod nil poſſit naturalem fecum colorem tam apte in albicantem vel cinereum commutare, quam chylus vel admiſtus illis, vel a concoctis alimentis plane non ſecretus: deinde vero atrophia, quæ conſtans hujus albi profluvii effec-

tus, ab illa chyli perverſa aut abolita diſtributione facillime explicari poſſit; tumque a vero prorſus non alienum ſit, quod non ſolum oſcula vaſorum lacteorum a muco ſic obduci queant, ut intrare iſta chylus non poſſit, ſed etiam luculenta iſtiuſmodi reſorbtionis impedimenta, velut aphthæ, earumque cruſtæ inteſtina obſidentes, & cicatrices inteſtinorum, quæ fluxum iſtum poſt dyſenteriam ſubinde inducant, denique etiam obſtructæ innumeræ glandulæ meſeraicæ in cadaveribus hoc morbo demortuorum conſpiciantur.

§. 338.

Verum tamen admodum levia eſſe ac imbecilla omnia iſta argumenta, licet valde ſpecioſa, immo nec infirma primam frontem videantur, monſtrare nunc variis rationibus ådnitar.

Sane, niſi ab alia quapiam cauſa, quam a chylo, albicans aut cinereus excrementorum color produci poſſet; hoc ita eſſe, facile ad credendum induceremur; at cum aliter etiam hoc fieri queat, quemadmodum infra pluribus dicetur, ipſeque jam *Aretaeus* (1) rectiſſime pronunciaverit, quod albus iſte fecum color a privatione bilis oriatur; chylum pro cauſa ejus vera adſumere non licet. Nec quiſquam unquam ſenſibus ſuis deprehendit, quod profluens ille liquor albus chylus fuerit. Imponere autem hac in re Medicis pus, aut pinguendo poteſt aut ſebacea materies, quæ quotidie & diu aliquando ex alvo fluit, hominemque tabidum ac imbecillum reddit (2).

Quodſi porro perpendas, quod in cœliaco fluxu, prout vel antiqui vel recentiores illum obſervarunt, alvus copioſe & frequenter dejiciat; quomodo, quæſo, a chylo excrementis adfuſo vel immixto id fieri poſſe credes, quum nec chyli portio, quæ quotidie in ho-

mine (bene quidem comedente) paratur, & ad quatuor, ſex, octove uncias fere adſcendit, tam copioſo fluxui reſpondeat, nec hujuſdem frequentia inde ſine difficultate explicari queat. Etiamſi chylum acquiſitæ acrimoniæ ſtimulantis accuſaveris; nam illa tanta eſſe non poteſt, quantam frequentia fluxus poſtulat; nec ipſi ſane propter quotidianam cum excrementis dejectionem legitimum ſpatium ad notabilem quandam corruptionem ſubeundam conceſſum eſt.

Adhæc tam periodica cœliaci fluxus natura, quam non ſolum antiqui ex parte, ſed etiam recentiores quidam obſervarunt (3), quam ſubitanea ejus interdum acceſſio (4), ſtabilitæ hodiernæ theoriæ, quoad ejus cauſas, quam maxime repugnat.

Quum etiam permulti cœliaci cibos faſtidiant, vel parum ſaltem comedant; incomprehenſibile prorſus eſt, unde tanta chyli copia proveniat, quæ tam multas feces quotidie excerni ſolitas tingat, & tam copioſe cum iſtis ſimul profluat.

(1) *l. c.*

(2) Vid. *Tulpii Obſerv. L. III.* 18. 19. *Dolæi Encyclopæd. med.* p. 454. *Miſcell. Natur. Cur. Dec. I. ann. II. obſ.* 20. *Morgagni de cauſ. & ſedib. morbor. Epiſt. XXXI. art.* 4.

(3) Præter *Aretaeum* nempe, & *Aetium* ſupra allegatos, *Lud. Mercatus Prax. med. L. III. cap. X.* & *Vit. Riedlinus Linear. med. ann.* 1697. *M. Octobr. XVI.*

(4) Vid. *Bernh. Verzaſchæ Obſ. med. I.*

§. 339.

Nec obſtructionem glandularum meſeraicarum pro communi cauſa atrophiæ & cœliaci fluxus venditare licet, niſi fallaciam in argumentando committere in-

ſignem velis. Primum enim non tam frequens eſt fluxus cœliacus, quam dictarum glandularum obſtructio; hocque poſtremum vitium milleſies occurrit ſine ventrali fluxu. Quamvis equidem, quiſquis hoc ipſo laborat, obſtructas habet glandulas meſeraicas (1); non tamen viciſſim ille in profluvium noſtrum ſemper conjicitur, cujus meſenterii glandulæ intumeſcunt ac induratæ ſunt. Quapropter licet hæc duo mala ſe interdum comitentur; nulla tamen neceſſitas nos cogit ad concludendum, quod unum alterius cauſa ſit ſive producatur ab altero. Habent potius hæc duo mala communem aliquem funtem, ex quo ſimul propullulant; ſeſeque adeo nonnunquam commitantur, cachexiam, puta, quæ, in pueris inprimis, perſæpe utrumque producit.

Videtur equidem chyli motus inſignem ac inſuperabilem remoram ab obſtructis illis, quas ſuperare ac pertranſire debet, glandulis neceſſario experiri: at ego tamen nullam tranſeundi impoſſibilitatem tum perſpicio, partim quod per obſtructa qualiacunque loca humoribus ſuus motus nequaquam denegatus eſt, quamvis paullo lentior exiſtat; ſiquidem ipſæ illæ obſtructæ partes ſub hoc vitio in volumine ſuo non decreſcunt, ſed increſcunt potius atque liberaliter nutriuntur: partim vero ipſi Phyſiologi inter ſe adhuc certant, utrum in iiſdem diluatur, an condenſetur chylus. Sin autem is non diluitur, idquod veriſimillimum Hallero videtur, tum eo minus ipſarum obſtructio illius progreſſui poteſt officere. Præter hæc vero, quum obſtructæ glandulæ ſuum proprium humorem & admittunt & tranſmittunt, cur quæſo chylum illæ non recipiant?

(1) Notante ex cadaverum inſpectione *Riverio Prax. L. X. cap.* 4. *Diemerbroekio Opp. anat. T. I. L. I. cap.* 8. *Bierlingio Miſc. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 2. *obſ.* 152.

§. 340.

Non magis vero Cœliaca ab obſtructione vaſorum lacteorum in ſuis oſculis bibulis, quam multi quidem ex recentioribus adeo pro unica hujus fluxus cauſa habent, quam ab ante memorata (§. 339.) obſtructione glandularum meſeraicarum oritur. Sive enim illam a pituita vel muco inteſtinali, ſive a cicatriculis aut ab aphthis inteſtinorum fieri jubeas; utrobique non levia dubia moveri poſſunt.

Niſi enim omnia oſcula vaſorum lacteorum pituita, de qua primum dicam, obliterata & occluſa fingas; profluvium chyli nullum locum habet, quum per reliqua aperta oſcula liber ingreſſus ipſi conceſſus ſit. Sin cuncta autem occluſa credas; quomodo, obſecro, morbum natura ſua longum tam diu æger ſuſtinere poteſt? & cur morbus tam difficulter curatur, quum non adeo difficile ſit, per medicamenta mucum de inteſtinorum parietibus abſtergere? Sed eo minus credibile eſt, quod chylus vaſorum oſcula chyliferorum, etiamſi obſtructa, præterlabatur, quum iſta aquam epotam in hoc morbo facile recipiant, velut diureſis haud impedita demonſtrat. Sin autem aquam, cur non etiam chylum admittant?

At opinio de cicatriculis inteſtinorum ex dyſenteria, tamquam ſpeciali cauſa cœliaci morbi, vix refutari meretur, quum errorem antiquorum medicorum pro fundamento habeat, qui dyſenteriæ rationem in inteſtinorum exulceratione perperam poſuerunt. Et niſi totum inteſtinorum tenuium tubum ulceratum fingas; quale ſpectaculum certe in dyſentericorum cadaveribus nunquam viſum; permulta ſane orificia vaſorum lacteorum pro recipiendo chylo adhuc patebunt. Demonſtrat etiam effectus medicamentorum roborantium & alterantium, qui eis a dyſenteria relictus cœliacus

morbus ſuperari ſe ſinit, quod per iſta cicatrices deleri non queant.

Quidquid autem contra cicatriculas inteſtinorum, tamquam cauſam ventricularis paſſionis monui, illud etiam ad ipſorum aphthas, tamquam novam hujus cauſam applicare mihi liceat; utpote quæ pariter ad figmenta pathologica, meo quidem judicio, referendæ ſunt.

§. 341.

Exploſa ſic recepta hactenus ventricularis paſſionis theoria, ſequitur, ut aliam forte probabiliorem ipſi ſubſtituamus; quam ex attente conſiderata totius morbi natura juxta atque remediorum ad ipſius curationem valentium actione nunc depromamus.

Morbus noſter plerumque longus eſt, & expreſſam ſpeciem cachexiæ repræſentat. Ipſi quoque non modo aliquando jungitur, ſed & per ſe tantum non ſemper eandem inducit, comitemque habet. Pallet enim facies, extenuatur corpus, debilitantur vires, febricula vexat, extremitates intumeſcunt, venter turget, & ex alvo corrupti humores diverſi generis & coloris copioſe atque crebro egeruntur, tormina plus minus excruciant, flatus multi excluduntur, glandulæ meſenterii obſtructæ ſunt, immo non raro hepar, lien & pancreas præter modum tumida ac indurata (1). Ipſe morbi fons autem modo univerſa humorum maſſa eſt, quandocunque nempe ille cachexiam inſequitur; modo in primis ſaltem viis hæret, atque nunc ſimul in ventriculo ac inteſtinis, nunc in his ſolum eſt quærendus. Stomachum vero laborare, ex βραδυπεπσιά, faſtidio cibi, aut appetentia præter modum aucta, itemque ex ructibus, dolore, ac ſingultu intelligitur. Quodſi vero ejuſmodi pathematum nulla adſint, ven-

triculus etiam accuſari non poteſt. At in inteſtinis colluvies humorum mille modis depravatorum, bilis, pancreatici ſucci, ac inteſtinalis lymphæ ſemper præſto eſt; qui pro diverſa ſua dyſcraſia, quam ad tria forte genera, inertiam, viſciditatem, & acrimoniam reducere licet, omnem alimentorum ſuccum alterant & ex indole ſua depravata diverſimode corrumpunt, eidemque ſimul modo vehementiorem, modo mitiorem fœtorem una cum diverſo colore conciliant, flavo nimirum, ſi bilis integra, viridi, nigro, lividove, ſi alterata, albicante poſtremo, ſi tingendi virtute privata eſt; ceterique humores lymphatici tam majore copia adfluunt, quam juſto ſpiſſiores exiſtunt; ſimulque tandem prægnagna inteſtinalis muci copia collecta eſt. Ut mirum hinc non ſit, ſi, quemadmodum rerum uſus docet, lienteriam, dyſenteriam, & cholericam febrem hæc paſſio aliquando excipiat; ſi certis horis tantum in quibuſdam alvus fluat; ſi interdum eodem, quo ceperat die, interdum poſtero aut tertio profluvium ſponte quieſcat, vacuato omni ſupervacuo aut corrupto humore, ſive naturæ ſive medicamenti irritamento (2). Sique hanc Cœliacæ faciem, quam ſubinde monſtrat, menti ulterius repræſentes, de erronea recentiorum theoria, quæ profluvium noſtrum ex vaſorum lacteorum obſtructione derivat, iterum convinceris; utpote quæ tam repente ſubitoque oriri, iterumque mox tolli non poteſt, multoque minus naturæ miniſterio removeri.

(1) Vid. *Diemerbroek* l. c. & *Miſc. Nat. Cur. Dec. I. ann. II.* 152.

(2) Vid. *Fernelii Univerſ. medic.* p. 54. Cujuſmodi repentinum, alteroque die jam finitum profluvium mihi in juvene occurrit, quod choleram æmulabatur, atque copioſa dejectione æque ac vomitione materiæ albæ, pulticulam ex braſſica cauliflora cocta & contrita factam quaſi conſiſtentia & colore referentis, abſolvebatur.

§. 342.

Ad curationem progredior, quæ, niſi doctam manum morbus ſuperet, præter emetica & purgantia, omnis generis ſtomachicis, roborantibus, adſtringentibus, tam intus quam extus adhibitis, commodiſſime perficitur.

Ex internis vero uſum habent maxime martialia, eſſentia gaſcarillæ, vinum abſinthiti, conditum cydoniorum, electuarium de acoro, conſerva menthæ, & pulvis anticœliacus Scretæ ex diaphoretico joviali & martiali, cornu cervi philoſophice præparato, floribus ſalis armoniaci martialibus, radicibus ireos Florentinæ, ari, & oleo cinnamomi compoſitus.

Externi admoveri poſſunt cerata, emplaſtra, ſacculique ſtomachicis & ſpirituoſis plantis repleti & ex vino expreſſi.

In victu egregie proſunt mala cotonea cocta, lac ſciſſile, poma auſtera, acetaria ex coronopo, aqua frigida. Equitationes multum quoque conferunt.

Enimvero, ſi ſingulorum iſtorum remediorum vires æſtimes; facillime tibi perſuadebis, a recentioribus allatas morbi cauſas omnino fictas eſſe, cum per iſta tolli non poſſint; quorum quippe virtus maxime in alterandis, diſtribuendis, diſſipandis ac educendis humoribus pravis, inque ſtomachi ac inteſtinorum tono reſtituendo eſt poſita.

[5] Vid. Diſſert. noſtr. *Fluxus cœliaci genuina notio atque ratio expoſita*. reſp. *Io. Iuſt. Sothen*. 1768.

CHOLERA.

§. 343.

Facienda nunc mentio eſt Choleræ, communis ſtomachi atque inteſtinorum vitii, ſiquidem ſimul & dejectio & vomitus eſt: præterque hæc inflatio & nauſea eſt, ventriculus & inteſtina torquentur, bilis ſupra infraque copioſe ac frequenter erumpit, plerumque flava aut viridis, interdum alba, nonnunquam nigra, vel varia. Ergo eo nomine morbum hunc χολέραν Græci nominarunt (1). Præterea vero ſitis urget, immodica virium reſolutio eſt, ut anima deficiat; ſæpeque etiam crura manuſque contrahuntur. Quare acutiſſimus is affectus eſt, nec mirum eſt, ſi his concurrentibus ſubito quis moritur.

At vero ſciendum, non ſemper bilis aut bilioſum hunc fluxum eſſe, ſed hanc quibuſdam initio tantum meracam ſecedere, poſtea ſerum aliumque male corruptum humorem maximam excretionis partem facere: immo nonnullis ſerum ſolum, idque limpidum, dulce & ad frigus congelabile ἄνω καὶ κάτω prodire incomitata bile (2). Unde cholera recte in *bilioſam*, *mixtam* ac *ſeroſam* ſive *lymphaticam* dividi poſſe mihi videtur.

(1) *Celſus de medic. L.* IV. cap. XI. ſed. conf. *Alex. Trallian. L.* VII. c. XIV.
(2) Vid. *Io. Nic. Pechlini Obſervat. medic. phyſic. L. I.* 55.

§. 344.

Duplex genus cauſarum hunc morbum atrocem ingenerat. Aut enim ſunt bilioſi vel ſeroſi humores corrupti, qui copia ſua & orgaſmo eundem producunt; tumque is maxime æſtate & Auguſti menſe nunc ſporadice, nunc populariter, in illis, qui juvenilem ætatem

ſupergreſſi ſunt, vel ſubito erumpit, vel quum ventrem aliquamdiu ante fermentatum ac murmurantem habuerunt: aut ſunt ingeſta acria venenata aut veneni vires exſerentia, veluti arſenicalia, draſtica, fungi venenati, ova barbæ & lucii piſcis: aut denique nimia potuum ac ciborum copia. Præterea vero, & materia arthritica retenta, & pituita verminoſa choleram excitare valent.

§. 345.

Salus exſpectari poteſt in Cholera, ſi febris abeſt & mens integra eſt, ſi pulſus redit, ſi convulſiones abſunt & ſyncope, ſi excretio minor fit, ſi ructus acidi erumpunt, ſi morbus ex ingluvie aliove diætæ vitio ortus eſt.

§. 346.

Quo celerius ægro ſuccurritur, eo felicius ac celerius curatio ſuccedit. Quæ vero in *ſpontanea cholera* nec catharticis, nec vomitoriis, nec adſtringentibus molienda, ſed diluentibus atque alterantibus.

Pro diluente inſervit aqua multa egelida, decoctum album Sydenhami, aut jus pulli valde dilutum: quæ pluribus vicibus ſimul etiam in alvum per clyſterem infundenda. Ex alterantibus expeditiſſimum eſt, quod ex is conſtat: Aquæ menthæ unciæ tres, ſucci citri uncia, ſalis abſinthii drachma dimidia; cujus mixturæ tertia pars quovis bihorio ſumitur. Sin ad hæc nec dolor, nec excretio minuitur, mixturæ dictæ anodynum aliquot, velut theriaca Andromachi aut laudanum liquidum Sydenhami ad drachman dimidiam admiſcetur. Ad dolores mulcendos valet etiam linctus ex vitello ovi & butyro inſulſo confectus, & cataplaſma extus ventri impoſitum, aut ſemicupium ex aqua, lacte

& furfuribus paratum. Interdum quoque ſanguinis miſſio remedium ad dolorem eſt, inprimiſque a forti, magno & frequente pulſu indicatur (1).

Choleram a fungis venenatis compeſcit vomitorium quam primum exhibitum, & aquæ tepidæ quam plurimum ſuper hauſtum; ſique per hæc non ceſſat, antidoti, lac & oleum olivarum, copioſe ac frequenter ingeſta. Quæ una cum theriaca etiam choleram a draſticis ſedant: ad quam ſola theriaca aut eſſentia ejus ſæpe quoque ſufficit. Choleram ab ovis piſcium lucii & barbæ, & a vino aut comeſſatione ſola natura finit.

(1) Vid. Cel. *Tralles Hiſtor. choleræ.* p. 257.

§. 347.

Interdum febris intermittens pernitioſa, aut remittens tritæophya ſub larva choleræ atrociſſimæ ſe occultat, & altero vel tertio paroxiſmo interimere poteſt, niſi cortex Peruvianus, qui ſummum & unicum contra hanc choleram remedium eſt (1), in ſpatio vacuo copioſe devoretur.

(1) Vid. *Mortoni Pyretol. p.* 83. 84. 191. 208. & *Torti l. c.* p. 173. 249. ſeq.

§. 348.

Diſtinguunt jam autores priſci Choleram in *humidam*, qualis hactenus deſcripta, & *ſiccam*, in qua tumidus ac inflatus venter, laterumque & lumborum dolores graves incumbunt, alvus vero nihil plane, ſive flatum ſeu humorem, dejicit, cauſa vero ubique eadem eſſe creditur. Addunt quidam ex recentioribus tertium genus *flatuoſam* (1), quam tamen ad ſiccam plerique referunt (2) in qua præmagna flatuum vis, poſtquam diſcurſibus hinc & inde ventrem fatigarunt,

excitatis borborygmis, doloribus, cardialgiis, anxietatibus, ſudoribus frigidis, tandem importuno turbine ſurſum deorſumque effunditur. Rectius vero, me judice, qualiſcunque illa ſicca cholera aut ad affectionem hypochondriacam, tamquam ſymptoma, referenda eſt, tumque etiam diu & per plures annos trahit, ſæpe revertendo (3), aut ad dolores colicos. Et, ut cholera ad excretiones pertinet, ille morbus, qui non eſt excretio, inepte profecto cholera appellatur. Neque ſiccæ & flatuoſæ choleræ eadem curatio, ac humidæ, accommodata eſt.

(1) Vid. *Pechlini Obſerv. med. phyſ. L. I. obſ.* 56.

(2) *Sydenhami Opp. p.* 217.

(3) Vid. *Primit. phyſ. med. Medic. Polonor. vol. I. obſ.* 5. *p.* 75.

§. 349.

Infantes interdum cholera quadam, eaque ſæpenumero ferali, infeſtantur, ex ingluvie aut dentitione naſci ſolida. In qua diluentia, multoque magis cathartica prorſus aliena; quorum illa quippe tam tenera ætas ferre non poteſt, hæc vero dolores & tumultus inſigniter augent; contra vero opiata, & ex his inprimis laudanum liquidum a duabus guttis ad quatuor vel plures, pro ratione ætatis, atrociam morbi, repetito, ut opus fuerit, data optime edomant.

CALCULI, HYDATIDES, MOLÆ ET ALIENIGENA ALVO REDDITA.

§. 350.

Præter humores varie corruptos, qui, ut hactenus ſcriptum, ab alvo morboſe prodeunt, ſunt etiam aliæ

res ſolidiores tam præter naturam, quam contra eam; quæ in inteſtinis vel vicinis locis genitæ interdum ſecedunt. Atque inter has primum *Calculorum* mentionem faciam, qui ex alvo exprimuntur, modo in inteſtinorum tubo, modo in jecinore generati.

Quod ad *inteſtinales* attinet, illi ſæpe corpuſculis duris deglutitis innaſcuntur; ſæpe vero etiam per ſe concreſcunt & inteſtini coeci aut coli cellulis adhærent. Color, durities & magnitudo varia eſt; hæcque tanta fuit obſervata, ut æger vitam perdiderit, quum calculus haud potuerit extrudi. Varia mala diuturna, ventris dolores, vomitus, diarrhoeæ, inde oriuntur, quæ, abſcondita ſua cauſa, nullis remediis obtemperant.

Hepatici calculi vel in ipſo viſcere generantur, vel, quod plerumque fit, in veſica bilis hujuſque ductibus, inde ſæpe dilatatis; unde *fellei* cognominantur. Eorum color aut fuſcus eſt, aut ſubvirideſcens, cinereus, flavus, niger, rariſſime variegatus: figura plerumque triangularis, deinde polyedra, cubica, ſphærica, ovalis, & oblonge cylindrica. Aliis nulla niſi glebularum quaſi calcarearum concretarum fabrica eſt. Raro aliquis pellucidus aut ſemipellucidus eſt, & criſtalli modo micat. Cortex ſæpe alium colorem, quam nucleus exhibet. Quidam aqua ſunt graviores & fundum ejus petunt; alii, & plerique quidem, eidem innatant. Inflammabilem naturam non omnes habent, uti quidem vulgo creditur; ſed reperti etiam ſunt non inflammabiles, diverſi coloris & habitus. Neque omnes in iiſdem menſtruis ſolvuntur. Cuncti tamen igne in retorta liquantur.

Atque hi calculi magna interdum quantitate ſucceſſive excluduntur, ut centenos & amplius numerare poſſis. Interdum ex ulcere ipſius veſicæ felleæ in epigaſtrio ſponte oborto excernuntur (1); non nunquam vomitu

vomitu redduntur. Quos icterus diu & per circuitus affligit, iſtum ab his calculis oriri, magna ſuſpicio eſt (2). Sæpeque ſub ictero tales prodeunt, quo ille deinceps diſparet. Ignorare vero non oportet, icterum periodicum non perpetuo cum illis eſſe conjunctum, multoque minus omnem icterum ab his produci. Non ſolum vero icteri ab his fiunt, ſed etiam epilepſiæ recurrentes, & cardialgiæ, & dolores colici, qui, expulſo uno vel altero lapillo, remittunt.

Sæpenumero calculoſa materies ductus, per quos bilis fertur, majores obducit, fiſtulæ modo intus cava.

At bilis vero cum calculo felleo ſemper effœta & abſque legitimo amarore, ſubinde pene nulla deprehenditur. Malum juniores & pueros, quantum conſtat, nunquam adfligit.

(1) Vid. *Mem. de l'Acad. de Chirurg. de Par.* T. I. p. 150. *Halleri Opuſc. pathol. Obſ. XXXII. Hiſt.* 8. *Act. Nat. Cur. Vol. X. obſ.* 91.

(2) Vid. *Cl. Zach. Vogel Beobachtungen XXVI.* p. 162.

§. 351.

Propriam animadverſionem *Hydatides inteſtinorum* deſiderant: veſiculæ humore gelatinoſo, albo aut flaveſcente, plenæ, quæ ex alvo interdum, licet raro, egeruntur (1). Adhæreſcunt illæ inteſtinis diverſa copia & magnitudine, qua, ſi minimæ, caput aciculæ, ſi maximæ, gallinæ ovum adæquant. Obſervantur in cachecticis corporibus, inprimiſque in his, quæ regium morbum diu ſuſtinuerunt. Interdum jam in inteſtinis diſrumpuntur; tumque humor albus glutinoſus, inſtar albuminis ovi, intermiſtis membranis, ſecedit (2).

(1) Vid. *Blegny Zodiac. medic. Gall. an.* 1682. *M. Mart. obſ.* IX. *Phil. Trans. N.* 295. *Morgagni epiſt. anat. III.* p. 10.

(2) Vid. *Mem. de l'Acad. des Scienc. de Paris ann.* 1701. & *Morgagnius l. c.*

§. 352.

Subinde etiam per intervalla ex alvo concrementa ſanguinea, fibroſa, cartilaginea, deturbantur, quas *molas inteſtinorum* vocant (1). Simulque cum his cruor purus emanat. Excluſionem adſtrictus venter, dolores inteſtinorum, appetentia imminuta, animique deliquia præcedunt & comitantur.

Intra paucos dies malum ſubinde mortem adfert (2). Ubi divinari illud licet, protinus enematibus oleoſis crebro injectis, juſculiſque cum amygdalarum dulcium oleo affatim hauſtis excretio promovenda & facilitanda eſt. Iiſdemque remediis poſt excretionem porro quoque utendum, quoad omnis proluvies rejecta fuerit: id quod quidem vix paucis diebus, ſed pluribus, contingere conſuevit.

(1) Vid. *Marcell. Donati Hiſt. med. mirab. p.* 233. *I. G. Bauer.* epiſt. ad Hahnium *de molis inteſtinorum*, Dresd. 1747. 4.

(2) Cf. *Marcell. Donat. l. c.*

§. 353.

Sunt, qui alienigena quævis, ſilices, pannos laneos, acus, lignorum fruſta, clavos ferreos, bufones, lacertas, ranas &c. morboſe ex alvo ſibi reddi, afferunt (1); verum his fidendum non eſt, ſiquidem fraudulentia hic ſubeſt, qua malitioſi homines vel famam vel aurum ſibi comparare ſtudent; & in quam inquirere Medicos omni ſtudio ac labore decet (2).

Similiterque mulieres non tam alios, quam ſemet ipſas fallunt, quæ ex coitu clandeſtino gravidæ factæ, embryonis motum, ventriſque tumorem animalium agmini illinc per faſcinum generatorum adſcribendum volunt.

Illud tamen quæri ſine ratione haud videtur, annon interdum in inteſtinis generari pili, oſſa, cartilagines; aliaque monſtroſa concrementa (3) queant, cujuſmodi nonnunquam in abſceſſibus & tumoribus viſcerum tunicatis reperiuntur (4).

Sceletorum minutorum partes, ſi ex alvo deſcendunt, derivandæ ſunt a fœtu vel intra uterum vel extra illum diu & per plures ſæpe annos retento (5).

(1) Permultos caſus hujus farinæ ex autoribus collegit. *G. Abr. Merklinus Tr. de incantamentis.* Nor. 1715. 4.

(2) Vid. Diſſ. noſtra *de ſimulatis morbis, & quomodo eos dignoſcere liceat*, reſp. *Io. Iac. Ianſſen.* Gott. 1769 §. 27. *p.* 37.

(3) Vid. *Frid. Hoffmanni curioſa pulli gallinacei in fœmina cachectica formati hiſtoria.* Hal. 1702 Glomerem pilorum, lino pexo ſimillimorum, ab alvo honeſtiſſimæ matronæ diu afflicta, rejectum eſſe, mihi certo conſtat.

(4) Vid. *Severinus de abſceſſibus* cap. VI. & XVI. *Meibomius de abſceſſibus* p. 8. *Harderi Exercit. anat. med.* 11. *Ruyſch. adverſ. anat. III. obſ.* 18. *Commerc. Nor.* 1734. p. 115. ubi os in inflammato & ſuppurato teſte repertum deſcribitur. Adde *Schacheri* Progr. *de Ovarii tumore piloſo.* Lipſ. 1735.

(5) Vid. *Io. Ern. Turck.* diſſ. *Hiſtoria mulieris varia oſſa per alvum ejicientis.* Ultraject. 1727.

INCONTINENTIA URINÆ.

§. 354.

Ad alia profluviorum genera progredior, ex quibus non leve eſt, quod Urinæ incontinentia ſive Enureſis vocatur, in qua lotium ſine acrimoniæ & doloris ſenſu invitis fere continuo deſtillat.

Huic vitio aliud minus grave ſubeſt & minus ſordidum, in quo urina contineri quidem poteſt, at collectione ejus quantacunque facta profluere nunc ſubito incipit, antequam ſe homo ad mictum componit. *Enureſis ſpaſtica* poſſet appellari.

Tertium genus noctu tantum obſervatur, in pueris præſertim ac puellis, qui ſe in ſomno permejunt, quo ſopitæ animales vires obſcuram functionem obtinent. *Enureſis nocturna* dici poſſet.

Obiter noto, involuntarium mictum etiam in deliriis febrium acutarum & in agone mortis, nec non quandoque in paroxyſmis epilepticis accidere conſueviſſe: quod ſymptoma morbi, idemque tranſitorium, non ipſe morbus eſt.

§. 355.

Fit autem aſſiduum urinæ ſtillicidium, de quo mihi ſpeciatim hic ſermo eſt, reſoluto aut valde ſaltem relaxato veſicæ ſphinctere, iiſque nervis reſolutis, qui in iſtum muſculum ex lumbis inſeruntur. Idque ex permultis ac diverſis cauſis fieri ſolet: quarum præcipuæ ſunt ſpontanea & privata ſphincteris veſicæ relaxatio, quæ ſenibus inprimis familiaris, ictus aut caſus, refrigeratio, catarrhus, exceſſus in libidine, vehementior veſicæ ſpaſmus prægreſſus aut inflammatio

ejuſdem, luxatio vertebrarum lumbarium, arthritis, apoplexia, paralyſis, & metaſtaſis in febribus acutis.

Præterea pariunt interdum hoc malum abſceſſus veſicæ, fiſtula perinæi, lithotomia, fiſtulæ ani operatio, proſtatæ & ipſius veſicæ (1) ſcirrhus, ſi veſicam claudi negat, & perverſus ſphincteris ſitus ſive diſtractio ejuſdem, quæ ab utero prolapſo & veſicæ hernia nonnunquam efficitur.

Neque rarum eſt, ex difficili partu aſſiduum ſtillicidium propter veſicæ ſphincterem nimis relaxatum incidere.

Interdum, ſed rariſſime, contingit, ut a retentis menſtruis producatur malum, & periodice recurrat.

Nec ignorari denique oportet, quum proſtata ab ulcere incluſoque pure ſimul occalleſcit & tumet, accidere interdum poſſe, ut effuſo pure ſuperficies interna detumeſcat, immo ulceribus eroſa aliquamdiu patentem lotio relinquat viam, donec glandula a novo pure rurſus intumeſcat, lotioque exitus iterum intercludatur. Qua ratione ſtillicidium & ſuppreſſio urinæ interdum alterne fiunt (2).

(1) Maxime memorabile eſt, ſcirrhoſam veſicæ & adnexæ urethræ duritiem ſimul incontinentiam urinæ & retentionem cum magna veſicæ diſtentione poſſe efficere. Vid. *Morgagnus de ſedib. & cauſis morbor. Epiſt. XXXIX. art.* 33. 34. Et in apoplecticis utrumque vitium ſæpe ſimul obſervari, prudenter monetur *Epiſt. V. art.* 8. *LVI.* 12.

(2) Vid. *id. l. c. epiſt. XLII. art.* 36.

§. 356.

Alia incontinentia urinæ improprie talis vocanda eſt, quum urinæ iter in fœminis ex difficili partu coaleſcit, iſtaque, facta continui læſione in ſuperiori colli veſicæ parte, ex uteri vagina nunc jugiter deſtillat (1); aut quum idem meatus non quidem obliteratus, veſica vero poſt difficilem partum dilacerata eſt, & ſuum humorem in vaginam perforatam aſſidue dimittit (2).

(1) Vid. *Act. Nat. Cur. Vol. I. obſ.* 227.

(2) Vid. *Plateri Obſ. L. III.* p. 787. *ab Heers obſerv. I.* 14. *Boiſſier de S. Noſolog. method. T. III. claſſ. IX.* p. 190. *n.* 5.

§. 357.

Sed pertinax & diuturnum, ſæpeque incurabile malum eſt urinæ incontinentia, id ſimul incommodi adferens, ut non ſolum fœtore moleſta ſit tum ipſis ægris, tum qui cum illis converſantur, ſed & obſcoenæ partes ob perpetuam irrigationem a ſalſo facileque in putredinem ruente lotio intertrigine primum infeſtentur, deinde adeo ſphaceloſa putredine conficiantur, aut ſaltem grandibus verrucis obſceſſæ deturpentur.

§. 358.

Quodſi a paralyſi privata ſphincteris veſicæ, aut a refrigeratione, catarrho, arthritide, frequentiore concubitu, veſicæ ſpaſmo, metaſtaſi acuta, aut apoplexia malum proficiſcitur, omnis generis roborantia tam interna, quam externa, una cum revellentibus ac diureticis nonnullis in auxilium vocanda ſunt; velut ſunt cortex peruvianus cum erinaceo combuſto permiſtus & in pulvere diu exhibitus, oxymel ſquilliticum, tinc-

tura coccinellæ, aqua benedicta ſerpilli, agrimonia & mentha ex vino decoctæ, grana maſtiches aliquot ſingulis diebus maſticata & deglutita; extus vero veſicatorium oſſi ſacro applicatum, & balnea ac unguenta nervina; quorum illa ex majorana, mentha, pulegio, corticibus granatorum, floribus balauſtiorum, gallis & ſucco hypociſtidis; hæc ex unguento de ſtyrace, oleo nucis moſchatæ expreſſo, balſamo peruviano & aliquot oleis diſtillatis componi, & tam ſpinæ lumbari, quam perineo inungi poſſunt. Sed omnium iſtorum remediorum longus uſus requiritur.

§. 359.

Atque hæc ipſa remedia in Enureſi, quam nocturnam ſupra dixi (§. 354.), locum uſumque aliquando habent; cum eo, ut veſpertinis horis a potione abſtineant pueri, & ante introitum in lectum veſicam exonerare jubeantur; & aliquando de nocte ex profundo ſomno mingendi cauſa exſuſcitentur: quo plus ſane, quam per virgas, comminationes & contumelioſas affectiones, efficitur.

§. 360.

Incontinentiam urinæ ex partu nullum facile medicamentum ſanat, ſed globuli lignei ſive rotundi ſive ovales, obducti cera & amplitudini vaginæ, in quam immittendi, bene accommodati. Sæpeque iſti per omnem vitam geſtari debent; ut tamen ſingulis menſibus exemti a ſordibus repurgentur (1). Atque iſta peſſaria, etiamſi malum non tollant, ideo tamen ſumme neceſſaria ſunt, ut obturationem vaginæ ex ſuccreſcentibus ulceris veſicæ carunculis metuendam impediant (2).

Si veſica dilacerata eſt, & urina in vaginam defluit, non alienum eſt, ſimul decoctum ex nummularia hyperico, virgaurea, foliis quercuum & radice ſymphiti per meatum urinarium, ſi adhuc apertus eſt, æque ac per vaginam frequenter injicere ad oſtium exulceratum conſolidandum.

(1) Vid. *Sim. Paul. Hilſcheri* diſſ. *de incontinentia urinæ ex partu, globulis ligneis curanda.* Ien. 1716.

(2) Vid. *Puzos Traité des accouchemens. p.* 139.

§. 361.

Ad enureſin a fiſtulis curandam Chirurgi manus requiritur. Ea vero, quam lithotomia peperit, itemque hæc, quæ ex graviore ictu, caſuve, ex luxatione vertebrarum dorſi, ex metaſtaſi febrili, a ſcirrho proſtatæ, & in ſenibus eſt, omnem prorſus reſpuit curationem.

§. 362.

Intertrigini partium obſcoenarum ſuccurrit ceruſſæ pulvis aut lycopodii ſemen ex ſacculo linteo iiſdem adſperſa: putredini vero cathæretica, alumen uſtum, mercurius præcipitatus, unguentum ægyptiacum.

Ad impedienda vero hæc qualiacunque mala & ipſos fœtidos odores ab ægris eorumque induſiis ac velamentis urina conſpurcatis emanantes egregie facit in viris veſica ſuilla præparata, quæ ſtillantem urinam ex recondito cole recipit & lumbis alligata ſuſtentatur; in mulieribus autem machinamentum a *Friedio* fabrefactum; in cujus defectu ſpongia applicata incommodum aliquantiſper levatur.

§. 363.

Ineptiæ fere ſunt ſpecificam virtutem contra hoc vitium quærere in cochlearum, talpæ, leporis teſtium, gutturis galli, aut veſicæ capre cineribus, loco medicamenti exhibitis: quæ quidem ſingula ſi quid juvent, illud totum propter diureticam ſuam virtutem promiſcue, ſine omni virtute ſpecifica, præſtare mihi videntur: aut in vulva ſuilla elixa vel aſſa; aut in amuletis, qualis eſt bufonis combuſti pulvis ſacculo incluſus & ex collo ſuſpenſus; aut denique in tranſplantatione, quæ in eo vertitur, ut æger vitrum urina ſua repletum in capulo ferali apud demortuum recondat.

DIABETES.

§. 364.]

Ad urinæ nimiam profuſionem progredior, quæ Græci διαβήτης appellatur. Super potionum modum ea ſine dolore mingitur, in aliis aquea & cruda, in aliis pallida & turbida, aut craſſa, in aliis melle quaſi tincta & ſimul dulcis, immo interdum quoque violam redolens, aliorumque etiam aſſumtorum odorem adſumens. Ingens ſitis jugiter afficit, quæ nulla ſedari potatione poteſt. Lumbi & coxæ dolent. Viſcera & præcordia æſtuant. Saliva ſpumoſa crebro exſpuitur. Nonnullis teſtes, lumbi & coxæ, maximeque pedes leviter intumeſcunt. Totum corpus ſub febricula lenta ſenſim conſumitur, ac veluti liqueſcit; peripneumonia aut anginodeo affectu ſub finem demum non raro accedente.

§. 365.

Diabetes autem vel morbus primarius eſt, vel ſym-

ptomaticus. Illum nimia corporis refrigeratio, potus nimius aquoſus, multoque magis frigidus, & valentiora diuretica tum alimenta, tum medicamenta producunt. Hic autem ex putridis, colliquativis & corruptis humoribus tam in morbis longis, hypochondriacis, hyſtericis, melancholicis, arthriticis, quam in acutis contagioſis, inprimiſque variolis & morbillis, non minus ac in inflammatione & abſceſſu renis interdumque etiam in febribus intermittentibus, præſertim his, quæ ſenes diu infeſtarunt, & in nephritide calculoſa generatur.

In hypochondriacis, hyſtericis, arthriticis ſæpe periodicus tantum diabetes obſervatur. Eodemque etiam epileptici, & mulieres, quibus menſtrua retenta, ſubinde laborare ſolent; quibus tamen etiam continuus nonnunquam fluor inde contingit (1).

(1) Vid. *Comment. Inſtit. Bonon.* T. I. p. 145.

§. 366.

Id genus mali qualecunque equidem rariſſimum; ſed, ubi incidit & jugiter affligit, diuturnum eſt, & ea mala producit, quæ a me ſupra (§. 364.) recenſita ſunt. Unde novum diſcrimen in *verum* diabeten, qui corpus liquefacit & marcore conſumit, & *ſpurium* enaſcitur, in quo urina plerumque tenuis profluit, & interdum longe copioſius quam in vero. Cui rariſſimus omnium, congenitus & per omnem vitam durans adnumerandus (1).

(1) *Eph. Nat. Cur. Dec. I. ann.* 2. *obſ.* 175.

§. 367.

Utrum vero malum a renibus pendeat, ex veterum

ſententia (1), an a jecinore, ex recentiorum (2), diſcutere quidem hic non vacat: quodſi vero licet ſententiam meam paucis interponere, interdum renes laborare mihi omnino videntur ſingulari imbecillitate, interdum vero non laborare, & ſanguinis maſſa in ſerum tantummodo copioſius fuſa eſſe; ſiquidem renum varia vitia aliquando detecta ſunt in cadaveribus (3), atque inſuper diabetes nativus antiquorum ſententiam probabilem reddit; liquationem vero ſeri, illæſis renibus, demonſtrat, ni fallor, tum ſymptomaticus diabetes, tum diureticorum effectus, & refrigeratio, quæ in nonnullis diabeten parit. Neque improbabile eſt, quod ambo vitia interdum ſimul exiſtant. Periodicum autem malum ortum haud dubie a ſpaſmis ducit. Ad accuſandum jecur argumenta ab autoribus allata nequaquam mihi ſufficiunt.

(1) Vid. *Aretaeus L. IV. de ſign. chron. morb. cap.* 11. *Galenus. L. VI. c.* 3. *de loc. affectis*, & alii.

(2) Vid. *Rich. Mead* in *Mechanical account of Poiſons p.* 32. ſequ. edit. quart. Lond. 1747. 8.

(3) Vid. *Petr. Pawii Obſ. anat. II. Fred. Ruyſch dilucid. valv. lymph. obſ.* 13.

§. 368.

Morbus curatu difficilis eſt, tantoque difficilior, quo diutius adflixit, ubi optimorum remediorum uſum ſæpenumero eludit. Sunt autem ex optimis roborantia vel ſola vel cum anodynis conjuncta, qualia a Sydenhamo commendata (1), & ab aliis poſtmodum quoque probata fuerunt; ut adeo illi non ſint audiendi, qui talia immerito damnaverint ſine experimento. Ex ſimplicioribus vero roborantibus commendari maxime merentur ſola aqua ferrata, & ſerum lactis aluminatum. Præter hæc vero & ſolum lac, aut in quo ferrum candens extinctum, una cum philonio Perſico diabeten

ſanaſſe, experimentis quorundam Medicorum compertum eſt.

Adverſus diabeten a diureticis productum rhabarbarum ad drachmam dimidiam cum tartaro ſolubili ſæpe exhibitum prodeſt.

Nec alienum eſt, ex adſtringentibus rebus confectum aliquod emplaſtrum aut linimentum regioni lumbari ſuperimponere.

Ceterum in cibo & potu ubique maxime vitanda ſunt omnia acria & ſalſa, & quæ urinam movere conſuerunt; cum eo tamen, ut vinum meracum, quantum minimum ſit, in epulis indulgeatur, dumne internorum æſtus ab eodem abſtineri jubeat. In potu maxime ægris temperandum & meracior tantum ſumendus eſt. Cibus in univerſum ſiccus & craſſus eſſe debet. Nec negligenda eſt exercitatio. Frigus autem ſummopere vitandum.

(1) *Prax. med.* p. 388.

GONORRHŒA. FLUOR ALBUS.

§. 369.

Eſt circa naturalia vitium, invitum & perennans non ſeminis quidem, unde nomen accepit, ſed humoris albicantis & mucoſi ſtillicidium, qui levi quodam titillatu fertur, ſine venere & ſine nocturnis imaginibus. Id autem magis tædii, quam periculi plenum vitium tam a gonorrhœa, quæ vocatur venerea ſive virulenta, ſæpe remanet, quam juvenes adoriri ſolet, qui manu libidinoſam ſeminis ejaculationem ſibi ſæpe ac immoderate parant.

Huic congener eſt aliud Gonorrhœæ ſimulacrum,

juvenibus maxime familiare, rariſſime maritos vexans, in quo ex glandulis fœtidis pone coronam glandis, ab humore acri laceſſitis & fere liquatis humor albidus, ſubviſcidus, olidus, purique ſimillimus exſtillat, non ſine tentigine ac pruritu, & cum rubore tumente ipſius præputii; cui ſubinde quoque nonnullæ puris guttulæ ab eroſo balano vel præputio commiſcentur. Quam *externam* ſive *ſpuriam* gonorrhœam, uti priorem *veram*, vulgo cognominant.

§. 370.

Malum quidem eſt gonorrhœa mulieribus perinde atque viris commune: in illis autem liquor ex muco infarctis vaginæ, ut in his ex urethræ & proſtate glandulis profluit, ſed multo craſſior & copioſior, nec acrimoniæ expers, quippe obſcoenas partes non parum irritat. *Fluorem album* aut *Leucorrhœam* vocant. Idemque non juvenculas modo occupat, ſed adultiores quoque, maritatas, gravidas, ac vetulas; frequenſque ſymptoma eſt obſtructionis vel ceſſationis menſium, malique corporis habitus.

Quibuſdam humor jugiter promanat albicans & inodorus, aliis per intervalla tantum, nunc paucus, nunc copioſus; aliis menſtrua periodo, menſtruorum etiam vicem ſuſtinens aut leviter ſaltem cruore tinctus. In aliis aliquot dies ante menſtrua prorumpit, in aliis hæc ſubſequitur. Sed pertinax in univerſum malum eſt fluor albus: qui quidem, ubi levior, pallorem ſaltem faciei, & languorem aliquem corpori inducit; ubi gravior, leucophlegmatiam, reſpirandi difficultatem, anorexiam, anxietatem ad ingeſta inprimis, & palpitationes cordis ad leviſſimum motum excitat; denique, ubi graviſſimus, mulieres præterea tuſſicula ſicca & doloribus in latere brevibus, ſed acutis per intervalla vexat, & febre lenta atque tabe conſumit: atque in

hoc gradu liquor profluens ſimul fœtet & ipſas partes naturales acore ſuo erodit; color etiam ejus ex albicante, qui ipſi naturalis, in flaveſcentem aut viridiuſculum mutatus eſt. Interim a ſputo craſſo, ubicunque contigerit, cachexia hæc muliebris aliquantiſper levari obſervatur.

§. 371.

Utrique morbo, gonorrhœæ puta veræ ſic dictæ; & fluori albo, quem genitalium ſive virilium ſive muliebrium catarrhum recte dices, eadem remedia opponuntur, cathartica, roborantia; & quæ urinam movent incidendo pituitam.

Gonorrhœam quidem recentem ſæpe ſine catharſi tollit tinctura antimonii tartariſata cum eſſentia ſuccini aut lignorum remixta.

At fluor albus cathartica frequentiora requirit; quibus ſolis, ſi per integrum menſem aſſidue utaris, radicitus ſæpe licet affectum exſtirpare. Si hæc non ſufficiant, ad ea, quæ tam ſolidas partes firmant, quam fluidas emendant, veniendum eſt, eoque ſcopo cortex Peruvianus aut pulvis ex ſpecierum diacretæ Mynſichti drachmis ſeptem, & gummi juniperi drachma una confectus, ter de die pondere dimidiæ drachmæ devorandus eſt, aut, qui huic ſuppar ex teſtarum ovi calcinatarum drachma dimidia & aliquot granis vitrioli martis, ter in die pariter ſumendus. Ex liquidis medicamentis infuſum vinoſum radicis Pareiræbravæ, aut corticis Peruviani admixto marte, & tincturam terræ Catechu, nec non acidulas martiales præ ceteris commendamus. Interdum etiam ſanguinis miſſio, interdum vomitorium neceſſarium eſt. Neque alienum eſt, vaginam balſamicis rebus ſubinde ſuffumigare; quod non parum confert ad ſanationem. Oportet autem vitare

cruditates & omnia inflantia: nec potio, niſi frigida aſſumta ſalutaris eſt. Nec negligi exercitationes oportet.

Symptomatibus urgentibus vix aliquod eſt ex medicamentis, quod feliciter ſuccurrat. At eroſæ partes naturales lotione ex lacte, in quo roſarum flores cocti, aut aqua calcis vivæ vel ſola vel cum lacte mixta optime leniuntur. Exulceratis unguentum populeum, cujus unciæ dimidiæ mercuri præcipitati rubri grana duo vel tria adjecta, medetur.

§. 372.

Gonorrhœa ſpuria per ſe finiri ſolet prima vel altera hebdomade, & remediis opus non habet, niſi frequenti naturalium lotione ex lacte, quæ ſordes optime detergit & pruritum ſimul minuit. Ubi autem balanus aut præputium ſimul affecta fuerint, aqua phagedænica temperata utiliter illis applicatur.

POLLUTIO.

§. 373.

Enimvero & per inſomnia libidinoſa & interdiu quoque ludibriis veneris vehementius tentatis tum non maritatis maxime, tum vero etiam maritatis, quum concumbere uxori non poſſunt propter morbum aliamve cauſam, verum ſemen modo ſemel, modo pluries, magna voluptate & affatim ex erecto pene, rarius flaccido (1), ejaculatur; *Pollutionem* vulgo dicunt; ſed proprio, magiſque vero ſenſu Gonorrhœa diceretur, quam præcedens vitium (§. 369.). Cujus cauſa eſt vel exſuperantia ſeminis, vel levis naturam proritans acrimonia.

Fere ſimile quid obſervabis in mulieribus ad ſimiles cauſas cum pruritu quodam atque titillatione partium obſcoenarum.

(1) Vid. *Conſultations de Médecine*, *par Deidier*, *T. I.* 43.

§. 374.

Niſi vero omni nocte vel juſto frequentius ſemen effunditur, nec homo inde paullatim enervatur, aut ventriculum debilem viſumve experitur, remedia plane non opus ſunt; quandoquidem hæc excretio, quum modum haud excedat, homini maxime naturalis & neceſſaria eſt, perinde ac hæc, quæ per alvum fit, & urinam. Alioquin omnino ſuccurrendum eſt; nihilque tum utilius ac ſimplicius datur, quam cremor tartari ad dimidiam drachmam, aut pulvis abſorbens Wedelii ad quindecim grana, ſub lecti introitum quidem, & ſuper ingeſto aquæ cyatho. Vitare autem oportet, quæ contrahere ſemen videntur aut naturam fortius irritant. Nec potio niſi frigida aſſumta propterea ſalutaris eſt. Denique etiam vitare oportet, ne ſupinus dormiat.

§. 375.

Ceterum hoc loco, ubi de vero genituræ profluvio ſermo eſt, notari adhuc meretur, humorem iſtum & in tabe dorſali, cum urinam ac ſtercus reddunt ægri, copioſe prodire, & in paroxyſmis epilepticorum ſubinde impetuoſe erumpere; quam *gonorrhœam ſymptomaticam* appellare mihi liceat.

CLASS.

CLASSIS III.

EPISCHESES.

GRAVEDO.

§. 376.

TRANSEO nunc ad eos morbos, qui ex retentione excernendorum oriuntur. Quales ſunt gravedo, hæmorrhagia narium ſuppreſſa, (de qua quidem jam alio loco commodius dictum) retentio menſtruorum, lochiorum, hæmorrhoidum, urinæ, atque fecum alvinarum. De quibus ſeorſim nunc præcipiam.

§. 377.

Gravedo oppoſitum hodie eſt coryzæ malum, in quo pituita craſſa calvariæ ſinubus tenaciter inhæret, membranam pituitariam graviter afficit. Interdumque hoc in uno latere, interdum in utroque accidere conſuevit. Ex qua re nares clauduntur, olfactus perit, dolor in capite aut uno ſaltem ejus latere eſt, gravitas in eo ſentitur, vox obtunditur, aures ſonant, arteriæ in capite vehementius pulſant. Perſæpe etiam tuſſis ſicca movetur, urina turbida eſt, ſaliva ſalſa. Quibus febricula periodica interdum quoque adjicitur.

Sunt, quos aſſidua gravedo male habet, modo per ſe, modo ex alio morbo orta; pleroſque tamen vere maxime, & autumno, ſollicitat, &, niſi neglecta eſt, longa eſſe haud conſuevit, ſed paucis diebus, ſive in coryzam verſa, ſive humore tenaciore craſſoque ex naribus excreto, finitur.

§. 378.

Ubi itaque gravedo ſentitur, protinus abſtinere a ſole æque ac frigore oportet, os calida aqua, ejuſdemque vaporibus nares frequenter fovere, deinde etiam

vinum aut apozema diaphoreticum & ſimul diureticum bibere; ſique die quarto nares æque clauſæ videntur, ſuccum radicis betæ rubræ in eaſdem trahere, quo non ſolum iſtæ irrigantur, ſed pituita craſſior ſternutamentis inde ortis ad excretionem quoque deducitur. Poſt quæ vix fieri poteſt, ut idem incommodum maneat; ſed, ſi manſerit, in iiſdem remediis aliquamdiu adhuc eſt pergendum; nec non fricationibus, pediluviis, aut balneis, & exercitationibus utendum, quæ in tali genere valetudinis, inprimis ſi diutius aliquem & vehementius ſolicitare conſuevit, neceſſariæ ſunt. Quos aſſiduæ gravedines vexant, hi ad avertendam a capite pituitam fonticulis opus habent.

MENSIUM SUPPRESSIO.

§. 379.

Ante decimum quartum & poſt quadrageſimum nonum ætatis annum menſtrua fœminis plerumque haud fluunt, neque in gravidis & lactantibus naturaliter proveniunt. Quodſi igitur hæc evacuatio in fœmina plures quam quatuordecim annos numerante, eademque neque uterum gerente, neque prolem lacte ſuo alente, haud conſpicitur, aut juſto parcior contingit, aut denique longiore redit intervallo, fœmina vero nunc variis pathematibus affligitur; tunc recte judicamus, retentionem iſtam aut ſaltem imminutionem omnino eſſe morboſam & ex eadem cetera qualiacunque ſymptomata ortum ſuum habere. Ignorari enim non oportet, dari multos caſus, ubi ſine ulla noxa menſtrua ſubſiſtunt, aut multo ſerius, quam ex naturæ lege apparent, quin & perpetuo retinentur, aut præmature ceſſant, adeoque nec revocari, reluctante natura, ulla ratione debent.

§. 380.

Enimvero tam multa atque gravia, quid? quod incredibilia fere ſymptomata ex ſuppreſſione menſtruorum, nunc ſubita, nunc vero diuturna, oriuntur, ut enumerari ea vix queant.

Ex frequentioribus autem ſenſus artuum gravativus, lumborum dolor, oppreſſio pectoris, dolor capitis, anxietas præcordiorum, palpitatio cordis, æſtus volaticus, appetitus dejectus, digeſtio vitiata, fluor albus, pallor leucophlegmaticus, memoranda veniunt.

Sub iiſdem vero, temporis progreſſu, alia graviora mala oriuntur, aſthmata, tumores pedum, abdominis, vomitus, cachexia, icterus, hydrops, apoplexia, paralyſis, guſtus & olfactus abolitus, defectus loquelæ, raucitas, epilepſia, angina, febres, ulcera & varices, verrucæ, pilorum in barba & aliis partibus nudæ cutis eruptio, tumor linguæ, mammarum, hypochondriorum, inguinum, tubercula plura in cute, abſceſſus in mammis, vel alia parte ſive interna ſive externa, ſcabies, dyſenteria, & tantum non omnes affectus mentis, melancholia, oblivio, dementia.

In nonnullis ſolet natura per menſes ſingulos aliam vicariam hæmorrhagiam eamque maxime ſalutarem, nec unquam fere periculoſam, ex naribus, ore, pulmonibus, ventriculo, ano, aut renibus excitare (1). In aliis ſanguis menſtruatim & perinde ſalubriter ex viis magis inſolitis, velut cute capitis, fronte, temporibus, aure, oculo, ejuſve cantho, palpebris, collo, dentibus, alveolis, gingivis, labiis, mento, genis, lingua, ductibus ſalivalibus, axillis, mammis, earundem papillis, umbilico, inguine, digitis, brachiis, manu, genu, pede, dorſo, labiis naturæ muliebris, vulnere & ulcere cujuſcunque partis externæ per aliquot dies

prorumpit (2): immo, quod magis portentoſum ac prorſus horrendum, ſimulque valde periculoſum, per varias ejuſmodi partes ſimul elabitur (3). Adeo denique in nonnullis tumorem ſuſcitat natura periodice in brachio vel alia parte, rubicundum & dolentem, qui ſua ſponte ruptus ſanguinem ſtillatim, ſpatio aliquot dierum egerit, aut ſine ruptura & profuſione ſanguinis, poſt aliquot dierum decurſum, iterum ſenſim ſubſidet & evaneſcit (4). Cujuſmodi tumores menſtruales aliquando etiam in materiam purulentam reſolvi ſolent, ut ſupra jam retuli, immo adeo per ineptam medicinam ſubito repreſſi in tetrum carcinoma, aut intempeſtive emolliti in pravum ulcus degenerant. Quin & alii affectus vicarii, velut ſcabies menſtrua, & ſimilis ſternutatio, ac ſudor, & puſtulæ, per aliquot dies exortæ, ab auctoribus referuntur.

(1) Exempla ejuſmodi hæmorrhagiarum collecta legas in *Marc Donati Hiſt. med. mirab.* Lib. IV. cap. XIX. Qualia vero jam apud *Hippocratem*, *Galenum*, *Aetium* occurrunt.

(2) Vid. *E. G. Stahlii* diſſ. *de menſium viis inſolitis*, Hal. 1702. & *Mart. Schurigii Parthenol. Sect. II. cap.* 3.

(3) Vid. *Petr. Poterii Obſervat. Cent. II.* 56. *Ruyſchii Adverſar. anat. Dec. III. obſ.* 3. *Schurigii Parthenol. Sect. II. cap.* 8. & Ill. *van Swieten Comment.* T. IV. p. 426. edit. Amſtel.

(4) Ill. *D. W. Trilleri* diſſ. *de tumoribus ſingularibus a menſium ſuppreſſione obortis*, in *Opuſc. med. Vol. I. p.* 198.

§. 381.

Sanguinis ſpiſſitudo, vaſorum uterinorum anguſtia aut laxitas prava, & cacochymia, frequentiſſimæ cauſæ ſunt ſuppreſſorum, juſtove parcius prodeuntium menſium: quas removere itaque, ac corrigere medentem oportet, ſi naturæ prudenter velit ſuccurrere. Qua-

propter reſolventia, diluentia, & evacuantia varii generis, nec non roborantia in uſum frequenter ducenda ſunt, velut infuſa vinoſa aut ſemivinoſa ex pulegio, meliſſa, arnica, baſilico, marrubio, matricaria, ſabina, foliis roſmarini, radicibus ariſtolochiæ rotundæ, valerianæ, ellebori nigri, rhei orientalis, ſenna, limatura martis; aliaque ex his præparata remedia, itemque eſſentia alexipharmaca Stahlii, elixir proprietatis & aperitivum Clauderi, pulvis cachecticus Quercetani, pilulæ balſamicæ Beccheri vel Stahlii, fontes ſoterii & thermæ; pediluvia item, & fotus, & ſanguinis miſſiones, in pede potiſſimum, & ſtatim inter initia morbi inſtitutæ; nec non frictiones pedum, & cucurbitulæ ſiccæ, genubus atque ſuris admotæ. Nec ignis electricus inter emmenagoga ſelectiora, ex quorundam auctorum fide, hic ſilentio premendus eſt.

§. 382.

Verum ubi ſubito ſuppreſſi fuerunt menſes, ſive terrore irave, ſive frigore, ſive veneſectione ſub ipſo eorundem fluxu in ſuperiori parte inprimis inconſiderate adminiſtrata; ex quo maximum periculum corporibus certo imminet; juxta venæſectionem in inferioribus tempeſtive inſtitutam atque tepida pedum balnea, temperatioribus emmenagogis anodyna adjungenda ſunt, theriaca, eſſentia theriacalis, laudanum opiatum, crocus, caſtoreum, moſchus.

§. 383.

Atque eadem remedia, inprimis autem ſanguinis miſſiones in pede tempeſtive inſtitutæ, menſes interceptos & hucuſque devios ac ad alia loca tranſlatos, ibidemque, turbato rerum ordine, abnormen exitum quærentes, in rectiorem viam plerumque revocant.

§. 384.

Menſtruum ſanguinem, quamvis juſto tempore natura ex utero effundit, nonnunquam hymen prorſus clauſum (1), aut membrana alia pone hymen ſita, oſtiumque vaginæ perfecte claudens (2), in virginibus nunc primum menſtruatis periculoſe retinet, unde dolores quaſi ad partum, & venter ſenſim in tumorem a copia ſanguinis effuſi & ſtagnantis extollitur, cum magni ponderis ſenſu in hypogaſtrio, dyſuria, iſchuria, & inſigni anxietate, jugibuſque vigiliis, nec non diſtentione nervorum, febre, cum inflammatione aliiſque graviſſimis ac pernitialibus ſymptomatis: ſub iiſdem vero ſymptomatibus hymen aut membrana præternaturalis in tumorem ſubrotundum ex rubro lividum elevata, in vaginæ oſtio prominere ſolet.

In hoc ſtatu ergo, quidquid præternaturaliter prætenſum eſt oſtio vaginæ, quam primum ſcalpello dividere oportet, & emiſſo cum impetu cruore, ad plures libras ſæpe intus collecto, vulnus forfice ampliare, ſimulque turundam craſſam in vaginam immittere, ut via recens facta aperta ſervetur. Sequenti die & reliquis turundæ unguentum digeſtivum illinitur, & vulnus ac vagina probe repurgantur. Ipſa turunda, impoſito ſplenio & faſcia, firmatur. Elapſo octiduo circiter fiſtula plumbea digiti magnitudine & craſſitie, unguento de ceruſſa obducta, ſi neceſſe videtur, adhuc immittenda eſt, & adfixo filo munienda, ut tanto commodius in iteranda deligatione educi queat.

(1) Ejuſmodi caſum *Pareus* memoriæ prodidit, & ex ejus opere allegavit *Ammannus* in *Irenic. Num. Pompil. cum Hippocr.* p. 125. *Heiſterus* quoque talem animadvertit & dilucide propoſuit in *Act. Nat. Cur. vol. X. obſ.* 3. & *Sauvages* in *Noſolog. T. III. cl. IX.* p. 202. & *Amyand* in *Phil. Tr.* n. 442. art. 8.

(2) Vid. *Ruyſch Obſerv.* XXXII.

§. 385.

Permultæ fœminæ dolorificos menſes nullo non tempore experiri ſolent, quin & jam aliquot dies ante eruptionem ægrotare incipiunt, & a doloribus capitis, ventriculi, inteſtinorum ac lumborum, immo vomitionibus interdum, vehementer conficiuntur per totum menſium decurſum.

Ad hæc vero ſymptomata levanda remedium eſt tartari cremor ad dimidiam drachmam ter die devoratus; aut bolus ex theriacæ Andromachi & pulveris cinnamomi, ſingulorum ſcrupulo compoſitus; aut oleum amygdalarum dulcium ad cochlear plenum adſumtùm; aut elixir uterinum Crollii ad quadraginta guttas; aut denique extractum rhei orientalis & croci invicem mixta, ſic ut illius quatuor grana, hujus duo accipiantur, indeque catapotia ſemel deglutienda formentur. Neque alienum eſt, ex emollientibus aliqua cataplaſmata imo ventri, inguinibuſque circumdare; & lac calidum cum aliquot unciis olei olivarum in alvum injicere.

§. 386.

Ubi per ætatem menſtrua ceſſarunt, permultis morbis fœminæ, præſertim plethoricæ, nunc patent. In hoc caſu autem oportet ſanguinem e pertuſa vena ſubinde educere; & phlogoſes vagas, quibus pleræque cruciantur, pulveribus temperantibus citratis & cremore tartari exſtinguere.

In nonnullis hæmorrhoidalis fluxus ceſſantem menſtruum cum euphoria excipit, & ſingulis menſibus, vel duobus aut tribus, ſubſequitur.

LOCHIORUM RETENTIO.

§. 387.

In ſummo vitæ periculo puerperæ verſantur, & permultis atque gravibus malis, maximam partem acutis, ſubito patent ex retentione lochiorum, ſive eam inquilinæ cauſæ, ſive externæ produxerint. Quapropter ad hunc fluxum quomodocunque interceptum reſtituendum, omnem operam navare medicum oportet, &, quum ad puerperam ægrotantem accedit, hujus profluvii conditionem ante omnia percontari. Omnis enim fere gravis morbus, puerperis intra primam & alteram hebdomadem a partu contingens, ab occluſo iſto fonte repetendus eſt.

§. 388.

Jam vero ſupra, capite de uteri inflammatione, de iſto vitio, ejuſdemque curandi ratione præceptum eſt. Et pilulæ quidem balſamicæ Beccheri aut Stahlii, una cum venæſectione in pede, ſi prorſus fluxus ſuppreſſus eſt, & anxietas febrilis intempeſtive urget, omnibus aliis remediis palmam fere præripiunt, tam in promovendo parciore fluxu, quam ſuppreſſo revocando.

§. 389.

Quodſi autem fluxus iſte per dolores ſpurios ſaltem & ob ſanguinis lentorem, ut perſæpe fieri ſolet, retardatur, nec iſta quantitate, ut alias puerperæ conſuetum, legitime procedit; tunc utiliſſime ventri imo cataplaſma emolliens applicatur, intuſque ſimul laudanum liquidum Sydenhami iterate datur, aut infuſum ex matricaria, arnica & millefolio bibitur.

§. 390.

Rariſſime fit, ut citra ſanitatis detrimentum lochia haud compareant; aut inverſo naturæ ordine ex inſolitis viis prolabantur; aut in ſerum converſa ex naturalibus profluant.

HÆMORRHOIDES SUPPRESSÆ.

§. 391.

Hæmorrhoidum fluxum natura in paucis hominibus placide ac inopinato ſuſcitat; in plurimis cunctanter & difficiliter, aut vix unquam; & ſi quibuſdam ille contigerit, tamen non raro iterum turbatur aut prorſus ſupprimitur. Inde vero multa atque gravia mala oriuntur, tam acuta quam longa, quibus corpus vel perpetuo vel per intervalla exponitur.

Inprimis autem, ſive rite jam fluxerit ſanguis, & nunc retinetur; ſive nondum adhuc fluxerit, dolores dorſi, lumborum, pectoris, capitis, inteſtinorum, ventriculi, coxæ, artuum, raucitates, tuſſes, aſthmata, hæmorrhagiæ narium, oris, pulmonum, renum, veſicæ, penis, cruciatus veſicæ, ſynochi ephemeræ, quas febres hæmorrhoidales vocant, aphthæ linguæ & labiorum diuturnæ, malum ſic dictum hypochondriacum, varices ani, intus & extus tumentes, illincque difficultatem ac dolores ſub egeſtione fecum parientes, hic vero inflammationes & exulcerationes; excretiones denique pituitæ teneſmodes, & adſtricta alvus ſubire ſolent.

Præterea varii etiam morbi in naturalibus oriuntur, aphrodiſiacos mentientes, ſæpeque medicos ſub hac larva decipientes, velut catarrhi virilium, eorundem

ſpaſmi varii, inflammationes præputii, teſtium, ſcroti, furunculi in eodem & in glandis velamento, ulceroſæ ubivis ſerpigines, ſudores, pruritus ſcroti & ani, ulcera fiſtulæque urethræ, varices ſcroti & vaſorum ſpermaticorum, hydrocelæ, verrucæ ani. Neque immunis eſt alter ſexus, quem præſertim fluor albus, & furunculi in ipſo ſinu, ejuſque oſtio, ulceraque iſtorum locorum affligunt.

Longiore temporis tractu plerique iſti morbi altiores radices figunt, & in pejores, cachecticos, mutantur, quorum cauſa melius noſcitur, quam curatio.

§. 392.

Sed hæmorrhoidum fluxum arte movere, tardante quidem, quin & ſæpe reluctante, nec conſentiente natura, hoc opus certe, hic labor eſt. Nam in eo peccari a multis medicis, ipſorum quidem duce coryphæo, quem inconſiderate, & coeco quaſi impetu, ſequuntur, pæne quotidie obſervamus, qui qualeſcunque dolores & congeſtiones in conſiſtente hominum ætate, & qualeſcunque primarum viarum paſſiones, etiam in juniore, a motu hæmorroidali protinus derivant, nec ſatis perpendunt, quod cuncta hæc mala etiam ex alia cauſa naſci queant, atque in præſenti rerum ſtatu, quum natura aliorſum tendit, ad effluxum ſanguinis per oſtia hæmorroidalium venarum ſollicitari ſe non ſinat; &, ſi vel iſte vi producatur, per eundem tamen priora mala nequaquam tolerabiliora reddi, multoque minus tolli queant.

Quapropter ſumma cura & ſollicitudine proſpiciendum, ut ne unquam promiſcue pellentia pharmaca adhibeantur in hiſce morbis, ſed tum demum ad iſta confugiatur, ubi dolores dorſi diu affligunt, aut ſubitaneæ

imbecillitates uſque ad animi deliquia in frequentiore flatuum atque ructuum concurſu, ſæpe, diuque prehendunt, aut turgentes inteſtini recti venæ intus ardorem, & ſub flatuum atque ſtercorum excretione, non mediocrem dolorem inferunt, aut extus valde turgent, ardentve, aut denique mucus albus ſive pituita vitrea, nulla quidem cachexia adhuc inducta, quandoque excernitur.

Quæ vero remedia naturam in hoc excretorio molimine commode ſuſtentant, licet nec tum ſemper id in omnibus, quod diſſimulare fas non eſt, præſtent, præter ſanguinis detractiones in pede, urgente aliqua ex proximis cauſis paullo ante memoratis, inſtitutas, itemque exercitationes & vini Burgundici liberalem potionem, victumque convenientem fere hæc ſunt: infuſum aqueum ex millefolio, pilulæ balſamicæ Beccheri, elixir proprietatis ſine acido aut aperitivum Clauderi, in cujus uncia ſoluta eſt aloes violatæ drachma dimidia, aut arcanum tartari, adjecta drachma extractorum myrrhæ, aut ellebori nigri, ad quadraginta guttas & ultra bis terve in die aſſumta; aut tartarus vitriolatus, aqua dilutus & drachmæ dimidiæ pondere exhibitus; itemque flores ſulphuris ſimplices, myrrhati, & lac ſulphuris, ſingula ad quindecim grana & amplius, ſemel vel bis de die propinata, & aquæ minerales Pyrmontanæ, Egranæ, Schwalbacenſes, Spadanæ.

§. 393.

Neque vero, ubi ani venæ extus tument ac dolent, (hæmorrhoides coecas vocant) negligenda eſt hirudinum applicatio, cum vaporibus ex emollientibus rebus, velut floribus verbaſci, linaria, meliloto, ſemine fœnugræci & croco ad anum admiſſis. In quorum vicem

ſubſtitui etiam poteſt unguentum de linaria, cui dimidia pars olei ovorum & quarta eſſentiæ croci adjecta eſt: quod medicamentum dolorificis varicibus frequenter illitum dolorem, una cum aliis incommodis, inſeſſum adeo vetantibus, perſæpe lenit brevi temporis ſpatio.

Sin autem nimium quantum varices intumeſcant; ſiquidem ad ovi magnitudinem diſtendi poſſunt; & priora remedia laudata, aut quævis alia ſic dicta ſpecifica, maximam partem abſurda & ſuperſtitioſa, in contrahendis illis ac levando dolore, perperam adhibita fuerint; tunc protinus ancipiti cultro aperiri oportet, & deinceps vapores ex ſupra dictis rebus in ſella perforata ad anum admitti, quo ſanguinis ſæpe nimis ſpiſſi effluxus facilitetur. Neque facile metuenda eſt hæmorrhagia; &, quum cruor diu hic ſtagnavit, tantopere ille condenſatur, ut amplius prorſus non fluat, ſed violenta expreſſione adeo indigeat. Accelerandam præterea ſuademus inciſionem iſtam, ne inflammatio ex dolore, aut, quæ multo pejor, exulceratio hac ſede oriatur. Ad hanc vero valet linimentum, quod ex olei roſacei uncia, amyli drachmis duabus, ſanguinis draconis drachma, olibani & myrrhæ ſingulorum dimidia componitur.

§. 394.

Raro accidit, ut repente hæmorrhoides ſupprimantur frigore aut vehementiore animi perturbatione: nec poſſunt non ex ſuppreſſione iſta ſubito ſymptomata gravia ſuboriri. Tum vero iiſdem remediis is fluxus, ac menſtrualis, revocandus eſt.

§. 395.

Contra vero, ſi morbi chronici ex interceptis hæ-

morrhoidibus orti ſunt, & corpus jam eſt infirmatum; itemque, ſi hæ ex febre vel alio morbo fuerunt ſuppreſſæ; ſciendum eſt, omnem operam in reſtituendis illis non ſolum eſſe temerariam, ſed etiam inutilem & periculoſam.

VESICÆ URINARIÆ SPASMUS. DYSURIA. ISCHURIA. STRANGURIA.

§. 396.

Nunc vero eſt de urinæ retentione, *ἰσχȣρία*, dicendum. Quoniam vero hæc plerumque ex prægreſſo veſicæ ſpaſmo aut dyſuria oritur; hinc de his vitiis exponere ſimul hoc loco commodum eſt viſum, perinde ac de affini horum malorum urinæ ſtillicidio.

§. 397.

Eſt autem *veſicæ ſpaſmus*, ut ab hoc ordiar, tanquam frequenti priorum malorum genitore, intenſior ejus conſtrictio, quæ per intervalla hominem excruciat cum perpetuo mingendi conatu, difficillimo ac dolorifico mictu, graviore teneſmo, atque flatuum retentione: quibus ſæpe ingens dolor tenſivus, ad teſticulos aut femur protenſus, jungitur. Interdumque adeo plena eſt urinæ ſuppeſſio cum extremorum algore, animique defectu: quæ ſi diu ſæpeque hominem exercent & torquent, tandem ad ſummam deſperationem ipſum redigunt, quin etiam conſumtis viribus, accedente demum apoplexia, convulſione, ſopore, aut hydrope, miſere interficiunt. In quo graviſſimo caſu ſubinde etiam urina aliquamdiu ante mortem per alias vias, alvum, vomitum, aut ſudorem excernitur, aut ad alia loca

defertur, ubi excerni non poteſt. Interim pauca, ſi qua in iſchuria exſtillat, urina limoſa plerumque atque turbida eſt, viſcidamque materiem deponit.

§. 398.

Iſtum vero horrendum ſummeque dolorificum ſpaſmum, nunc breviorem, nunc vero longiorem & ad plures dies protractum, diverſæ res inducere conſuerunt, primo calculus, deinde lenta ſanguinis intra veſicæ vaſa ſtaſis, quæ inde prorſus varicoſa fieri poſſunt, ex ſuppreſſo menſium hæmorrhoidumque fluxu, non minus ac acuta & inflammatoria; porro hæmorrhoides veſicæ, humor impurus ſcorbuticus, itemque arthritica & podagrica materia ad veſicam delata, pus quoque a renibus in veſicam deſtillans, aut in eadem ipſa genitum; nec non gonorrhoea perverſe tractata, & inde ortæ carunculæ, cicatrices, aut ſimplex phlegmone urethræ; porro inflammatio & ulcus inteſtini recti, coli, uteri, abſceſſus partium omnium interiorum imi ventris, ſanguis in abdomen effuſus, contenta ventriculi rupti eo delapſa, & renes prorſus exſiccati & conſumti, veſicæ cum inteſtinis concretio, hyſterica affectio, colicus vehemens dolor, & menſtrua ab occluſo hymene retenta.

Adhæc permultæ res externæ idem malum inducere ſolent, ut ſunt contuſiones ictuſque in pubis & perinæi regione graviores, lithotomia, fiſtulæ ani chirurgia, catheter in veſicam improvide immiſſus, partus difficilis, aquæ frigidæ, inſudante corpore, potus largus, cantharides.

§. 399.

Levior *dyſuriæ* cauſa in urina acriori a fortiore æſtu aut calidiore victu conſiſtit, ſæpeque æſtate & in febribus acutis

acutis incidit. Mulieres & viri a nimio coitu eam quoque experiuntur.

Gravior autem *Iſchuriæ*, id vero eſt, plenariæ ſuppreſſionis urinæ, cauſa eſt, præter nonnullas ex antecedentibus hic repetendas, amborum renum, ureterum aut cervicis veſicæ oppletio aut conſtipatio; quorum illa fere fit in renibus ab inflammatione, vulnere, ulcere, calculo, incruſtatione eorundem per materiem lapideam, nimia pelvis amplitudine, ſanguine coagulato, & ab hydrope renum ſaccato; in ureteribus, a grandiuſculo calculo iiſdem impacto, a ſanguinis grumo, a tenaci viſcido, a coaleſcentia oſtiorum inferiorum, ab inflammatione & pure; in veſica a ſanguinis grumo, incruſtatione calculoſa, tuberculo calloſo aut carnoſo: conſtipatio vero in renibus a tumore præternaturali vaſa emulgentia cum aorta & vena cava comprimente; ſimiliterque in ureteribus; in veſica autem, ab ipſius inverſione, a proſtata ſcirrhoſa aut tumida ex calculo, porro a ſcirrho ipſius colli veſicæ ejuſve cartilaginoſo aut calloſo habitu, a ſcirrho veſicularum ſeminalium, a ſcirrho in pelvi aut utero a tunica interiori veſicæ prolapſa, glande aut præputio occluſis, perinæi, qualicunque tumore & morboſe diſtento utero. Denique vero & a reſolutione veſicæ & urina diu retenta, itemque a calculo urethræ infixo & variis aliis ejus morbis iſchuria ſuboritur. Interdumque plures cauſæ ſimul concurrunt. In immenſum vero veſica a retento lotio diſtendi poteſt, ut fere totum abdominis cavum velut uterus gravidus adimpleat, & tandem adeo diſrumpatur (1); id quod tamen rariſſime contingit.

(1) Vid. *Peyeri Pacon. & Pyth. exerc. p.* 60. *Phil. Trans.* *IV.* 99. & Cl. *Acrel chirurgiske Handelſer. p.* 234.

§. 400.

Ex dictis liquido patet, non omnem cauſam iſchuriæ a medentibus cognoſci in vivo corpore, multoque minus tolli poſſe, adeoque ipſum malum ſubinde eſſe incurabile perinde ac letiferum. Quænam vero ex ceteris minus latentibus & obſcuris cauſis idem producant, his fere notis deprehenditur.

1) Si calculus veſicæ malum parit, doloroſum fit urinæ ſtillicidium cum tanto nixu, ut vix cohiberi poſſe urina videatur; quæ tamen, ut primum ſtillare cœpit, mox iterum retinetur. Dolor autem ipſum penem ſimul prehendit, & præſertim ejus glandem cum aliquo pruritu, ſic, ut laborantes emulgere quaſi eandem ſub mictione cogantur: qui quoque, dum mejere volunt, crura fere ſemper tranſverſim complicant & coxas comprimunt, capite ad terram inclinato, atque ſub hac poſitura pauxillum urinæ turbidæ cum mucoſo ſedimento emittunt. Ad hæc ad mictum ſubito concitantur, & ſub illo perſæpe dolorificum teneſmum experiuntur, qui ipſe demum prolapſus inteſtini cauſa fieri poteſt. Iſchuria a renum calculo interdum ſubito adoritur, & finita poſt plures dies fœtidiſſimo aliquando ſudore, deinceps ſæpius recurrit (1).

2) Si dolor & iſchuria a veſicæ inflammatione; tum illa ſymptomata apparent, quæ ſupra, quum de hoc ipſo morbo tractarem, diligenter fuerunt recenſita (§. 232). Si a nephritide, pariter aliunde jam hæc cauſa patet (§. 227).

3) Si ſolus ſpaſmus veſicæ in cauſa eſt, id eo ſcitur, ſi nulla calculi nec in veſica, nec in urethra hærentis ſigna adſunt, & dolorifica conſtrictio circa collum veſicæ percipitur, & catheter ſupra cervicem vel

difficulter vel plane non dimitti poteſt. Recurrere etiam ab hac cauſa iſchuria aut dyſuria ſaltem frequenter conſuevit.

4) Si materia ſcorbutica aut arthritica, aut ſuppreſſus hæmorrhoidum vel menſium fluxus, aut male tractata gonorrhoea, veſicæ dolorem excitat, ex anamneſticis ſignis id cognoſci poteſt.

5) Si pus a renibus ad veſicam deſtillavit, urina putrida & valde olens meiitur; ſimiliter ſi in veſica ulcus eſt (2). Undenam vero pus veniat, anamneſtica ſigna iterum docent. Id ipſum vero, ſi inteſtinum rectum aliquid paſſum eſt, aut ſi ab hoc exulceratio ad veſicam progreſſa eſt, efficit, ut nunc quoque & ſtercus per urinæ vias reddatur cum lotio, & aliæ res plures deglutitæ.

6) Si caruncula in urethra urinam retinet, tum in fila diviſa ſæpe effluit, retracto præputio; & cereus immiſſus eam tangit. Aliquando etiam, compreſſa urethra digitis in poſtica ſede, materies purulenta promanat. Ceterum hoc vitium cum multis aliis urethræ præegreſſa gonorrhœa virulenta luculenter præmonſtrat.

7) Si calculus ureteri infixus eſt, æger a dolore lumborum infeſtatur; cum vomitu aliquando, & febre.

8) Si ambo ureteres obſtructi ſunt, aut coarctati, lumborum ſumma eſt gravitas, interdumque vehemens dolor; nulla vero vel minima cupiditas mingendi urget, & veſica vacua eſt; quod inde ſcitur, ſi immiſſo cathetere nihil quidquam urinæ effluit.

9) Si ſcirrhus glandulæ proſtatæ adeſt, tumor in perinæo durus vel indolens, aut non multum certe dolens percipitur. Alias ſcirrhus, immiſſo in anum di-

gito, exploranti ſe offert. Urina retenta vehementes etiam cruciatus parit; nequaquam vero, ſi veſica ſimul reſoluta eſt; quod vitium cum priore conjunctum mihi ſemel obſervare contigit in Sene, per aliquot annos dyſuria afflicto, in letalem tandem iſchuriam dierum undecim converſa. Tum enim inſtar mortui utris diſtendi ſe veſica, citra omnem dolorem, ad incredibilem amplitudinem patitur.

10) Si paralyſis veſicæ iſchuriam facit, illud ex omni doloris defectu, ut jam dictum eſt, cognoſces, etiamſi veſica immaniter ab urina ampliatur.

11) Si denique ab urina acri difficultas ad mingendum oritur, illa admodum ſaturata atque rubicunda apparet, & moleſtum ardorem in veſica ac urethra excitat.

(1) Vid. *Car. Piſo de colluvie ſeroſa*, *Obſerv.* 127.
(2) De veſica ulcere penitus conſumta caſus occurrit in *Commerc. litt. Nor. ann.* 1732. *p.* 64.

§. 401.

Quod igitur nunc ad ejuſmodi malorum curationem pertinet, ea non uno modo, nec uno remedio abſolvi poteſt.

Quandocunque ergo uriniferi canales calculo obſtructi ſunt, iſque urinæ curſum prohibet; tum, ſi parvus ille eſt, ſpiritus ſalis communis a guttis ſex ad decem ex caliculo aquæ aliquoties datus iſchuriam aut dyſuriam inde ortam ſolvet; aut ſal Ebeshamenſe vel radix pareiræbravæ in pulvere ad dimidiam drachmam omni trihorio ſumta. Si major calculus eſt, aut in urethra obhæreſcit, nec per eam pelli poteſt, in priore caſu ad lithotomiam procedere oportet, aut ſaltem catheterem ſæpe inſerere, ut repellat calculum; in alte-

ro vero urethram aperire ſupra ipſum calculum, eundemque ex facta plaga educere. Quoniam vero lithiaſis per intervalla atrociores dolores atque ſpaſticas veſicæ contractiones movet; tum in earum incremento extrinſecus cataplaſmata & clyſteres ex parietaria & emollientibus rebus adhiberi oportet, intus vero demulcentia atque relaxantia, velut emulſiones ex ſeminis violarum uncia & aquæ veronicæ libra paratas, & infuſum ex foliis altheæ aut malvæ, ſyrupo violarum edulcatum, quod patellari menſura aſſidue hauritur, donec lotium ſufficienti copia effluxerit, ſpaſmique ſopiti fuerint. Nec venæſectio in ejuſmodi paroxyſmis iſchuriæ calculoſæ ſubitum non auxilium aliquando afferre conſuevit (1). Reliqua cura prophylactica eſſe debet; de qua alio loco, cum ad lithiaſin venero, ſpeciatim præcipietur.

(1) cf. *Tulpii Obſerv. L. II. cap.* 43.

§. 402.

Ubi urinæ difficultas ab inflammatione aut plethora eſt; ipſis accommodata remedia, alias jam præcepta, opponenda ſunt.

§. 403.

Si veſicæ ſpaſmus urinam cohibet, frequentandi ſunt clyſteres oleoſi, cataplaſmata ad pubem & perinæum, aut ſacculi ex floribus chamomillæ in lacte coctis, aut oleum Therebinthinæ perineo illitum, vel cepæ ſub cineribus toſtæ & cataplaſmatis in modum pubis & inguinis regionibus adplicatæ; intus vero infuſum foliorum malvæ, cortex Peruvianus aut uva urſi præ ceteris proficiunt; ſique dolor nimis urget, laudanum Sydenhami ad guttas duodecim & ultra per bihoria datum

vel in hujus vicem laudanum urinarium diſpenſatorii Brandenburgici a dimidio ſcrupulo uſque ad integrum. Emulſiones ex ſeminibus operæ pretium vix faciunt.

At venæſectione maxime opus eſt, ſi ſpaſmus ex plenitudine & infarctu vaſorum veſicæ ſanguiferorum ortum trahit.

Quodſi is a rheumatica materia oritur, opem præſtant balnea, fonticuli, aqua Selterana, laxantia mannata, decoctum ex radice liquiritiæ, ſaſſaparillæ, chinæ, cichorei, graminis, ſemine fœniculi, raſura cornu cervi; nec non ſpiritus bezoarticus Buſſii cum liquore anodyno Hoffmanni mixtus. Atque iſta remedia etiam proſunt una cum ſucco cochleariæ, quando materies ſcorbutica ad veſicam delata dolorificum mictum facit.

Relinquit nonnunquam veſicæ ſpaſmus urinæ incontinentiam; quæ vero paullatim per ſe finitur: quod ſi non fiat, ad corticem Peruvianum aut uvam urſi confugiendum eſt.

§. 404.

Veſicæ ulcus equidem difficillime ſaneſcit, & hinc quoque ſpaſmus veſicæ, ejuſdemque dolor ac difficilis mictus inde orſus. Experiendæ tamen ſunt, per longum uſum quidem, aquæ minerales & thermæ, itemque decocta ex therebinthina vitello ovorum ſubacta, & virgaureæ, hyperici, agrimoniæ herbis cum melle frequenter tam in veſicam, quam in alvum, ſi nempe cum inteſtino recto conſpirat ulcus, injicienda. A balſamicis remediis intus datis fruſtraneam opem exſpectabis: contra vero certiorem a decocto ligni guajaci. Nec iſta quidem, exiſtente febre lenta, locum habent.

§. 405.

Si tumor proſtatæ emiſſionem lotii coercet, utiliter ipſi unguentum Neapolitanum ad dimidiam drachmam quotidie inungitur, ſuperimpoſito emplaſtro diaſulphuris Rulandi; intus vero datur terra foliata tartari in pulvere aut ſolutione ad dimidiam & integram drachmam. Quodſi vero his remediis non obtemperat malum, neque catheter in veſicam promoveri poteſt; nihil aliud ſupereſt, quam ut acu triquetra veſica in perinæo pertundatur.

§. 406.

Adverſus paralyſin veſicæ linimenta nervina regioni pubis & perinæi crebro inuncta valent, cujuſmodi ex axungia humana, oleo nucis moſchatæ expreſſo, & variis oleis diſtillatis lavendulæ, roſmarini, thymi, majoranæ, fiunt: aut ſpiritus paralyticus Mynſichti, eadem ratione admotus, itemque aqua ſclopetaria, & ſacculi ex meliſſa, mentha, lauro, & floribus chamomillæ Romanæ in vino rubro decoctis expreſſi. Nec clyſteres, nec balnea ex ſtirpibus nervinis omittenda ſunt, nec aquæ thermalis in veſicam injectio. Intus vero roob juniperi in vino dulci ſolutum & cochleatim aliquoties in die ſumtum; aut mixtura ex aquæ petroſelini unciis quatuor, roob juniperi uncia & ſpiritus ſalis dulcis drachmis duabus, eodem modo uſurpata. Interim vero catheter pro neceſſitate ad evacuandam urinam applicari debet.

§. 407.

Quodſi denique mingendi difficultas ab urina acri proficiſcitur, remedia abſorbentia cum copioſo potu aquæ, & decocta lenientia ex ſaſſaparillæ, altheæ &

liquiritiæ radice aliis omnibus præcellunt; & in vehementiore malo, ſimul clyſteres, balnea, & laudanum urinarium ad dimidium ſcrupulum per ſingulas horas datum.

§. 408.

Gravidis atque puerperis ſubinde etiam urina difficulter exire ſolet; quod plerumque a compreſſo veſicæ collo per uterum turgentem incidit: deinde vero a prolapſo utero, & a Cyſtocele. Remedium ſæpe eſt decubitus ſupinus & ventris gravidæ elevatio, aut, ſi hæc non juvant, catheteris immiſſio.

§. 409.

Nunc quædam adhuc cauſæ iſchuriæ atque dyſuriæ rariores commemorandæ ſunt.

Prima eſt veſicæ hernia, ubi pars ejus in perinæo prominet, aut per annulum muſculi obliqui prorumpit & vel in inguine prominet, vel teſtis adeo tunicas diducens in ſcrotum deſcendit. Quod vitium cognoſci poteſt, ſi homo urinam reddere non valet, niſi preſſo exterius tumore (1). Ejus vero medendi via ex Chirurgia petenda eſt.

Alteram cauſa efficiunt vermes, in veſica hoſpitantes, partim ex inteſtinis eo delati per ulcus, partim ibi aut in renibus generati, tumque figura ab inteſtinalibus diſcrepantes (2). Quibus & ſponte & per aquam mercurialem injectam egreſſis & expulſis iſchuria aut dyſuria ceſſat. Sciendum tamen eſt, aliquando etiam vermes e veſica ſine dolore, ullave urinæ difficultate excerni (3).

Tandem etiam cum inſigni urinæ difficultate, eaque

etiam periodica, ſubinde capilli mingi ſolent. *Trichiaſin* appellant: (4) quam merito hic inter rariores dyſuriæ cauſas, aut, ſi placet, etiam inter effectus, adhuc referimus.

(1) Vid. *Io. Salzmanni* diſſ. *de veſicæ urin. hernia.* Argent. 1732. *Mém. de l'acad. de Chirurg.* T. II. & *Hiſt. de l'acad. de Paris ann.* 1713, p. 146.

(2) *Eph. Nat. Cur.* dec. II. an. I. obſ. 77. an. VI. obſ. 31. dec. III. an. IV. obſ. 2. *Act. Nat. Cur.* vol. VI. obſ. 4. *Acrel. lib. cit. p.* 232. *Schenckii Obſ.* L. III. p. 551. *Act. Med. Berol. Dec. I. vol. IV.* p. 75. ſequ.

(3) Vid. *Tulpii Obſ.* L. II. 50. 51.

(4) *Id.* L. II. 42.

§. 410.

Prioribus malis affine eſt *Urinæ ſtillicidium*, Stranguriam quam vocant, ubi ſtillatim & guttatim urina redditur, modo quodam conatu, ſed nullo dolore, modo cum vehementi dolore, ardore atque irritatione, quæ etiam a mictu aliquamdiu remanent.

In priori caſu eædem cauſæ, quæ Iſchuriam faciunt, præſto ſunt, ſed leviores multo, quod ſit diminuta quædam iſchuria. In altero vero permiſtæ cauſæ tum iſchuriæ tum dyſuriæ adſunt. Quod enim guttatim ſtillat, iſchuriæ: quod vero ardet & ſtimulat, dyſuriæ rationem ſumit.

Irritantes vero cauſæ variæ ſunt, cereviſia non bene fermentata, feculenta, acorem adepta, muſtum, liquores varie miſti & aſſumti, aut peregrini ac inſueti, itemque recens ac tepens panis, ſudor nimius aut ſuppreſſus, defectus muci in viis urinariis, cantharides, variique veſicæ, urethræ & proſtatarum morbi, item-

que alii partium vicinarum, inteſtini recti, ani, perinæi, in inflammatione, dyſenteria & teneſmo, denique & acre quoddam in febre natum, vel ex alio morbo ad urinæ vias delatum.

Sed vulgatiſſima cauſa ex potu & ſuppreſſo nimiove ſudore eſt: quam vero unica doſis lapidum cancrorum præparatorum, aut baccarum lauri, & ſummitatum anethi decoctum tollere mox valet. Reliquæ cauſæ ipſorum morborum, unde ortum habent, curationem deſiderant.

TARDA ALVI DEJECTIO.

§. 411.

In permultis hominibus ſtercus raro, nec pro aſſumtorum ratione deſcendit; idque tardam alvi dejectionem vocamus. Quamquam vero inteſtinorum ſymptoma hæc tarditas eſt; tamen alios morbos deinde excitat, & propterea inter evidentes eorundem cauſas effectrices merito refertur; ſiquidem inde capitis gravitas atque dolor, vertigo, appetentia dejecta, ſomnus perturbatus, & inteſtinorum inflatio producitur.

§. 412.

Quandoquidem vero non omnis alvi tarditas morboſa eſt, quippe & naturali lege ea accidit in permultis citra manifeſtum corporis detrimentum, in aliis vero paucorum dierum intervallo rurſus finitur, ex evidentibus cauſis, velut otio, ſiccioribus, aut acerbis eſculentis, vino auſtero, immoderata ciborum copia, potione parca, ſudore multo, urinæ & alvi profluvio, etiam artificiali, febre porro, partu, & inteſtinorum ſpaſmo prognata: utramque illam pigram dejectionem

non perquirimus in præſenti, ſed eam, quæ morbi ſoboles eſt, & in qua alvus nonniſi ſexto vel octavo die, aut ſerius non ſine corporis offenſa & moleſtia dejicit.

§. 413.

Ejuſmodi autem pigræ alvi cauſa admodum diverſa eſt, & modo a defectu ſeri inteſtinalis aut pituitæ, aut bilis, ejuſve inertia, modo ab obtuſo ſenſu, modo ab obſtructione vel adſtrictione inteſtinorum efficitur, quæ ceteris cauſis frequentior exiſtit. Obſtructio vero vel a duris ſiccisſque fecibus, vel a deglutitis & compactis rebus duris, vel ab inteſtini anguſtia (1), ſcirrho aut callo, vel a craſſa lentaque pituita, vel a calculo concreto: adſtrictio vero a meſenterii aut viſcerum tumore, qui inteſtina preſſu coanguſtat: nonnunquam & ab hernia prognaſcitur.

Quin etiam inteſtinum aliquando prorſus coaleſcit: id quod in totum ſtercoris dejectionem prohibet & miſerabilem ileum producit: quem & complures aliæ ex memoratis cauſis, quum ſupra modum increſcunt, inducere conſuerunt.

(1) Hoc vitium ſolide expoſuit *A. Frid. Waltherus* in diſſ. *de inteſtinorum anguſtia.* Lipſ. 1731.

§. 414.

Non itaque omnis tarda ac moleſta alvi dejectio curationem recipit, minimeque omnium illa, quæ ex præternaturali inteſtinorum tumore aut anguſtia enaſcitur.

Molliſſimi cibi, multaque inprimis juſcula, ex quibus nulla ſtercora dura formantur, his ægris proficiunt; interdumque etiam oleoſa, quæ ex inferioribus quoque partibus frequenter immitti debent.

Si obſtructio a duris ſiccisque fecibus, eadem clyſmata una cum oleo amygdalarum dulcium ad dimidiam vel integram unciam aliquoties epoto, valent: ſin a deglutitis rebus duris, etiam infuſum mannatum & ſennatum prodeſt: ſin a ſtimuli defectu, talia quæ ipſum reſarciunt, velut cremor tartari, pulvis lenitivus tartariſatus, tartarus vitriolatus cum aliquot granis aloes, aut ſi levius malum, aliquot patellæ decocti Caffe jejuno hauſtæ, vel ex fiſtula hauſtus tabaci fumus, quo adſueſcere debent adſtricta alvo laborantes. In graviore caſu juvat deglutire cum hauſta aqua pauxillum fumi ore retenti, aut hoc antea vitrum, & deinceps repente aqua replere, eamque aſſumere ſemel de die.

Finis Partis primæ.

riprodotta al Regio Imperial Revisorio li 13. Agosto 1798., ma con quelle dissimiglianze che risultano dal confronto delle due Note, ch' esser per altro dovrebbero una Nota sola.

E' questa la Nota con la quale si professano consacrate fin da 9. Giugno 1791. alla specialità de' Creditori in essa descritte le Lire 44000. di debiti assunti dalla Famiglia con la Convenzione di quel giorno; ma senza averne fatto uso a caso vergine, e senza imputare alla Famiglia stessa, e suoi Procuratori di aver delusa la Convenzione